

Κείμενα/Articles

Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Const. GE. ATHANASSOPOULOS

Σπ. ΒΛΙΑΜΟΣ

Κ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

V. DELITHEOU

Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Hel. ΚΑΥΒΑΔΙΑ

† Ηλ. ΚΟΡΔΑΣ

Αντ. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ

Μαν. ΜΠΕΝΤΕΝΙΩΤΗΣ

Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Στ. ΠΕΡΡΑΚΗΣ

Π. ΠΑΤΑΡΓΙΑΣ

Nic. SNOW

Γ. - Σπ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
ARTEMIS AWARDS

Ε. - Μ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Δ. ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΣ

Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ

Χρ. ΚΑΡΑΜΕΚΗΣ

Κέντρο Πρ. Η.Α.Α. «Δ.Ν. ΚΑΡΛΟΣ»

Δ. ΚΟΥΜΠΑΡΟΥΛΗΣ

«Πινακοθήκη Καρδίτσας»

Αγρσ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Βαρβ. ΤΣΩΤΣΗ

Μαρ. ΧΑΤΖΗΠΛΑΤΩΝ

Translation Department, Chairman

Ε. - Μ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Διοικητ. Υπηρεσίες

Ε.Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Α. ΚΥΡΑΓΓΕΛΟΥ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

REVUE DE DECENTRALISATION D' ADMINISTRATION LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL

REVIEW OF DECENTRALIZATION LOCAL GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT

Δέκατον τέταρτον έτος έκδοσης

Τεύχος/Ν. 51 ΑΘΗΝΑΙ/ATHENES/ATHENS 2008

Between debaters
Or
Reorganization of Public
Administration and
Local Administration
Necessity or political
choice?

By Const. Ge Athanasopoulos,
Professor at Panteion University of
Social and Political Studies,
University of Athens, (visit.) Ex
Ch.L., U.L. Bruxelles, Ex Int. I.I.A.P.
Paris

Recent governmental interventions in Public Administration, (such as annulment of Ministry of Public Order and alteration to Sub Ministry of Interior, Public Administration and Decentralization, annulment of General Secretariats, e.t.c) bring at forefront the, always crucial, matters of modernization of the Country's Administrative Structures, crack on bureaucracy, etc.

Bureaucracy has already engrossed European Union. A Commission's recent research

Τοις Εντευξομένοις
ή
Δημόσια Διοίκηση
και Τοπική Αυτοδιοίκηση:
η αναδιοργάνωσή τους
πολιτική επιλογή,
αναγκαιότητα ή ουτοπία;

Του κ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
Καθηγητού Παντείου Πανεπιστ.
Κοιν. Πολιτ. Επιστ.,
Πανεπιστ. Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L., U.L. Bruxelles, Ex Int. I.I.A.P.,
Paris

Οι πρόσφατες Κυβερνητικές παρεμβάσεις στον χώρο της Δημόσιας Διοίκησης (π.χ. κατάργηση του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και «μεταποίησή» του σε Υφυπουργείο του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, κατάργηση Γενικών Γραμματειών κ.ά.) επαναφέρουν στο προσκήνιο το ζέον πάντοτε θέμα του εκσυγχρονισμού των Διοικητικών Δομών της Χώρας, της «πάταξης» της γραφειοκρατίας κ.ά.

Το θέμα μάλιστα της γραφειοκρατίας έχει ήδη απασχολήσει και την Ε.Ε., πρόσφατη δε έρευνα της Επι-

about bureaucracy in Member States enlists Greece to the category of countries that bureaucratic burdens, which are usually being shouldered by entrepreneurs, amount annually a percentage of 6,8% of G.D.P., (practically 15.000.000.000 euro.). The corresponding average for 25 Member States is 3,5%.

Baltic Countries, Cyprus and Malta also belong to this group. On the antipode there is the group of countries with very low percentage of bureaucratic burdens. This group includes Great Britain and Finland.

After the verification of all the relative data, Commission's ambition is the reduction of these burdens until 2012 to a percentage of 25% of relative figures. The achievement of this goal will lead, (according to optimist scenarios), to G.D.P. raise, in eurozone at a percentage of 1,5% annually and in Greece at a percentage of 2,4%.

Governmental interventions and research's findings once more bring the whole matter of the organization of Greek State, the Greek Public Administration and the Local Administration.

Thoughts and opinions that are being presented below should be considered, on the one hand as an honest approach of the subject and on the other hand as a starting line for examination and

τροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί γραφειοκρατίας στις Χώρες Μέλη της κατατάσσει την Ελλάδα στην κατηγορία εκείνη Χωρών, στις οποίες τα γραφειοκρατικά βάρη, τα οποία επωμίζονται εν γένει οι επιχειρηματικούς δρώντες, ανέρχονται ετησίως σε ποσοστό 6,8% του Α.Ε.Π. (επί το πρακτικώτερον: 15.000.000.000 ΕΥΡΩ...), έναντι μέσου όρου ποσοστού 3,5% για τις 25 Χώρες Μέλη της.

«Η συνομοταξία» της Ελλάδος περιλαμβάνει τις Χώρες της Βαλτικής, την Κύπρο και την Μάλτα.

Ο αντίπους του πλέον χαμηλού ποσοστού βαρών περιλαμβάνει την Μεγάλη Βρετανία και την Φινλανδία.

Η Επιτροπή «φιλοδοξεί», αφού επιβεβαιώσει όλα τα σχετικά δεδομένα, να επιχειρήσει μείωση αυτών των βαρών μέχρι του έτους 2012 μ.Χ. σε ποσοστό 25% των σχετικών μεγεθών, πράγμα το οποίο, εάν επιτευχθεί θα οδηγήσει, με βάση αισιόδοξα σενάρια, σε αύξηση του Α.Ε.Π. της μεν ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ σε ποσοστό 1,5% ετησίως, της δε Ελλάδος κατά 2,4%.

Οι Κυβερνητικές παρεμβάσεις και οι διαπιστώσεις της έρευνας θέτουν εκ νέου επί τάπητος το όλο θέμα της οργάνωσης του Ελληνικού Κράτους, της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης και της Τοπικής του Αυτοδιοίκησης.

Οι σκέψεις και απόψεις, οι οποίες ακολουθούν πρέπει να θεωρηθούν αφ' ενός μεν ως έντιμη προσέγγιση του θέματος, αφ' ετέρου δε ως αφετηρία προβληματισμού και περαιτέρω δημιουργικών αναζητήσεων και προσεγγίσεων.

further creative wonder and approaches.

Despite the danger to be considered as stereotyped, a reminder should be made at this point: The matter of organization of human groups, (earlier) and states, (later), preoccupied people, humanity as a whole and not only experts or politicians, especially after the invasion of communication codes, (alphabets)¹ which accurate appearance has not been specified yet.

Emanation of this necessary and urgent interest is the formation of several constitutional and administrative systems for human societies' governance. Sometimes they were incomplete, or barbarian. Once they were democratic, functional. Some other time they were fruitless, depending on the circumstances at local, regional, national, international level of civilization, economic parameters, etc.

Hence, in the field of state organization², for example, Public Administration, occasionally becomes reason for several systems, which they all have a common attribute: None can be

Παρά τον κίνδυνο να θεωρηθεί, λοιπόν, κοινότυπη, επιχειρείται εδώ η υπόμνηση, ότι το θέμα της οργάνωσης των ανθρωπίνων Ομάδων αρχικώς και των Κρατών μεταγενεστέρως, απησχόλησε λίαν ενωρίς, και όχι μόνον τους Ειδικούς ή τους Πολιτικούς, την Ανθρωπότητα και ιδίως μετά την επινόηση των κωδίκων επικοινωνίας (αλφαβήτων),¹ η ακριβής χρονική εμφάνιση των οποίων δεν έχει εισέτι προσδιορισθεί.

Απόρροια αυτού του αναγκάιου και επιτακτικού χαρακτήρος ενδιαφέροντος ήταν η διαμόρφωση διαφόρων πολιτειακών και διοικητικών συστημάτων διακυβέρνησης των ανθρωπίνων κοινωνιών, άλλοτε ατελών, άλλοτε βαρβάρων, άλλοτε δημοκρατικών, άλλοτε λειτουργικών, άλλοτε ατελεσφόρων, αναλόγως των κρατουσών συνθηκών σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, διεθνές επίπεδο, του επιτευχθέντος έως τότε κατά περίπτωση βαθμού πολιτισμού, των δημιουργηθεισών οικονομικών σταθερών παραμέτρων κ.ά.

Έτσι, π.χ. στον χώρο της οργάνωσης² του Κράτους εν γένει και της Δημόσιας Διοίκησης γίνεται κατά περιόδους λόγος για διάφορα συστήματα, (τα οποία ειρησθώ εν παρόδω, ότι όλα έχουν ένα κοινό γνώρισμα: κανένα δεν εφαρμόζεται κατά τρόπο απόλυτο, αμιγώς), όπως π.χ. σύστημα δι-

1. See: Const. Ge Athanasopoulos: *Public Relations*. Athens, 2006, pp. 71.

2. See: Const. Ge Athanasopoulos: *Administrative law*. Athens, 2006, pp. 71.

1. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Δημόσιες Σχέσεις*. Αθήναι, 2006, σελ. 71 επόμ.

2. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Διοικητικό Δίκαιο*. Αθήναι, 2006, σελ. 43 επόμ.

applied purely, in an absolute manner. Such systems are: The centralized and decentralized administrative organization system, self-government, administrative organization system with Public Servants and organization system with honorary functionary, organization system with one-member or collective institutions, doctrinal or rational system, provincial or historical system, etc.

A potential rhetorical question could be why there is no administrative system that could be applied purely and totally. The answer to that is that if there was an absolute application it would not be possible to achieve the maximum expected results because of inborn weaknesses which could lead fatally to malfunctions, since it is a fact that every system has its advantages and disadvantages.

Under this notion the thing leads, each time and according to specific circumstances, to the choice of best believed system or pair of “counterbalancing” systems. The conditions under which the choice is being made are related to every country’s regime, the cultural level, the demographic and racial composition, the parameters of international economic situation, the prosperity, the national “visions”, etc.

οικητικήσ οργάνωσής συγκεντρωτικό και σύστημα αποκεντρωτικό, σύστημα αυτοδιοίκησης, σύστημα διοικητικήσ οργάνωσής με Υπαλλήλους και σύστημα οργάνωσής με Επιτίμους Λειτουργούς, σύστημα οργάνωσής με Όργανα Μονομελή ή Συλλογικά, σύστημα Δογματικό ή Ορθολογικό και σύστημα Επαρχιακό ή Ιστορικό κ.ά.

Σε ενδεχόμενη ρητορική ερώτηση γιατί κανένα διοικητικό σύστημα δεν εφαρμόζεται αμιγές η προσήκουσα απάντηση είναι, ότι σε μία ενδεχόμενη εφαρμογή του κατά τρόπο «απόλυτο» δεν θα ήταν δυνατή η επίτευξη των μέγιστων αναμενόμενων ωφελειών, λόγω των οίων δήποτε εγγενών αδυναμιών του, οι οποίες θα οδηγούσαν μοιραίως σε δυσλειτουργίες, αφού είναι δεδομένο, ότι σε κάθε σύστημα απαντώνται πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Υπ’ αυτή την έννοια το πράγμα οδηγεί στην αναγκαία κατά περίπτωση και αναλόγως των ισχυουσών συνθηκών επιλογή του νομιζόμενου αρίστου συστήματος ή ζεύγους «αντιρρόπων» συστημάτων. Οι συνθήκες υπό τις οποίες γίνεται η επιλογή σχετίζονται με το εκάστοτε ισχύον σε κάθε Χώρα πολίτευμα, το πολιτιστικό της επίπεδο, την πληθυσμιακή και φυλετική της σύνθεση, τις παραμέτρους της διεθνούς συγκυρίας, την οικονομική της ευμάρεια, τα εθνικά «οράματα», κ.ά.

Εξυπακούεται, ότι η άπαξ γενομένη επιλογή δεν ισχύει διηλεκώς, της διάρκειας εφαρμογής της εξαρτωμένης υπό πλήθους αδήλων παραγό-

It is understood that every choice is not in effect ever – during. The duration of its application depends on several uncertain factors, natural events, economic crises, wars, immigrations, integrations in International Economic, Cultural and military organizations, etc.

Among all the applied, so far, administrative systems, the more preferred, especially from west type states and societies, are the Decentralisation and Self-government systems.

It is noted that the subjects of the selected administrative system and discussing about Greece, the subjects of Decentralisation, Local Self-government and generally Public Administration have particular importance. And this importance acquires larger dimensions from time to time due to each country's specific conditions. And our Country is characterized by special conditions, due a lot of and various reasons. Indicatively:

Generally, the decentralisation of Public Administration is not yet completed, despite the fact, that there is a constitutional dictate and a dream of decades. This is due to a lot of factors. Among them there are not always objective reasons of weakness but there are reasons related to political choices towards the direction of not full

ντων, φυσικών γεγονότων, οικονομικών κρίσεων, πολέμων, μεταναστεύσεων, εντάξεων σε Διεθνείς Οικονομικούς, Πολιτιστικούς και Πολεμικούς Οργανισμούς κ.ά.

Εξ όλων των εφαρμοσθέντων μέχρι τούδε διοικητικών συστημάτων εκείνα της Αποκέντρωσης και της Αυτοδιοίκησης φέρονται ως τα πλέον προτιμώμενα, ιδίως υπό Κρατών και Κοινωνιών Δυτικού Τύπου.

Επισημαίνεται εν προκειμένω, ότι τα θέματα του επιλεγέντος κατά περίπτωση διοικητικού συστήματος και προκειμένου περί Ελλάδος τα θέματα της Αποκέντρωσης, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Δημόσιας εν γένει Διοίκησης, ενέχουν αφ' εαυτών ιδιαίτερη σημασία. Η σημασία τους όμως αυτή προσλαμβάνει διαστάσεις μεγαλύτερες κατά περιόδους, λόγω ειδικωτέρων συνθηκών, υπό τις οποίες διατελεί μία Χώρα. Και η Χώρα μας κατ' αυτάς «διατελεί» υπό ειδικές συνθήκες, για πολλούς και ποικίλους λόγους. Ενδεικτικώς:

Η Αποκέντρωση εν γένει της κρατικής διοικητικής μηχανής, παρά το γεγονός, ότι αποτελεί συνταγματική επιταγή και όνειρο δεκαετιών δεν έχει ολοκληρωθεί για πολλούς λόγους, μεταξύ των οποίων δεν προέχουν πάντοτε λόγοι αδυναμίας αντικειμενικοί, αλλά λόγοι πολιτικών επιλογών προς την κατεύθυνση της μη πλήρους εφαρμογής του θεσμού, παρά τα αντιθέτως δηλούμενα εδώ και τα συμβαίνοντα αλλαχού, όπου οι αντίστοιχοι μηχανισμοί εφαρμόζονται λυσιτελώς από μακρού (π.χ. Γαλλία, Ιταλία, κ.ά.)

implementation of the law, despite the declared here and what is being done elsewhere, where corresponding mechanisms are being applied practically for long (eg France, Italy, etc.)

The Local Self-government, of A and B degree, didn't always enjoy a better fate. Our Country which "captured" its Idea many centenaries ago, shuttling abandoned from time to time at its fate, A degree of Local Self-government and just recently managed to deal with B degree.

The recent attempt for revision of the relative provisions of our Constitution is reinforcing these opinions.

Public Administration "follows" usually the fate of the above mentioned institutions. The recent regulations of Government and the proclamations of the Opposition for various subjects of Public Administration, (among them there is the one of the regional administration), note the problem of its "malfunction", which seems to be crucial and causes many side - effects to the Country.

Thus, is not fortuitous event that Minister of Interior, Public Administration and Decentralisation mentioned in Recommendationary Report of Law, no', N. 2839, the following, among others, that enhance the above mentioned thoughts:

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, Α' και Β' βαθμού, δεν ηττύχησε πάντοτε να έχει καλλίτερη μοίρα. Η Χώρα μας, η οποία «συνέλαβε» προ πολλών εκατονταετηρίδων την Ιδέα της, παλινδρομούσα εγκατέλειψε κατά περιόδους στην τύχη του τον Α' βαθμό και μόλις προ τινός «ηυδόκησε» να ασχοληθεί με τον Β'.

Η επιχειρηθείσα προ τινος νέα αναθεώρηση των σχετικών διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος είναι ενισχυτική αυτών των απόψεων.

Η Δημόσια εν γένει Διοίκηση «ακολουθεί» συνήθως την μοίρα των προηγούμενων θεσμών.

Οι πρόσφατες ρυθμίσεις της Κυβέρνησης και οι «εν θερμώ» εξαγγελίες εν συνεχεία της Αντιπολίτευσης για διάφορα θέματα της Δημόσιας Διοίκησης, (μεταξύ των οποίων και εκείνο της περιφερειακής της διάστασης), καταδεικνύουν το πρόβλημα «δυσλειτουργίας» της, το οποίο κατά τα φαινόμενα εμφανίζεται και ως οξύ και ως προκαλούν σειρά παρενεργειών στην εν γένει ζωή της Χώρας.

Έτσι, δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι Υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ανέφερε σε Εισηγητική Έκθεση νόμου, του Ν. 2839, και τα ακόλουθα, τα οποία ενισχύουν τις αναφερθείσες προηγούμενες σκέψεις:

«Αποτελεί κοινό τόπο η διαπίστωση της ανάγκης για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα του Δημόσιου Τομέα...».

«Η επιτυχία της οίας δήποτε μεταρρυθμιστικής προσπάθειας προϋποθέτει απαλλαγή της Δημόσιας Διοίκησης από την εσωστρέφειά της...

“It constitutes common view the ascertainment of the need for more effectiveness of Public Sector...”.

“The success of any reforming effort prerequisites exemption of Public Administration from its introversion... The axes of changes in Public Administration it is imposed to be searched within collaboration, communication and acceptance, not only among Political Parties, but also among all the legitimated Institutions of Society (Public Servants, Users of public services, Trade-union Representatives, Generative Classes, etc.). The goal should be the exploitation of all the conclusions and suggestions of theory with increased social legitimate”.

“Apart from those, a consultative Body is being established under the Ministry of Interior, Public Administration and Decentralization. This Body is the National Council of Administrative Reform...Proposals of Minister of Interior, Public Administration and Decentralization, regarding interventions in Public Administration, of major importance shall be applied to this Body for discussion and opinion. Representatives of the Parliament of Parties, Social and Economic Institutions etc will participate in this Council...”

Οι άξονες των αλλαγών στην Δημόσια Διοίκηση επιβάλλεται να αναζητηθούν και να ανευρεθούν μέσα σε κλίμα συνεργασίας, επικοινωνίας και αποδοχής, όχι μόνον μεταξύ των Πολιτικών Κομμάτων, αλλά και μεταξύ όλων των νομιμοποιούμενων Φορέων της Κοινωνίας (Δημοσίων Υπαλλήλων, Χρηστών των δημοσίων υπηρεσιών, Συνδικαλιστικών Εκπροσώπων, Παραγωγικών Τάξεων κ.ά). Στόχος πρέπει να είναι η αξιοποίηση όλων των συμπερασμάτων και προτάσεων της θεωρίας με αυξημένη κοινωνική νομιμοποίηση».

«Πέραν αυτών δημιουργείται παρά τω Υπουργείω Ε.Δ.Δ. και Α. Συμβουλευτικό Όργανο, το Εθνικό Συμβούλιο Διοικητικής Μεταρρύθμισης..., στο οποίο θα εισάγονται για συζήτηση και έκφραση γνώμης, οι προτάσεις του Υπουργού Ε.Δ.Δ. και Α., που αφορούν σε μείζονος σημασίας παρεμβάσεις στην Δημόσια Διοίκηση. Στο Συμβούλιο θα μετέχουν Εκπρόσωποι των εν τη Βουλή Κομμάτων, Κοινωνικών και Οικονομικών Φορέων κ.ά....».

Εξ άλλου, προ τινος ο Υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, ομιλών σε Συνέδριο του ECONOMIST υπεγράμμισε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

«Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις, που έχουμε να αντιμετωπίσουμε σε ό,τι αφορά στην αναβάθμιση της ποιότητας της Δημοκρατίας και σε ό,τι αφορά επίσης στη χρησιμοποίηση των νέων τεχνολογιών και ιδίως της ψηφιακής τεχνολογίας για την ποιότητα της Δημοκρατίας, είναι

Additionally, Minister of Interior, Public Administration and Decentralization, talking recently in the ECONOMIST Congress underlined, inter alia, and the following:

“One of the greatest challenges, that we have to face concerning the upgrade of quality of Democracy and also regarding the utilisation of new technologies and especially the digital technology, is the alteration of the relations between the State and the Citizen, based on the fact that the Citizen should stop being one passive receiver of services and behaviours of Public Administration and should become an active participant in the whole administrative process towards two directions”.

“From one point of view the Citizen should have access not only to the administrative information which he is eligible for, but he should have access even to the issuance of those administrative acts that technology itself, allows, without the intervention of the so far known classical methods of public servants”.

“And the second direction is the ability of the Citizen, -and this is exactly the upgrade of the quality of Democracy - simultaneously through the transparency to become a controller of legitimacy and

η μετατροπή των σχέσεων Κράτους και Πολίτη, στη βάση του γεγονότος, ότι ο Πολίτης πρέπει να πάψει να είναι ένας παθητικός δέκτης των υπηρεσιών ή και συμπεριφορών της Δημόσιας Διοίκησης και πρέπει να μετατραπεί σε ενεργό συμμετοχο στην όλη διοικητική διαδικασία προς δύο κατευθύνσεις».

«Από τη μία πλευρά να μπορεί ο Πολίτης να έχει πρόσβαση όχι μόνο στην πληροφορία τη διοικητική την οποία δικαιούται, αλλά να μπορεί να έχει πρόσβαση ακόμη και στην έκδοση των διοικητικών εκείνων πράξεων, που η ίδια η τεχνολογία επιτρέπει χωρίς την παρέμβαση των κλασικών μεθόδων των δημοσίων υπαλλήλων, που ξέρουμε μέχρι σήμερα».

«Και η δεύτερη κατεύθυνση είναι να μπορεί ο Πολίτης -και εδώ ακριβώς θα είναι η αναβάθμιση της ποιότητας της Δημοκρατίας- ταυτόχρονα μέσα από τη διαφάνεια να μεταστεί σε έναν ελεγκτή της νομιμότητας και της διαφάνειας της ίδιας της διοικητικής μηχανής. Να μπορεί δηλαδή χρησιμοποιώντας την τεχνολογία και την ίδια την ψηφιακή τεχνολογία να έχει την πληροφόρηση που θέλει, αλλά να ελέγχει και εκείνο το οποίο δικαιούται να ελέγχει με βάση τους ελεγκτικούς μηχανισμούς, που μπορούμε να έχουμε, όταν και στο μέτρο που η ψηφιακή τεχνολογία το επιτρέπει».

Εξ άλλου, η φύση των εφαρμοσθεισών ή προταθεισών κατά καιρούς λύσεων επί θεμάτων Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Δημόσιας Διοίκησης εν γένει, συνή-

transparency of administrative mechanism itself. This means that Citizen should be able using technology and digital technology itself to have the information he wants, but also to control, what he merits to control, based on the available controlling mechanisms and to the extend the digital technology allows”.

On the other hand, the nature of the applied or proposed, occasionally, solutions on subjects of Decentralisation, Local Self-government and Public Administration generally, is usually fragmentary. They are not included in a wide, cohesive, functional, fruitful grid of policies and measures. Those characteristics of the proposals, negate the indeed lofty intentions of their Rapporteurs, and definitely didn't lead to the desirable results.

The continuous modification of relevant regulations (of both legislative and administrative character), the incomplete application from time to time of relative provisions and the sometimes observed idleness on law application from State Bodies or Local Government Institutions do anything else but lead to the “production of administrative” work, which especially today is so necessary.

The above-mentioned phenomena should not be continued. The Country's general situation

θως αποσπασματικών και μη εντασσομένων σε ένα ευρύ, συνεκτικό, λειτουργικό, τελεσφόρο πλέγμα πολιτικών και μέτρων, αναιρεί τις όντως ευγενείς προθέσεις των Εισηγητών τους, και κάθε άλλο, παρά ωδήγησε σε επιθυμητά αποτελέσματα. Η συνεχής τροποποίηση των συναφών ρυθμίσεων (νομοθετικού και διοικητικού χαρακτήρα), η ατελής εφαρμογή κατά περιόδους των σχετικών διατάξεων και η παρατηρούμενη, ενίοτε, από Κρατικά Όργανα ή Όργανα των Τοπικών Δομών αδράνεια περί την εφαρμογή των κειμένων νόμων, κάθε άλλο παρά οδηγούν στην «παραγωγή» «διοικητικού» εν γένει έργου, τόσον αναγκαίου, ιδία σήμεραν.

Τα εν λόγω φαινόμενα όμως δεν επιτρέπεται να συνεχίζονται. Η εν γένει κατάσταση της Χώρας και η διεθνής συγκυρία, υπό την οποία αυτή «ζει» και «κινείται», υπό το καθεστώς των Συνθηκών Μάαστριχτ,³ Άμστερνταμ και Νίκαιας και της αναμενομένης νέας της Λισσαβώνας επιτάσσουν άλλους ρυθμούς, πλέον εναργείς, πλέον λυσιτελείς, πλέον τολμηρούς (μετά συνέσεως...).

Και πρέπει να υπομνησθεί, ότι πέραν της καλώς εννοούμενης εξυπηρέτησης των Πολιτών επί θεμάτων τρέχοντος διοικητικού χαρακτήρος, η ορθολογικώς οργανωμένη και αρτίως λειτουργούσα Δημόσια Διοίκηση υπό καθεστώς πλήρους Αποκέ-

3. Βλ. εν εκτίσει: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Α' έκδ. 1996. Νέα έκδ. 2006. Αθήναι.

and the international economic situation, under which the country “lives” and “moves”, according to the arrangement of Treaties of Maastricht,³ Amsterdam and Nice and the expected new Lisbon’s Treaty necessitate other rythms, more explicit, more expedient, more bold (with prudence of course...).

Also, it should be noticed that beyond the well meant service to Citizens on subjects of present administrative character, rational, organised and completely functioned Public Administration under condition of complete Decentralisation and Local Self-government, consist condicio sine qua non of important subjects, such as development, with the wide significance of term (economic, social, cultural etc.) and in every level (national, regional, local) etc⁴. Thereupon the relative research of Committee of EU is definite.

3. See in details Const. Ge Athanasopoulos: *European Union’s Law A’ Edit. 1996. New edit. 2006, Athens*

4. See in details Const. Ge Athanasopoulos: *Institutional Framework of regional development, Vol. A,B,C, New Edit. Athens 2007. Also see V. Delitheou: Legal order for protection of foreign capitals and investments of development character in Greece. Athens, 1996, pp. ?.*

ντροωσης και η Τοπική Αυτοδιοίκηση, αποτελούν condicio sine qua non σημαντικών θεμάτων, όπως π.χ. η ανάπτυξη με την ευρεία έννοια του όρου (οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική κ.λ.) και σε όλα, υπό έποψη χώρου, τα επίπεδά της (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό) κ.ά.⁴ Και επ’ αυτού η σχετική έρευνα της Επιτροπής της Ε.Ε. είναι κατηγορηματική.

Όλα αυτά βεβαίως «λειτουργούν» και «προάγουν» τους σχετικούς θεσμούς στα πλαίσια της Διοικητικής Αποκέντρωσης και ιδίως ως προς τις αναπτυξιακές τους δραστηριότητες, δραστηριότητες υπό τις σημερινές συνθήκες μάλλον επείγουσες, υπό την προϋπόθεση, ότι η «πολιτική βούληση» είναι διατεθειμένη να τηρήσει «αταλάντευτη γραμμή» στήριξής τους, ανεξάρτητη από βραχυχρόνιες «ζημιές» και «πολιτικό κόστος» και ότι θα λάβει όλα εκείνα τα αναγκαία μέτρα για την επιτυχία του όλου εγχειρήματος του διοικητικού εκσυγχρονισμού (της μείωσης του αριθμού των Περιφερειών περιλαμβανομένης⁵ ...) «με σύνεση και τόλμη»...

4. Βλ. εν εκτάσει: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης. Τόμ. Α, Β, Γ. Νέα έκδ. Αθήνα, 2007. Βλ. ακόμη Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Το νομικό καθεστώς προστασίας ξένων κεφαλαίων και επενδύσεων αναπτυξιακού χαρακτήρα στην Ελλάδα. Αθήνα, 1996. Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης και οργάνωσης της Διοίκησης του Κράτους. Μέρος Α’. Αθήνα, Οκτ. 2007.*

5. Βλ. εν εκτάσει: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Χώρες Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόμ. Α’, Η’ έκδοσι. Αθήνα, 2005, σελ. 122 επόμε.*

Η πορεία προς το αύριο χρειάζεται στέρεους άξονες

Του κ. Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

Πρωθυπουργού της Ελλάδος

Οι ετήσιες συζητήσεις του ECONOMIST¹ συμβάλλουν στην ανάδειξη και τη ζύμωση ιδεών, με καθοριστική σημασία για την πορεία του Τόπου μας. Αυτό, ακριβώς, επιχειρείται και με τη φετινή θεματική, που αφορά στη στρατηγική για την Ελλάδα του 2020. Σε μια εποχή ραγδαίων εξελίξεων, αλλαγών και προκλήσεων, η πορεία στο αύριο χρειάζεται στέρεους άξονες. Χρειάζονται στρατηγικές συμφωνίες, που αφορούν στο ερώτημα «πού θέλουμε να πάμε και, κυρίως, πώς να πάμε». Η πεποίθηση, η θέση, η δέσμευσή μου είναι απλή και ξεκάθαρη: Οι στόχοι, όσο και αν αλλάζουν οι συνθήκες και τα περιβάλλοντα, παραμένουν σταθεροί. Είναι τα αιτήματα, οι ανάγκες, οι προσδοκίες του πολίτη. Είναι η δικαιότερη συμμετοχή της Κοινωνίας στην ανάπτυξη και τους καρπούς της. Είναι η καλύτερη συμμετοχή της ζωής για όλους.

Θέλουμε την Ελλάδα:

- Με ισχυρή οικονομία ευκαιριών.
- Με σύγχρονες υποδομές, που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ανάπτυξης και της καθημερινότητας του πολίτη.
- Με αναβαθμισμένες δημόσιες υπηρεσίες.
- Με ποιοτικά συστήματα Παιδείας και Υγείας.
- Με αναβαθμισμένο το φυσικό και πολιτισμικό μας πλούτο.

Θέλουμε την Κοινωνία μας:

- Να στηρίζει τους οικονομικά ασθενέστερους.
- Να ενσωματώνει τους μετανάστες, χωρίς να τους στερεί το δικαίωμα της ετερότητας.

1. Εκτενής περίληψη Εισήγησης στην 12th Roundtable with the Government of Greece υπό τον τίτλο «Driving the Global Agenda through 2020», Athens, April 2008. Αποκλειστικός Εκπρόσωπος ECONOMIST CONFERENCES: CHAZLIS and RIVAS Co, Γεν. Διευθ. Νεκτ. ΠΑΣΣΑΡΙΒΑΚΗ, Publ. Rel. Man. Π. ΤΣΑΦΑΡΑΣ.

Από πλευράς Ε.Ι.Υ. σημειώνονται εδώ οι επισημάνσεις των Στελεχών του κ. Laza KIKIC, Διευθυντού και Δρος Daniel FRANKLIN, Executive Editor και Συντάκτου της έκδοσης του ECONOMIST «Ο Κόσμος το 2008».

Ο κ. ΚΕΚΙC προέβλεψε κατά την διάρκεια της εναρκτήριας ομιλίας του στο Συνέδριο μέσο ρυθμό ανάπτυξης 2% για την Ευρωπαϊκή Ένωση μέχρι το έτος 2020. Παράλληλα, εκτίμησε, ότι το μερίδιο τόσο της ευρωπαϊκής οικονομίας, όσο και της αμερικανικής, στο παγκόσμιο ΑΕΠ, θα μειωθεί μέχρι το τέλος της επόμενης δεκαετίας καθώς θα αυξηθεί αντιστοίχως το μερίδιο της Κίνας και της Ινδίας. Προέβλεψε ακόμη, ότι η Ε.Ε. θα συνεχίσει να υστερεί έναντι των ΗΠΑ σε ό,τι αφορά στην τεχνολογική πρόοδο, ενώ χαρακτήρισε δυσχερές να αντικαταστήσει το ευρώ το δολλάριο ως το βασικό παγκόσμιο νόμισμα.

Ο κ. FRANKLIN εξέφρασε την ανησυχία του, ότι η επόμενη Κυβέρνηση των Η.Π.Α. θα ακολουθήσει μία πλέον «προστατευτική» εμπορικά πολιτική, αφού όλοι οι Υποψήφιοι Πρόεδροι ομιλούν με όρους «προστατευσιμότητας» περί του εμπορίου.

- Να βγαίνει μπροστά από τις εξελίξεις.
- Να παράγει και να προοδεύει.
- Οι πολίτες να βιώνουν την πρόοδο στην καθημερινότητά τους.
- Οι αλλαγές να δίνουν λύσεις στα καθημερινά τους προβλήματα.
- Οι μεταρρυθμίσεις να κάνουν πράξη τις προσδοκίες τους.

Αυτή είναι η πραγματική αξία της πολιτικής: να οραματίζεται ένα καλύτερο αύριο και να το κάνει πραγματικότητα.

Αυτή είναι μία πρώτη συμφωνία. Αφορά στον τελικό σκοπό. Υπαγορεύει στρατηγική με επίκεντρο τον άνθρωπο. Βεβαιώνω, ότι έχουμε και Όραμα και Σχέδιο για τον Τόπο μας. Ξέρουμε πού είμαστε, ξέρουμε πού θέλουμε να πάμε, ξέρουμε και πώς να πάμε.

Όπως για κάθε ταξιδιώτη, έτσι και για κάθε οργανωμένη κοινωνία, το κρίσιμο ερώτημα είναι «πώς να φτάσουμε» στο σκοπό μας. Και, πρώτ' απ' όλα, «τί καιρό θα βρούμε στο δρόμο μας»! Ποίο θα είναι το κλίμα στη διεθνή πολιτική, στην παγκόσμια και ευρωπαϊκή Οικονομία, στις επιστήμες και τις νέες τεχνολογίες, στο περιβάλλον.

Η απάντηση όμως γίνεται δύσκολη:

- Όταν αναζητείται σ' ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον
- Όταν τα πράγματα αλλάζουν με πρωτόγνωρες ταχύτητες.
- Όταν ο «Κόσμος του Αύριο» είναι σχεδόν άγνωστος και οι συνθήκες της διαδρομής σχεδόν απρόβλεπτες.

Ξέρουμε πως είναι καταστροφικό για κάθε κράτος, για κάθε Κοινωνία, να αφήνει τα πράγματα να συνθλίβονται, κάτω από το βάρος των επιπτώσεων, που φέρνουν οι παγκόσμιες εξελίξεις. Μια τέτοια στάση, μια στάση αδράνειας και στασιμότητας, θα καταδίκαζε, τόσο την Οικονομία, όσο και την Κοινωνία. Το μήνυμα των καιρών είναι ξεκάθαρο: Σε έναν Κόσμο που αλλάζει τόσο γρήγορα δεν αρκεί η αντιμετώπιση των προβλημάτων, που άφησε το παρελθόν. Χρειάζεται να συνειδητοποιηθεί από όλους, ότι η αντίθεση στις αλλαγές, η αντίδραση στις μεταρρυθμίσεις είναι βαθειά συντηρητική αντίληψη, που καθιλώνει τον Τόπο στο χτες. Χρειάζεται να τολμούμε τις μεταρρυθμίσεις, που αξιώνει το μέλλον. Να προλαβαίνουμε τις αρνητικές συνέπειες και να αξιοποιούμε τις ευκαιρίες, για να φτάσουμε σ' αυτό που θέλουμε. Χρειάζεται και κάτι παραπάνω: Να αλλάζουμε πιο γρήγορα. Να προχωρούμε πιο δυνατά.

Αυτή είναι μία δεύτερη συμφωνία. Ένα κοινό Σύμφωνο ευθύνης για αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, που παράγουν όφελος για όλους.

Ξεκινώ από τη μεγάλη αλληλεξάρτηση των Οικονομιών. Θέλουμε Οικονομία δυνατή και θωρακισμένη, απέναντι σε αρνητικούς εξωγενείς παράγοντες. Ικανή να αξιοποιεί στο έπακρο τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα. Να δίνει περισσότερες ευκαιρίες δημιουργίας και περισσότερες θέσεις δουλειάς. Η έκρηξη στις διεθνείς τιμές του πετρελαίου, των πρώτων υλών και των τροφίμων, η πιστωτική κρίση στις Ηνωμένες Πολιτείες, η επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Ευρώπη, δείχνουν ξεκάθαρα σε πόσο δύσκολη θέση θα ήταν η Χώρα μας, εάν δεν τολμούσαμε στοχευμένες μεταρρυθμίσεις, στα τέσσερα προηγούμενα χρόνια. Δείχνουν, καθαρά, ότι ο δρόμος του μέλλοντος απαιτεί απαρέγκλιτη προσήλωση στο διττό στόχο, για διατηρήσιμη δημοσιονομική εξυγίανση και διατηρήσιμη ανάπτυξη. Η νέα εποχή απαιτεί ισχυρή και ανταγωνιστική Οικονομία. Και αυτή είναι ίσως μία τρίτη συμφωνία.

Εδώ καιρίας σημασίας είναι το ερώτημα «με ποίους να προχωρήσεις σ' έναν κόσμο, με έντονο ανταγωνισμό και προκλήσεις παγκόσμιες εμπέλειας». Η απάντηση έχει

δοθεί. Βάση και στήριγμα της πορείας μας είναι η Ε.Ε.. Επιλογή μας είναι το άνοιγμα στο σύγχρονο κόσμο. Θέλουμε την Ελλάδα στην καρδιά της Ευρώπης:

- Παράγοντα ειρήνης, σταθερότητας και συνεργασίας.
- Κέντρο ανάπτυξης για ολόκληρη την Ν.Α. Ευρώπη.
- Δίαυλο ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση, το Βορρά και το Νότο.

Αυτή είναι μία τέταρτη συμφωνία για μία εξωτερική Πολιτική Ανοιχτών Οριζώντων.

Επανερχομαι στις επισημάνσεις που έκανα σε αντίστοιχη συνάντηση πριν από εφτά χρόνια, τον Απρίλιο του 2001. Συμφωνούσαμε, τότε, ότι οι ριζικές γεωπολιτικές αλλαγές που σημειώνονταν στον Κόσμο δημιουργούσαν μια νέα δυναμική, που αφορούσε, όχι μόνον στην Εξωτερική, αλλά και στην Οικονομική, στην Αναπτυξιακή Πολιτική μας. Ο Παγκόσμιος Χάρτης μετασηματιζόταν, με ρυθμό αδιανόητο στα αμέσως προηγούμενα χρόνια. Στα βόρεια σύνορά μας, ολόκληρη η Ν.Α. Ευρώπη είχε αρχίσει να μετεξελίσσεται σε μια δυναμικά αναπτυσσόμενη περιοχή, που αποσπούσε έντονο διεθνές ενδιαφέρον. Η Ελλάδα είχε, πλέον, τη δυνατότητα να μην περιορίζεται σε μια αγορά των 11 εκ. πολιτών, αλλά να απευθύνεται σε ένα χώρο 140 εκ. ανθρώπων.

Την ίδια στιγμή, μεγάλες χώρες της Ασίας είχαν αρχίσει να διεκδικούν σημαντικά μερίδια στη διεθνή αγορά. Οι εξελίξεις είχαν δείξει ξεκάθαρα το δρόμο για τη μετεξέλιξη της Χώρας μας σε Τραπεζικό, Εμπορικό, Ναυτιλιακό, Διαμετακομιστικό και Τουριστικό κέντρο. Χρειάζονταν, γι' αυτό, πολιτικό, οικονομικό και επιχειρηματικό άνοιγμα, τόσο προς τις Χώρες της γειτονιάς μας, όσο και προς τις Χώρες της Ασίας. Χρειάζονταν διεθνείς συνεργασίες και επιχειρηματικές συνέργιες. Χρειάζονταν αναβάθμιση των μεγάλων λιμανιών μας και σύγχρονες υποδομές στις μεταφορές.

Αυτή είναι μία πέμπτη συμφωνία για μία Ελλάδα εξωστρεφή και ελκυστική.

Συναφές και μείζον ζήτημα, τόσο για τον Κόσμο του Αύριο, όσο και για το ρόλο της Χώρας μας είναι η ενεργειακή πρόκληση. Η τιμή του πετρελαίου, μέσα σε τέσσερα χρόνια, τετραπλασιάστηκε και έφτασε, από τα 26, στα 110 δολάρια. Οι συνέπειες είναι, ήδη, ορατές σ' ολόκληρη την Ευρώπη, όπου:

- Επιβαρδύνονται οι ρυθμοί της ανάπτυξης.
- Ααυξάνεται ο πληθωρισμός.
- Επιβαρύνεται η καθημερινότητα των πολιτών.

Επί πλέον, σ' ολόκληρη την Ε.Ε. εγείρονται σοβαρά ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας, επάρκειας και ασφάλειας στον ενεργειακό εφοδιασμό. Η Ελλάδα, αξιοποιώντας τη γεωπολιτική της θέση, δεν μπορούσε παρά να μετατρέψει την πρόκληση σε ευκαιρία. Να εξελιχθεί σε διεθνή ενεργειακό δίαυλο, έτσι ώστε να προάγει τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή και να αποκομίζει σημαντικά οφέλη.

Και εδώ προκύπτει η έκτη συμφωνία: Δυναμική συνέχεια στη νέα ενεργειακή πολιτική, με έμφαση στην προώθηση διεθνών ενεργειακών αγωγών, τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας, την προστασία του περιβάλλοντος.

Φθάνουμε, έτσι, σ' ένα καιρίας σημασίας, ζήτημα. Στην ίδια συνάντησή μας, τον Απρίλιο του 2001, συμφωνούσαμε πως ένας από τους πιο συγκλονιστικούς και πιο αθόρυβους κινδύνους στο νέο αιώνα είναι η υπερθέρμανση του Πλανήτη και η καταστροφή του περιβάλλοντος. Η κλιματική αλλαγή και οι συνέπειές της, όπως αρχίσαμε να τις βιώνουμε, μόλις λίγα χρόνια αργότερα, δεν επιτρέπουν ούτε ανταπάτες, ούτε ολιγωρία. Οι φυσικοί πόροι κατασπαταλούνται, ενώ το πόσιμο νερό λιγοστεύει και μολύνεται. Η επιβάρυνση του περιβάλλοντος προκαλεί δυσμενή κλιματική αλλαγή και

η κλιματική αλλαγή επιβαρύνει, ακόμη περισσότερο, το περιβάλλον. Ο Κόσμος μπήκε σ' ένα φαύλο κύκλο, που απειλεί την ανάπτυξη, την ποιότητα της ζωής μας, ακόμη και το μέλλον του Πλανήτη. Γίνεται, έτσι, πασιφανές, ότι η στρατηγική για το 2020 δεν μπορεί παρά να έχει ως βασική συνιστώσα την προστασία του περιβάλλοντος

Έτσι, προκύπτει λοιπόν, μία έβδομη συμφωνία, η προστασία του Περιβάλλοντος. Είναι παγκόσμια προτεραιότητα και εθνικής σημασίας υπόθεση.

Μείζον ζήτημα -πρόκληση και ευκαιρία- στην πορεία για το 2020, είναι η Ψηφιακή Επανάσταση. Γνώση και πληροφορίες, υπηρεσίες και προϊόντα κινούνται, ήδη, με μεγάλη ταχύτητα. Η Νέα Οικονομία, η διοίκηση, οι συνθήκες εργασίας, η εκπαίδευση ανεβαίνουν σε μια καινούρια κλίμακα υψηλών απαιτήσεων και υψηλότερων αποδόσεων. Δημιουργούνται νέοι επαγγελματικοί κλάδοι, νέες «πράσινες ειδικότητες», νέες θέσεις εργασίας στο χώρο της Τεχνολογίας. Η νέα εποχή απαιτεί να επενδύουμε:

- Στη Νέα Γνώση.
- Στην Έρευνα και στην Καινοτομία.
- Στο ανθρώπινο κεφάλαιο.

Και αυτή είναι η ογδόη συμφωνία: Επένδυση στην Παιδεία και στον Πολιτισμό. Επένδυση στην Ψηφιακή Ελλάδα και στη νέα γενιά της Πατρίδας μας.

Και κάτι ακόμη: Πριν από τρία χρόνια, οι πολιτικές ηγεσίες της Ε.Ε., συζητώντας για τον Προϋπολογισμό της, είχαμε βρεθεί απέναντι σε μια ισχυρή άποψη, που ήθελε την Ευρώπη να επενδύει στις Νέες Τεχνολογίες, αλλά να μη δίνει τόση έμφαση στην Αγροτική Οικονομία. Συμφωνήσαμε, τότε, στο πρώτο, αλλά διαφωνήσαμε στο δεύτερο. Υποστηρίξαμε την επένδυση στις Νέες Τεχνολογίες, αλλά επιμείναμε στην αυξημένη στήριξη της Γεωργίας. Μέσα σε λίγο καιρό, τα γεγονότα δικαίωσαν την άποψή μας:

- Η κλιματική αλλαγή έκανε πιο δύσκολη την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και μείωσε την απόδοση των καλλιεργειών.

- Η επιδίωξη ενεργειακής ασφάλειας άρχισε να μετακινεί σημαντικούς πόρους στα βιοκαύσιμα και να μειώνει τις καλλιεργειές για τρόφιμα.

- Τα αυξημένα εισοδήματα στις αναδυόμενες οικονομίες άρχισαν να αλλάζουν τις διατροφικές συνήθειες ολόκληρων λαών και να αυξάνουν ραγδαία τη ζήτηση βασικών τροφίμων.

- Μέσα σε ένα χρόνο (το 2007) οι τιμές τους, σε παγκόσμιο επίπεδο, αυξήθηκαν κατά 40%.

Οι επιπτώσεις είναι κρίσιμες στον Αναπτυσσόμενο Κόσμο και έντονα αισθητές στην Ευρώπη. Η γεωργία επανέρχεται δυναμικά στην πολιτική ατζέντα της Ε.Ε. και προκαλεί την ανάπτυξη νέων δράσεων.

Καταγράφω το παράδειγμα αυτό για να τονίσω δύο πράγματα:

Το ένα αφορά στη στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη στο νέο περιβάλλον. Είναι η στρατηγική, που θέλει τον αγρότη σύγχρονο επιχειρηματία στη γη του, ικανό να ανταποκρίνεται, τόσο στις νέες περιβαλλοντικές συνθήκες, όσο και στις αυξημένες καταναλωτικές απαιτήσεις.

Αυτή είναι η ένατη συμφωνία.

Το δεύτερο ζήτημα, που προκύπτει από το παράδειγμα αυτό, αφορά στο ευμετάβλητο των αναγκών και των αναπτυξιακών δυνατοτήτων. Επισημαίνει, ότι η στρατηγική για το 2020 δεν μπορεί να είναι μονοδιάστατη και μονοσήμαντη.

Δέκατη συμφωνία, λοιπόν, η επιμονή στη στρατηγική της ευελιξίας και των παράλληλων στόχων.

Υπογραμμίζω κάτι ακόμη: συζητώντας από το ίδιο αυτό βήμα, πριν από επτά χρόνια, συμφωνούσαμε, ότι ένας από τους πιο μεγάλους κινδύνους στη νέα εποχή ελλοχεύει στο παγκόσμιο δημογραφικό ζήτημα. Ενώ στον Τρίτο Κόσμο, οι γεννήσεις αυξάνονταν με ραγδαίους ρυθμούς, γεγονός που μεγάλωνε τη φτώχεια και τροφοδοτούσε τα μεταναστευτικά ρεύματα, στο Δυτικό Κόσμο η ζωή κέρδιζε χρόνια, αλλά οι γεννήσεις μειώνονταν. Και αυτό απεικονιζόταν στη γήρανση των κοινωνιών. Το χάσμα πλουσίων και φτωχών γινόταν ακόμη μεγαλύτερο, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, όσο και στις εθνικές κοινωνίες. Η Ευρώπη βρισκόταν μπροστά σε μια πολλαπλή πρόκληση, που αφορούσε:

- Στον περιορισμό της φτώχειας.
- Στην τόνωση της απασχόλησης.
- Στη μεταρρύθμιση των Ασφαλιστικών Συστημάτων.
- Στην ενσωμάτωση των οικονομικών προσφύγων.

Και αυτή είναι η ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ. Συμφωνία που εγγυάται ασφάλεια για όλους όσοι ζουν και εργάζονται στον Τόπο μας, αισιοδοξία στη νέα γενιά, αλληλεγγύη στην Κοινωνία.

Οι μεγάλες αλλαγές, που συντελούνται στο νέο αιώνα, είναι πρόκληση, τόσο για τις κοινωνίες, που διεκδικούν καλύτερες συνθήκες ζωής, όσο και για τις σύγχρονες Ηγεσίες, που αναζητούν στέρεες λύσεις. Ο δρόμος προς το μέλλον απαιτεί στέρεα και στοχευμένα βήματα, ώστε η Κοινωνία:

- Να μεταβολίζει τις αλλαγές σε διαχρονικά οφέλη,
- Να αντιμετωπίζει τις συνέπειές τους.
- Να αξιοποιεί τις ευκαιρίες που φέρνουν μαζί τους.

Δέσμευσή μας είναι να τολμούμε τις μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται. Οδικός άξονας το Εθνικό Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων. Εργαλείο το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς. Διασφαλίσαμε, για το σκοπό αυτό, κοινοτικούς πόρους, που φτάνουν τα 24,4 δισεκ. ευρώ και μαζί με την εθνική συμμετοχή ξεπερνούν τα 36 δισεκ.

Βασική επιλογή μας είναι η αιφόρος ανάπτυξη της Περιφέρειας, στην οποία κατευθύνουμε το 82% των πόρων του. Έτσι:

- Έχει, ήδη, δρομολογηθεί η κατασκευή των «Δρόμων της Ανάπτυξης», που αλλάζουν τον οδικό χάρτη της Χώρας, ενώ προωθούνται έργα αναβάθμισης των περιφερειακών αεροδρομίων και των λιμανιών.

- Διατίθενται περισσότερα από 4 δισεκ. ευρώ στην προστασία του περιβάλλοντος, του δασικού πλούτου και των υδατικών πόρων, την ανακύκλωση και τη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων.

- Θεσμοθετείται Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο, καθώς και Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια για τον Τουρισμό, τη Βιομηχανία, τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.

Σταθερή επιδίωξή μας είναι:

- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Οικονομίας μας.
- Η δημοσιονομική εξυγίανση.
- Η μείωση της φορολογίας.
- Ο αναπτυξιακός νόμος.
- Οι Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα.
- Το άνοιγμα των αγορών.
- Το νέο πρόγραμμα «Επιχειρηματικότητα και Ανταγωνιστικότητα».

Δίνουμε έμφαση στην Οικονομία της Γνώσης, στην Έρευνα, στην Καινοτομία και στην Ψηφιακή Σύγκλιση, διαθέτοντας το 21% των κοινοτικών πόρων.

Απαρέγκλιτος προσανατολισμός είναι η εξωστρέφεια και η ελκυστικότητα της Χώρας.

Σήμερα, περίπου 4.000 ελληνικές επιχειρήσεις και περισσότερα από 3.000 καταστήματα ελληνικών Τραπεζών αναπτύσσονται στην ευρύτερη περιοχή.

- Οι εξαγωγές μας στις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης αυξάνονται.
- Ο χρηματοπιστωτικός τομέας επαναπατρίζει σημαντικά κέρδη.
- Το τουριστικό ρεύμα προς τη Χώρα μας ενδυναμώνεται.

Χτίζουμε διακρατικούς ενεργειακούς δεσμούς, που μετατρέπουν τη Χώρα μας σε διεθνή ενεργειακό δίαυλο, συμβάλλουν στη μακροχρόνια περιφερειακή ασφάλεια και ενισχύουν το γεωπολιτικό μας ρόλο:

- Ελληνοτουρκικός αγωγός Φυσικού Αερίου.
- Υποθαλάσσιος ελληνοϊταλικός αγωγός.
- Νότιος Ευρωπαϊκός Δακτύλιος.
- Πετρελαιοαγωγός Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη.
- Και, τώρα, Σάουθ Στριμ.

Θυμίζω, ακόμη, τον πρωταγωνιστικό ρόλο που αναπτύξαμε στη δημιουργία της Ενεργειακής Κοινότητας Ν.Α. Ευρώπης, όπως και τις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουμε -Κυβέρνηση και Βουλή- για τη δημιουργία Ευρωμεσογειακής Ενεργειακής Κοινότητας.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνουμε στις μεταφορές και στις μετακινήσεις, από και προς τις γειτονικές χώρες.

- Ολοκληρώνεται η Εγνατία Οδός.
- Αναβαθμίζονται οι κάθετοι άξονες.
- Δρομολογήθηκε η προετοιμασία διεθνών συνεργασιών, για την αναβάθμιση των μεγάλων λιμανιών μας.

Η Χώρα εξελίσσεται σε ισχυρό διαμετακομιστικό κόμβο.

Αμετάθετος στόχος μας είναι η μετάβαση σ' ένα κράτος αυξημένων δυνατοτήτων, αρωγό στις οικονομικές δραστηριότητες του πολίτη και στήριγμα στη βελτίωση της καθημερινότητάς του.

- Προετοιμάζουμε τη μεταρρύθμιση της Διοικητικής Δομής της Χώρας.
- Αναβαθμίζουμε την Πολιτική Προστασία.
- Εφαρμόζουμε σύγχρονη μεταναστατευτική πολιτική.
- Ξεκινήσαμε Ειδικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Διοικητικής Μεταρρύθμισης”, με στόχο τη γρήγορη ολοκλήρωση της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, τη μείωση του κόστους της γραφειοκρατίας, την ταχύτερη απονομή της Δικαιοσύνης.

Μόνιμη και διαρκής προτεραιότητά μας είναι η ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης και η σύνδεσή της με την αγορά εργασίας. Συνεχίζουμε την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και δίνουμε έμφαση στη διά βίου μάθηση, διαθέτοντας το 14% των πόρων του ΕΣΠΑ. Αναβαθμίζουμε τη Δημόσια Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και δημιουργούμε το Σχολείο του Μέλλοντος. Επενδύουμε, ταυτόχρονα, στο τεράστιο πολιτιστικό κεφάλαιο της Πατρίδας μας.

Ουσιώδης πτυχή του Σχεδίου μας για το 2020 είναι τα προγράμματα αναβάθμισης του ανθρώπινου κεφαλαίου και ενεργητικής στήριξης της απασχόλησης, στα οποία κατανέμεται το 12% των κοινοτικών πόρων.

- Ενθαρρύνεται η νέα επιχειρηματικότητα, η αυτοαπασχόληση επιστημόνων, η πρόσληψη ανέργων.

- Ξεκίνησε η μεγάλη μεταρρύθμιση για ένα σύγχρονο, βιώσιμο και δίκαιο Ασφαλιστικό Σύστημα.

- Αναμορφώνεται το ΕΣΥ και αναβαθμίζεται η Πρωτοβάθμια Περίθαλψη.

- Συγκροτήθηκε Εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής και προετοιμάζονται στοχευμένες μεταβιβάσεις, για την αντιμετώπιση της φτώχειας. Χτίζεται, έτσι, δυναμική, συνεκτική, πιο δίκαιη Κοινωνία.

Η Ελλάδα λειτουργεί, σήμερα, ως παράγοντας ειρήνης και σταθερότητας στην ευρύτερη γειτονιά μας. Αξιοποιεί την ασφάλεια του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος και ενδυναμώνει τη συμμετοχή της στις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Ασκει Εξωτερική Πολιτική, που αντλεί τις προτεραιότητές της από τις αρχές της αμοιβαίας κατανόησης, της ειρηνικής συνύπαρξης και της συνεργασίας των Λαών. Αξιοποιεί, τόσο την Οικονομική, όσο και την Κοινοβουλευτική Διπλωματία, για την ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών. Υποστηρίζει, σταθερά και ανυπόκριτα, την ευρωπαϊκή προοπτική, όχι μόνον των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης, αλλά και της γειτονικής Τουρκίας.

Η πορεία, ως τόσο, καθ' ενός από τους γείτονές μας εξαρτάται, πρωτίστως, από τους ίδιους. Για μας, η πλήρης συμμόρφωσή τους στις αρχές, στις αξίες, στα προαπαιτούμενα της Ε.Ε. σημαίνει και την πλήρη ένταξή τους. Θέλουμε να έχουμε σύμμαχους και εταίρους τους γείτονές μας. Είναι, όμως, αυτονόητο και ξεκάθαρο, ότι δεν χτίζονται, ούτε συμμαχικές, ούτε εταιρικές σχέσεις, πάνω σε σοβαρές εκκρεμότητες. Γι' αυτό, η στάση μας, σ' ό,τι αφορά την ένταξη της FYROM στο ΝΑΤΟ, είναι πράξη ευθύνης και αξιοπιστίας. Είναι πράξη συνέπειας της Ελλάδας στις αρχές της καλής γειτονίας. Αντιμετωπίσαμε -και αντιμετωπίζουμε- το ζήτημα της ονομασίας της γειτονικής χώρας με υπευθυνότητα, νηφαλιότητα, ειλικρίνεια. Επιδιώξαμε -και επιδιώκουμε- μια ξεκάθαρη, μια πρακτική, μια αμοιβαία αποδεκτή λύση. Λύση στη βάση μιας ουσιαστικά σύνθετης ονομασίας, που να ισχύει έναντι όλων. Λύση που δεν θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως φορέας για ανιστόρητες, εθνικιστικές και αλυτρωτικές λογικές. Καλύψαμε με το παραπάνω την απόσταση, που οδηγεί στο σημείο σύγκλισης.

Είπαμε ξεκάθαρα και προς κάθε κατεύθυνση ότι «εάν δεν υπάρξει λύση, δεν μπορεί να υπάρξει πρόσκληση». Η θέση μας είναι, σήμερα, απόφαση του ΝΑΤΟ. Είναι μία σημαντική εξέλιξη, που μπορεί να συμβάλει, ώστε να υπάρξει οριστική λύση. Λύση αμοιβαία αποδεκτή προς όφελος όλων και, κυρίως, της σταθερότητας. Λύση χωρίς νικητές και ηττημένους. Απηύθυνα, ήδη, δημόσια πρόσκληση στην Πολιτική Ηγεσία των Σκοπίων να συνεχίσουμε, το ταχύτερο δυνατό, τη συζήτηση στο πλαίσιο του ΟΗΕ. Αναμένουμε την ανταπόκρισή τους, με το βλέμμα στο ευρωπαϊκό μέλλον και όχι στο βαλκανικό παρελθόν. Θέλουμε να είμαστε σύμμαχοι και εταίροι. Θέλουμε σχέσεις φιλίας και στενής συνεργασίας.

Η Ελλάδα αποδεικνύεται, στην πράξη, Χώρα ευθύνης και αξιοπιστίας. Τα έως τώρα αποτελέσματα της πολιτικής μας εμπνέουν σιγουριά, αισιοδοξία, αυτοπεποίθηση.

Αποδεικνύουμε -το αποδείξαμε πολλές φορές έως σήμερα- ότι έχουμε τη δυνατότητα να κερδίζουμε μεγάλες προκλήσεις. Το συμπέρασμα είναι ένα: τα δεδομένα αλλάζουν διαρκώς. Οι προκλήσεις και τα προβλήματα αλλάζουν μαζί τους. Οι προτεραιότητες, ως τόσο, παραμένουν σταθερές: είναι η ειρήνη, η σταθερότητα, η διεθνής συνεργασία. Είναι η βιώσιμη ανάπτυξη, με σεβασμό στον άνθρωπο και στο περιβάλλον. Είναι η πρόοδος, η ασφάλεια, η ευημερία για όλους τους πολίτες. Αυτή την Ελλάδα θέλουμε, γι' αυτή την Ελλάδα εργαζόμαστε, αυτή την Ελλάδα χτίζουμε.

Οι προκλήσεις των καιρών Η κλιματική αλλαγή

Του κ. Γεωργ. Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
Προέδρου του ΠΑΣΟΚ, Βουλευτού

Χαίρομαι ιδιαίτερα που ευρίσκομαι πάλι εδώ, σ' έναν θεσμό -έχει γίνει πια θεσμός αυτή η συνεδρίαση, αυτή η συνάντηση του Economist- για να μιλήσω για τα διεθνή, αλλά και πώς η Ελλάδα μπορεί να συμβάλει, ποιος είναι ο ρόλος της στις διεθνείς εξελίξεις.¹

Και το λέω αυτό διότι, σήμερα, με την παγκόσμια κρίση, γιατί περνάμε μια παγκόσμια κρίση, η κάθε χώρα, ο κάθε λαός έχει ευθύνη και καθήκον να συμβάλει στις λύσεις για την σημερινή και για τις επόμενες γενιές.

Πρώτη μεγάλη πρόκληση σήμερα είναι η κλιματική αλλαγή. Και έχει επιπτώσεις στην καθημερινότητά μας, όπως και στην οικονομία. Η Σοσιαλιστική Διεθνής έχει αναγάγει αυτό τον αγώνα για την προστασία του περιβάλλοντος, σε προτεραιότητα των εργασιών της και γι' αυτό έχουμε συστήσει και μια Επιτροπή, με επί κεφαλής έμπειρες και σημαντικές προσωπικότητες, όπως είναι ο πρώην πρωθυπουργός της Σουηδίας Goran Persson, ο πρώην Πρόεδρος της Χιλής Ricardo Lagos, μία Επιτροπή με την συμμετοχή μεγάλων προσωπικοτήτων από την Ινδία, την Κίνα, τη Νότια Αφρική, τη Βραζιλία, τις ΗΠΑ. Ο Ricardo Lagos, όπως ξέρετε, έχει αναλάβει και τον ρόλο του Ειδικού Συμβούλου του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ για το θέμα της κλιματικής αλλαγής.

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει την Ελλάδα, π.χ. την αγροτική παραγωγή, που είναι πολύ σημαντική. Έχουμε ένα διευρυνόμενο έλλειμμα στο υδάτινο ισοζύγιο της χώρας μας, αντιμετωπίζουμε καταστροφική περιορισία και το φάσμα της ερημοποίησης, ενώ στην περιοχή μας, οι διακρατικές σχέσεις είναι πιθανόν να ενταθούν από το ζήτημα των υδάτινων πόρων. Ιδιαίτερα σε περιοχές, που έχουν πηγές μεγάλων ποταμών, μπορεί να δημιουργηθούν ιδιαίτερες εντάσεις μεταξύ γειτονικών χωρών.

Οι κλιματικές αλλαγές θα επηρεάσουν τον τουρισμό, που είναι από τους βασικότερους, αν όχι ο βασικότερος τομέας ανάπτυξης της χώρας μας, σημαντική πηγή εισοδήματος για την Ελλάδα, αλλά και για τη Μεσόγειο ολόκληρη. Η Μεσόγειος είναι μια πε-

1. Εκτενής περίληψη Εισήγησης στην 12th Roundtable with the Government of Greece υπό τον τίτλο «Driving the Global Agenda through 2020», Athens, April 2008. Αποκλειστικός Εκπρόσωπος ECONOMIST CONFERENCES: CHAZLIS and RIVAS Co, Γεν. Διευθ. Νεκτ. ΠΑΣΣΑΡΙΒΑΚΗ, Publ. Rel. Man. Π. ΤΣΑΦΑΡΑΣ.

ριοχή όπως είναι και η Ελλάδα, διέλευσης αλλά και υποδοχής μεγάλου αριθμού λαθρομεταναστών και προσφύγων. Οι κλιματικές αλλαγές θα επηρεάσουν τα προσφυγικά ρεύματα, τα μεταναστευτικά ρεύματα και θα επηρεάσουν ιδιαίτερα τις χώρες της Ευρώπης, της Μεσογείου, αλλά και την Ελλάδα, με νέες και μεγάλες κοινωνικές ανατροπές.

Σ' αυτό το πρώτο μεγάλο ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, πιστεύω, ότι η Ελλάδα, έχει μια μεγάλη ευκαιρία. Έχουμε μια μεγάλη ευκαιρία να μετατρέψουμε την Ελλάδα από παθητικό θεατή που είναι σήμερα, ακόμα και θύμα των οικολογικών εξελίξεων, σε μια χώρα που είναι πρωτοπόρα στα θέματα του περιβάλλοντος, στη λεγόμενη «πράσινη ανάπτυξη».

Και αυτή θα αποτελέσει και μια ουσιαστική προσφορά μας, όχι μόνο στον Ελληνισμό, αλλά και στην παγκόσμια κοινότητα, ιδιαίτερα για ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης για τα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο. Χρειάζεται όμως αποφασιστική, ουσιαστική πολιτική βούληση. Γι' αυτό το λόγο, το ΠΑΣΟΚ έχει αναδείξει το περιβάλλον ως κυρίαρχο στοιχείο ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου για την Ελλάδα, αλλά και διεθνώς. Ενός προτύπου, που θα συνδέεται με τη δική μας παράδοση, με τα δικά μας συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Η «πράσινη ανάπτυξη» αποτελεί βασική κατεύθυνση της πολιτικής μας, με συγκεκριμένες προτεραιότητες. Επένδυση σε νέες τεχνολογίες, φιλικές προς το περιβάλλον, πρακτικές που αξιοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, εκπέμπουν λιγότερα απόβλητα και ρύπους. Μείωση του διευρυνόμενου χάσματος μεταξύ Μητροπολιτικού Κέντρου και Περιφερειών, με την αξιοποίηση του φυσικού πολιτισμικού και ανθρώπινου πλούτου που διαθέτει η κάθε Περιφέρεια της χώρας μας.

Ενίσχυση της βιολογικής γεωργίας, της κτηνοτροφίας, με στήριξη της ποιότητας των ελληνικών προϊόντων. Προώθηση τουριστικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, με σεβασμό στο περιβάλλον και στην παράδοση. Εφαρμογή συνδυασμένων μεταφορών, ενίσχυση των μαζικών Μέσων Μεταφορών, με τον περιορισμό των εκπομπών καυσαερίων.

Αυτές οι προτεραιότητες συνθέτουν μία συνολική και ολοκληρωμένη αναπτυξιακή στρατηγική, μια νέα εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη της οικονομίας μας. Είναι ένα πρότυπο, που απαιτεί βεβαίως την πολιτική βούληση, να επενδύσουμε και να κάνουμε ουσιαστικές θεσμικές αλλαγές στην παιδεία, στην έρευνα, στην ανάπτυξη της καινοτομίας, στην εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού.

Προϋποθέτει, επίσης, και την ενεργοποίηση της τοπικής και περιφερειακής κοινωνίας, που μπορεί να γίνει, αλλά και εδώ χρειάζονται ουσιαστικές θεσμικές αλλαγές στη χώρα μας, στον τρόπο διοίκησης του Κράτους, με την αποκέντρωση, την συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τη μεταφορά και των αναγκαίων πόρων στην Περιφέρεια και στους αυτοδιοικητικούς οργανισμούς.

Η δεύτερη μεγάλη πρόκληση παγκοσμίως, θα έλεγα, είναι επί θύραις, είναι η ασφάλεια και η σταθερότητα, που δεν είναι μόνο ένα θέμα, το οποίο συνήθως, βλέπουμε μέσα από το πρίσμα κάποιων αμυντικών ή στρατιωτικών ή, αν θέλετε, και διπλωματικών κινήσεων, αλλά έχει σχέση με το διεθνές πολιτικό σύστημα και το διεθνές οικονομικό σύστημα.

Η παγκοσμιοποίηση, όπως έχει λειτουργήσει μέχρι σήμερα, δημιουργεί βεβαίως και οφέλη, αλλά οφέλη που δεν κατανέμονται ομοιόμορφα σε όλες τις χώρες και σε όλους τους πολίτες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μία ανισότητα, μια αστάθεια και, ουσιαστικά, μια ευρύτερη ανασφάλεια.

Έχουμε π.χ. εκατομμύρια εργαζομένων που, σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία, έχουν δει το βιοτικό τους επίπεδο να βελτιώνεται. Την ίδια στιγμή, όμως, και πολλές ανεπτυγμένες χώρες έχουν δει την ανεργία να αυξάνεται, να χάνονται θέσεις εργασίας, να καταστρέφονται εισοδήματα ή να μειώνονται.

Σήμερα, τους τελευταίους μήνες, έχουμε μία δραματική εξέλιξη σε διεθνές επίπεδο, που έχει πολλές πτυχές: υψηλές τιμές στην ενέργεια, υψηλές τιμές σε βασικά είδη διατροφής και, αυτά, αναδιανέμουν τον παγκόσμιο πλούτο, με τρόπο που δημιουργεί εκρηκτικές καταστάσεις σε πάρα πολλές περιοχές της υφής.

Αναφέρω ως παράδειγμα την επένδυση στη βιοενέργεια. Δυστυχώς, όμως, γίνεται μέσα από την ελεύθερη αγορά, τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς, χωρίς σχεδιασμό, χωρίς ρυθμίσεις και ουσιαστικά, στερεί σημαντικούς πόρους γης και παραγωγής για τρόφιμα, γεγονός, που χτυπά ιδιαίτερα τις φτωχότερες χώρες.

Λέγεται ότι 33 χώρες απειλούνται από σοβαρές, σοβαρότατες πολιτικές αναταραχές, λόγω της έλλειψης βασικών τροφίμων. Πάρα πολλές περιοχές της γης μπορεί, σε λίγους μήνες, να έχουν τεράστια αύξηση της φτώχειας. Έχουμε ολόένα και μεγαλύτερα τμήματα της μεσαίας τάξης, να βλέπουν με φόβο τις εξελίξεις, να χάνουν έδαφος και να συμπίεζονται προς τα κάτω.

Στην Αμερική, χιλιάδες εργαζόμενοι έχουν χάσει τις θέσεις εργασίας τους και εκατοντάδες χιλιάδες έχουν χάσει τα σπίτια τους από κατασχέσεις. Αυτό είναι αποτέλεσμα ενός τραπεζικού συστήματος, που χορηγούσε δάνεια για προϊόντα αμφίβολης ποιότητας, αλλά και για ένα γρήγορο ή εύκολο κέρδος, που θεωρούσε, ότι θα μπορούσε να αποκομίσει.

Το συμπέρασμα είναι, ότι ήρθε η ώρα να κρούσουμε τον κώδωνα του κινδύνου σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι ώρα να συνειδητοποιήσουμε, ότι το παγκόσμιο σύστημα, ευρίσκεται σε μια βαθιά κρίση εμπιστοσύνης. Και η έλλειψη ουσιαστικών ρυθμίσεων σε παγκόσμιο επίπεδο έχει μετατρέψει την υφήλιο σε μια υφήλιο, που δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις κρίσεις.

Ούτε την πιστωτική κρίση, ούτε την κρίση στις τιμές των βασικών ειδών διατροφής, ούτε την κρίση στην ενέργεια, ούτε την πολιτική κρίση, που θα ξεσπάσει από την φτώχεια και την ανισότητα, ούτε και την οικολογική κρίση, που μας πνίγει, μπορεί να αντιμετωπίσει σήμερα το παγκόσμιο σύστημα, εάν δεν γίνουν σοβαρά, σοβαρότατα βήματα.

Ο νέος Πρόεδρος της Διεθνούς Τράπεζας διέτυπωσε την άποψη, ότι οι φτωχοί χρειάζονται χαμηλότερες τιμές για την τροφή τους και τις χρειάζονται τώρα. Αλλά το διεθνές σύστημα -είπε- εμπορίου αγροτικών προϊόντων έχει μείνει στο παρελθόν. Γι' αυτό χρειαζόμαστε ένα «new deal».

Η επιστροφή στον Κέινς είναι δεδομένη, αλλά απαιτεί και μια νέα δημοκρατική παγκόσμια διακυβέρνηση, με ισχυρούς θεσμούς ρύθμισης και εξισορρόπησης των μεγάλων ανισοτήτων και περιορισμό της επικίνδυνης συσσώρευσης πλούτου και εξουσίας στα χέρια λίγων και, ουσιαστικά, ανεξέλεγκτων παραγόντων.

Ποιος θα τα κάνει αυτά; Βεβαίως, είμαστε όλοι υπεύθυνοι. Εγώ θα έλεγα ότι, παρά τις αναδυόμενες δυνάμεις, είτε της Κίνας, είτε της Ινδίας, είτε της Βραζιλίας, ή της Νότιας Αφρικής, δύο περιοχές θα έχουν καθοριστικό ρόλο για την εξέλιξη της ανθρωπότητας την επόμενη περίοδο, για το αν θα μπούμε σε ένα χάος, ή αν θα μπορούσαμε να διαμορφώσουμε μια παγκόσμια δημοκρατική τάξη.

Πα το Σκοπιανό, ο μεγαλύτερος σύμμαχος, τελικά, θα είναι ο λαός της γείτονας χώρας. Μαζί θα πρέπει να πάρουμε πρωτοβουλίες, για να αλλάξουμε την σημερινή κατάσταση και να βρούμε μια αμοιβαίως αποδεκτή λύση. Σε αυτή την κατεύθυνση, θα κινηθούμε και εμείς.

Η Ελλάδα επιθυμεί την συνεννόηση. Επιθυμεί να είναι ακόμα και το όχημα για την ένταξη των Σκοπιών στην Ε.Ε. και στο ΝΑΤΟ, ακριβώς όπως πράξαμε και για την ένταξη άλλων βαλκανικών χωρών σε αυτούς τους Οργανισμούς. Γιατί μοιραζόμαστε ένα κοινό μέλλον, ένα κοινό όραμα για τα Βαλκάνια, ένα μέλλον ανάπτυξης, ειρήνης, σταθερότητας για ολόκληρη την περιοχή.

Αυτό το κοινό όραμα για τα Βαλκάνια, ήταν πάντα οδηγός μας, στην πολιτική του ΠΑΣΟΚ για την περιοχή. Η Ελλάδα, ως οδηγός των εξελίξεων στα Βαλκάνια, η ατμομηχανή, αν θέλετε, των βαλκανικών χωρών προς την Ε.Ε. Απτό αποτέλεσμα αυτών των εντατικών προσπαθειών μας ήταν η στρατηγική της Θεσσαλονίκης. Υπενθυμίζω, ήταν επί Ελληνικής Προεδρίας, το 2003.

Αυτή η στρατηγική έδωσε και την σαφή προοπτική ένταξης στις χώρες των Βαλκανίων, ιδιαίτερα των Δυτικών Βαλκανίων, στην Ε.Ε. Αυτή η στρατηγική χρειάζεται, όμως, επιγόντως νέα επιβεβαίωση, νέα ώθηση, νέα δυναμική. Να σπάσουμε τη φοβία που έχει καταλάβει την Ε.Ε. και που θα μπορούσε να είχε συμβάλει και να συμβάλει, έστω και τώρα, και στη λύση του μεγάλου προβλήματος, που λέγεται Κοσσυφοπέδιο. Αυτόν τον ρόλο πρέπει να διεκδικήσει και πάλι η Ελλάδα.

Η Ελλάδα πρέπει να μείνει σταθερή στις θέσεις αρχών, στην υπεράσπιση των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και της διεθνούς νομιμότητας. Αυτή οφείλει να είναι και η στάση της, η δική μας στάση, και στο ζήτημα του Κοσόβου. Ως αρχή, που διατηρεί το ελάχιστο για την σταθερότητα στη περιοχή. Η κρατική συγκρότηση του Κοσόβου και η μονομερής αναγνώρισή του αποτελούν παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου.

Μοιραζόμαστε ένα κοινό μέλλον, ένα κοινό όραμα για τα Βαλκάνια. Ένα μέλλον ανάπτυξης, ειρήνης, σταθερότητας για ολόκληρη την περιοχή. Και το διεθνές δικαίο αφορά σε όλους και σε όλα. Ούτε εκπτώσεις και εξαιρέσεις, ούτε νοείται «a la carte».

Όταν η Ε.Ε., λοιπόν, εγκαταλείπει, όπως στην περίπτωση του Κοσόβου, τους κανόνες του ΟΗΕ, τότε η Ελλάδα, που ευρίσκεται σε αυτή την περιοχή, οφείλει να αντιστέκεται. Μπορεί να είμαστε μικρή χώρα, αλλά μπορούμε να συμβάλουμε, και το έχουμε αποδείξει, στις παγκόσμιες εξελίξεις.

Πα να μπορέσει η Ελλάδα να παίξει τον ουσιαστικό της ρόλο, και στα Βαλκάνια και στη Μεσόγειο, απαιτείται και σοβαρή εσωτερική συνοχή, και κοινωνική, αλλά και οικονομική ευρωστία. Είχα επισημάνει, σε προηγούμενες ομιλίες, εδώ, στο ECONOMIST, τις αδυναμίες στον οικονομικό τομέα, είχα μιλήσει για την έλλειψη ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων, που θα έκαναν την ελληνική οικονομία πιο ανταγωνιστική, την Περιφέρειά μας αιχμή του δόρατος της ανάπτυξης, την ελληνική κοινωνία, κοινωνία συνοχής και τα προϊόντα μας προϊόντα ποιότητας.

Παρά τους σχετικά ικανοποιητικούς ρυθμούς αύξησης του εθνικού εισοδήματος, αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα σοβαρή κρίση πόρων, ένα παραγωγικό έλλειμμα και κρίση ανταγωνιστικότητας. Η αύξηση των επενδύσεων οφείλεται κυρίως στην οικοδομική δραστηριότητα και στις κατασκευές.

Αυτή χρηματοδοτήθηκε, είτε από τις βραχυχρόνιες εισροές χρηματιστηριακών κεφαλαίων, τα οποία είναι ιδιαίτερα ευμετάβλητα και ασταθή, είτε από τους πόρους του Γ'

Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, είτε, τέλος, από τον υπερδανεισμό των νοικοκυριών, που έχει φτάσει σε πρωτοφανή επίπεδα, δηλαδή, έχει φτάσει και έχει ξεπεράσει το 45% του ΑΕΠ.

Σήμερα, η οικοδομική δραστηριότητα παρουσιάζει σοβαρή κάμψη, ενώ οι πόροι από την Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν ημερομηνία λήξης. Η αποταμίευση έχει μειωθεί δραματικά, σε επίπεδα κάτω του 10% του ΑΕΠ. Ο κίνδυνος της υπερχρέωσης έχει οδηγήσει τις Τράπεζες στον περιορισμό της χορήγησης πιστώσεων, περιορίζοντας και τη ρευστότητα.

Οι κατασχέσεις ακινήτων αυξάνονται ραγδαία, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση έχει επιφέρει αναδιάρθρωση των χαρτοφυλακίων, με αποτέλεσμα το Χρηματιστήριο Αθηνών, μέσα σε πέντε μόλις μήνες, να χάσει 55 δισεκατομμύρια ευρώ.

Την ίδια στιγμή, σημαντικά ελληνικά κεφάλαια διοχετεύονται σε ξένα χρηματοπιστωτικά κέντρα, για φορολογικούς ή για θεσμικούς λόγους.

Οι δείκτες κοινωνικής συνοχής επιδεινώνονται και αυτοί σταθερά, τα τελευταία χρόνια και αυτό οφείλεται στον νεοσυντηρητικό χαρακτήρα των οικονομικών πολιτικών. Στην απροθυμία της συντηρητικής παράταξης να απαλείψει, με μέτρα κοινωνικής πολιτικής, τις εντεινόμενες στην Ελλάδα ανισότητες.

Οφείλεται, επίσης, στο άδικο φορολογικό σύστημα που υποθάλλει τη φοροδιαφυγή και κατανέμει άνισα τα φορολογικά βάρη, επιβαρύνοντας ιδιαίτερα τον εργαζόμενο και την ελληνική οικογένεια. Οφείλεται στην αναποτελεσματικότητα των οικονομικών πολιτικών που, αντί να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, δημιουργούν ανέργους νέους και γυναίκες.

Οφείλεται στην περικοπή των κρατικών δαπανών για την υγεία, την υποβάθμιση του δημόσιου συστήματος υγείας. Οφείλεται στην περικοπή των κρατικών δαπανών για τη δημόσια παιδεία, που εξωθεί την ελληνική οικογένεια να δαπανά ολόένα και μεγαλύτερο τμήμα του οικογενειακού προϋπολογισμού για την εκπαίδευση, ακόμα και την βασική εκπαίδευση των παιδιών της.

Οφείλεται στις πολιτικές, όπως της επένδυσης σε επικίνδυνα ομόλογα, που οδήγησαν στην απώλεια δισεκατομμυρίων ευρώ από τα περιουσιακά στοιχεία των Ταμείων κοινωνικής ασφάλισης και υγείας. Αποτέλεσμα, οι πολίτες να καταφεύγουν στην ιδιωτική ασφάλιση, σε βάρος και πάλι του οικογενειακού προϋπολογισμού. Οφείλεται στην περικοπή του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, που έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή μεγάλων αναπτυξιακών έργων στην Περιφέρεια και τη δημιουργία θυλάκων ανεργίας και φτώχειας.

Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα μας είναι πλέον ορατή σε όλη την αγορά. Την ίδια στιγμή, ο πληθωρισμός έχει προσεγγίσει το 4,4%. Εξίσου προβληματική είναι η επίδοση στο μέτωπο της ανταγωνιστικότητας.

Πα πρώτη φορά στη μεταπολεμική ιστορία, το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών προσεγγίζει το 15% του ΑΕΠ. Αυτό σημαίνει, για το Ελληνικό Δημόσιο, ακριβότερο δανεισμό. Και βεβαίως, και η τελευταία Έκθεση Αξιολόγησης του Προγράμματος Σταθερότητας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιβεβαιώνει, ότι κάθε άλλο παρά δημοσιονομική εξυγίανση, έχει επιτευχθεί.

Τρία είναι, λοιπόν, τα σημαντικά συμπεράσματα απ/ αυτή την κατάσταση. Πρώτον, η ελληνική Κυβέρνηση δεν αξιοποίησε μια εξέχουσα θέση της Ελλάδας και της ελληνικής οικονομίας το 2004, για να κάνει το σημαντικό άλμα σε μεταρρυθμίσεις και αλλαγές, που διασφαλίζουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας, των προϊόντων μας.

Δεύτερον, η ελληνική οικονομία, σήμερα, είναι αθωράκιση και ευάλωτη απέναντι στους διεθνείς κλυδωνισμούς. Και βεβαίως, τρίτον σε ένα ταχύτατα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από υψηλή αβεβαιότητα και γεωγραφική ανακατανομή της παγκόσμιας παραγωγικής δραστηριότητας, η χώρα μας καλείται να διεκδικήσει την δική της οικονομική αναπτυξιακή ταυτότητα σε έναν νέο παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας.

Για όλα αυτά, χρειάζεται η πολιτική βούληση. Πολιτική βούληση, για μια οικονομία, που να δίνει την ευκαιρία σε όποιον επιθυμεί να αναπτύξει την επιχειρηματική του δραστηριότητα, σπάζοντας γραφειοκρατικούς περιορισμούς, παραμερίζοντας πελατειακές αντιλήψεις κράτους ιδιωτών, εμπεδώνοντας ένα σύγχρονο, απλουστευμένο ρυθμιστικό πλαίσιο.

Χρειάζεται πολιτική βούληση, για να διαμορφωθούν υγιείς και ανταγωνιστικές αγορές χρήματος και κεφαλαίου, όπως κι ένα ενιαίο αποτελεσματικό σύστημα εποπτείας του χρηματοοικονομικού τομέα. Χρειάζεται πολιτική βούληση, για να εδραιωθεί η ουσιαστική ανεξαρτησία των Εποπτικών ή και των Ρυθμιστικών Αρχών, ώστε να μην είναι επιρρεπείς σε πολιτικές και πελατειακές παρεμβάσεις, υπέρ των αρεστών και ισχυρών της κομματικής νομενκλατούρας.

Χρειάζεται πολιτική βούληση και ικανότητα, για τη δημιουργία αποτελεσματικών μηχανισμών πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων, γιατί μόνον έτσι προστατεύουμε το επενδυτικό κοινό και τους συναλλασσόμενους, γιατί μόνον έτσι προσελκύουμε κεφάλαια μακροχρόνιας δέσμευσης, γιατί μόνον έτσι η ελληνική κεφαλαιαγορά θα αποτελεί αποτελεσματική πηγή χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και, άρα, μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας μας.

Χρειάζεται πολιτική βούληση και σοβαρός σχεδιασμός, ώστε η οικονομία μας να δίνει τη δυνατότητα, σε κάθε γωνιά της ελληνικής γης, να συμμετέχει ισότιμα στο αναπτυξιακό μέρισμα.

Χρειάζεται πολιτική βούληση και ουσιαστική διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους, για μια μεγάλη αλλαγή στο Κράτος για μεταρρύθμιση του πολιτικού μας συστήματος, με αποτελεσματική και αποκεντρωμένη Δημόσια Διοίκηση και ένα αποτελεσματικό, διαφανές και σταθερό φορολογικό περιβάλλον, με δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών.

Χρειάζεται πολιτική βούληση, για να μετατραπεί το Κράτος, από συγκεντρωτικό, πελατειακό, κομματικό και, πολλές φορές, εμπλεκόμενο στη διαφθορά και την αδιαφάνεια, σε ένα Κράτος επιτελικό, που θα διασφαλίζει τον δημόσιο χαρακτήρα των βασικών υποδομών της χώρας. Χρειάζεται πολιτική βούληση, για τη δημιουργία ενός Κράτους που θα εγγυάται κανόνες και αρχές λειτουργίας και, θα διασφαλίζει, ότι η αποτυχία των αγορών δεν επηρεάζει ασύμμετρα τη λειτουργία της οικονομίας και δεν αδικεί ακόμα τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα.

Χρειάζεται η πολιτική βούληση, για να πραγματοποιηθεί ένα ισχυρό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, που θα ολοκληρώσει το πρόγραμμα υποδομών, που έχει ανάγκη η χώρα μας.

Παρά το γεγονός, ότι δεν είμαι κρατιστής, θεωρώ παράλογο που, σήμερα, με την κρίση στη διεθνή αγορά, η ελληνική Κυβέρνηση μεταβιβάζει κρίσιμες υποδομές, τον ΟΤΕ και τη ΔΕΗ, τις τηλεπικοινωνίες και τον φορέα της ενέργειας, από τον δημόσιο έλεγχο, στον έλεγχο της αγοράς, χάνοντας βασικά εργαλεία εθνικού σχεδιασμού.

Χρειάζεται πολιτική βούληση, ένα σοβαρό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, που θ' αναβαθμίσει τις υπηρεσίες υγείας και παιδείας, που είναι απαραίτητες για ένα νέο αναπτυξιακό μοντέλο.

Τέλος, η τρίτη μας πρόκληση είναι, όχι απλά οικονομική ή πολιτική, θα έλεγα, είναι και πολιτιστική. Να φύγουμε από μια κοινωνία εξουσιών και να γίνουμε μια κοινωνία αξιών. Μια νέα αντίληψη για τον ρόλο του ανθρώπου, της ανθρωπότητας στον πλανήτη μας. Εμείς, μιλάμε για την Ελλάδα των αξιών, της ποιότητας, που επενδύει στον άνθρωπο και στο περιβάλλον, μιλάμε για έναν κόσμο πιο δίκαιο, αλληλεγγύης, δημοκρατικό, που περνά εξουσίες, ευκαιρίες και δυνατότητες στον πολίτη και σέβεται την αξιοπρέπεια, σέβεται την οντότητα του κάθε πολίτη.

Μπορεί να είμαστε μια μικρή χώρα, αλλά μπορούμε να συμβάλουμε στις παγκόσμιες εξελίξεις. Και κλείνω, με ένα παράδειγμα της ελληνικής προσπάθειας, για την εμπέδωση ενός κόσμου αξιών και αξιοπρέπειας:

Πριν από τέσσερα χρόνια, ξεκινούσε η Ολυμπιακή Φλόγα, για πρώτη φορά στην ιστορία της, το πρώτο παγκόσμιο ταξίδι ανά τον κόσμο. Έχοντας τότε την ευθύνη για την προώθηση της Ολυμπιακής Ιδέας, της Εκεχειρίας, είχα την ευκαιρία να μιλήσω στην τελετή, για το ξεκίνημα της μεγάλης αυτής πορείας της Φλόγας. Υπενθύμισα, ότι οι Αγώνες οργανώθηκαν στην αρχαιότητα, για να υπάρξει ειρήνη, για να δοθεί μια ανάσα εκεχειρίας και ηρεμίας στις τότε αντιμαχόμενες πόλεις. Αυτή ήταν η πραγματική συνεισφορά των Αγώνων στην ανθρωπότητα.

Στην προσπάθεια αναβίωσης αυτής της παράδοσης, συνυπέγραψαν στον ΟΗΕ ομοφώνως 190 χώρες. Στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, τους είπα: Δεν έχουμε ψευδαισθήσεις. Η Ολυμπιακή Εκεχειρία δεν είναι πανάκεια για τις συμφορές στην υφήλιο. Αλλά ο δρόμος για την ειρήνη είναι μέσω της αμοιβαίας κατανόησης και συνεργασίας μεταξύ πολιτισμών και θρησκειών.

Θέλω, λοιπόν, να ενώσω τη φωνή μου, με τις ήδη υπάρχουσες φωνές, που εκφράζουν την ανησυχία τους για τις εξελίξεις στο Θιβέτ. Κάθε μορφή βίας είναι καταδικαστέα και, καλώ όλους, να δώσουν τέλος στη βία και να ανοίξουν τον δρόμο του διαλόγου. Κάθε πλευρά πρέπει να σεβασθεί το νόημα του Ολυμπισμού.

Η φωνή της Ελλάδας, ως γενέτειρας του Ολυμπισμού, έχει νομίζω ιδιαίτερο βάρος σ' αυτό το θέμα. Όπως στην αρχαιότητα, οι σπονδοφόροι από την Ολυμπία, αυτοί που ανακοίνωναν δηλαδή τους Αγώνες, ανακοίνωναν την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων και διέδιδαν το κάλεσμα για την Ολυμπιακή Εκεχειρία, έτσι και σήμερα, θα έπρεπε να αξιοποιήσουμε την Ολυμπιακή Φλόγα, για ειρηνικούς σκοπούς και επίλυση των συγκρούσεων. Όχι για την δημιουργία εντάσεων.

Ούτε πρέπει να σταματήσει η Φλόγα τη διαδρομή της, ούτε πρέπει να μπούκοταριστούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Όπως είπα και στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, ο αθλητισμός δεν μπορεί να επιβάλει την ειρήνη, αλλά μπορεί να την εμπνεύσει.

Αν καταφέρουμε να έχουμε ειρήνη για 16 ημέρες, δηλαδή, κατά τη διάρκεια των Αγώνων, ίσως μια ημέρα, να μπορέσουμε να έχουμε ειρήνη για πάντα.

Ας ελπίσουμε ότι, η Κίνα και οι Θιβετιανοί, αυτό το μήνυμα, θα το αξιοποιήσουν τους επόμενους μήνες, αλλά και στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Πεκίνου. Και αυτή, είναι μια ακόμα μικρή, αλλά ουσιαστική συνεισφορά της Ελλάδας, σ' ένα νέο παγκόσμιο τοπίο.

Οι δασικές υπηρεσίες είναι αρμόδιες μόνον για τον χαρακτηρισμό γης ως δάσους ή δασικής έκτασης και δεν έχουν αρμοδιότητες περί του ιδιοκτησιακού καθεστώτος

Του κ. Μαν. Α. ΜΠΕΝΤΕΝΙΩΤΗ
Νομικού, Διδάκτωρος Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών,
πρώην Υφυπουργού και Βουλευτού

Σύμφωνα με το άρθρο 14 του νόμου 998/1989 «ο χαρακτηρισμός περιοχής ή τμήματος γης ως δάσους ή δασικής εκτάσεως... ως και ο προσδιορισμός της κατηγορίας στην οποία ανήκει το δάσος ή δασική έκταση» σε σχέση με τις διακρίσεις που προβλέπει το άρθρο 4, «ενεργείται από τον κατά τόπο αρμόδιο δασάρχη».

Η οποιαδήποτε δε ενέργεια γίνεται μετά από «αίτηση οποιουδήποτε που έχει έννομο συμφέρον ή και αυτεπάγγελα».

Πέρα από αυτή, τη σαφή αρμοδιότητα, ο αρμόδιος κατά τόπον δασάρχης, δεν έχει καμμία άλλη αρμοδιότητα.

Ειδικότερα δε, από καμμία ισχύουσα διάταξη δεν προκύπτει ότι «ο αρμόδιος κατά τόπον δασάρχης» έχει αρμοδιότητα για τον προσδιορισμό του ιδιοκτησιακού καθεστώτος.

Άλλωστε, στο άρθρο 8 με σαφήνεια προβλέπεται ότι για την «διοικητική αναγνώριση, εκ μέρους του Δημοσίου, της κυριότητας ή άλλων εμπραγμάτων δικαιωμάτων ή νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου επί δασών ή δασικών εκτάσεων, συνιστώντας τέσσερα Συμβούλια Ιδιοκτησίας Δασών».

Αυτά και μόνο τα «Συμβούλια Ιδιοκτησίας Δασών», επιλαμβάνονται της αναγνώρισης της κυριότητας ή άλλου εμπράγματος δικαιώματος».

Αλλά και αυτά τα συμβούλια μόνο «γνωμοδοτούν» και μάλιστα απολύτως «αιτιολογημένα», με βάση τα προσκομιζόμενα από τους ενδιαφερόμενους στοιχεία ή από τα τηρούμενα στοιχεία στη δασική υπηρεσία.

Η αρμοδιότητα, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, για την κυριότητα ή οποιοδήποτε άλλου εμπράγματος δικαιώματος έκτασης γης, ανήκει στα πολιτικά δικαστήρια και μόνον.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το ισχύον δίκαιο, ο μεν δασάρχης είναι αρμόδιος να χαρακτηρίσει «περιοχή ή τμήμα έκτασης γης» ως δάσος ή δασική έκταση, ανεξάρτητα των ζητη-

μάτων κυριότητας ή άλλων εμπραγμάτων επ' αυτής τα δε «Συμβούλια Ιδιοκτησίας Δασών» είναι αρμόδια να γνωμοδοτούν επί ζητημάτων που ανάγονται στην κυριότητα ή άλλα εμπράγματα δικαιώματα μόνον επί δασών ή δασικών εκτάσεων.

Η δασική νομοθεσία εφαρμόζεται αδιάκριτα, τόσο επί δημοσίων, όσο και επί ιδιωτικών δασών ή δασικών εκτάσεων.

Όμως, όπως έχει κριθεί από μια σειρά αποφάσεων του ΣτΕ 2233/2000, 87/2004, 2086/2004, 1248/2005, 2092/2006, 481/2007 και 972/2007 οι λόγοι ακύρωσης που αφορούν στο ιδιοκτησιακό καθεστώς τους χαρακτηριζόμενους σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 998/1979 απορρίπτονται πάγια ως αλυσιτελείς.

Ακόμα η οποιαδήποτε κρίση της διοίκησης, του δασάρχη, της πρωτοβάθμιας αλλά και της δευτεροβάθμιας Επιτροπής Επιλύσεως Δασικών Αμφισβητήσεων, ως προς το δημόσιο ή ιδιωτικό χαρακτήρα εκτάσεων, δεν είναι δεσμευτική, για το αρμόδιο όργανο του είναι τα πολιτικά δικαστήρια, τα οποία κρίνουν κατά νόμο τον ιδιοκτησιακό χαρακτήρα εκτάσεων δεν είναι δεσμευτική, για το αρμόδιο όργανό του είναι τα πολιτικά δικαστήρια, τα οποία κρίνουν κατά νόμο τον ιδιοκτησιακό χαρακτήρα της επίδικης έκτασης, καθ' όσον κατά την διαδικασία αυτή όπως έχει κριθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας με τις υπ' αριθ. 4309/2001, 832/2002, 409/2005 και 356/2007 αποφάσεις απαγορεύεται η θέση ή η προβολή θεμάτων ιδιοκτησίας.

Σύμφωνα λοιπόν με τη νομολογία που έχει αναπτυχθεί οι διατάξεις που ισχύουν, ιδρύουν δύο αυτοτελείς και διακριτές μεταξύ τους διαδικασίες. Η μία, η οποία αφορά τον χαρακτηρισμό μιας έκτασης ως δασικής ή μη με βάση το άρθρο 14 του νόμου 998/1976 και η άλλη ως προς τον χαρακτηρισμό ως δημόσιας ή ιδιωτικής με βάση το άρθρο 8.

Στα πλαίσια της πρώτης διαδικασίας, ο δασάρχης κι οι Επιτροπές Επίλυσης Δασικών Αμφισβητήσεων προβαίνουν και μάλιστα προσωρινά μέχρι να καταρτισθεί δοσολόγιο στο χαρακτηρισμό της έκτασης ως δασικής ή μη.

Όμως ο δασάρχης, αλλά ούτε και οι Επιτροπές, πολύ περισσότερο ο δασάρχης, δεν έχουν εκ του νόμου την εξουσία να αποφαινούνται και περί του δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα μιας έκτασης.

Με βάση λοιπόν, τις ισχύουσες διατάξεις αλλά και την εκτεταμένη νομολογία, για τα οποιαδήποτε εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτου εντός δάσους ή δασικής έκτασης, πρέπει να ασκήσει αναγνωριστική αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων.

Άρα οι δασάρχες και οι δασικές υπηρεσίες που χαρακτηρίζουν με διοικητικές πράξεις εκτάσεις, ως δημόσιες, παραβιάζουν το δίκαιο και παρανομούν. Επειδή δε υποχρεώνουν τους πολίτες και τους διοικούμενους να προσφεύγουν έτσι στη δικαιοσύνη για να δικαιωθούν αλλά και να δαπανήσουν πολλές φορές και περισσότερα από την αξία του ακινήτου, η εννομούμενη πολιτεία υφίσταται ισχυρό κλονισμό.

European Integration and Peripheral Disparities in Greece

The way ahead

Dr Helen KAWVADIA

Communications Department
European Investment Bank

As the main initiatives in economic and regional policy in Greece focuses on creating favourable conditions for general economic growth and innovation rather than regional redistribution and cohesion, the future of the peripheral areas is largely a local concern and to an increasingly degree depending upon European co-operation and initiatives.

Territorial Cohesion and EU Regional Policy

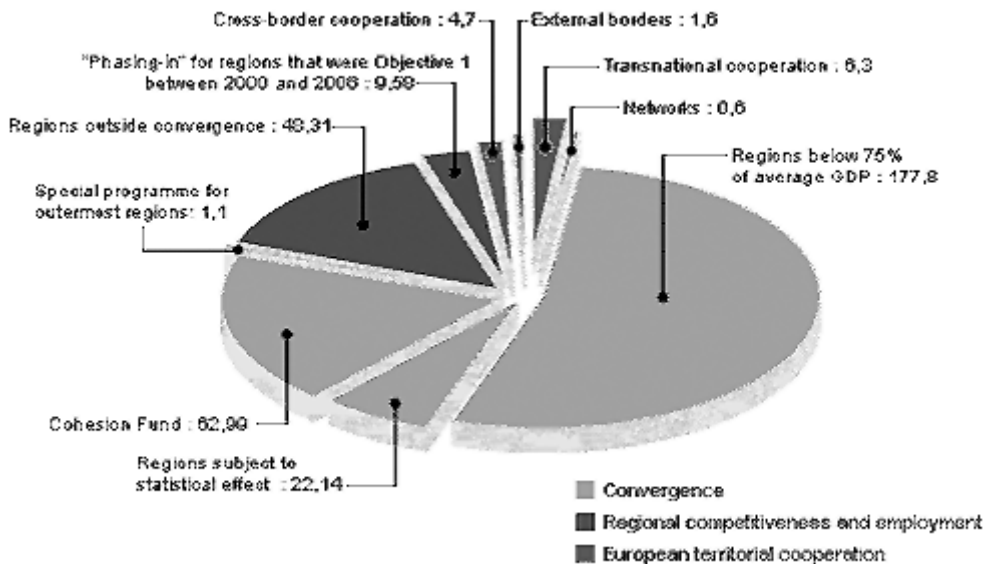
Recent studies point to the fact that there has been a convergence in terms of economic development *between* the countries in the EU during the last two decades. However, simultaneously with the reduced economic disparities at a national level, there has been increasing disparities between regions *within* countries. Not surprisingly, it is the European capital and metropolitan regions that display the strongest economic growth, while the peripheral and largely rural regions are lagging behind.

As a consequence, there has been an increasing spatial polarization in the EU-27 countries. According to the European Commission, the socio-economic disparities has actually doubled since the accession of the ten new member states in 2004. At the one end of the spectrum, we find the regions in the European Pentagon (London, Paris, Milan, Munich and Hamburg) , which covers only 14% of EU territory, but accounts for 32% of the population and produces 46% of EU GDP. At the other end we find 64 peripheral regions, representing a quarter of Europe's population, having a GDP of less than 75% of the EU average.

At a policy level, the EU has had its primarily focus on the objectives of economic growth and competitiveness (the Lisbon Strategy) and sustainable development (the Gothenburg Strategy). However, in 2004 the European Commission's Third Cohesion Report, identified *territorial cohesion* as a additional strategic policy objective, aiming at the "provision of equal chances for all Europeans wherever they happen to live or work in the Union". In the proposed Constitutional Treaty of the EU, territorial cohesion has been included as an objective (Article I.3-3) and a shared competence of the Union (Article I.14-3).

The instruments for achieving the objective of territorial cohesion is the co-ordination of Regional Policy with various sectoral policies and initiatives. This is expressed in the new EU programs for the Structural and Cohesion Funds 2007-2013 (figure 1), which has been described as a significant change in policy thinking on regional development: “Regional policy is increasingly seen as a policy for *all* regions, while *all* policies are now considered as having a regional and/or territorial impact, even though they may not be ‘regional’ in their initial or primary stated objectives” (European Parliament, 2007, p. 2).

Figure 1
The European Commission. Cohesion policy 2007-2013 - Breakdown by objective, in billions of Euros

Greece in EU Regional Co-operation

The principle of territorial cohesion has been pushed strongly by the Conference for Peripheral and Maritime Regions (CPMR), founded in 1973 and which today is the voice for 160 regions in the EU concerning policy development with territorial impacts (Regional Policy, agriculture, fisheries, transport etc.). The member regions are from 26 countries and represent more than 170 million people (1/3 of the population in EU 27), making CPMR the largest lobbying organization in the EU.

The common feature of these regions are that they to a varying degree are areas with so called permanent structural handicap(s); mountainous areas, islands and/or low-density populated areas, which make them eligible for EU funding. However, in order to qualify as an area with permanent structural handicap(s) you have to meet a set of technically

defined characteristics. In the case of being defined as an island eligible for EU funding (according to Eurostat) it has to be a piece of land;

- with a surface area of at least 1 km²
- permanently inhabited by a statistically significant population (over 50 inhabitants),
- not linked to the mainland by permanent structures,
- separated from the European continent by a stretch of water at least 1 km wide,
- not containing a capital city of one of the Member-States.

CPMR is divided into six geographical commissions: the *Atlantic Arc*, the *Balkan and Black Sea, Islands*, the *Inter-Mediterranean*, the *Baltic Sea* and the *North Sea* Commissions.

The main objective of the CPMR is to secure:

- *A regional policy focused on cohesion*
- *Territorial cooperation to promote the competitiveness of sea basins*
- *Competition rules guided by the cohesion principle*

The latter objective involves the controversial issue of regional state aid, which provides the state and regional authorities with leverage for attracting businesses to their territory and keeping them there. In principle, state aid is in violation of the Treaty because it distorts intra-community competition. Nevertheless, dispensations have been allowed in the past to encourage regional development, in accordance with the territorial cohesion objective. Thus, the least developed regions and regions in structural difficulty have received regional state aid. CPMR acts to ensure that territorial differentiation criteria are used, particularly regarding services of general interest. For instance concerning the impacts arising from the liberalization of the transport, telecommunications and energy markets, which might lead to some regions being denied access to vital services.

One area where CPMR has been particularly active during the last years is on the initiative taken by the European Commission concerning a future EU Maritime Policy, which has been out for public consultation as a Green Paper between June 2006 and June 2007. Besides the struggle for the recognition of the principle of territorial cohesion, this is undoubtedly the most strategic policy issue CPMR has been involved in, and it has generated an intense discussion among the member regions and the geographical commissions of CPMR. While the integrated approach for the suggested maritime policy, there are several concerns raised regarding the importance of the regional level, financial incentives, integrated coastal zone management, and research and development.

Challenges for Regional Policy and Greece

Undoubtedly, Greece is attempting to achieve the EU policy objectives of economic growth and competitiveness (the Lisbon Strategy) and comply with the principles of sustainable development (the Gothenburg Strategy). In doing this, Greek regional policy, as in most of Europe, has undergone a significant shift from being based on direct economic subsidies to the creation of favorable conditions for development and growth. In terms of organization it is also evident that new structures are put in place, which on the one hand strengthens activities at the regional level, and on the other hand secure channels for carrying out governmental national policies.

However, while the emphasis on growth and competitiveness is clearly the guiding principle in the Greek economic and regional policy, the issue of territorial cohesion is not addressed explicitly. An underlying assumption seems to be that the dynamic development

of the growth regions will spill over to the peripheral areas and get them on the path to economic development. At a time when numerous studies show that, in spite of strong economic growth in the major metropolitan areas, the regional disparities in fact are increasing throughout Europe, it appears a somewhat daring strategy not to address the issue of territorial cohesion and what it could mean in a Greek context. means.

In several of Greek areas the polarization process is speeding up due to the combined negative impacts of low income levels, declining and ageing population, lack of skilled labor, limited access to higher education and research, limited commuting options. At the present, it seems that a brighter future for the Greek peripheral areas will depend more on actions at the EU level than at the national level. Not the least, the initiatives and co-operation taking place within the regional co-operation in organizations such as the CPMR, appears to provide a strategic alternative platform for pursuing the interest of the peripheral areas in Greece.

REFERENCES

- Αθανασόπουλος Κ.Γ (2006) *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης*, Τόμοι Α, Β, Γ. Ε' έκδοση, Αθήναι.
- Athanassopoulos, C.G (1988), *Observations compares sur les incitations financiers au développement régional en Grèce (1982-1986)*, Revue d'Economie et Financière, N7, Paris
- CPMR (2007) *Final Contribution from the CPMR: Proposals and Points for Consideration*. Consultation on the European Commission's Green Paper on a Maritime Policy for the European Union. Opinion of the CPMR Political Bureau. May 2007.
- Dahlström, Margareta (2006) *How To Make A Living in Insular Areas – Six Nordic Cases*. Nordregio Report 1.
- Davoudi, S (2005) *Understanding Territorial Cohesion*. Planning, Practice / Research, Vol. 20, No. 4, November 2005.
- Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ(2007): Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης και οργάνωσης της Διοίκησης του Κράτους. Τόμ. Α'. Αθήναι.
- ESPN(2006) *Applied Territorial Research. Building a scientific platform for competitiveness and cohesion*. ESPON Scientific Report II.
- Eurisles (1997) *Regional Disparities: Statistical Indicators Linked to Insularity and Ultra-Peripherality*. CPMR IslandsCommission.
- European Commission (2006) *Towards A Future Maritime Policy of the Union. A European Vision for the Oceans and Seas*.
- European Investment Bank (2005) *Social and economic cohesion*, Luxembourg.
- European Parliament (2007) *Regional Disparities and Cohesion: What Strategies for the Future?* Study by the Policy Department Structural and Cohesion Policies. Directorate General Internal Policies of the Union. May 2007.
- Haas P.M and Haas E.B (2002) *Pragmatic constructivism and the study of international institutions*, Millenium Vol 31, No 3, London.
- Kokko, A and Gustavsson, P (2004) *Regional integration, foreign direct investment, and regional development*, EIB Papers, Vol 9, No1, Luxembourg.
- Λάτσου, Σ (2007) *Βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη και κοινοτικές διαρθρωτικές παρεμβάσεις*, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τ/Ν 49, Αθήναι.

Με αφετηρία διεθνή έρευνα

Κλιματική αλλαγή, ενέργεια και ανάπτυξη: μία τριπλή και δύσκολη σχέση

Της κ. Αντιγόνης ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ

Καθηγήτριας Οικονομικών
του Τ.Ο.Π.Α. του Παντείου Πανεπιστημίου Κ.Π.Ε.

Η Κάπα-Research πραγματοποίησε μια πολύ σημαντική και πρωτοποριακή έρευνα γνώμης σε 4 γεωγραφικές περιοχές του κόσμου: στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στη Βόρεια Αμερική (ΗΠΑ και Καναδάς), στη Ρωσία και στην Κίνα. Τα ευρήματα είναι πλούσια και χρήσιμα, αλλά ο περιορισμένος χώρος υπαγορεύει μια επιλεκτική ανάγνωση. Θα επιχειρήσω, λοιπόν, να αναδείξω ορισμένες πλευρές της έρευνας γνώμης που νομίζω πως έχουν μεγάλο ενδιαφέρον.

Οι απόψεις της κοινής γνώμης γύρω από τα θέματα του περιβάλλοντος, του κλίματος και της ενέργειας έχουν ξεχωριστή σημασία καθώς η αποτελεσματικότητα κάθε μέτρου πολιτικής (είτε πρόκειται για συμφωνίες διεθνούς εμβέλειας, είτε για εθνικές παρεμβάσεις) εξαρτάται από τη συνδρομή και υποστήριξη του κάθε μεμονωμένου πολίτη. Αντίθετα δηλαδή από ότι συμβαίνει στα περισσότερα θέματα υψηλής πολιτικής, η επιτυχημένη αντιμετώπιση και διαχείριση των προβλημάτων του κλίματος και της ενέργειας προϋποθέτουν την ενεργητική συνεργασία των πολιτών και την αναδιοργάνωση ολόκληρου του τρόπου ζωής τους. Και επειδή ο τρόπος ζωής σε μια περιοχή του κόσμου μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις για το περιβάλλον και τις ευκαιρίες σε κάποια άλλη περιοχή του κόσμου, οι απόψεις της κοινής γνώμης έχουν τεράστια και παγκόσμια σημασία. Άλλωστε, όπως υποστήριξε πρόσφατα και ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Μπαν-Κι Μουν, πολλές από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε σήμερα, από τη φτώχεια μέχρι τις ένοπλες συγκρούσεις συνδέονται με την υπερθέρμανση του πλανήτη. Αν βρούμε λύσεις για το πρόβλημα αυτό, θα πετύχουμε ταυτόχρονα ευεργετικές συνθήκες και σε πολλά άλλα μεγάλα προβλήματα.

Η ιεράρχηση των προτεραιοτήτων παρουσιάζει ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στις 4 γεωγραφικές περιοχές της έρευνας. Ο πίνακας που ακολουθεί ομαδοποιεί τις προτιμήσεις ανά περιοχή στα 3 μεγάλα πεδία: Περιβάλλον (προστασία, μείωση απορριμμάτων, φυσικές καταστροφές), Ενέργεια (εξοικονόμηση ενέργειας, ανανεώσιμες πηγές, πυρηνική ενέργεια) και Κοινωνικο-Οικονομική Ανάπτυξη (φτώχεια, ιατρική περίθαλψη, συντάξεις, εκπαίδευση, ακρίβεια, ανεργία).

Ερώτηση: Ποιος τομέας πρέπει να αντιμετωπιστεί με μεγαλύτερη προτεραιότητα;

	Σύνολο	Βόρεια Αμερική	Ευρώπη	Ρωσία	Κίνα
Περιβάλλον	25,6%	26,2%	300%	32,2%	2,1%
Ενέργεια	24,9%	41,7%	25,2%	29,8%	0,4%
Ανάπτυξη	33,1%	26,2%	30,9%	30,9%	46,8%

Όπως φαίνεται από την κατανομή των απαντήσεων, υπάρχει μια σύγκλιση απόψεων διεθνώς γύρω από τις προτεραιότητες, με εντυπωσιακή εξαίρεση την Κίνα, όπου τα θέματα περιβάλλοντος και ενέργειας σχεδόν απουσιάζουν.

Η ίδια περίπτωση εικόνα προκύπτει και στην ερώτηση «Αν η προστασία του περιβάλλοντος αντιβαίνει την οικονομική ανάπτυξη, ποιο θα έπρεπε να έχει προτεραιότητα;» Υπέρ του περιβάλλοντος τάσσονται ως εξής:

Φαίνεται δηλαδή πως οι λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές δεν έχουν ακόμα πειστεί για την πιεστική ανάγκη λήψης μέτρων για το περιβάλλον. Τα υπόλοιπα προβλήματα τους δείχνουν να βαρύνουν περισσότερο στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων πολιτικής.

Ενώ η κοινή γνώμη παντού δείχνει να υποστηρίζει πως είναι αναγκαίοι οι κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος (σε ποσοστά που ξεπερνούν το 88% των ερωτώμενων), δεν φαίνεται να γίνεται αντιληπτό πως αν τα μέτρα αυτά είναι αποτελεσματικά τότε θα πρέπει να αλλάξουν βασικά συστατικά της καθημερινότητας (τιμές ενέργειας, κόστος μεταφοράς, τιμές προϊόντων κλπ). Για παράδειγμα, η κοινή γνώμη συμφωνεί με μεγάλη ευκολία σε μέτρα περιορισμού ρύπων από τις βιομηχανίες σε ποσοστά πάνω από 95% (ξεχνώντας πως κάτι τέτοιο θα επηρεάσει τις τιμές όλων των αγαθών ανοδικά), αλλά μόνο ένας στους δύο θα δεχόταν αύξηση φορολογίας στα καύσιμα, και μόνο ένας στους τρεις συμφωνεί με αύξηση φορολογίας στην ενέργεια προκειμένου να εξοικονομείται.

Με λίγα λόγια, υπάρχει μια διάχυτη ανησυχία για το περιβάλλον και αρκετό απόθεμα καλής διάθεσης προκειμένου να ληφθούν μέτρα. Όμως η πιεστικότητα των προβλημάτων δεν έχει γίνει ακόμα αντιληπτή. Οι δύσκολες επιλογές βρίσκονται όλες μπροστά μας. Αρκεί να σκεφτούμε πως αν όλες οι χώρες του κόσμου καταφέρουν (μαγικά, με το πάτημα ενός κουμπιού) να φτάσουν στην κατά κεφαλήν κατανάλωση ενέργειας της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, τότε η εκπομπή ρύπων θα αυξανόταν 11 φορές. Αυτό ισοδυναμεί με αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού από 6 δισεκατομμύρια σε 72 δισεκατομμύρια ανθρώπους (με τα σημερινά επίπεδα ενεργειακής κατανάλωσης)! Ακόμα και οι πλέον αισιόδοξοι θεωρούν πως τα όρια του οικοσυστήματος θα εξαντληθούν με πληθυσμό που ξεπερνάει το όριο των 9 δισεκατομμυρίων. Αυτή τη στιγμή όλος ο κόσμος αγωνιά προκειμένου να συντηρήσει το πλεονέκτημα ενεργειακής κατανάλωσης μόλις ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων. Είναι ηθικά ανεπίτρεπτο, κοινωνικά αβάσταχτο και οικονομικά απερίσκεπτο. Έχουμε ακόμα να σκεφτούμε πολλά. Και δεν είναι εύκολο.

Να δοθεί προτεραιότητα στην προστασία του περιβάλλοντος	
Σύνολο	64,2%
ΗΠΑ/Καναδάς	82,1%
Ευρώπη	98,6%
Ρωσία	56,5%
Κίνα	9,8%

Οικονομική Ανάλυση των Ιατρικών Λαθών

Των κ. Σπύρου Ι. ΒΛΙΑΜΟΥ

Καθηγητού Πολιτικής Οικονομίας Παν/μίου Αθηνών

και κ. Μαρίας Π. ΧΑΤΖΗΠΛΑΤΩΝ

Δικηγόρου LLM, υπ. Διδ. Παν/μίου Αθηνών

1. Εισαγωγή

Τα ιατρικά λάθη ευθύνονται για εκατοντάδες χιλιάδες θανάτους το χρόνο, καταλαμβάνοντας την τέταρτη θέση μετά τις καρδιοπάθειες, τον καρκίνο και τα εγκεφαλικά επεισόδια¹.

Σε κορυφαία ιατρικά περιοδικά των ΗΠΑ δημοσιεύτηκαν έρευνες που αναφέρουν ότι 'για τις ΗΠΑ τα ιατρικά λάθη είναι η τρίτη κορυφαία αιτία θανάτου προξενώντας 225.000 απώλειες ζωών κάθε χρόνο'. Σύμφωνα με πρόσφατη αναφορά του Ινστιτούτου Ιατρικής των ΗΠΑ², τα ιατρικά λάθη παρουσιάζονται με διάφορες μορφές, κάθε μία από τις οποίες προκαλεί διαφορετικό αριθμό θανάτων κάθε χρόνο. Επί πλέον, σε έγκυρο ιατρικό περιοδικό³ είχε γραφεί σε άρθρο με τίτλο «Ασθένειες Προκαλούμενες από Φάρμακα», ότι: «πρόσφατοι υπολογισμοί συμπεραίνουν ότι κάθε χρόνο περισσότερο από 1 εκατομμύριο ασθενείς παθαίνουν βλάβες στην υγεία τους ενώ ήδη νοσηλεύονται στα νοσοκομεία και 180.000 περίπου πεθαίνουν εξαιτίας αυτών των βλαβών. Είναι γεγονός ότι η σχετιζόμενη με τα φάρμακα νοσηρότητα και θνησιμότητα είναι συνήθεις καταστάσεις και υπολογίζεται ότι στοιχίζουν περισσότερο από 136 δις δολάρια το χρόνο...».

1. Βλ. επιστημονικές ανακοινώσεις στο *forum* με θέμα 'Υγεία και Πολιτικές Υγείας', που πραγματοποιήθηκε στα Ιωάννινα στις 22-23/6/2000. Στην ίδια επιστημονική συνάντηση αναφέρθηκε μεταξύ άλλων ότι περίπου 20-30 ασθενείς πεθαίνουν κάθε μέρα στην Ελλάδα και περίπου 200 παθαίνουν καθημερινά σοβαρές βλάβες στην υγεία τους εξαιτίας ιατρικών λαθών, μεγάλο ποσοστό των οποίων θα μπορούσε να είχε προληφθεί.

2. *American Institute of Medicine*: Οι στατιστικές που παρουσιάζονται είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακές και έχουν προκαλέσει σημαντικές αντιδράσεις σε κοινωνικούς και οικονομικούς φορείς με αντίκτυπο στην ασφαλιστική αγορά των ιατρικών λαθών, όπως θα αναφερθεί κατωτέρω. Οι διάφορες μορφές των ιατρικών λαθών (σε παρένθεση οι προκαλούμενοι θάνατοι είναι: α. περιπτώσεις χειρουργικές επεμβάσεις (12.000), β. λάθη στην χορήγηση φαρμάκων στα νοσοκομεία (7.000), γ. άλλα λάθη στα νοσοκομεία, κυρίως αμέλεια των ιατρών (20.000), δ. λοιμώξεις στα νοσοκομεία (80.000), ε. ανεπιθύμητες παρενέργειες των φαρμάκων και ιατρογενείς ασθένειες που δεν οφείλονται σε λάθη αλλά σε σωστές από ιατρική άποψη πρακτικές (106.000)

3. *American Family Physician*, 1/11/1997.

Στην Μ. Βρετανία τα ιατρική λάθη θεωρούνται υπεύθυνα για τον θάνατο περίπου 30.000 Βρετανών κάθε χρόνο, ενώ πολύ μεγαλύτερος αριθμός ασθενών ταλαιπωρούνται από επιπλοκές στην υγεία τους εξαιτίας των ιατρικών λαθών⁴. Υπάρχει σήμερα καταγλιγισμός καταγγελιών από πολίτες εναντίον βρετανών ιατρών και του βρετανικού ΕΣΥ. Παρόμοια αποτελέσματα που αφορούν στα 25 κράτη-μέλη της ΕΕ και στις υπονήφιμες χώρες έχουμε από την έρευνα του ‘Ευρωβαρόμετρον’⁵, που έγινε στα τέλη του 2005 και παρουσιάστηκε τον Μάρτιο 2006, με σκοπό να μελετηθούν: η γενική αντίληψη της έννοιας ‘ιατρικό λάθος’, η εμπειρία ιατρικού λάθους και οι πρακτικές συνέπειες αυτού, όπως η μέτρηση της εμπιστοσύνης των πολιτών για τους επαγγελματίες υγείας, τα νοσοκομεία κ.λ.π. Τα αποτελέσματα παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση μεταξύ των Κρατών με το μεγαλύτερο ποσοστό να παρατηρείται στην Ιταλία (97%) και το χαμηλότερο στην Φινλανδία (48%). Δηλαδή κατά μέσο όρο, σχεδόν 4 στους 5 Ευρωπαίους πολίτες (78%) θεωρούν τα ιατρικά σφάλματα ως σοβαρό και υπαρκτό πρόβλημα στον χώρο της υγείας στη χώρα τους. Για την Ελλάδα το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 86%. Όταν η ερώτηση αναφέρεται στους νοσηλεύόμενους ασθενείς, δηλαδή πόσο αυτοί πρέπει να ανησυχούν για την πιθανότητα ιατρικού λάθους, το 48% των Ευρωπαίων πολιτών αναφέρει ότι πρέπει να ανησυχούν, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους Έλληνες είναι το 75% των νοσηλευόμενων πρέπει να ανησυχεί για την περίπτωση ιατρικού λάθους. Η Φινλανδία με 35% παρουσιάζεται με μικρότερο ποσοστό. Επίσης, το 78% των Ευρωπαίων πολιτών αναφέρουν ότι έχουν συχνά ακούσει ή διαβάσει για τα ιατρικά σφάλματα. Στην ίδια ερώτηση οι Έλληνες δηλώνουν σε ποσοστό 90% ότι έχουν συχνά ακούσει ή διαβάσει για ιατρικά σφάλματα που γίνονται στη χώρα τους ενώ δηλώνουν μόνο κατά 13% ότι υπήρξε προσωπική ή οικογενειακή εμπειρία ιατρικού λάθους. Εδώ λοιπόν φαίνεται καθαρά ότι η αντίληψη των Ελλήνων για την πιθανότητα ιατρικού σφάλματος (86%), δεν τεκμηριώνεται από αντίστοιχη εμπειρία αφού μόνο τα 13% αναφέρει κάτι τέτοιο. Τούτο οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ‘... αναμφίβολα η ερμηκεία των δεδομένων είναι δύσκολη και πολυπαραγοντική, κανείς όμως δεν μπορεί να αρνηθεί ότι στην Ελλάδα η αντίληψη διαμορφώνεται, ίσως όχι πάντα αδικαιολόγητα, πρωταρχικά από την φημολογία και δευτερευόντως από την πραγματική εμπειρία’⁶.

Πολλοί θεωρούν ότι δημοσιεύματα εφημερίδων κατά καιρούς δημιουργούν ιδιαίτερο ‘θόρυβο’ για το θέμα δίδοντας μεγάλη έκταση σε υποθέσεις ιατρικών λαθών τόσο στην χώρα μας⁷ όσο και σε όλο τον ανεπτυγμένο κόσμο με αποτέλεσμα είτε την υπερβολική αύξηση των ασφαλιστρών ή την παντελή απόσυρση της ασφαλιστικής κάλυψης έναντι ιατρικών λαθών προκαλώντας την αντίδραση των κατά τόπους ιατρικών συλλόγων⁸.

4. *British Medical Journal*, 2004.

5. Βλ. *Εφημερίδα ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ*, 25/ 4/ 2006, άρθρο της Μαρίας Ριζογιάννη, *Ευρωφοβία κατά γιατρών*, σελ. 7.

6. *Δήλωση της Επίκουρης Καθηγήτριας Ψυχιατρικής και Αντιπροέδρου του Ευρωπαϊκού Κέντρου για τον Έλεγχο και την Πρόληψη των Νόσων και Μένης Μαλλιώρα* *εφημερίδα ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ* 25/4/06.

7. Βλέπε για παράδειγμα δημοσιεύματα στις εφημερίδες *ΒΗΜΑ* 16/10/2005, σελ. Α44, και 12/3/2006 σελ. Α42, και *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ* 8/4/2000 και 10/7/2006.

8. Η πρακτική αυτή άρχισε να εξαπλώνεται κυρίως στην ασφαλιστική αγορά των ΗΠΑ από τις αρχές της δεκαετίας του ‘70 προκαλώντας μία σοβαρή κρίση στην αγορά αυτή. (Βλ. και Μ. Reder, *An Economic Analysis of Medical Malpractice*, *The Journal of Legal Studies*, 292, 1976).

Τα ιατρικά λάθη μπορούν να αντιμετωπισθούν από την οικονομική ανάλυση ως ένα ανεπιθύμητο υποπροϊόν της παροχής ιατρικής φροντίδας το οποίο όμως παρουσιάζει μία σημαντική πιθανότητα να προκύψει με δυσμενή αποτελέσματα για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Λόγω λοιπόν της σημαντικής αυτής πιθανότητας, τα ιατρικά λάθη αποτελούν ένα 'ασφαλισμο συμβάν' το οποίο οι περισσότεροι ιατροί είναι διατεθειμένοι να αγοράσουν παρά το γεγονός ότι το κόστος της συγκεκριμένης ασφάλισης έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Όμως μακροχρόνια, το ασφαλιστρο για τα ιατρικά λάθη όπως και για άλλες μορφές ασφαλειών τείνει να εξισωθεί με το κόστος της παροχής της ασφάλειας πλέον ενός ανταγωνιστικού ποσοστού απόδοσης (κέρδους) (το οποίο ενδεχομένως να ορίζεται και από κανονισμούς). Εν τούτοις, η οικονομική απώλεια από τα ιατρικά λάθη παραμένει πολύ υψηλή. Σύμφωνα με μελέτες⁹ τούτο οφείλεται όχι στον τρόπο παροχής και κοστολόγησης της ασφάλειας αλλά μάλλον στην μέθοδο παραγωγής της ιατρικής φροντίδας σε συνδυασμό με τη μέθοδο αποζημίωσης αυτών που βλάπτονται. Σε σχέση με το τελευταίο σημείο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία τα ιατρικά λάθη σε όλες τις μορφές έκφρασής τους έχουν πολλές αιτίες. Πεποίθησή μας είναι ότι οι ευθύνες των γιατρών δεν έχουν την πρώτη θέση στον κατάλογο αυτόν, αλλά τα ιατρικά λάθη είναι απλά συνέπεια κατά μεγάλο μέρος του συστημικού χαρακτήρα του προβλήματος. Μία συνιστώσα του προβλήματος αυτού, σύμφωνα με ομολογίες και μελέτες γιατρών και άλλων ειδικών, είναι η έλλειψη επαρκών οικονομικών πόρων, η οποία προκαλεί σημαντικές δυσκολίες στην παροχή ιατρικών υπηρεσιών. Μία άλλη συνιστώσα είναι πως μόνο ένα μικρό ποσοστό (περίπου 15%) των ιατρικών θεωριών και πρακτικών είναι επιστημονικά τεκμηριωμένες ως προς τις γενεσιουργές αιτίες τους, οι δε υπόλοιπες είναι ατεκμηριώτες βασισόμενες σε στατιστικές παρατηρήσεις και εμπειρικά συμπεράσματα από μέρους των ιατρών και αποβλέπουν απλώς στην καταστολή των συμπτωμάτων της ασθένειας και στην ομαλή ικανοποίηση των βασικών αναγκών του ασθενούς, χωρίς γνώση των γενεσιουργών αιτιών.

Στόχος του παρόντος άρθρου είναι η προσέγγιση των ιατρικών λαθών μέσα από τη μέθοδο της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, με δεδομένα τα γενεσιουργά αίτια των ιατρικών λαθών, όπως περιγράφηκαν παραπάνω. Εφ' όσον λοιπόν μεταξύ του κοινού αναπτύσσεται η πεποίθηση ότι τα ιατρικά λάθη και οι από αυτά προκαλούμενες βλάβες είναι εκτός ελέγχου, τότε και γι αυτό το λόγο, υπάρχει μια διαρκής και έντονη απαίτηση για δράσεις εναντίον των γιατρών. Το αίσθημα αυτό του κοινού αντικατοπτρίζεται φυσικά στο γράμμα της κείμενης νομοθεσίας, με το αιτιολογικό της διατήρησης της εμπιστοσύνης του κοινού στο νομικό πλαίσιο. Στην περίπτωση αυτή όμως θα πρέπει να λαμβάνεται πρόνοια ώστε οι αποζημιώσεις που θα επιδικάζονται να μην είναι κερδοσκοπικού ενδιαφέροντος, με την έννοια της επιβολής ποινών υψηλότερης αξίας από τη ζημιά που προκλήθηκε. Επομένως, από την άποψη της οικονομικής επιστήμης απαιτείται μία εξέταση των σχέσεων μεταξύ της διάπραξης του ιατρικού λάθους (άρα και του κόστους της πρόληψής του) και της αξίας της ζημίας που προκλήθηκε στο άτομο και την κοινωνία, με κριτήρια την κοινωνική δικαιοσύνη αλλά και την οικονομική αποτελεσματικότητα, ώστε να μεγιστοποιείται η κοινωνική ευημερία.

9. Reder, *op.cit.*, 1976, σελ. 268 κ.επ.

2. Ιατρικά λάθη και οικονομικό κόστος

Δικαιολογημένα θεωρείται λοιπόν ότι τα ιατρικά λάθη προκαλούν μία 'κρίση' στον ιατρικό κόσμο. Πέρα από θέματα ηθικής και φήμης των ιατρών, που αυτή είναι η ποιοτική πλευρά των πραγμάτων, ποσοτικά η κρίση αυτή μπορεί να αποτυπωθεί όχι μόνο στη κατακόρυφη αύξηση των χρηματικών αποζημιώσεων για βλάβες στην υγεία που προκαλούνται από αμέλεια των ιατρών αλλά και στην άρνηση που παρατηρείται πολλές φορές από ασφαλιστικούς ομίλους να προχωρήσουν στην ασφάλιση των ιατρών έναντι αστικής ευθύνης προς τρίτους, όπως συνέβη πρόσφατα με μεγάλο ασφαλιστικό όμιλο στην Ελλάδα, ακόμα και έναντι μεγάλου ασφαλιστρού. Πράγματι, στην Β. Καρολίνα των ΗΠΑ, όπου η νομοθεσία θεωρείται ιδιαίτερα αυστηρή, οι σχετικές αποζημιώσεις ανήλθαν από 470.000 \$ το 1996 σε 1.000.000 \$ το 2000, δηλ. μόλις τέσσερα χρόνια αργότερα¹⁰. Στην Ελλάδα σήμερα το μέγιστο ποσό για ιατρική (αστική) ευθύνη έναντι ιατρικού λάθους το οποίο αποδέχονται να αντασφαλίσουν μεγάλοι αντασφαλιστικοί οίκοι ανέρχεται σε 600.000 Ευρώ, με ετήσιο ασφάλιστρο που κρίνεται υψηλό και ανέρχεται σε 1200 Ευρώ και επί πλέον 150 Ευρώ Νομικής Προστασίας¹¹. Πολλοί θεωρούν ότι τα μεγέθη αυτά που προκύπτουν ως αποτέλεσμα των υψηλών ποινών που επιβάλλονται για ιατρικά λάθη, συνοδεύονται από παράλληλες σημαντικές αυξήσεις του κόστους παροχής υγείας. Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες οι δαπάνες για την υγεία έχουν πολλαπλασιαστεί στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ. Το κόστος αυτό περιέχει στοιχεία όπως, δαπάνες για προμήθεια νέου και σύγχρονου μηχανολογικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, δαπάνες για επιμόρφωση των ιατρών, δαπάνες για την ασφαλιστική κάλυψη έναντι λαθών. Φυσικά, το κόστος της ασφάλισης είναι ευθέως ανάλογο του ποσού της αποζημίωσης. *'Ο αυξημένος κίνδυνος έχει οδηγήσει το 90% των γιατρών σε ασφαλίσεις επαγγελματικής αστικής ευθύνης. Πολλά εξάλλου από τα μεγάλα ιδιωτικά θεραπευτήρια, προκειμένου να εντάξουν κάποιον στο δυναμικό τους, ζητούν προσωπικό ασφαλιστήριο συμβόλαιο. Οι πιο ακριβές ειδικότητες είναι αυτές με τη μεγαλύτερη επικινδυνότητα, πρωτίστως χειρουργοί και γυναικολόγοι και δευτερευόντως ακτινολόγοι, παθολόγοι, οδοντίατροι'*¹² Οι υψηλές αποζημιώσεις για ιατρικά λάθη, που επιβάλλονται σε ορισμένες χώρες αντικατοπτρίζουν την σπουδαιότητα της ιατρικής πρακτικής για την υπόλοιπη οικονομία υπό την έννοια της θεμελιώδους επίδρασης αυτής στην παραγωγικότητα των εργαζομένων, την ποιότητα της ζωής και την ατομική εξάρτηση.

Επομένως δεν προκαλεί καμία έκπληξη το γεγονός ότι σε πολλές χώρες το κόστος ασφάλισης έναντι των ιατρικών λαθών έχει αυξηθεί παράλληλα με την αύξηση του κόστους παροχής υπηρεσιών υγείας. Για παράδειγμα, στην μαιευτική και γυναικολογία, μία κατ' εξοχήν ευπρόσβλητη ειδικότητα, το ασφάλιστρο πολλές φορές μπορεί να υπερβεί το 20% του ακαθαρίστου εισοδήματος που πραγματοποιούν οι γιατροί αυτής της ειδικότητας.¹³ Η σχετική αύξηση των ασφαλιστρών αυτών έχει προκαλέσει μια μικρή 'κρίση' στο

10. R. W. Shaw: *Punitive Damages in Medical Malpractice: An Economic Evaluation*, North Carolina Law Review Vol. 81, 2003, σελ. 2372

11. Κατά δήλωση υπηλόβαθμου στελέχους αλλοδαπής ασφαλιστικής εταιρείας που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα.

12. Δηλώσεις του κ. Α. Πάιρα, Προέδρου της Επιτροπής Αστικής Ευθύνης της Ένωσης Ασφαλιστικών Εταιρειών, στην εφημερίδα Το ΒΗΜΑ στις 16/10/2005, σελ. Α44.

13. Εφημ. Το ΒΗΜΑ, ένθ. ανωθ.

ιατρικό επάγγελμα και έχει αυξήσει σημαντικά το κόστος της προσφοράς υπηρεσιών υγείας.

Εν τούτοις οι γνώμες για την βασική αιτία της αύξησης διίστανται: Οι ασφαλιστές την δικαιολογούν λόγω της υψηλής αποζημίωσης που επιβάλλουν τα δικαστήρια (3,5 εκατ. \$ μόνο για την Β. Καρολίνα των ΗΠΑ για το 2003¹⁴), με αποτέλεσμα πολλές εξειδικευμένες ασφαλιστικές εταιρίες να χρεοκοπούν ή να πωλούνται όταν – όπως συμβαίνει συχνά – το σύνολο των απαιτήσεων κατ’ αυτών υπερβαίνει την ικανότητα τους προς πληρωμή. Άλλοι ισχυρίζονται πως η αύξηση των ασφαλιστρών για ιατρικά λάθη παρασύρθηκε προς τα πάνω από την καθολική υπερβολική αύξηση των ασφαλιστρών για το σύνολο των ασφαλιστικών υπηρεσιών. Τούτο είναι το αποτέλεσμα της κακής πρόβλεψης από την πλευρά των ασφαλιστικών εταιρειών σχετικά με τα χρηματοδοτικά προϊόντα που οι εταιρίες αυτές διαχειρίζονται. Όπως είναι γνωστό οι ασφαλιστικές εταιρίες συνήθως επενδύουν τα αποθεματικά τους στις χρηματαγορές με την πεποίθηση ότι η αγορά θα παραμείνει υψηλά με σημαντικές αποδόσεις. Και όσο διαρκεί αυτή η πεποίθηση, τα ασφάλιστρα παραμένουν χαμηλά. Δεδομένου όμως ότι τον τελευταίο καιρό οι σχετικές αυτές αποδόσεις φθίνουν για διάφορους λόγους [όπως π.χ. παροχή δανείων μειωμένων εγγυήσεων και εξασφαλίσεων (subprime loans), κλπ], τα ασφάλιστρα αυξάνονται ως αντιστάθμισμα των απωλειών στην χρηματαγορά. Επομένως η διακύμανση των ασφαλιστρών είναι αντίστροφη της διακύμανσης της χρηματαγοράς.

Κατά τη γνώμη μας η εξήγηση βρίσκεται ανάμεσα στις δύο αυτές θέσεις. *Βραχυχρόνια*, το ασφαλιστικό κόστος δέχεται τις επιδράσεις αιφνίδιων απρόσμενων μεταβολών στο οικονομικό περιβάλλον. *Μακροχρόνια* εν τούτοις, το ασφάλιστρο κατά των ιατρικών λαθών, εξαρτάται βασικά από τα ποσά τα οποία οι ασφαλιστικές εταιρίες θα πρέπει να καταβάλλουν και όχι από μακροοικονομικά μεγέθη ή τάσεις των οικονομικών προβλέψεων. Ότι και αν συμβαίνει, οι αποζημιώσεις που επισύρουν τα ιατρικά λάθη αποτελούν ένα σημαντικό μέρος μιας βιομηχανίας, η οποία, π.χ. για τις ΗΠΑ, στο σύνολό της δημιουργεί απαιτήσεις που υπερβαίνουν το 10% του ΑΕΠ.

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι: Υπάρχει τρόπος ελέγχου του μεγέθους της χρηματικής ποινής ώστε να κρατηθούν τα ασφάλιστρα σε ένα μη απαγορευτικό επίπεδο για τον προσφέροντα την ιατρική φροντίδα;

3. Οι Ορθές Πολιτικές

Η κρατική πολιτική εναντίον των ιατρικών λαθών μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους, οι οποίοι μπορούν να ποικίλουν από τον καθορισμό ενός ελαχίστου προκαθορισμένου επιπέδου ποιότητας προσφοράς ιατρικών υπηρεσιών μέχρι την επιβολή αυστηρών ποινών για τις προξενηθείσες βλάβες.

Ας δούμε όμως τα πράγματα με τη σειρά. Εκτός των βλαβών που προκύπτουν στο ‘θύμα’ του ιατρικού λάθους, προκαλούνται επίσης άλλες δύο ομάδες κοινωνικού κόστους: (1) κόστος από την διαδικασία απονομής δικαιοσύνης που επιβαρύνει τα ενδιαφερόμενα μέρη και το κράτος και (2) κόστος από τη μείωση της ‘αξίας’ της ζωής (της ύπαρξης). Το θέμα της χρηματικής αποτίμησης της ανθρώπινης ζωής αναφέρεται σε καθαρά ηθικές έννοιες στις κοινωνικές επιστήμες. Εν τούτοις πολλοί οικονομολόγοι έχουν αναπτύξει διάφορες προσεγγίσεις στην αποτίμηση της ανθρώπινης ζωής. Μερικοί από

14. Βλ. Shaw, *ένθ. ανωτ.*, σελ. 2373

αυτούς υπολογίζουν την οικονομική αποτίμηση της ζωής του ατόμου στην κοινωνία σε όρους των προσδοκώμενων κερδών του κατά τη διάρκεια της ζωής του ή του μεγέθους της κατανάλωσης την οποία θα κάνει. Άλλοι λαμβάνουν υπόψη τους την επιθυμία του ατόμου να πληρώσει για την μείωση της πιθανότητας θανάτου του ή της επιθυμίας να αποδεχθεί κάποια πληρωμή σε ανταλλαγή ενός αυξημένου κινδύνου θνησιμότητας. (Π.χ. πληρωμή υψηλότερου τιμήματος για την καλύτερη νοσηλεία, ή συμφωνία υψηλότερης αμοιβής για περισσότερο επικίνδυνη εργασία).

Πολλές χώρες αντιμετωπίζουν αυτά τα κοινωνικά κόστη ελέγχοντας το σύνολο του συστήματος αντιμετώπισης των ιατρικών λαθών με το να περιορίζουν την δυνατότητα πρόσβασης στα δικαστήρια αναγνωρίζοντας μεν την βλάβη αλλά περιορίζοντας όμως την ποινή για την αποκατάσταση, μέχρι ενός συγκεκριμένου ύψους ποσού.

Ένας τρόπος εξορθολογισμού αυτού του (κοινωνικού) κόστους είναι ο καθορισμός ενός ελαχίστου επιπέδου προσφοράς ιατρικής φροντίδας, ώστε η υποχρεωτική τήρηση αυτού να αποθαρρύνει ή παρεμποδίζει τους διατεθειμένους να καταγγείλουν την διάπραξη λάθους, τουλάχιστον από αμέλεια. Δηλαδή να παρεμποδίζεται μία ενέργεια η οποία, επιβαρύνει το κοινωνικό κόστος. Όπως θα αναφερθεί παρακάτω, η πολιτική αυτή αντιμετώπισης του κόστους των ιατρικών λαθών στην ιδεατή περίπτωση θα μπορούσε να σχεδιάζεται με τέτοιο τρόπο ώστε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να μπορούν να έρχονται σε επαφή μεταξύ τους (σύμφωνα με το θεώρημα του Coase¹⁵) με επιδίωξη την μεγιστοποίηση της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Δηλαδή υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες οι ιδιωτικές διαπραγματεύσεις θα μπορούσαν να μετριάσουν αρνητικές επιδράσεις, κυρίως όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι σαφώς καθορισμένα και όπου τα θιγόμενα μέρη είναι λίγα, (βλ. κατωτέρω παρ. 4) ώστε να είναι δυνατόν να συναντηθούν και να διαπραγματευθούν την αποτελεσματική λύση. Επομένως θα πρέπει να διερευνηθεί με ποιό τρόπο τα διάφορα μέρη του οικονομικού 'παιχνιδιού' θα αντιδράσουν ώστε να μεγιστοποιήσουν την χρησιμότητά τους, υποκείμενα σε διάφορους περιορισμούς (νομικούς ή οικονομικούς). Εν τούτοις πολλές φορές η ανυπαρξία του ιδεατού κόσμου προκαλεί μη ορθολογική συμπεριφορά των εμπλεκόμενων μερών με αυξημένα οικονομικά κόστη.

A. Από την πλευρά του ενάγοντος

Ο ενάγων δεν έχει πάντοτε την ικανότητα της αντίληψης του πραγματικού μεγέθους της κατάστασης την οποία βιώνει. Αυτή η έλλειψη του συνόλου των πληροφοριών που τον αφορούν δεν καθιστά δυνατή τον χαρακτηρισμό των ενεργειών του από ορθολογικότητα. Οι ενέργειές του περιορίζονται από το προσωπικό κόστος στο οποίο θα υποβληθεί και συνήθως παρεμποδίζονται από την αδυναμία του να παρουσιάσει αποδείξεις για την ευθύνη του ζημώσαντος - εναγομένου. Ακόμα, η ταπεινωτική (συχνά απάνθρωπη) συμπεριφορά στην οποία πολλές φορές υπόκειται το θύμα του ιατρικού λάθους συχνά εξουδετερώνει το δημιουργούμενο κίνητρο να καταφύγει στα δικαστήρια, επειδή η 'κακομεταχείριση' την οποία θα υποστεί μπορεί να κάμψει τη βούλησή του να αντιδράσει.

15. Ο Ronald Coase του Παν/μίου του Σικάγο, έδειξε ότι οι εκούσιες διαπραγματεύσεις μεταξύ των μερών που επηρεάζονται μπορεί να οδηγήσουν, σε ορισμένες περιπτώσεις (κυρίως όταν το κόστος των διαπραγματεύσεων - συναλλακτικό κόστος - είναι χαμηλό) σε μια αποτελεσματική κατάσταση.

B. Από την πλευρά του ζημιώσαντος – εναγομένου

Η εξυπηρέτηση ασθενών χαμηλού εισοδήματος καθιστά ιδιαίτερα δύσκολο έργο για τον ιατρό την προσφορά υψηλής ποιότητας υπηρεσιών με την ταυτόχρονη πραγματοποίηση ικανοποιητικής αμοιβής. Η υποχρεωτική παροχή ενός ελαχίστου επιπέδου ποιότητας ιατρικών υπηρεσιών δεν διασφαλίζει μία ικανοποιητική ‘συναλλαγή’ μεταξύ του ιατρού και του ασθενούς. Χαμηλού εισοδήματος ασθενείς δεν αποδέχονται και ένα χαμηλό επίπεδο ιατρικής φροντίδας σε αντιστάθμισμα χαμηλότερης οικονομικής αμοιβής. Δηλαδή το γεγονός ότι οι χαμηλού εισοδήματος ασθενείς δεν καταβάλλουν υψηλές αμοιβές προς τους παρέχοντας την ιατρική φροντίδα, αυτό δεν δικαιολογεί στα μάτια τους χαμηλού επιπέδου ιατρικές υπηρεσίες.

4. Οικονομική Ανάλυση των Ιατρικών Λαθών

Τα Ιατρικά Λάθη πάντοτε κατείχαν μία ιδιαίτερη θέση στο δίκαιο των αδικοπραξιών. Έως πρόσφατα η αντιμετώπισή τους περιοριζόταν στις διατάξεις του δικαίου αυτού οι οποίες κατέληγαν στην επιβολή κάποιου χρηματικού προστίμου ως αποζημίωση προς το θύμα για τη ζημία που υπέστη όπως προβλεπόταν από τις κείμενες διατάξεις. Τα τελευταία χρόνια όμως η ανάπτυξη του κλάδου που έχει αποκληθεί ‘Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου’¹⁶, ο οποίος περιγράφει και αναλύει τις σχέσεις μεταξύ Οικονομίας και Δικαίου, παρέχει τη δυνατότητα προσέγγισης του θέματος από μία διαφορετική μεθοδολογική αντιμετώπιση περισσότερο ολοκληρωμένη που λαμβάνει υπόψη όλα τα δεδομένα του συμβάντος – νομικά, κοινωνικά, οικονομικά. Μέσα λοιπόν σε αυτό το ‘νέο’ επιστημονικό πλαίσιο, αντιμετωπίζονται ερωτήματα τα οποία παλαιότερα δεν ήταν δυνατόν να αντιμετωπισθούν με επιστημονικό τρόπο, όπως π.χ. ‘κατά ποιό τρόπο η επιβολή ποινής (επιβολή καταβολής αποζημίωσης) επηρεάζει την συμπεριφορά του υποκειμένου;’

Οι περιπτώσεις πρόκλησης ζημίας σε τρίτον είναι πολλές. Σε ένα ιδεατό κόσμο όπου τα **συναλλακτικά κόστη (transaction costs) είναι μηδενικά**, δηλαδή δεν υπάρχουν δαπάνες συλλογής πληροφοριών, διαπραγματεύσεων, κατάρτισης συμβάσεων και ελέγχου της εκπλήσής τους, κλπ, και εφόσον τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων μερών είναι σαφώς προσδιορισμένα (δηλ. ποιος έχει από το νόμο την υποχρέωση να αποτρέψει ή το δικαίωμα να ζητήσει την αποτροπή της βλάβης), τα μέρη είναι δυνατόν να συμφωνήσουν μεταξύ τους εκ των προτέρων ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης των πιθανών ζημιών (π.χ. συ-

16. Η ‘Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου’ (ΟΑΔ) θεωρείται σήμερα από τις σημαντικότερες σχολές της αμερικανικής νομικής σκέψης. Εμφανίστηκε δε καιά την δεκαετία του 1950 στη Νομική Σχολή του Σικάγο παράλληλα με το ρεύμα του φιλελευθερισμού στην Οικονομική Επιστήμη. Σύμφωνα με τον Αρν Χαϊζή (Law and Economics in Greece, in Encyclopedia of Law and Economics. Vol. I The History and Methodology of Law and Economics, Boudewijn Bouckaert and Gerrit De Geest, eds. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2000, σελ. 228-239) δεν υπάρχει Ελληνική ΟΑΔ, αν με αυτή εννοούμε ένα συνεκτικό σώμα εργασιών και μία ομάδα επιστημόνων αφοσιωμένων στην προώθησή του. Αυτή η σχολή σκέψης είναι άγνωστη στην πλειοψηφία των νομικών και οικονομολόγων οι οποίοι την θεωρούν ως κάτι ‘έξωτικό’ και δύσκολο να κατανοηθεί, όπως η κοινωνιολογία του δικαίου. Για ορισμένους νομικούς η ΟΑΔ λανθασμένα ταυτίζεται με το οικονομικό δίκαιο το οποίο όμως περιλαμβάνει το σύνολο του τραπεζικού και εμπορικού δικαίου και του δικαίου επιχειρήσεων. Για τους οικονομολόγους η ΟΑΔ είναι εξ ίσου άριστο αντικείμενο αν και οι περισσότεροι είναι εξοικειωμένοι με το Θεώρημα του Coase και άλλες θεωρίες ρύθμισης. (Βλ. επίσης Steven Shavell, Economic Analysis of Accident Law, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England 1987.)

ναίνεση για συγκεκριμένη ρύθμιση σε περίπτωση πρόκλησης ατυχήματος κατά την άσκηση της ιατρικής πρακτικής) (**θεώρημα Coase - θετική εκδοχή**). Στην περίπτωση αυτή η έννομη τάξη, που κατανέμει δικαιώματα και υποχρεώσεις δεν έχει καμιά επίδραση στην κατανομή των παραγωγικών πόρων που κινούνται προς τις αποτελεσματικές χρήσεις τους με *συναλλακτικές πράξεις* των οικονομικών μονάδων. Ωστόσο στον πραγματικό κόσμο, τα **συναλλακτικά κόστη είναι ιδιαίτερα υψηλά**, που παρεμποδίζουν ή και αποκλείουν *συναλλακτικές πράξεις*. Άρα, τέτοιες συμφωνίες δεν είναι δυνατές (π.χ. ένας ιατρός δεν είναι δυνατόν να συμφωνήσει με όλους τους πελάτες - ασθενείς του σχετικά με την αντιμετώπιση πιθανού ατυχήματος). Η έννομη τάξη αποκτά ιδιαίτερη σημασία αφού διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό το ύψος αυτού του ίδιου του συναλλακτικού κόστους και την τελική και κοινωνικά άριστη κατανομή των παραγωγικών πόρων. Στις περιπτώσεις αυτές είναι δυνατόν να εφαρμοστεί **το θεώρημα Coase στην κανονιστική του μορφή**, που διατύπωσε ο Richard Posner, σύμφωνα με την οποία ο νομοθέτης ή ο δικαστής πρέπει να *μιμηθούν την αγορά*, δηλαδή να επιλέξουν τη ρύθμιση που μεγιστοποιεί την κοινωνική ευημερία. Στο πλαίσιο αυτό, στην περίπτωση του συμβάντος, η κατανομή της ευθύνης είναι σκόπιμο να γίνει με τρόπο έτσι ώστε **το κόστος αυτού να αναλαμβάνεται από εκείνο το μέρος το οποίο είναι στην θέση να αποφύγει ή να ελαχιστοποιήσει τη ζημία**.

Σε αντίθεση λοιπόν με τις συμβάσεις, όπου η επαφή είναι αμοιβαίως επωφελής, εδώ δεν υπάρχει συναίνεση από κανέναν (αν και ο ένας με τη θέλησή του αναλαμβάνει μια επικίνδυνη δραστηριότητα και ο άλλος αποζημιώνεται – όχι όμως πλήρως). Λόγω του μεγάλου κόστους συναλλαγών στις αδικοπράξεις, θα πρέπει το δικαιο να δώσει τη λύση.

Επομένως, στόχος της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου των αδικοπραξιών είναι η ελαχιστοποίηση του συνολικού κόστους που τα δυσμενή συμβάντα προκαλούν στο κοινωνικό σύνολο.

Αναφορικά με το θέμα των ιατρικών λαθών, η οικονομική ανάλυση του δικαίου θέτει το εξής ζήτημα: *‘εάν κάποια ποινή με τη μορφή πλήρους αποζημίωσης για τις θετικές και αποθετικές ζημιές που προκλήθηκαν (punitive damages) επιβληθεί σ’ αυτόν που την έχει προκαλέσει, το ερώτημα που ανακύπτει είναι πόσο ασφαλέστερη θα είναι στο μέλλον η προσφορά ιατρικών υπηρεσιών και σε ποια τιμή θα προσφέρονται αυτές;’* Για τους οικονομολόγους οι ποινές είναι όπως οι τιμές και οι άνθρωποι αντιδρούν στις ποινές με τον ίδιο τρόπο που αντιδρούν στις τιμές. Σύμφωνα με τον γνωστό Νόμο της Ζήτησης, στις υψηλές τιμές οι καταναλωτές καταναλώνουν λιγότερο και επομένως αναλογικά, σε υψηλές ποινές οι ιατρικοί φορείς θα προσφέρουν ολιγότερη ποσότητα από την υπηρεσία που υπόκειται στην ποινική δίωξη. Ας υποθέσουμε λοιπόν, ότι όλοι όσοι προσφέρουν ιατρικές υπηρεσίες θεωρούν ότι είναι ενδεχόμενο σε κάποια στιγμή της επαγγελματικής τους ζωής να προκαλέσουν βλάβη ως αποτέλεσμα της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Το πρώτο ερώτημα που αντιμετωπίζουν (αν και πολύ ακραίο) είναι κατά πόσο είναι συμφέρον να ασκήσουν το επάγγελμά τους. Για τον επαγγελματία όμως ο οποίος επιδιώκει μεγιστοποίηση των εσόδων του, (εξάλλου πάνω στην αρχή της ορθολογικής ή μεγιστοποιητικής συμπεριφοράς θεμελιώνεται η συμπεριφορά του καταναλωτή από τη νεοκλασική θεωρία) η απάντηση εξαρτάται από το σχετικό μέγεθος δύο ειδών κόστους: το πρώτο είναι το *πραγματικό κόστος* της προσφοράς υψηλής ποιότητας ιατρικών υπηρεσιών και το δεύτερο ένα *‘θεωρητικό’ (ενδεχόμενο) κόστος* το οποίο θα προκύψει από το μέγεθος της βλάβης εφ’ όσον προκληθεί κάτι τέτοιο στον ασθενή. Ο παρέχων λοιπόν την ιατρική υπηρεσία οφείλει να συγκρίνει το κόστος παροχής αυτής της υπηρεσίας με το

κόστος στο οποίο πιθανώς θα υποβληθεί από την επιβολή της ποινής σε περίπτωση διάπραξης λάθους.

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, για να υπάρξει ισορροπία στη ‘αγορά’ ιατρικών υπηρεσιών και για να επιτευχθεί το άριστο μέγεθος παροχής αυτών, η δαπάνη στην οποία ο παρέχων την υπηρεσία θα υποβληθεί για τη βελτίωση των ιατρικών υπηρεσιών που θα προσφέρει, θα ανέλθει μέχρι του σημείου εξίσωσης αυτής με το κόστος της ποινής που θα αποφευχθεί από την βελτιωμένη παροχή των υπηρεσιών αυτών.

Σύμφωνα με τον Καθηγητή Π. Γέμτο¹⁷, δημιουργούνται τριών ειδών κόστη από την αδικοπράξια (πρόκληση ιατρικού λάθους):

Το Πρωτογενές κόστος, είναι η απώλεια χρησιμότητας (βλάβη του ζημωθέντος) που υφίσταται το θύμα μιας ζημιογόνου πράξης (προσωπικές ιατρικές δαπάνες για την αποκατάσταση της βλάβης, απώλεια προσωπικού εισοδήματος λόγω νοσηλείας και απουσίας από την εργασία, δαπάνες για προσωπική ασφάλιση κατά ατυχήματος, κ.α).

Το Δευτερογενές κόστος, προκαλείται από την αναποτελεσματική διασπορά κινδύνων και ασφάλιση των ζημιών. Η αβεβαιότητα του μέλλοντος επιβάλλει ασφάλιση των ζημιών. Αν όμως υπάρχει επιθυμία προς ασφάλιση με καταβολή αντίστοιχου τιμήματος αλλά αδυναμία πράξης τότε οδηγούμαστε σε μείωση της κοινωνικής ευημερίας και ύπαρξη κόστους από ζημιογόνες δραστηριότητες. Η κοινωνική ευημερία αυξάνει με την ασφαλιστική κάλυψη, αν οι μετέχοντες σε μία κοινότητα κινδύνων είναι πρόθυμοι, με πλήρη πληροφόρηση για τις ενδεχόμενες ζημίες, να πληρώσουν ασφάλιστρα που είναι τουλάχιστον ίσα με την προσδοκώμενη ζημία ανά ασφαλισμένο. (Είναι διαφορετικό ένα άτομο να υφίσταται ζημία 50.000 ευρώ και διαφορετικό κάθε ένα από 50.000 άτομα να υφίσταται ζημία 1 ευρώ). Από το άλλο μέρος, αν δεν υπάρχει δυνατότητα ασφάλισης, μπορεί να χρειασθεί συμψηφισμός πρωτογενούς και δευτερογενούς κόστους: αύξηση του κόστους των ζημιών είναι δυνατόν να υπερκαλύπτεται από τη μείωση του κόστους των κινδύνων.

Δευτερογενές κόστος εμφανίζεται στην περίπτωση αποτροφής του κινδύνου με αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης για ασφάλεια. Αναδιανομή (μετακίνηση) των κινδύνων αυξάνει τη συνολική ευημερία (κριτήριο Kaldor-Hicks¹⁸), αν εκείνος από τον οποίο αφαιρείται ο κίνδυνος αξιολογεί την αύξηση της ασφάλειάς του υψηλότερα από όσο αξιολογεί ο αναδεχόμενος τον κίνδυνο της μείωσης της δικής του ασφάλειας.

Γενικότερα, ο βαθμός αποτροφής του κινδύνου και αντίστοιχα η ένταση της ζήτησης για ασφάλεια μετρώνται με το ισοδύναμο ασφαλείας του προσδοκώμενου εισοδήματος ή του προσδοκώμενου κόστους από μία δραστηριότητα. Σε περίπτωση ουδετερότητας προς τον κίνδυνο το ισοδύναμο της ασφαλείας είναι ίσο με την τιμή προσδοκίας του αντίστοιχου μεγέθους, που σημαίνει το βέβαιο μέγεθος αξιολογείται όσο ακριβώς είναι το προσδοκώμενο. Τέλος σε περίπτωση αποτροφής του κινδύνου προτιμάται χαμηλότερο βέβαιο εισόδημα από υψηλότερο αβέβαιο ή υψηλότερο βέβαιο κόστος από χαμηλότερο αβέβαιο.

17. Πέτρος Α. Γέμτος: *Οικονομία και Δίκαιο Β΄ μέρος, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2001 (σελ.215-219) και Guido Calabresi, The Costs of Accidents: A Legal and Economic Analysis, New Haven: Yale University Press, 1970.*

18. *Σύμφωνα με το κριτήριο Kaldor – Hicks μια κατάσταση είναι αξιολογικά ανώτερη αν οι κερδισμένοι μπορούν να αποζημιώσουν τους χαμένους (χωρίς να χρειάζεται πρακτικά να το κάνουν) και ακόμα να έχουν καθαρή αύξηση στην ευημερία τους. (Βλ. Γέμτος, ένθ. αν. Σελ.50)*

Επομένως, για τη μείωση του δευτερογενούς κόστους ενδείκνυται η ασφάλιση του φορέα κατά του ατυχήματος, η οποία ενδεχομένως όμως αυξάνει το πρωτογενές κόστος.

Το Τριτογενές κόστος καλύπτει τη δέσμευση παραγωγικών πόρων για την επιβολή του δικαίου και την διεκπεραίωση των διαδικαστικών νομικών πράξεων (δικαστικά έξοδα για την εφαρμογή του δικαίου των αδικοπραξιών, όπως π.χ. έξοδα για τον υπολογισμό της ζημίας, έξοδα δικηγόρου, κ.ά.) Γενικά το τριτογενές κόστος περιλαμβάνει τον κόπο και το χρόνο που συνδέεται με την άσκηση αγωγής αποζημίωσης και απονομής δικαιοσύνης.

Το δίκαιο των αδικοπραξιών¹⁹ επιδιώκει να μειώσει σε ένα κοινωνικά άριστο επίπεδο το πρωτογενές, δευτερογενές και τριτογενές κόστος των ατυχημάτων. Η ελαχιστοποίηση του πρωτογενούς κόστους (ζημία + κόστος αποτροπής της) πρέπει συνεπώς να συμπληρωθεί με ελαχιστοποίηση του δευτερογενούς (άριστη κατανομή κινδύνων) και του τριτογενούς κόστους (διοικητικού κόστους).

Στην πραγματικότητα για να προσδιοριστεί το κόστος κατανομής των ζημιών στους μετέχοντες σε μία ζημιογόνα δραστηριότητα πρέπει εντοπισθούν οι δράστες και να ρυθμισθούν δικαστικά οι διαφορές. Η συστηματική απόκλιση των αδικοπρακτικών ζημιών από το πραγματικό τους ύψος αλλοιώνει τα κίνητρα που δημιουργούν οι κανόνες αστικής ευθύνης, όπως είναι ευθύνη από υπαιτιότητα και ευθύνη από διακινδύνευση. Σε αυτές τις περιπτώσεις η προσφυγή σε κοινωνικά πρότυπα που είναι αποτέλεσμα διαδικασίας μάθησης και προσαρμογής είναι καλό υποκατάστατο του ακριβούς κατά περίπτωση υπολογισμού της αμέλειας σύμφωνα με τον κανόνα Hand που θα αναλυθεί κατωτέρω.

Πα να υπάρχει αριστοποίηση του τριτογενούς κόστους, θα πρέπει να γίνει στάθμιση του ύψος της δέσμευσης παραγωγικών συντελεστών για την επιδίκαση των ζημιών έναντι των μειονεκτημάτων που προκύπτουν από τη μη άσκηση αγωγών λόγω υψηλών δικαστικών εξόδων, την κακή εκτίμηση των ζημιών ή τον μη εντοπισμό των υπεύθυνων των αδικοπρακτικών ενεργειών. Και εδώ μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας συνεπάγεται ελαχιστοποίηση του αθροίσματος του κόστους της δικαστικής ρύθμισης των ζημιών και του κόστους υποτίμησης του ύψους των ζημιών²⁰.

Συστηματική υποτίμηση του ύψους της ζημίας γίνεται για δύο λόγους: α) μη προσφυγή στα δικαστήρια είτε διότι δεν έγινε αντιληπτό ότι η ζημία ήταν αποτέλεσμα πράξης τρίτων είτε διότι προσφυγή στα δικαστήρια συνεπάγεται υψηλότερο κόστος από τα αναμενόμενα οφέλη, β) επιδίκαση χαμηλότερης αποζημίωσης από το ύψος της πραγματικής ζημίας.

Αν τεθεί ως στόχος η μείωση του τριτογενούς κόστους (π.χ. με την καθιέρωση ενός καθεστώτος μη ευθύνης), τότε πρέπει να αυξηθεί το πρωτογενές κόστος. Το ίδιο συμβαίνει αν τεθεί ως στόχος και η μείωση του δευτερογενούς κόστους.

Αν ως προτεραιότητα τεθεί ο **στόχος της μείωσης του πρωτογενούς κόστους, δηλαδή των ιδιωτικών δαπανών που προκύπτουν από την ενδεχόμενη βλάβη** απαραίτητη είναι η λήψη μέτρων αποτροπής του ατυχήματος, τα οποία επίσης κοστίζουν. Πολλές φο-

19. Κατά τον Α.Κ. αδικοπραξία είναι η πρόκληση από ένα πρόσωπο σε άλλο ζημία με παράνομη και υπαίτια πράξη του πρώτου. Προϋποθέσεις για αποζημίωση για την προκληθείσα ζημία αποτελούν οι 1. Παράνομη συμπεριφορά (αποδοκιμάζεται από την έννομη τάξη), 2. Υπαιτιότητα (ψυχική στάση του δράστη), 3. Ζημία (βλάβη στα υλικά ή άυλα αγαθά), 4. Απώδης συνάφεια (μεταξύ νόμιμου λόγου ευθύνης και της ζημίας). Αν η ευθύνη είναι αντικειμενική αρκεί η πράξη, η ζημία και η αιτώδης συνάφεια

20. Βλ. Γέμο, *ενθ. αν. σελ. 218*.

ρξς μάλιστα το κόστος αποτροπής του ατυχήματος είναι μεγαλύτερο από το κόστος που προκαλεί το ίδιο το ατύχημα. Ο στόχος της οικονομικής αποτελεσματικότητας αφορά την ελαχιστοποίηση του **συνολικού κόστους** (κόστος ατυχήματος + κόστος αποτροπής).²¹

Επομένως το *Αποτελεσματικό Επίπεδο Ατυχημάτων*, δηλαδή αυτό που θα ελαχιστοποιήσει το συνολικό κόστος, μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι εκείνο όπου το

$$\text{οριακό κόστος αποτροπής} = \text{οριακό όφελος από αποτροπή.}$$

Δηλαδή, **μέτρα αποτροπής της ζημίας** πρέπει να λαμβάνονται έως το σημείο στο οποίο η δαπάνη για τη λήψη μιας επιπλέον μονάδας από τα μέτρα αποτροπής να μην υπερβαίνει από το ύψος του ποσού που εξοικονομείται από τη μείωση της ζημίας που επιφέρει. Άρα, τα επί πλέον μέτρα αποτροπής που θα ληφθούν θα πρέπει να μειώνουν τη ζημία κατά μέγεθος μεγαλύτερο ή ίσο από το κόστος τους.

Αντίστοιχα καθορίζεται και το *Αποτελεσματικό Επίπεδο Δραστηριότητας*: Μια επιπλέον μονάδα δραστηριότητας πρέπει να επιχειρείται όταν το όφελος από αυτή υπερβαίνει το κόστος της.

Πώς επιτυγχάνεται αυτό; Με την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης, δηλαδή με το να αναλαμβάνει το κόστος των ατυχημάτων ο δράστης. Σύμφωνα με την κανονιστική εκδοχή του θεωρήματος Coase, το κόστος του ατυχήματος αναλαμβάνεται από εκείνο το μέρος που είναι στην καλύτερη θέση για να αποφύγει ή να ελαχιστοποιήσει τη ζημία, δηλαδή τον υπαίτιο.

Το ερώτημα όμως που ανακύπτει είναι : Πως ορίζεται ο υπαίτιος και ποιο είναι το μέγεθος της ευθύνης που έχει;

Σημαντικό ρόλο παίζει η **προβλεψιμότητα της ζημίας**. Αν ο δράστης δεν ήταν δυνατόν να προβλέψει το είδος της ζημίας που προκλήθηκε, τότε δεν θα μπορούσε να είχε λάβει μέτρα για την αποτροπή της. Γι' αυτό δεν έχει νόημα, από πλευράς οικονομικής ανάλυσης του δικαίου να υποχρεούται σε αποζημίωση για αυτή. (Διαφορετικό είναι το ζήτημα όταν ο δράστης μπορούσε να προβλέψει το είδος της ζημίας αλλά όχι την ακριβή της έκταση). Γι αυτό το θέμα σε συγκεκριμένη περίπτωση έχει γίνει χρήση της σχέσης που ο δικαστής **Learned Hand** διατύπωσε κατά την εκδίκαση υπόθεσης και έμεινε γνωστή ως **Κανόνας ή formula Learned Hand**. Η σχέση αυτή συσχετίζει το αναμενόμενο κόστος της βλάβης με το κόστος αποτροπής της ζημίας. Σύμφωνα λοιπόν με τον κανόνα Learned Hand, αμέλεια υπάρχει αν οι δαπάνες (το κόστος) που γίνονται για την αποτροπή της ζημίας είναι μικρότερες από το προσδοκώμενο χρηματικό όφελος που προκύπτει από την αποφυγή της ζημιάς.

Learned Hand formula: $pL > B$

όπου,

p = πιθανότητα πρόκλησης της ζημιάς

L = το μέγεθος της ζημιάς

B = δαπάνες (κόστος) για την αποτροπή της ζημιάς

PL = αναμενόμενο κόστος της βλάβης / ζημιάς

21. Αριστέιδης Χατζής, *Δίκαιο και Οικονομικά, (Πανεπιστημιακές Σημειώσεις) Αθήνα Τμήμα Νομικών Επιστημών, ΕΚΠΑ, 2007, Κεφ. 5 'Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου των Αδικοπραξιών' (σε συνεργασία με την Ελένη Ζερβογιάννη).*

Με άλλα λόγια ο υπαίτιος θα μπορούσε να είχε αποφύγει τη ζημιά και να είχε επιτύχει το 'άριστο' επίπεδο επιμέλειας αν οι δαπάνες (το κόστος) που θα κατέβαλε για την αποτροπή του ατυχήματος ισούνταν με το αναμενόμενο όφελος (κόστος) από την μη πρόκληση της βλάβης²².

5. Επίλογος

Η προηγούμενη ανάλυση έθεσε ορισμένα σημαντικά κατά τη γνώμη μας θέματα που αφορούν την αντιμετώπιση των ιατρικών λαθών ειδικότερα και των αδικοπραξιών γενικότερα κατά την απονομή της δικαιοσύνης και την επιδίκαση αποζημιώσεων. Εν πρώτοις, θα πρέπει να αναπτυχθεί ένας μηχανισμός μέτρησης του κόστους και της αξίας ώστε να μπορεί να καθορίζει ποια συμπεριφορά είναι αποτελεσματική [αποκαλυπτόμενες προτιμήσεις στην αγορά (revealed preferences on the market) έναντι των εκτιμήσεων των δικαστηρίων]. Ασφαλώς ο πρώτος μηχανισμός είναι προτιμότερος του δεύτερου και θεωρούμε ότι η οικονομική ανάλυση του δικαίου μπορεί να προσφέρει προς αυτή την κατεύθυνση. Με αυτό υπονοούμε ότι η οικονομική ανάλυση πρέπει πλέον να εισχωρήσει στις δικαστικές αίθουσες και, ακόμα σημαντικότερο, να περιλαμβάνεται μέσα στα δικαστικά μοντέλα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Calabresi, Guido: *The Costs of Accidents: A Legal and Economic Analysis*, New Haven: Yale University Press, 1970.

Γέμτος Πέτρος : *Οικονομία και Δίκαιο*, Β' μέρος, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα 2001

Hatzis, Aris: *Law and Economics in Greece*, in Boudewijn Bouckaert and Gerrit De Geest, (eds.) *Encyclopedia of Law and Economics*. The History and Methodology of Law and Economics, Vol.I, Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2000,

Shavell, Steven: *Economic Analysis of Accident Law*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England 1987

Shaw, R. W.: *Punitive Damages in Medical Malpractice: An Economic Evaluation*, *North Carolina Law Review* Vol. 81, 2003,

Χατζής, Αριστείδης *Δίκαιο και Οικονομικά*, (Πανεπιστημιακές Σημειώσεις) Τμήμα Νομικών Επιστημών, ΕΚΠΑ, , Κεφ. 5 'Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου των Αδικοπραξιών' (σε συνεργασία με την Ελένη Ζερβογιάννη) Αθήνα, 2007.

22. Βλ. Γέμτο, ενθ. αν. σελ. 221.

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισθ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

Δρ **Βασ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ**

Εντετ. Διδασκ. Μεταπλ.
Προγρ. Χαροκοπίου
Πανεπιστημίου

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

ΣΕ ΧΩΡΕΣ

ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

ΑΛΒΑΝΙΑ, ΒΟΣΝΙΑ,

ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ,

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ,

ΚΡΟΑΤΙΑ, Π.Γ.Δ.Μ.,

ΣΕΡΒΙΑ-

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ,

ΡΟΥΜΑΝΙΑ

ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

ΣΧΕΔΙΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ

ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Αθήνα

Μάρτιος 2005

Η επίδραση της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας στην αστική ευθύνη του Δημοσίου και ειδικότερα εν σχέσει με την προστασία του περιβάλλοντος

Του κ. Γεωργ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Πρόεδρου του Σ.τ.Ε.

Ευχαριστώ θερμότατα για την ιδιαίτεράν τιμή να με αναγορεύσετε Επίτιμο Διδάκτορα του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Η τιμή όμως αυτή ανήκει πρωτίστως στο Συμβούλιο της Επικρατείας, θεσμό, με τον οποίο έχω την τύχη να έχω αποκτήσει άρρηκτους οικογενειακούς δεσμούς, αν αναλογισθώ κανείς ότι ο αείμνηστος πατέρας μου υπηρέτησε τον θεσμόν αυτόν επί σειράν 10ετιών, από το 1932 έως το 1969, εν συνεχεία δε εγώ από το 1970 μέχρι σήμερα. Παραλλήλως όμως με την μεγάλη αυτή τιμή, ευρισκόμενος εις το βήμα της Αιθούσης Τελετών του Παντείου Πανεπιστημίου, αισθάνομαι και συγκίνησιν.

Έρχεται αυτομάτως στην μνήμη μου ο Απριλίου του έτους 1970. Τότε που διωρίσθηκα στην Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Επιστημονικός Βοηθός στην έδρα του Διοικητικού Δικαίου, την οποία κατείχε ο αείμνηστος Καθηγητής Γεώργιος Παπαχατζής. Έτσι ξεκίνησα την σταδιοδρομία μου και στην συνέχεια, κατόπιν διαγωνισμού, διωρίσθηκα στο Συμβούλιο της Επικρατείας.

Έχω την τιμήν σήμερα να σας αναπτύξω το θέμα της επιδράσεως της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας στην αστική ευθύνη του Δημοσίου και, ειδικότερα, εν σχέσει με την προστασία του περιβάλλοντος.

Η αστική ευθύνη του Δημοσίου και των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 105 και 106 του Εισ.Ν.Α.Κ., αποτελεί ένα από τα βασικά κεφάλαια της ύλης του Διοικητικού Δικαίου.

Εξ άλλου, είναι γενικά παραδεκτό, ότι η εν λόγω ευθύνη συνιστά έναν από τους τρόπους, με τους οποίους πραγματώνεται η κατ' άρθρο 20§1 του Συντάγματος αξίωση των πολιτών για παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στο πεδίο του Δημοσίου Δικαίου.

Επίσης, είναι γνωστό, ότι μετά την ανάπτυξη στη Χώρα μας συστήματος πλήρους διοικητικής δικαιοσύνης, το δίκαιο της αστικής ευθύνης του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ. διαμορφώνεται από τα διοικητικά δικαστήρια, κατά κύριο δε λόγο από το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας, τα τελευταία χρόνια, έχει συμβάλει στη δημιουργία πλούσιας νομολογίας στο συγκεκριμένο δικαιοϊκό πεδίο. Η νομολογία αυτή, επιχειρεί να

διαπραγματευθεί το δίκαιο της αστικής ευθύνης του Δημοσίου με όρους Δημοσίου Δικαίου και προσπαθεί να λάβει υπόψη της αφ' ενός μεν τις απαιτήσεις της Δημοσίας Διοικήσεως, αφ' ετέρου δε τις εύλογες προσδοκίες ή τα δικαιώματα των διοικουμένων.

Επειδή, δεν είναι δυνατόν, στα πλαίσια της σύντομης αυτής ομιλίας μου, να διεξέλθω το σύνολο της εν λόγω νομολογίας, θα επικεντρωθώ σε ένα τμήμα της, το οποίο αποκτά σήμερα όλο και περισσότερο βαρύνουσα σημασία, λόγω του αντικείμενου του: πρόκειται για την αστική ευθύνη του Δημοσίου, η οποία ανάγεται σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.

Προκειμένου όμως να προσδιορίσω σαφέστερα το θέμα, πρέπει να υπενθυμίσω, ότι η αποζημίωση, η οποία επιδικάζεται στους διοικουμένους επί τη βάση των διατάξεων περί της αστικής ευθύνης του Δημοσίου προϋποθέτει παράνομη δράση ή παράλειψη της Διοικήσεως, την ύπαρξη ζημίας των εναγόντων, καθώς επίσης την διαπίστωση εκ μέρους των αρμοδίων δικαστηρίων αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των ανωτέρω στοιχείων.

Εν τούτοις, σε θέματα περιβάλλοντος προβλέπεται, από σειρά διατάξεων, συνταγματικού επιπέδου ή άλλης κατωτέρας τυπικής ισχύος αποκατάσταση της ζημίας, την οποία υφίστανται οι διοικούμενοι.

Η ειδοποιός διαφορά των δύο περιπτώσεων συνίσταται, κατά κύριο λόγο, ότι στην πρώτη απ' αυτές, απαιτείται παράνομη δράση ή παράλειψη της Διοικήσεως.

Έτσι, αφού οριοθετήσω το θέμα της παρούσης ομιλίας, θα επικεντρωθώ σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας, επ' ευκαιρία των οποίων εκρίθη το παράνομο ή μη της δράσεως της Διοικήσεως σε θέματα περιβάλλοντος στα πλαίσια υποθέσεων αστικής ευθύνης του Δημοσίου.

Στις περιπτώσεις αυτές το Συμβούλιο της Επικρατείας είχε να αντιμετωπίσει ζητήματα, αναγόμενα στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, του οικιστικού περιβάλλοντος, και του πολιτιστικού περιβάλλοντος, των τριών δηλαδή συνήθων διακρίσεων της έννοιας του περιβάλλοντος.

Όσον αφορά στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος πρέπει να σταθώ σε απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, της οποίας οι κύριες σκέψεις επανελήφθησαν από σειρά μεταγενέστερων αποφάσεων του ίδιου Δικαστηρίου.

Στην υπόθεση αυτή, ήχθη ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας με αίτηση αναρρέσεως το θέμα της απαγορεύσεως σε Ανώνυμη Εταιρεία να αναγείρει και να εκμεταλλευθεί ξενοδοχειακό συγκρότημα στη νησίδα «Μαραθωνήσι» της Ζακύνθου, λόγω των περιορισμών που είχαν επιβληθεί με διάφορες νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις στην εν λόγω νησίδα, χάριν της προστασίας της θαλάσσιας χελώνας Caretta-Caretta.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε κατά πρώτον ότι οι περιορισμοί αυτοί στην ιδιοκτησία της νησίδας ήταν «καταρχήν θεμιτοί» και ότι δεν αντέκλειντο στα άρθρα 17 του Συντάγματος και 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Τούτο δε, διότι κατά το Συμβούλιο της Επικρατείας, αφενός υπαγορεύονταν «από σκοπό δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος», αφετέρου, διότι αναφέρονταν σε «περιοχή εκτός σχεδίου πόλεως, που κατά το Σύνταγμα και τους νόμους δεν έχει ως προορισμό τη δόμηση ή ειδικότερα την τουριστική εκμετάλλευση, αλλά την γεωργική, κτηνοτροφική και δασοπονική εκμετάλλευση, καθώς και την αναψυχή του κοινού».

Υπό τα δεδομένα αυτά, σύμφωνα με το Συμβούλιο της Επικρατείας, δεν υπάρχει παράνομη ενέργεια της Διοικήσεως και, άρα, υποχρέωσή της για αποζημίωση, κατά τους όρους των άρθρων 105 και 106 Εισ.Ν.Α.Κ., όταν περιορίζεται η ιδιοκτησία για λόγους δη-

μοίου συμφέροντος, όπως είναι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και όταν ο περιορισμός αυτός είναι σύμφωνος προς τον προορισμό της συγκεκριμένης ιδιοκτησίας.

Η πρώτη από της θέσεις αυτές αντανακλά κλασική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Απορρέει από την αρχή της βιωσίμου αναπτύξεως, η οποία θεμελιώνεται σε σειρά διατάξεων του Συντάγματος. Επίσης, η ίδια θέση προκύπτει από την αρχή της αειφορίας, η οποία συνίσταται στη διατήρηση του κεφαλαίου που συγκροτούν τα αγαθά του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος και η οποία κατοχυρώνεται ρητά μετά την αναθεώρηση του έτους 2001, στο άρθρο 24 του Συντάγματος.

Ειδικότερα, επ' ευκαιρία της εφαρμογής των αρχών αυτών, ο διοικητικός δικαστής προβαίνει σε δικαϊκή στάθμιση μεταξύ της ανάγκης προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και του δικαιώματος ιδιοκτησίας που διακυβεύεται, προκειμένου να καταλήξει στην κρίση ότι οι συναφείς περιορισμοί του δικαιώματος της ιδιοκτησίας υπαγορεύονται, στην περίπτωση αυτή, από λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι η ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Αλλά και η δεύτερη από τις ανωτέρω μνημονευθείσες θέσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας συνιστά παγία νομολογία του.

Πράγματι, το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχεται, ότι η από το άρθρο 17 του Συντάγματος προβλεπόμενη προστασία της ιδιοκτησίας δεν είναι απόλυτη και ότι η ιδιοκτησία μπορεί να υποβληθεί από τον κοινό νομοθέτη ή την κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση σε περιορισμούς, οι οποίοι είναι σύμφυτοι προς τον προορισμό της.

Έτσι, στο πλαίσιο της νομολογίας αυτής, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε, ερμηνεύοντας το Σύνταγμα και τους νόμους, ότι οι ιδιοκτησίες, οι οποίες κείνται σε περιοχή εκτός σχεδίου πόλεως, μπορούν να υποστούν θεμιτούς περιορισμούς, ως προς την δόμησή τους, δεδομένου ότι δεν προορίζονται, κατ' αρχήν, προς δόμηση, αλλά προς γεωργική ή άλλου είδους παρόμοιες εκμεταλλεύσεις.

Επομένως, το Συμβούλιο της Επικρατείας θεωρεί νόμιμη τη δράση της Διοικήσεως, με αποτέλεσμα να μην πληροῦνται η προϋπόθεση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, δηλαδή το παράνομο της δράσεως της Διοικήσεως, όταν περιορίζεται η ιδιοκτησία, χάριν της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς επίσης και όταν τα διοικητικά μέτρα περιορισμού της ιδιοκτησίας είναι σύμφωνα με τον, κατά το Σύνταγμα και τους νόμους, προορισμό της.

Πέραν τούτων έχει, ομοίως, κριθῆ, από το Συμβούλιο της Επικρατείας, ότι οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας, τους οποίους συνεπάγεται η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και, ειδικότερα, οι περιορισμοί, ως προς τη δόμηση των εκτός σχεδίου πόλεως περιοχών, είναι θεμιτοί, εφόσον, βεβαίως, συνιστούν εφαρμογή της ισχυούσης στην περιοχή πολεοδομικής νομοθεσίας με την οποία πραγματούται η ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, χωρίς να είναι απαραίτητο οι περιορισμοί αυτοί να ερείδονται και επί γενικότερου χωροταξικού σχεδίου ή ειδικού χωροταξικού σχεδίου για την περιοχή αυτή.

Τέλος, το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει κρίνει ότι δεν παραβιάζεται εκ μέρους της Διοικήσεως η συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας, στο μέτρο που οι περιορισμοί εκμεταλλεύσεως της νησίδας «Μαραθωνήσι» της Ζακύνθου είχαν επιβληθεί με ρυθμίσεις, μεταξύ άλλων, διοικητικές, οι οποίες όμως παρουσίαζαν κλιμάκωση «ανάλογα με τον πυρήνα ωστοκίας του προστατευόμενου είδους».

Εν κατακλείδι, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε, ότι η δράση της Διοικήσεως είναι νόμιμη, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η αποζημίωση, βάσει των άρθρων 105 και 106 Εισ.Ν.Α.Κ., όταν 1) η δράση της Διοικήσεως κατατείνει στον περιορισμό της ιδιοκτησίας προς προστασίαν του φυσικού περιβάλλοντος, 2) ο περιορισμός αυτός είναι σύμφωνος

προς τον προορισμό της ιδιοκτησίας και εξειδικεύει την ισχύουσα στην περιοχή πολεοδομική νομοθεσία, χωρίς να είναι ανάγκη να έχει συνταχθεί γενικότερο χωροταξικό σχέδιο ή ειδικό χωροταξικό σχέδιο και 3) ο εν λόγω περιορισμός εμφανίζει κλιμάκωση, ανάλογη με τη μορφή και το περιεχόμενο του προστατευτέου είδους του φυσικού περιβάλλοντος έτσι, ώστε να γίνεται σεβαστή η συνταγματική επιταγή τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας.

Όπως όμως εξέθεσα, η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας διαπραγματεύεται το ζήτημα της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, σε συνάρτηση και με άλλη έκφραση της νομικής έννοιας του περιβάλλοντος, που είναι το οικιστικό περιβάλλον.

Όσον αφορά στην αστική ευθύνη του Δημοσίου προς προστασίαν του οικιστικού περιβάλλοντος θα ασχοληθώ με άλλη απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Στο πλαίσιο της υποθέσεως αυτής, το Συμβούλιο της Επικρατείας εκλήθη να αποφανθεί περί της νομιμότητας της συμπεριφοράς της Διοικήσεως στην εξής περίπτωση: η Διοίκηση και, συγκεκριμένα, κάποιο Γραφείο Πολεοδομίας, είχε προβεί στην έκδοση οικοδομικής άδειας επ' ονόματι του ενδιαφερόμενου, επί τη βάση της ισχύουσας κατά το χρόνο εκδόσεως της οικοδομικής άδειας πολεοδομικής νομοθεσίας.

Όμως εκρίθη, ότι η νομοθεσία αυτή αντιβαίνει στο Σύνταγμα, ως «επαγόμενη επιδεινωση των όρων διαβίωσης και υποβάθμισης του οικιστικού περιβάλλοντος», στο μέτρο που επέτρεπε, σε περιοχές όπου ίσχυε προηγουμένως το ασυνεχές σύστημα δομήσεως, την ελεύθερη τοποθέτηση του κτιρίου, έστω κι αν υπήρχε γειτονική οικοδομή που είχε ανεγερθεί κατά το σύστημα τούτο σε υποχρεωτική απόσταση από το κοινό όριο.

Κατόπιν της εξελίξεως αυτής η εκδοθείσα οικοδομική άδεια εθεωρήθη μη νόμιμος, με αποτέλεσμα την ανάκλησή της από το αρμόδιο Γραφείο Πολεοδομίας.

Ως τόσο, η ανάκληση αυτή είχε την δυσμενή και ζημιογόνο συνέπεια για τον υπέρ ου η οικοδομική άδεια να αναγκασθεί αυτός να κατεδαφίσει μέρος του οικοδομικού σκελετού.

Την αποκατάσταση της εν λόγω ζημίας του επεδίωξε ο ενδιαφερόμενος με αγωγή του στα διοικητικά δικαστήρια.

Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, το Συμβούλιο της Επικρατείας, κατ' αίτηση, δικαίωσε τον διοικούμενο, θεωρώντας ότι επληρούντο οι προϋποθέσεις της αστικής ευθύνης του Δημοσίου και, ειδικότερα, μεταξύ άλλων, το παράνομο της δράσης των οργάνων της Διοικήσεως, με την έκδοση οικοδομικής άδειας επί τη βάση διατάξεων της πολεοδομικής νομοθεσίας αντίθετων προς το Σύνταγμα.

Συνεπώς, σε περιπτώσεις όπως αυτή, καθώς και σε άλλες ανάλογες, το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει κρίνει ότι η παραβίαση και από τη Διοίκηση αρχών και κανόνων του οικιστικού περιβάλλοντος καθιστά τη δράση της παράνομη, με αποτέλεσμα την αναζήτηση της αστικής ευθύνης, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τους όρους των άρθρων 105 και 106 του Εισ.Ν.Α.Κ..

Τέλος, η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, έχει ασχοληθεί και με την αστική ευθύνη του Δημοσίου προς προστασίαν του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα, το Συμβούλιο της Επικρατείας εκλήθη να αντιμετωπίσει κατ' αίτηση ζήτημα, το οποίον ανέκυψε από την απαγόρευση ανοικοδομήσεως ακινήτου, χάριν προστασίας βυζαντινού μνημείου, η απαγόρευση δε αυτή ήταν επιζήμιος των εννόμων συμφερόντων των ιδιοκτητών του εν λόγω ακινήτου. Εν πρώτοις, το Συμβούλιο της Επικρατείας εδέχθη ότι η απαγόρευση αυτή συνιστούσε «θεμιτό μέτρο περιορισμού της ιδιοκτησίας για την προστασία του αρχαίου μνημείου, βάσει του άρθρου 24 παρ. 6 του Συντάγματος».

Στη συνέχεια, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των διατάξεων περί αστικής ευθύνης του Δημοσίου και, συγκεκριμένα, δεν συ-

νέτρεχε η προϋπόθεση της υπέρξεως παρανόμου πράξεως ή παραλείψεως της Διοικήσεως. Επιχειρηματολογεί δε εν προκειμένω η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, δεχομένη ότι «η μεν Διοίκηση είχε την υποχρέωση βάσει του άρθρου 24 παρ. 6 του Συντάγματος να θεσπίσει τους αναγκαίους περιορισμούς της ιδιοκτησίας χάριν της προστασίας του μνημείου, οι δε (ιδιοκτήτες του ακινήτου) όφειλαν να τους ανεχθούν επί εύλογο χρονικό διάστημα και στη συνέχεια να επιδιώξουν με αίτησή τους προς την Διοίκηση την καταβολή της προσήκουσας αποζημίωσης, πράγμα που δεν έπραξαν, [...] αλλά ζήτησαν το πρώτον την καταβολή αποζημίωσης [...] με την αγωγή τους ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου [...] Συνεπώς», καταλήγει η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, «δεν υπήρξε [...] παράνομη παράλειψη της Διοικήσεως, κατά την έννοια του άρθρου 105 του Εισ.Ν.Α.Κ., να τους καταβάλει αποζημίωση για την απαγόρευση ανοικοδόμησης του ακινήτου τους».

Έτσι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, καθώς και σε άλλες ανάλογες, η όλη δράση της Διοικήσεως, η οποία συνίστατο στην επιβολή περιορισμών στην ιδιοκτησία, χάριν προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος, καθώς επίσης η παράλειψή της, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, να αποζημιώσει τους ιδιοκτήτες, δεν εθεωρήθησαν ότι ενέπιπταν στην έννοια των παρανόμων πράξεων ή παραλείψεων της Διοικήσεως, οι οποίες, με τη συνδρομή και των λοιπών προϋποθέσεων περί της αστικής ευθύνης του Δημοσίου, ήταν ικανές να οδηγήσουν στην εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 105 και 106 Εισ.Ν.Α.Κ..

Με τις σκέψεις αυτές ολοκλήρωσα σειράν αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας, χαρακτηριστικών επί του ζητήματος της αστικής ευθύνης του Δημοσίου προς προστασίαν του περιβάλλοντος υπό τις τρεις κύριες εκφάνσεις του που είναι το φυσικό, το οικιστικό και το πολιτιστικό περιβάλλον.

Επομένως, επιβάλλεται να διατυπώσω ορισμένες συμπερασματικές παρατηρήσεις επί του ζητήματος αυτού.

Σύμφωνα με τις ανωτέρω αναλύσεις της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας, συμπεραίνω ότι οι περιορισμοί, οι οποίοι επιβάλλονται στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας είναι θεμιτοί, με αποτέλεσμα να μην τίθεται ζήτημα αστικής ευθύνης του Δημοσίου, όταν επιβάλλονται χάριν της προστασίας του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος και κινούνται στα πλαίσια της αρχής της αναλογικότητας.

Επίσης, ότι η παραβίαση αρχών και κανόνων του οικιστικού περιβάλλοντος μπορεί να οδηγήσει τον ζημιούμενο διοικούμενο να επιδιώξει αποζημίωση, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τους όρους των άρθρων 105 και 106 Εισ.Ν.Α.Κ..

Στο σημείο αυτό επιβάλλεται να υπενθυμίσω, ότι η νομιμότητα των περιορισμών στο ατομικό δικαίωμα της ιδιοκτησίας, χάριν προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, εξαρτάται και από τον προσορισμό της συγκεκριμένης ιδιοκτησίας, με αποτέλεσμα να είναι συνταγματικώς ανεκτοί περιορισμοί στην ανοικοδόμηση των εκτός σχεδίου πόλεως περιοχών, εφ' όσον ο, κατά το Σύνταγμα, προσορισμός των περιοχών αυτών είναι προς γεωργική και άλλες συναφείς εκμεταλλεύσεις, όχι όμως προς ανοικοδόμηση.

Η τελευταία αυτή θέση της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας φαίνεται, ότι προβληματίζει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο σε πρόσφατες αποφάσεις του εδέχθη ότι το αμάχητο τεκμήριο που καθιερώνεται για τις εκτός σχεδίου πόλεως περιοχές έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

Νομίζω ότι η διαχείριση της εξελίξεως αυτής εναπόκειται στο Συμβούλιο της Επικρατείας.

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΤΟΠΙΚΗΣ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

*

**REVUE DE
DECENTRALISATION
D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE
DEVELOPPEMENT
REGIONAL**

*

**REVIEW OF
DECENTRALIZATION
LOCAL
GOVERNMENT
AND REGIONAL
DEVELOPMENT**

Επιστημ. Υπεύθυνος
Καθηγητής
Κωνστ. ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήναι

Τεύχη ετών

1995, 1996, 1997, 1998,
1999, 2000, 2001, 2002,
2003, 2004, 2005, 2006,
2007, 2008

Assassins

By
Nicholas Snow

Bloomington, IN Milton Keynes, UK
authorhouse®

Other Works by the Author

Historical Novels

A Trilogy of the Persians Wars (524 B.C.E.- 449 C.E.)

Artavasus, the Persian (Estia, 1994)

O Xenos Mou O Themestoklis (Estia, 1994)

Nikomidis, O Athinaios (Estia, 1995)

O Aetos tis Photias (Estia, 1998)

Novels

Paichnidia me Ti Photia (Kastaniotis, 1996)

O Diavlos horis Photia (Kastaniotis, 1998)

O Diavolos sis Pente Akrivos (Estia, 2002)

Maria ton Glaron (Ellinka Grammata, 2001)

O Ippotis kai O Chyrokephalos (Estia, 1999)

Kataramenos Thesavros (Ellenka Grammata, 2004)

Poems

Tis Elpidas (Kastaniotis, 1998)

Studies in International Relations-Defense

Gia mia Nea Isorropia Dynameon Ellados-Tourkias

Estia: Series Politics and History 33, 1997

Ellada-Tourkia: Amyna kai Oikonomia

Estia: Series Politics and History 41, 1999

To Prosopo tou Polemou ston 21° Aiona

(with Stelios X. Spanos; Estia, 2000)

Fiction

Themestocles, My Enemy, My Friend, Kosbil Publications, 2004

The Shield, Author House, 2005

Of the author's twelve novels, *Assassins* is the third to appear in English.

Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης και οργάνωσης της Διοίκησης του Κράτους

Μέρος Β΄

Πολιτιστικές δραστηριότητες των ΟΤΑ Χωρών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Της Δρος Βασ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

Εντετ. Διδασκ. Τμ. Οικ., Περιφ. Ανάπτ.
Πανεπιστημίου Στερεάς Ελλάδος

Κεφάλαιο Α΄

Το παγκόσμιο, το εθνικό και το τοπικό: σχέσεις αντιπαράθεσης ή αλληλεξάρτησης: ιχνηλατίσεις και προσανατολισμοί

Α. Η νέα πραγματικότητα: η κατάφαση της ανάγκης

Οι επελθούσες κατά τις τελευταίες δεκαετίες ποικίλλες αλλαγές π.χ. πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές κ.ά. επί παγκοσμίου, διεθνούς και εθνικού επιπέδου «παρήγαγαν» σειρά «μεταλλάξεων» αξιών, δομών και πρακτικών, ενίοτε μη αναστρέψιμων.

Δεν είναι τυχαίο, ότι ενώ πριν από μερικές δεκαετίες ένα κράτος είχε εκ των πραγμάτων την δυνατότητα π.χ. να ακολουθήσει μία «εθνική» πολιτική επί διαφόρων τομέων π.χ. προστασίας της εγχώριας βιομηχανίας του, επιβολής δασμών επί εισαγομένων εξ άλλων Χωρών αγαθών κ.ά., σήμερα «στερείται» αυτών των πλεονεκτημάτων, λόγω της διεθνούς συγκυρίας, των διεθνών σχέσεων, της λειτουργίας Διεθνών Οργανισμών, των μετ' άλλων Κρατών δεσμεύσεων, της ταχυστάτης διακίνησης των κεφαλαίων, της εισαγωγής νέων τεχνολογιών, υπερακοντιζουσών ενίοτε τα εθνικά σύνορα, π.χ. δορυφόροι, κ.ά.

Οι αλλαγές αυτές, είτε θεωρηθούν επιθυμητές και επιδιωξιμες, είτε το αντίθετο, «επήλθαν» αρχικώς μεν step by step, μεταγενεστερώς δε κατά τρόπο «βίαιο», «επιβληθείσες», παρά τις ενδεχόμενες επί επιπέδου Κρατών «αντιστάσεις», «ομοιογενώς» επί των πλείστων Κρατών, ιδιαιτέρως δε επί των εξ αυτών οικονομικώς ασθενεστέρων.

Όπως καθίσταται προφανές, πρόκειται περί φαινομένου υπερκειμένης της έννοιας «Κράτος» δυνάμεως, εξωγενούς εν σχέσει με αυτό προελεύσεως, ο δε όρος ο οποίος «επεστρατεύθη» προς προσδιορισμό του είναι εκείνος της παγκοσμιοποίησης.

Ο όρος, όπως και πλείστοι άλλοι, π.χ. εκείνος της οικονομικής ανάπτυξης¹ περιλαμβάνει ποικίλλο περιεχόμενο, αναλόγως του πρίσματος και της οπτικής, υπό των οποίων διερευνάται.

Πάντως, η γενική προσέγγιση του όρου αναφέρεται στη συγκρότηση μίας παγκόσμιας οικονομικής ζώνης, μίας παγκόσμιας αγοράς, εντός των οποίων τα προϊόντα εν γένει διακινούνται ελεύθερα και η οικουμένη ανάγεται σε μία ενιαία πολιτική, οικονομική, πολιτιστική οντότητα, ενώ ακόμη ο όρος υποδηλώνει μία αλλαγή κλίμακας, έντασης και ταχύτητας, εκφράζων την ιστορική στιγμή, κατά την οποία ο κόσμος συνειδητοποιεί τα όριά του και οι Άνθρωποι την μεταξύ των εντονότατη αλληλεξάρτησή τους.

Ο χρονικός προσδιορισμός της αρχικής εμφάνισης του όρου δεν είναι μετά βεβαιότητας εφικτός, παρά το γεγονός, ότι φαινόμενα «παγκοσμιοποίησης» ανιχνεύονται και ιχνηλατούνται προ πολλών χιλιετηρίδων, όπως π.χ. εκείνα του κοινού νομίσματος μεταξύ πολλών αρχαίων ελληνικών Πόλεων-Κρατών, των οικονομικών δράσεων επί εποχής Μεγάλου Αλεξάνδρου, του κοινού νομίσματος κατά την Ελληνιστική, Ρωμαϊκή και Βυζαντινή περίοδο, της «ενοποίησης» των κανόνων του εμπορίου επί εποχής Μεγάλου Ναπολέοντος και Βρεταννικής Αποικιοκρατίας κ.ά.

Η σημερινή, βεβαίως, κατάσταση είναι παντελώς διάφορος. Ο όρος παγκοσμιοποίηση (globalization, globalisation, mondialisation, globalisierung) αρχίζει να χρησιμοποιείται κατά τις αρχές της δεκαετίας 1960 επί επιστημονικού πεδίου και αμέσως μετά άροδο δεκαετίας και επί πολιτικού, παγιωθείς κατά την έναρξη της δεκαετίας 1990. Υπενθυμίζεται, ότι στην αγγλική γλώσσα το επίθετο global εμπεριέχει, τόσο την έννοια του παγκοσμίου, όσο και την έννοια του συνολικού ή καθολικού.

Υπό έποψη ακαδημαϊκής οπτικής η ιχνηλάτιση και η οριοθέτηση του όρου είναι πολυσχιδής και βεβαίως ετερόκλητη. Ενδεικτικώς αναφέρονται εδώ χαρακτηριστικές προσεγγίσεις και προς επιβεβαίωση βεβαίως της διαφωνίας μεταξύ Ειδικών.

Κατά τινές, όταν ο όρος χρησιμοποιείται «ουδέτερος» αναφέρεται στην παγκόσμια ενοποίηση και ειδικώς στην οικονομική της διάσταση.²

Κατ' άλλους,³ η παγκοσμιοποίηση, ιδίως ως προς την οικονομική της διάσταση δεν είναι μηχανικό αποτέλεσμα των νόμων της οικονομίας ή της τεχνικής, αλλά το προϊόν μίας πολιτικής εφαρμοζομένης υπό συνόλου θεσμών, φορέων και διατάξεων δημιουργηθέντων εκ προθέσεως προς εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στόχων, όπως π.χ. η απελευθέρωση του εμπορίου (trade liberalization), πράγμα το οποίο, εξ άλλης πλευράς, οδηγεί στην απαξίωση ή και εξάλειψη εθνικών ρυθμίσεων, διετούσων επιχειρήσεις, επενδύσεις κ.ά.

Κατ' άλλη προσέγγιση η παγκοσμιοποίηση κατανοείται ως μία θεμελιώδης πολιτική διαδικασία εμπνεομένη υπό συμφερόντων π.χ. του μεγάλου κεφαλαίου εντός πλαισίων υπερπαραγωγής και εντατικοποίησης του ανταγωνισμού.

Άλλοι,⁴ ορίζουν την παγκοσμιοποίηση ως σειρά «αλληλοεπικαλυπτόμενων» αλλαγών, με επίκεντρο την κοσμογονία επί διαφόρων τομέων π.χ. οικονομίας της γνώσης, επικοινωνι-

1. Βλ. Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης και οργάνωσης της Διοίκησης του Κράτους. Μέρος Α'.* Αθήνα, Οκτ. 2007, σελ. 7.

2. Βλ. *Εκ των κυριωτέρων: Noam CHOMSKY: Ο σύγχρονος ελευθεριάζων Σοσιαλισμός. SCRIPTA.* Αθήνα, 2000, σελ. 109.

3. Pier. BOURDIEU: *Για ένα Ευρωπαϊκό Κίνημα. Αντιπίθεση πυρών II.* Αθήνα, 2001, σελ. 116 επόμε.

4. W. HUTTON, Ant. GIDDENS: *On the Edge: Living with Global Capitalism.* Virtage, Random House. 2001, p. 54.

νίας, ενώ κατ' άλλη προσέγγιση⁵ η παγκοσμιοποίηση σημαίνει διεργασίες, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα Έθνη/Κράτη να συνδέονται μέσω διεθνικών κοινών δραστηριοτήτων και μέσω των εξ αυτών «παραγόμενων» εξουσιών αυτόνομων δράσεων ή αλληλεξαρτώμενων ενεργειών. Σημαίνει, ακόμη, την ορατή ήδη κατάργηση των συνόρων επί καθημερινής βάσης π.χ. οικονομίας, πληροφοριών, διαπολιτισμικών σχέσεων κ.ά.

Τέλος, κατ' άλλη διατύπωση η παγκοσμιοποίηση ορίζεται ως το σύνολο των φαινομένων, τα οποία προκύπτουν από το διαρκώς διευρυνόμενο άνοιγμα των οικονομιών μεταξύ διαφόρων Κρατών, ως και η αναζήτηση από τις επιχειρήσεις μεγαλύτερων ευκαιριών κέρδους.⁶

B. Οι επί μέρους συνιστώσες της παγκοσμιοποίησης

Ερμηνευτικώς προσεγγιζόμενοι οι εν λόγω ορισμοί «αποκαλύπτουν» σειρά επί μέρους συνιστωσών, όπως εκείνες της πολιτικής, της οικονομικής, της κοινωνικής, της τεχνολογικής και της πολιτιστικής.

Η πρώτη επηρεάζει την ακμή του Έθνους/Κράτους, η δεύτερη⁷ εμφανίζεται ως κυρίαρχη, η τρίτη ομογενοποιεί τον σημερινό τρόπο ζωής (π.χ. καταναλωτική κουλτούρα), η τέταρτη συνεφέλκεται «επαναστάσεις» (π.χ. πληροφορική) και η πέμπτη «ομογενοποιεί» υπό καθεστώς πολυπολιτισμικότητας των κοινωνιών κουλτούρες. Σημειώνεται εδώ, ότι ο πολιτισμός συνιστά πολύτιμο «συστατικό» της διαδικασίας παγκοσμιοποίησης, αφού δι' αυτού κατανοούνται μεταρρυθμίσεις. Η πολιτισμική παγκοσμιοποίηση, η οποία κατά μία άποψη έχει αποτέλεσμα την μίξη πολλών πολιτισμών και την συνθετική δημιουργία ενός νέου, ενώ κατ' άλλη προσέγγιση οδηγεί σε «συρρίκνωση» πολιτισμών, «απαξίωση» ή και «εξάλειψη» τους και την επιβολή ενός «προ-κατασκευασμένου» πολιτισμού, είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως ένα στάδιο επέκτασης και αναπροσαρμογής του καπιταλισμού ή ως μία διαδικασία διαμόρφωσης μίας νέας παγκόσμιας κοινωνικής και πολιτισμικής πραγματικότητας.

Ανεξαρτήτως όμως όλων αυτών των δεδομένων η παγκοσμιοποίηση υπό την μία ή την άλλη έκφασή της είναι παρούσα κατάσταση, ενεργοποιούσα ενθέρμους υποστηρικτές ή πολέμους.

Μεταξύ των πρώτων προσμετρώνται:

Η Παγκόσμια Τράπεζα

Περιλαμβάνει πέντε Οργανισμούς: Την Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, την Διεθνή Εταιρεία Ανάπτυξης, την Διεθνή Εταιρεία Χρηματοδοτήσεων, την Υπηρεσία Εγγύησης Πολυμερών Επενδύσεων και το Διεθνές Κέντρο για την Διευθέτηση Επενδυτικών Διαφορών.

Η Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης

Η Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΔΤΑΑ), που ιδρύθηκε το 1945, έχει στόχο την μείωση της φτώχειας των Χωρών μεσαίων εισοδημάτων και των φτωχών υπερχρεωμένων Χωρών. Υποστηρίζει την ανάπτυξη με δάνεια, εγγυήσεις και

5. Ur. BECK: *Τι είναι παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα, 2000, σελ. 73.

6. Bern. GUILLOCHON: *Globalisation*. Larousse. Paris, 2006, p.

7. Dav. HELD: *Globalization and Democracy*. London, 2002, p. 228: *Η παγκοσμιοποίηση δεν έχει μόνο οικονομική χροιά, αλλά σημαίνει και άλλα πράγματα, όπως πολιτικά, πολιτισμό και περιβάλλον.*

8. Βλ. Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: *Θεσμικό Πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης και Οργάνωσης της Διοίκησης του Κράτους. Μέρος Α'*. Αθήνα, Οκτώβριος 2007, σελ. 9 επόμ. Βλ. ακόμη:

δωρεάν υπηρεσίες, ιδίως παροχή συμβουλών. Οι Χώρες μέλη, 184 το 2004, είναι οι κάτοχοι του κεφαλαίου της Τράπεζας. Τα κεφάλαια προέρχονται από τις διεθνείς χρηματαγορές, με εκδόσεις ομολόγων.

Η IDA (Διεθνής Εταιρεία Ανάπτυξης) χορηγεί άτοκα δάνεια στις φτωχότερες χώρες, με βάση τις συνεισφορές των πλουσιότερων Χωρών.

Η SFI/IFC (Διεθνής Εταιρεία Χρηματοδοτήσεων) οργανώνει χρηματοδοτήσεις σε συνεργασία με άλλους επενδυτές για να καταστεί δυνατή η υλοποίηση προγραμμάτων σε αναπτυσσόμενες Χώρες.

Η AMGI/MIGA (Υπηρεσία Εγγύησης Πολυμερών Επενδύσεων) εξασφαλίζει τους ξένους επενδυτές που χρηματοδοτούν προγράμματα σε αναπτυσσόμενες Χώρες έναντι των ζημιών.

Το ICSID (Διεθνές Κέντρο για τη Διευθέτηση Επενδυτικών Διαφορών) διευθετεί διαφορές μεταξύ ξένων επενδυτών και Κρατών.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ)

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχει ιδρυθεί με απόφαση της Διάσκεψης του Μπρέτον Γουντς το 1944 και άρχισε να λειτουργεί τον Δεκέμβριο του 1945, κατόπιν επικύρωσης του καταστατικού. Η έδρα του ευρίσκεται στην Ουάσιγκτον. Το 2004 αριθμούσε 184 μέλη και διέθετε 2.650 υπαλλήλους από 140 διαφορετικές Χώρες. Οι στόχοι του είναι: ενθάρρυνση της διεθνούς νομισματικής συνεργασίας, διευκόλυνση του παγκοσμίου εμπορίου, προώθηση της σταθερότητας των συναλλαγών κ.ά. Βασικοί τομείς δραστηριότητας του είναι η επιτήρηση των συναλλαγματικών πολιτικών και των μακροοικονομικών πολιτικών που υιοθετούνται από τα μέλη, η οικονομική βοήθεια με πιστώσεις και δάνεια στις Χώρες-μέλη που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στο ισοζύγιο πληρωμών κ.ά. Επί πλέον, προσφέρει τεχνική βοήθεια για να συνδράμει τις Χώρες στον καλύτερο σχεδιασμό και την ορθότερη διαχείριση των οικονομικών πολιτικών τους. Ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων είναι το Συμβούλιο των διοικητών, το οποίο απαρτίζεται από τους Υπουργούς οικονομικών ή τους Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ)

Έχει ιδρυθεί την 1η ιανουαρίου 1995 έπειτα από τις διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994) και εδρεύει στην Γενεύη. Το 2002, αριθμούσε 144 Χώρες-Μέλη και 550 υπαλλήλους. Ο προϋπολογισμός του ανέρχεται συνήθως σε 154 εκατομμύρια ελβετικά φράγκα το έτος 2003. Οι κυριότερες λειτουργίες του συνίστανται στην διαχείριση εμπορικών συμφωνιών, που υπογράφονται από τα Μέλη, στην οργάνωση πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων, στη διευθέτηση εμπορικών διαφορών που εμπίπτουν στην δικαιοδοσία του, καθώς και στην παρακολούθηση των εμπορικών πολιτικών. Προσφέρει τεχνική βοήθεια στις αναπτυσσόμενες Χώρες, συνεργάζεται με τους λοιπούς Διεθνείς Οργανισμούς κ.ά. Διαφορές διευθετούνται από το Όργανο Επίλυσης των Διαφορών βάσει αναφορών ειδικών Ομάδων (Ομάδες εμπειρογνομόνων). Ο ΠΟΕ αντικατέστησε, από το 1995, την GATT, ως Οργανισμός αρμόδιος για την εποπτεία του πολυμερούς εμπορικού συστήματος.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δημιουργήθηκε το 1951 όταν έξι ευρωπαϊκές Χώρες αποφάσισαν να ενωθούν οικονομικά. Η Συνθήκη της Ρώμης του 1957 θεσμοθετεί αυτή τη

βούληση τ'άσποντας φιλόδοξους στόχους: ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων και κεφαλαίων εντός της Ένωσης, υιοθέτηση κοινής εμπορικής πολιτικής έναντι των άλλων χωρών του πλανήτη. Η Ενιαία Πράξη, 1985-1986 δίνει νέα ώθηση στην δυναμική της ολοκλήρωσης. Το 2002, απετελείτο από 15 Χώρες: Γερμανία, Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Ισπανία, Φινλανδία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Σουηδία. Η εμπορική και η αγροτική πολιτική είναι κοινές. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκλέγεται ανά πενταετία με καθολική ψηφοφορία, εξετάζει και εγκρίνει την ευρωπαϊκή νομοθεσία, κυρίως τον προϋπολογισμό. 12 από τις 15 Χώρες αποφάσισαν να προχωρήσουν περαιτέρω στην πορεία προς την ολοκλήρωση υιοθετώντας, το 2002, κοινό νόμισμα, το ευρώ, και ανέθεσαν τη νομισματική πολιτική τους στην Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα. Οι τρεις χώρες που δεν συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ είναι η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Σουηδία. Η Ένωση αριθμεί από 01/01/2007 είκοσι έπτα Κράτη-Μέλη.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)

Ο ΟΟΣΑ, με έδρα το Παρίσι, είναι Οργανισμός παροχής συμβουλών και εκπόνησης μελετών. Οι Χώρες Μέλη του πιστεύουν στη δημοκρατία και έχουν επιλέξει την οικονομία της αγοράς. Το 2002 αριθμούσε 30 Χώρες-Μέλη. Ο ΟΟΣΑ δημοσιεύει στατιστικές και αναλύσει για την οικονομική κατάσταση των Χωρών-Μελών και τρίτων Χωρών. «Αποτιμά» οικονομικές πολιτικές και διατυπώνει συστάσεις για τις ευκαταίες πολιτικές.

H Association of South East Asian Nations (ASEAN)

Η ASEAN (Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας), που ιδρύθηκε το 1967 στην Μπανγκόκ, συγκέντρωνε το 2004 τις εξής Χώρες: Μπρουνέι, Καμπότζη, Ινδονησία, Λάος, Μαλαισία, Μιανμάρ (Βιρμανία), Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη και Βιετνάμ. Στόχος είναι η δημιουργία ζώνης ελεύθερων συναλλαγών και ευνοϊκή διαχείριση των εισερχόμενων ξένων κεφαλαίων.

Μεταξύ των πολεμίων της παγκοσμιοποίησης περιλαμβάνονται:

Παγκόσμια δίκτυα:

Action mondiale des peuples contre le libre-échange et l'Organisation mondiale du commerce. Forum social de Gênes. Forum social mondial. International Forum on Globalization. Mobilization for Global Justice. Mouvement international ATTAC.

Περιφερειακά δίκτυα:

Alliance sociale continentale (Βόρειος και Νότιος Αμερική). Arab NGO Network for Development.

Συνδικάτα και οργανώσεις καταναλωτών:

AFL-CIO (Ηνωμένες Πολιτείες). Central Unica Trabalhadores (CUT, Βραζιλία). Confédération internationale des syndicats libres (CSIL). Korean Confederation of Trade Unions (K CUT, Νότιος Κορέα). Public Citizens (Ηνωμένες Πολιτείες). Sud-PTT (Γαλλία).

Κοινωνικά κινήματα:

Marches européennes contre le chômage, la précarité et les exclusions. Marche mondiale des femmes. Tute Bianche (Ιταλία).

Αγροτικά κινήματα:

Assemblées des pauvres (Ταϊλάνδη). Confédération paysanne (Γαλλία). Mouvement des sans terre (Βραζιλία). Via Campesina.

Πολυμερείς οργανισμοί:

Bretton Woods Project (Ηνωμένο Βασίλειο). CEE Bankwatch Network (Τσεχία). Coordination pour un contrôle citoyen de l'OMC (Γαλλία). Fifty Years is Enough (Ηνωμένες Πολιτείες). WTO Watch (Ηνωμένες Πολιτείες).

Νότος

Alternative Information & Development Centre (Νότιος Αφρική). Focus on the Global South (Ταϊλάνδη). red Mexicana de Acción Frente al Libre Comercio (Μεξικό). Research Foundation for Science, Technology and Ecology (Ινδία). Third World Network (Μαλαισία).

Χρέος

Campagne Jubilé 2000/Drop the Debt (Ηνωμένο Βασίλειο). Comité pour l'annulation de la dette du tiers—monde. Jubilé sud (Φιλιππίνες).

Επιχειρήσεις/Sweatshops:

Clean Clothes Campaign (Ολλανδία). Collectif «De l'éthique sur l'étiquette» (Γαλλία). Corporate Europe Observatory (Ολλανδία). Corporate Watch (Ηνωμένο Βασίλειο). Global Alliance (Ηνωμένες Πολιτείες).

Οργανώσεις Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:

Amnesty International. Fédération internationale des ligues des droits de l'homme (FIDH). Human Rights Watch. People's Solidarity for Participatory Democracy (PSPD).

Περιβάλλον:

Les Amis de la Terre. Greenpeace. Sierra Club (Ηνωμένες Πολιτείες).

Πολιτικές οργανώσεις:

Parti des Travailleurs (Βραζιλία). Socialist Workers Party (Ηνωμένο Βασίλειο).

Μέσα Ενημέρωσης:

AfterNet. Independent Media Centre. Le Monde diplomatique (Γαλλία). The Nation (Ηνωμένες Πολιτείες). Znet!

Ομάδες προβληματισμού (Think tanks):

Center for Economic and Policy Research (CPER, Ηνωμένες Πολιτείες). Center for Economic Policy Analysis (CEPA, Ηνωμένες Πολιτείες). Economic Policy Institute (Ηνωμένες Πολιτείες). Institute for Agriculture & Trade Policy ((Ηνωμένες Πολιτείες). Institute for Policy Studies (Ηνωμένες Πολιτείες). Instituto Brasileiro de Analises Sociais e Economicas (IBASE, Βραζιλία). New Economics Foundation (Ηνωμένο Βασίλειο). Observatoire de la mondialisation (Γαλλία).

Γ. Οι διάλογοι της επιρροής και της αλληλεξάρτησης

Εκ των παρατεθέντων στοιχείων εκτιμάται, ότι η βεβαιότητα, ότι το «παγκόσμιον», εν προκειμένω η παγκοσμιοποίηση, επηρεάζει το «εθνικόν» πρέπει να θεωρηθεί δεδομένη:

Επί πεδίου πολιτικού μέσω ένταξης των Κρατών σε Οργανισμούς Πολιτικούς (π.χ. Ο.Η.Ε.), ή Στρατιωτικούς Σχηματισμούς (π.χ. Ν.Α.Τ.Ο.).

Επί πεδίου οικονομικού μέσω της σύμπτυξης ή προσχώρησης σε οικονομικές ενώσεις (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση, Ν.Α.Φ.Τ.Α., Βορειαμερικανική Ένωση Ελευθέρων Συναλλαγών, Α.Σ.Ε.Α.Ν., Ένωση Χωρών Νοτίου και Ανατολικής Ασίας, Ο.Ε.Σ.Δ., Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου κ.ά.).

Επί πεδίου κοινωνικού (π.χ. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας, Διεθνής Οργάνωση Εργασίας κ.ά.).

Επί πεδίου τεχνολογικού (π.χ. Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών, INTERNET κ.ά.).

Επί πεδίου πολιτιστικού (π.χ. UNESCO κ.ά.).

Στρατηγικές, πολιτικές και μέτρα, αποφασιζόμενα στο επίπεδο διεθνών σχηματισμών, αλλά και διαδικασίες και πρακτικές αποφασιζόμενες ατύπως υπό πολυεθνικών π.χ. επιχειρήσεων γίνονται «αποδεικτές» άλλοτε μεν ευχαρίστως, άλλοτε δε με μεγάλο κόστος υπό πάντων, ενίοτε δε μη υπαρχούσης ουδεμίας δυνατότητας αντίστασης.

Μία κατάσταση όμως αυτής της μορφής έχει ως αποτέλεσμα και την «μετάλλαξη» της έννοιας του παραδοσιακού Κράτους. Και κάτω από τις νέες συνθήκες το άλλοτε κυρίαρχο «εθνικό» Κράτος είναι υποχρεωμένο να προβεί σε αναθεώρηση των σχέσεών του με τα άλλα Κράτη, αλλά και σε αλλαγές των δομών του εσωτερικώς, είτε προς αντιμετώπιση νέων «κινδύνων» π.χ. ενσωμάτωσης μεταναστών, ή παραγωγής νέων υπηρεσιών υπέρ των Πολιτών, χάριν των οποίων υφίσταται.

Μεταξύ των νέων υπηρεσιών, οι οποίες πρέπει «να παραχθούν» περιλαμβάνονται και εκείνες πολιτιστικής υφής, και μάλιστα εντός κοινωνικών συνόλων όχι ομοιογενών και πολιτιστικώς, θρησκευτικώς, οικονομικώς και πολιτιστικών καταβολών.

Οι Τοπικές Δομές (Αυτοδιοικούμενες Περιφέρειες, Νομαρχίες, Επαρχία, Δήμοι και Κοινότητες) εκρίθη, ότι πρέπει να «επιστρατευθούν» στην παραγωγή πολιτιστικού έργου, συνεπικουρούσες το (κεντρικό) Κράτος, ως εγγύτερον δρώσες προς τον Πολίτη, ως πλέον ευέλκτες λόγω μεγέθους κ.ά.

Το επόμενο τμήμα της ανά χειρας εργασίας προσεγγίζει αυτήν ακριβώς την πτυχή των δραστηριοτήτων των Τοπικών Δομών Χωρών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό την αναγκαία παραδοχή, ότι η ανάπτυξη και το επ' αυτής θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει τρεις βασικές πτυχές: την οικονομική, την κοινωνική και την πολιτιστική.⁸

Κεφάλαιο Β'

Πολιτιστικές δραστηριότητες: οριοθετήσεις

Α. Γενική προσέγγιση

Σε μία γενική προσέγγιση ως πολιτισμός θεωρείται το σύνολο των ενεργειών με τις οποίες ο άνθρωπος επιδιώκει να κατακτήσει την φύση και να την χρησιμοποιήσει προς όφελός του, προκειμένου να αναχθεί σε ελεύθερο και πνευματικό ον. Αυτό επιτυγχάνεται με την καλλιέργεια των έμφυτων πνευματικών ικανοτήτων του.

Η λέξη¹ προέρχεται από το αρχαίο πόλις και αυτό σημαίνει πως δεν είναι δυνατόν ο πολιτισμός να επιτευχθεί παρά μέσα σε χώρο, όπου συμβιώνουν άνθρωποι. Ο πολιτισμός διακρίνεται σε τεχνικό ή υλικό, που αναφέρεται στα υλικά μέσα για την διευκόλυνση του υλικού βίου του ανθρώπου και σε πνευματικό, που αναφέρεται σε πνευματικές αξίες. Ως τόσο, τα δύο αυτά πεδία δεν αποτελούν κάτι διαφορετικό μεταξύ τους, αλλά ευρίσκονται σε συνεχή αλληλεξάρτηση.

Η ανθρώπινη λογική ανέπτυξε διάφορους τομείς πολιτισμού, όπως: η επιστήμη, που διέπεται από την αξία του ωραίου, η θρησκεία, που στοχεύει στην αξία του θείου, η κοινωνία, που είναι έκφραση της αξίας της αλληλεγγύης κ.λ.. Κάθε αξία μπορεί να ευδοκιμεί σε μία εποχή, ενώ να εξαφανίζεται σε μία άλλη.

1. Βλ. και V.D. HANTSON, J. HEATH: *Ποίος εσκόπωσε τον Όμηρο. (Μετ.). Αθήνα, 1999. σελ. 61.*

Ο πολιτισμός, λοιπόν, είναι μία έννοια πολύ ευρεία, στενά συνδεδεμένη με τις έννοιες της παιδείας, της επιμόρφωσης, της επικοινωνίας, της ψυχαγωγίας, της πνευματικής και ψυχικής αναβάθμισης, της κοινωνικής συμμετοχής και της πολιτικής ανάπτυξης.

Η πολιτιστική δραστηριότητα ως θεμέλιος λίθος της προόδου και της πολιτιστικής ανάπτυξης, εντάσσεται στις αρμοδιότητες ενός αποτελεσματικώς λειτουργούντος Διεθνούς Οργανισμού, Κράτους, Περιφέρειας ή Πόλης. Οι κύριες συνιστώσες της είναι: η ύπαρξη πολιτιστικού δημιουργού, πολιτιστικού αγαθού και κοινού, που στην συγκεκριμένη περίπτωση λειτουργεί ως καταναλωτής – χρήστης του πολιτιστικού προϊόντος.

Η πολιτιστική δραστηριότητα ορίζεται ως η οργανωμένη επικοινωνία των καταναλωτών/χρηστών με τα πολιτιστικά προϊόντα/αγαθά, την χρησιμοποίηση και άρα την αξιοποίησή τους. Η επικοινωνία αυτή είναι επωφελής για τον δημιουργό, αλλά και για το κοινωνικό σύνολο.

Η οργάνωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων σε μία κοινωνία είναι αναγκαία και διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και καλλιέργειά της.

Στην αρχαία Ελλάδα, όπου είχε γίνει κατανοητή η αξία των κοινωνικών εκδηλώσεων, είχε επινοηθεί ειδικός θεσμός υποστήριξης τους από την Πολιτεία: η Χορηγία. Ο θεσμός της Χορηγίας, που σημαίνει την οικονομική και άλλη υποστήριξη από τον χορηγό μίας πολιτιστικής δραστηριότητας ή δημιουργίας, ενισχύει σήμερα πολιτιστικές δραστηριότητες σε όλο σχεδόν τον κόσμο.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, το ενδιαφέρον της επιστημονικής έρευνας επικεντρώθηκε στην σχέση οικονομίας και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Μελέτες κατέδειξαν την σημαντική συνεισφορά της πολιτιστικής ανάπτυξης στην διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης.

Τέλος, υποστηρίχθηκε από ωρισμένους, η υπεροχή της πολιτιστικής ανάπτυξης απέναντι στην οικονομική. Χαρακτηριστική είναι η άποψη του Γάλλου οικονομολόγου Fr. Perroux, ότι «κάθε άνθρωπος και κάθε κοινωνία αναζητούν την σημασία του προσρισμού τους: και αυτή είναι ο πολιτισμός» και ότι «οι πολιτιστικές αξίες είναι εκείνες από τις οποίες εξαρτώνται τα οικονομικά φαινόμενα και οι θεσμοί».

Πέραν αυτών, σημειώνεται, ότι ως «πολιτιστική πολιτική θεωρείται ένα σύστημα τελικών σκοπών, πρακτικών στόχων και μέσων, που επιδιώκονται από μία ομάδα και εφαρμόζονται από μία Αρχή» (Girard).

Η πολιτιστική πολιτική συγκροτείται από συγκλίνουσες συλλογικές πράξεις, που στοχεύουν στην επίτευξη ωρισμένων σκοπών με τον προγραμματισμό της χρήσης ωρισμένων πόρων. Κατά την UNESCO «η πολιτιστική πολιτική στην γενική έννοια του όρου, είναι ένα σύνολο κοινωνικών πρακτικών, συνειδητών και διακριβωμένων, παρεμβάσεων ή μη παρεμβάσεων με στόχο την ικανοποίηση κάποιων πολιτιστικών αναγκών με την υπέρτατη δυνατή χρήση όλων των υλικών και ανθρωπίνων πόρων, που μία δεδομένη κοινωνία διαθέτει, σε μία ωρισμένη στιγμή. Ακόμη, η πολιτική αυτή πρέπει να καθορίζει κάποια κριτήρια της πολιτιστικής ανάπτυξης και να συνδέει τον πολιτισμό με την διαμόρφωση της προσωπικότητας και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη».

Όταν η πολιτιστική πολιτική έχει πεδίο εφαρμογής της όλη την Χώρα τότε προσδιορίζεται ως Εθνική Πολιτιστική Πολιτική. Η πολιτική, που αφορά σε μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή ή πόλη χαρακτηρίζεται ως Περιφερειακή ή Τοπική Πολιτική αντίστοιχα.

β. Διεθνείς Οργανισμοί, Τοπικές Δομές και Πολιτιστικές Δραστηριότητες

Διεθνείς Οργανισμοί όπως, η UNESCO, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Συμβούλιο της Ευρώπης κ.ά. «εμπλέκονται» σε σημαντικό βαθμό σε πολιτιστικές δραστηριότητες είτε αυτοτελώς είτε εν συμπράξει με Εθνικές Κυβερνήσεις, Περιφερειακές ή Τοπικές Αρχές.

Οι Ελληνικές Περιφερειακές και Τοπικές εν γένει Αρχές δεν φαίνεται να έχουν εξαντλήσει όλες τις σχετικές δυνατότητες συνεργασίας με τους εν λόγω Οργανισμούς, και ιδίως με την Ευρωπαϊκή Ένωση για μία σειρά λόγων, όπως π.χ. έλλειψη ενημέρωσης.

Ενδεικτικώς μνημονεύεται εδώ, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, πέραν των άλλων δράσεων της επί του τομέως του πολιτισμού, έχει συγκροτήσει και Ειδική Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας -EDUC-, εντός του πλαισίου λειτουργίας της Επιτροπής των Περιφερειών, ήτοι εντός Οργάνου θεωρουμένου ως «η φωνή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα πλαίσια της Ένωσης».

Σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση σημειώνονται τα εξής:

Η ύπαρξη κοινοτικής πολιτιστικής πολιτικής είναι εμφανής στα νέα προγράμματα που προκηρύσσονται, τα οποία παύουν να αποτελούν αποσπασματικές παρεμβάσεις, αλλά εντάσσονται σε μία κοινοτική στρατηγική για τα πολιτιστικά θέματα με συγκεκριμένες κατευθύνσεις, επιλογές και προτεραιότητες².

Οι συγκεκριμένες δράσεις στον τομέα του πολιτισμού, αν και δεν είναι πολυάριθμες, είναι σημαντικές. Τρεις άξονες παρεμβάσεων, που έχουν προτεραιότητα, μπορούν να καθορισθούν: Η πολιτιστική κληρονομία, το βιβλίο και η μελέτη, καθώς και οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Πα κάθε άξονα εξετάζονται πέντε τύποι δράσης: αξιοποίηση και ακτινοβολία, δίκτυα και σύμπραξη, πρόσβαση στον πολιτισμό, έρευνα και επαγγελματική κατάρτιση και, τέλος, πολιτισμική συνεργασία με Τρίτες Χώρες και Διεθνείς Οργανισμούς.

Ενδεικτικώς, τα κυριότερα κοινοτικά πολιτιστικά προγράμματα είναι τα ακόλουθα:

Πιλοτικά διαπεριφερειακά προγράμματα συνεργασίας για την οικονομική ανάπτυξη, που έχει πολιτιστική διάσταση (άρθρο 10 του ΕΠΤΑ).

Καλειδοσκόπιο 2.000.

Ραφαήλ.

Media.

Αριάδνη.

Άλλα προγράμματα:

Πρόγραμμα: Ενίσχυση πειραματικών σχεδίων για την διατήρηση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Πρόγραμμα: Ενέργειες προώθησης και διαφύλαξης των περιφερειακών και μειονοτικών γλωσσών και πολιτισμών.

Πρόγραμμα: Νεολαία για την Ευρώπη III (προώθηση της ανάπτυξης των ανταλλαγών νέων και δραστηριοτήτων στον τομέα της νεολαίας).

Πρόγραμμα: Αδελφοποίηση πόλεων.

Πρόγραμμα: Πειραματικά έργα χωροταξίας.

Κεφάλαιο Γ'

Τοπικές Δομές και Πολιτισμός: η περίπτωση της Ελλάδος

A. Εισαγωγή

Η διοίκηση όλων των τοπικών υποθέσεων στην Ελλάδα ανήκει, ως γνωστόν, στην αρμοδιότητα των Τοπικών Δομών (Νομών, Επαρχείων, Δήμων, Κοινοτήτων), κύρια μέρι-

2. Βλ. και Α. ΒΛΑΣΣΗΣ: *Ευρωπαϊκός Πολιτισμός ή Ευρώπη των Πολιτισμών*; Αθήνα, 2005, σελ. 25

μνα των οποίων αποτελεί η προαγωγή των κοινωνικών και οικονομικών συμφερόντων, καθώς και των πολιτιστικών και πνευματικών ενδιαφερόντων των κατοίκων της¹.

Οι τοπικές υποθέσεις, βασική ενασχόληση των Τοπικών Δομών, έχουν πολλά επίπεδα. Είναι τοπικές σε σύγκριση με κάποιες άλλες πλέον ευρείες. Η τοπική υπόθεση προσλαμβάνει άλλα χαρακτηριστικά σύμφωνα με το μέγεθος και την εν γένει κατάσταση μίας Χώρας. Άλλη διάσταση έχει το τοπικό θέμα σε μία Χώρα μικρή, άλλο σε μία Χώρα μεγάλη, άλλο σε μια ορεινή, πεδινή, νησιωτική, άλλο σε μία Χώρα με γεωφυσική ποικιλία. Η φύση της τοπικής υπόθεσης, προσδιορίζει και την φύση της πολιτικής απόφασης, που πρέπει να ληφθεί, ή την φύση και το μέγεθος του έργου, που πρέπει να πραγματοποιηθεί, για να αντιμετωπισθεί το τοπικό θέμα.

Οι Τοπικές Δομές προσπαθούν σήμερα να ενσωματώσουν και να κάνουν τον πολιτισμό αναπόσπαστο στοιχείο στον αναπτυξιακό ρόλο τους, προκειμένου ο πολιτισμός να συμβάλλει δημιουργικά σε ένα άλλο μοντέλο ανάπτυξης, που θα έχει ως κέντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, μορφωτικό και ψυχαγωγικό τομέα.

Οι δυνατότητες προώθησης της πολιτιστικής ανάπτυξης από τις Τοπικές Δομές συνδέονται με την γενικότερη ανάπτυξη του θεσμού. Η προώθηση της πολιτιστικής ανάπτυξης πραγματοποιείται μέσα από: Ορθολογική χρήση των πόρων.² Ανταποδοτικότητα του πολιτιστικού αγαθού. Θεσμό της χορηγίας. Διαδημοτικές συνεργασίες. Συντονισμό παρεμβάσεων. Επικοινωνία μεταξύ των Δήμων. Πολιτιστικά Στελέχη. Καλλιτεχνικό προσωπικό. Συνεργασίες του Δήμου με άλλους πολιτιστικούς φορείς της περιοχής. Σχεδιασμό, Προγραμματισμό, Οργάνωση της πολιτιστικής δράσης. Συνεργασία Ο.Τ.Α. με Υπουργείο Πολιτισμού. Κοινοτικά Πολιτιστικά Προγράμματα.

Σημειώνεται με έμφαση, ότι έχουν ήδη συσταθεί σε τοπικό επίπεδο νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, δημοτικές επιχειρήσεις, εφαρμόζοντα προγραμματικές συμβάσεις για χρηματοδότηση από το Υπουργείο Πολιτισμού για τοπικές δράσεις κ.ά.

Ως προς τις θεσμικές μορφές άσκησης πολιτιστικών δραστηριοτήτων προτείνεται ακόμη ο συνδυασμός της σύστασης Πολιτιστικών Επιχειρήσεων με την σύναψη Προγραμματικών Συμβάσεων, ιδιαίτερα με το ΥΠ.ΠΟ. ή άλλους φορείς, όπως ο Ε.Ο.Τ.. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται αφ' ενός η λειτουργική ευελιξία και αφ' ετέρου η χρηματοδοτική διευκόλυνση. Ακόμη, θεωρείται ευκαταία η συνεργασία με ιδιωτικούς φορείς με δημιουργία Κοινοπραξίας, έτσι, ώστε να εξασφαλίζεται, τόσο η ανάθεση ωρισμένων εργασιών σε κάποιο συγκεκριμένο διάστημα, όσο και η συμμετοχή των πολιτών στην πολιτιστική δραστηριότητα των Τοπικών Δομών.

Β. Πολιτισμός και Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης: η περίπτωση της Ελλάδος

Ο Πολιτισμός αποτελεί ως γνωστόν, ένα από τα βασικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας, το κατ' εξοχήν επικοινωνιακό μέσο για την προβολή της Χώρας διεθνώς. Μέσω πρωτοβουλιών, που έχουν αναληφθεί (όπως π.χ. ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας κ.ά.), αλλά και μέσω της δημοσιότητας δικτύων (όπως τα Πολιτιστικά Δίκτυα Παραεuxeϊνίων, Βαλκανικών και Μεσο-

1. Βλ. Ελέν. ΘΕΟΦΙΛΗ: *Οι ειδικότερες ρυθμίσεις περί διαδημοτικών συνεργασιών και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*. Αθήνα, 1999, σελ. 60 επόμ.

2. *Θέματα ελέγχου του τρόπου διαχείρισης των πόρων βλέπετε στο: Χρ. ΚΑΡΑΜΕΚΗΣ: Ο δημοσιονομικός (προληπτικός) έλεγχος των ΟΤΑ: Από το παρελθόν στο παρόν. ΕΠ.Α.Τ.Α.Π.Α. Αθήνα, 51/2008, σελ. 108 επόμ.*

γειακών Χωρών), η Χώρα διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο, τόσο στα πολιτιστικά πράγματα της ευρύτερης περιοχής, όσο και της Ευρώπης και άλλων Ηπείρων.

Παράλληλα ο ελληνικός πολιτισμός και ιδίως η πολιτισμική κληρονομία αποτελούν ένα από τους κυριότερους παράγοντες προσέλκυσης τουριστικού ενδιαφέροντος στην Χώρα μας. Ο πλούτος των μνημείων, των αρχαιολογικών χώρων και διαδρομών συνιστά αυτοτελές έρεισμα για την ανάπτυξη υψηλής ποιότητας και δωδεκάμηνης διάρκειας πολιτιστικού και συνεδριακού τουρισμού.

Αν και η ελληνική δημιουργία στον χώρο του Πολιτισμού έχει επιτύχει διεθνή αναγνώριση, οι σχετικώς περιορισμένοι πόροι, που διατίθενται στον τομέα του Πολιτισμού, οι περιορισμένες παρεμβάσεις για την διάσωση, την ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, την βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών, οι ελλείψεις υποδομών σύγχρονης πολιτισμικής δημιουργίας, (Μουσεία Σύγχρονης Τέχνης, Όπερα, Ακαδημία Κινηματογράφου κ.λ.), περιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξης του τομέα.

Το Επιχειρησιακό Υποπρόγραμμα «Πολιτισμός» του Β' Κ.Π.Σ. αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια διαμόρφωσης μίας συγχρηματοδοτούμενης από την Ευρωπαϊκή Ένωση διαρθρωτικής παρέμβασης στον τομέα του Πολιτισμού σε εθνικό επίπεδο. Στόχευε, κυρίως, στην βελτίωση και ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος και στην τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας μέσω της αξιοποίησης, αναβάθμισης και ορθολογικής διαχείρισης των πολιτιστικών υποδομών και δραστηριοτήτων.³

Προηγούμενες παρεμβάσεις στον Τομέα του Πολιτισμού, τόσο στο πλαίσιο των ΜΟΠ όσο και του Α' Κ.Π.Σ., ήταν τοπικής σημασίας και περιορισμένης εμβέλειας σε σχέση με το συνολικό σχέδιο πολιτιστικής πολιτικής.

Υπενθυμίζεται, λόγω της σημασίας του πράγματος, ότι το Υποπρόγραμμα «Πολιτισμός», του Β' Κ.Π.Σ. έθετε μεταξύ άλλων και τους εξής στόχους:

Την προστασία, συντήρηση, ανάδειξη και αξιοποίηση των μνημείων και επιτευγμάτων του αρχαίου, βυζαντινού και νεότερου ελληνικού πολιτισμού.

Την ενίσχυση και αναβάθμιση της πολιτιστικής υποδομής, ώστε να υποστηριχθεί η σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία.

Την δημιουργία πολιτιστικών θεσμών, που αποσαφηνίζουν την πολιτιστική ταυτότητα της Χώρας και συμμετέχουν στη δημιουργία τουριστικής ζήτησης.

Την διάδοση και προβολή στο εξωτερικό του αρχαίου, βυζαντινού και νεότερου ελληνικού πολιτισμού και της σύγχρονης ελληνικής δημιουργίας.

Την αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Την διάθεση πόρων σε μειονεκτούσες σχετικά περιοχές, που διαθέτουν πολιτιστικό υπόβαθρο.

Η ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας, η δημιουργία υποδομής σε πόλεις εκτός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, η επέκταση/εκσυγχρονισμός Μουσείων, η βελτίωση της πολιτιστικής – τουριστικής υποδομής με την αναστήλωση και ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων και η ενίσχυση του συνεδριακού και πολιτιστικού τουρισμού με την δημιουργία κατάλληλων χώρων στα Μέγαρα Μουσικής Αθήνας και Θεσσαλονίκης, ήταν οι κύριες δράσεις του Β' Κ.Π.Σ. στον τομέα του Πολιτισμού.

3. ΔΙΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ 2000-2006: Σχέδιο περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006. Αθήνα, Δεκέμβριος 1998.

Το Πρόγραμμα Πολιτισμού παρουσίασε προβλήματα, που αντιμετωπίστηκαν εγκαίρως, με κατάλληλες διορθωτικές κινήσεις.

Η διαμόρφωση των στόχων και της στρατηγικής για τον τομέα του πολιτισμού στην τρέχουσα περίοδο οριοθετείται από τον ρόλο, που καλείται να διαδραματίσει η Χώρα μας στη διεθνή σκηνή στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών, που έχει αναπτύξει, από τις δυνατότητες, που έχει ο τομέας να συμβάλει στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού, από τις νέες δυνατότητες, που οι τεχνολογικές εξελίξεις δίνουν στον τομέα, από τις συσσωρευμένες ανάγκες, που υπάρχουν και από τις παρεμβάσεις που ήδη έχουν δρομολογηθεί στο πλαίσιο των εθνικών και συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμαμάτων.

Οι εξελίξεις της τεχνολογίας προσφέρουν την δυνατότητα στον ελληνικό πολιτισμό να άρει τα εμπόδια στην διάχυσή του, που προκαλεί η γλώσσα, ενώ καθιστούν την πολιτιστική κληρονομία σημαντική πλουτοπαραγωγική πηγή, καθώς η Ελλάδα και η Ιταλία κατέχουν και ελέγχουν το 30% της πολιτιστικής κληρονομίας παγκοσμίως.

Οι εφαρμογές που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια (όπως π.χ. το Internet κ.ά.) μπορούν να αξιοποιηθούν για την προβολή του Ελληνικού Πολιτισμού, την εκπαίδευση των νέων και την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού.

Η τρέχουσα Πολιτιστική Πολιτική αναπτύσσεται σε δύο πεδία:

- Την προβολή και ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομίας.
- Την υποστήριξη ανάπτυξης Σύγχρονου Ελληνικού Πολιτισμού.

Η προβολή και ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομίας

Στον τομέα της Πολιτιστικής Κληρονομίας η παρουσία του Κράτους, (σχεδιασμός και άσκηση κρατικής πολιτικής) είναι εκ του Συντάγματος καθοριστική. Αναλυτικώς:

Στον χώρο των Μουσείων, στόχοι είναι η εμπέδωση μίας σύγχρονης μουσειολογικής αντίληψης, η οργάνωση διαδρομών, επισκέψεων, η ανάδειξη της εκπαιδευτικής τους διάστασης και περιοδικών εκθέσεων τους, η ένταξη στην καθημερινή πολιτιστική ζωή του τόπου με το άνοιγμά τους στη σύγχρονη πολιτιστική δράση.

Στον τομέα των Αρχαιολογικών Χώρων και των Μνημείων, στόχοι είναι η συνέχιση του επίπλου και χρονοβόρου προγράμματος στερέωσης και συντήρησης, η ανάδειξη των χώρων, η προσέλκυση επισκεπτών με την ένταξη χώρων και μνημείων σε πολιτιστικές διαδρομές, η οργάνωση διόδων επισκέψεων, η σήμανση των χώρων, η ένταξη ορισμένων μνημείων στην σύγχρονη πολιτιστική ζωή.

Άλλοι στόχοι της Πολιτιστικής Πολιτικής είναι:

- Η καταγραφή κινητών και ακινήτων μνημείων της πολιτιστικής κληρονομίας με την πλήρη ανάπτυξη του Εθνικού Αρχείου Μνημείων και του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου.

- Η οικονομική αξιοποίηση των πνευματικών δικαιωμάτων του Κράτους επί της πολιτιστικής κληρονομίας.

- Η επιστημονική αξιοποίηση της αρχαιολογικής έρευνας.

Η υποστήριξη της ανάπτυξης του Σύγχρονου Ελληνικού Πολιτισμού

Στον τομέα αυτόν η παρουσία του ελληνικού Κράτους είναι καθοριστική σε ό,τι αφορά στην δημιουργία βασικής υποδομής και μεγάλων θεσμών, ενώ έχει επικουρικό ρόλο σε ό,τι αφορά στη σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία.

Η ενίσχυση των υποδομών του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού (Μουσεία Σύγχρονης Τέχνης, Όπερα, Ακαδημία Κινηματογράφου κ.λ.) και η δημιουργία νέων σημαντικών θεσμών – κυρίως στην Περιφέρεια – είναι η κατεύθυνση στην οποία κινούνται οι παρεμβάσεις στον τομέα αυτό.

Τα εκπαιδευτικά Πολιτιστικά Δίκτυα και τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του ΥΠ.ΠΟ. για την προσέγγιση του ευρέος Κοινού (και ιδίως των παιδιών) με διάφορες μορφές τέχνης, η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών, η δημιουργία του Πολιτιστικού Χάρτη της Ελλάδας, η διασύνδεση των πολιτιστικών θεσμών μεταξύ τους και η προβολή τους στο εξωτερικό, αποτελούν σημαντικές πρωτοβουλίες στον χώρο αυτό.

Τέλος, σημειώνεται, ότι μεταξύ των προτεραιοτήτων του εν εξελίξει Δ' Κ.Π.Σ. συγκαταλέγονται:

Η αναβάθμιση της υποδομής και βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών στο χώρο των Μουσείων.

Η ανάδειξη Μνημείων, Συνόλων και Αρχαιολογικών Χώρων.

Η ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας.

Η ανάπτυξη Εθνικού Πολιτιστικού Πληροφοριακού Συστήματος.

Η χρηματοδότηση ιδιωτικών έργων αποκατάστασης και αναστήλωσης μνημείων και συνόλων, βάσει του Ν.2557/1997.

Οι ενέργειες κατάρτισης – συνεχιζόμενης εκπαίδευσης (παραδοσιακά επαγγέλματα για έργα αποκατάστασης μνημείων, σύγχρονα επαγγέλματα συνδεδεμένα με τον πολιτισμό και την κοινωνία της πληροφορίας) κ.ά.

Κεφάλαιο Δ'

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες των Ο.Τ.Α. άλλων Χωρών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης Συνοπτική αναφορά

Αυστρία¹

Αποδίδεται μεγάλη έμφαση στον τομέα του πολιτισμού.

Πέντε Ομοσπονδιακά Υπουργεία είναι υπεύθυνα για δράσεις πολιτισμού: Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εκπαίδευσης, Επιστημών και Πολιτισμού, Υπουργείο Τεχνών και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων, Υπουργείο Οικονομικών Υποθέσεων και Εργασίας και το Υπουργείο Εσωτερικών Υποθέσεων.

Η σύμπραξη δημοσίου - ιδιωτικού τομέα για θέματα πολιτισμού είναι συνηθής: π.χ. Αυστριακό Ταμείο Μουσικής.

Πολλοί πολιτιστικοί Οργανισμοί αποτελούν επιχειρήσεις και ερευνητικά κέντρα δημοσίου δικαίου οικονομικώς ανεξάρτητα από το Κράτος, όπως π.χ. τα ομοσπονδιακά θέατρα.

Τα μουσεία, τα φεστιβάλ, οι όπερες και τα μιούζικαλ έχουν ως στόχο την πολιτιστική προβολή της Χώρας, την αύξηση του τουρισμού, αλλά και την αποκομδή κέρδους.

Δίδεται έμφαση στην χρήση νέων τεχνολογιών, ενώ εντατικοποιούνται κοινοτικές πρωτοβουλίες «e-Austria in e-Europe».

Ασκούνται αποκεντρωμένες πολιτικές για τον πολιτισμό, δεδομένου ότι τα Κρατίδια έχουν αρμοδιότητα να ψηφίζουν νόμους για θέματα πολιτισμού.

1. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Άλλες Χώρες Μέλη της Ε.Ε. Τόμ. Β΄. Η΄ έκδ. Αθήναι, 2005, σελ. 149 επόμεν.: Ο.Ε.Σ.Δ.: Managing across Levels of Government Austria. Paris, 1997. Βλ. ακόμη: www.culturalpolicies.net. <http://cms.anstia.info>.*

Λειτουργεί Συντονιστική Επιτροπή για τον συντονισμό των Αρχών του Κέντρου, των Κρατιδίων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και για την ισόποση κατανομή πολιτιστικών δαπανών ανά επίπεδο Διοίκησης.

Οι Ο.Τ.Α. μπορούν να συνάπτουν συμφωνίες με γειτονικά Κράτη και Περιφέρειες υπό την εποπτεία του (κεντρικού) Κράτους.

Βέλγιο²

Αρμοδιότητα και μάλιστα αποκλειστική για θέματα πολιτισμού έχουν μόνο οι (Εθνικές) Κοινότητες, οι οποίες αποτελούν μαζί με τις Περιφέρειες τον Γ' βαθμό αυτοδιοίκησης. Στα πλαίσια αυτής της αρμοδιότητας, μπορούν να συνάπτουν συμφωνίες συνεργασίας και με άλλες Χώρες.

Οι Κοινότητες διαφοροποιούνται προς άλληλες εν σχέσει με τους Φορείς, που είναι επιφορτισμένοι με την άσκηση πολιτιστικής πολιτικής. Έτσι, ενώ η Γαλλόφωνη Κοινότητα ασκεί πολιτική επί πολιτιστικών θεμάτων μέσω δύο Υπουργείων (Πολιτισμού και Κοινωνικών Υποθέσεων και Παιδείας, Έρευνας και Κατάρτισης), η Φλαμανδόφωνη Κοινότητα διαθέτει ένα Υπουργείο.

Το Κράτος διατηρεί στη δικαιοδοσία του ένα σημαντικό αριθμό πολιτιστικών θεσμών εθνικής σημασίας, όπως Μουσεία (Μουσείο Αρχαίας και Μοντέρνας Τέχνης), Βιβλιοθήκες (Η Βασιλική Βιβλιοθήκη), Θέατρα (Le Theatre Royal de la Monnaie).

Η χρηματοδότηση των Κοινοτήτων για θέματα πολιτιστικού χαρακτήρος γίνεται με βάση την κατανομή των χρημάτων που εισπράττονται από εθνικούς φόρους, αλλά και από εισφορές υπέρ του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης (ενδοκοινοτικός φόρος).

Γαλλία³

Το κύριο χαρακτηριστικό της πολιτιστικής διοίκησης στη Γαλλία είναι η υπερδιόγκωση του Υπουργείου Πολιτισμού, που έχει αναλάβει τον προγραμματισμό, τον έλεγχο και την χρηματοδότηση πολύ μεγάλου μέρους της πολιτιστικής δράσης εντός της Χώρας. Μετά από διαδοχικές αλλαγές και διεύθυνση αρμοδιοτήτων το Υπουργείο περιλαμβάνει στην αρμοδιότητα του: σημαντικό αριθμό Μουσείων της Χώρας, το Εθνικό Κέντρο Γαλλικού Κινηματογράφου, τα αρχαία, τις βιβλιοθήκες, την μουσική, τον χορό, το θέατρο και τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Από το Υπουργείο, ακόμη, εξαρτώνται διάφοροι Πολιτιστικοί Οργανισμοί, όπως τα εθνικά θέατρα, η όπερα, η εθνική βιβλιοθήκη.

Η κατανομή των πολιτιστικών αρμοδιοτήτων σε Ο.Τ.Α. στην Γαλλία είναι η εξής:

Δήμοι: βιβλιοθήκες, ωδεία, πολιτιστικά κέντρα και χώροι εκδηλώσεων με τον αντίστοιχο εξοπλισμό. Σε πολλές περιπτώσεις καλύπτουν τις σχετικές δαπάνες εξ ιδίων πόρων.

2. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Άλλες Χώρες Μέλη της Ε.Ε.. Η Επιτροπή Περιφερειών. Τόμ. Α' Η' έκδ. Αθήνα, 2005, σελ. 115 επόμε. europa.eu.int: Portrait European de la Culture. www.Culture. be. COMMITTEE OF THE REGIONS: Regional and Local Democracy in the European Union. Brussels, 222/98 (CdR).*

3. Βλ. Ph. DOIRRIER: *Les Collectivités Locales, et la Culture: Les Formes et l'Institutionnalisation, XIX-XX siecles. LA DOCUMENTATION FRANÇAISE. Paris, 2003. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Άλλες Χώρες Μέλη της Ε.Ε. Τόμ. Α' Η' έκδ. Αθήνα, σελ. 122 επόμε. J. DAMIEN LESAY: *Les dependences culturelles des Collectivités Territoriales. Δικτ. τόμ. LDCALTIS: Le portrait des acteurs du monde Local. Fevr. 2004.**

Νομοί: νομαρχιακές βιβλιοθήκες, αρχεία (συντήρηση, διαφύλαξη) με στόχο την προστασία/ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Περιφέρειες: προώθηση/χρηματοδότηση της καλλιτεχνικής παραγωγής.

Γερμανία⁴

Κάθε Κρατίδιο της Γερμανίας ασκεί ίδια πολιτιστική πολιτική, δεδομένου ότι διαθέτει νομοθετική και εκτελεστική αρμοδιότητα για πολιτιστικά θέματα εντός των πλαισίων ανεξαρτησίας χειρισμού των τοπικών υποθέσεων.

Το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Πολιτισμού και Μ.Μ.Ε., το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας, το Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων, τα Υπουργεία Πολιτισμού των Κρατιδίων και τα Πολιτιστικά Γραφεία Ο.Τ.Α. συνεργάζονται για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση πολιτιστικών προγραμμάτων.

Δίνεται επίσης έμφαση στις σύγχρονες πολιτιστικές δράσεις ενώ μέσω των πρωτοβουλιών «Πολιτισμός για όλους» και «Δικαίωμα στον πολιτισμό» δίνεται η δυνατότητα σε όλους τους ενδιαφερομένους για ευρεία συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες.

Οι πολιτιστικές δράσεις σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης κατά βάση συγχρηματοδοτούνται από τους Ο.Τ.Α. και τις Αρχές των Κρατιδίων.

Η Χώρα συμμετέχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα όπως τα Προγράμματα Culture 2000, MediaPlus, Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Πρωτεύουσα.

Δανία⁵

Η Δανία έχει μεγάλη παράδοση στην υποστήριξη καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων, οι οποίες διοργανώνονται τόσο σε κεντρικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες διέπονται υπό «αρχών», οι κυριότερες των οποίων είναι:

Η πρώτη βασική αρχή είναι ότι το Κράτος ενθαρρύνει και δεν κατευθύνει, ούτε ελέγχει. Έτσι, η διοίκηση και χρηματοδότηση διενεργείται από ειδικές Επιτροπές, οι οποίες αποφασίζουν σχετικώς, χωρίς παρέμβαση του Κοινοβουλίου ή της Κυβέρνησης.

Η δεύτερη αρχή στοχεύει στην εμπλοκή περισσότερων ανθρώπων σε πολιτιστικές δραστηριότητες και είχε ιδιαίτερη επιτυχία στην εκπαίδευση.

Η τρίτη αρχή επιδιώκει η πολιτιστική πολιτική να βασισθεί σε ευρύτερη αντίληψη για τον πολιτισμό από την παράδοση.

Η υλοποίηση αυτών των αρχών διευκολύνθηκε με την ίδρυση το έτος 1990 ενός ειδικού Ταμείου, που χρηματοδοτεί διατομεακές πολιτιστικές δραστηριότητες και νέες πρωτοβουλίες.

Στην Δανία λειτούργησαν ανεξάρτητα Πολιτιστικά Συμβούλια συγκροτούμενα από επαγγελματίες κάθε τομέα πολιτιστικής δραστηριότητας, τα οποία το έτος 2003 συγχωρεύθηκαν σε ένα Συμβούλιο Τεχνών (Arts Council), με σκοπό την καλύτερη υποστήριξη

4. Βλ. COUNCIL OF EUROPE: *Structure and Operation of Local and Regional. Democracy: Germany situation in 2000*. Strasburg, 2000. www.Culturalpolicies.net, <http://Kulturportal-deutschland.de>.

5. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Χώρες Μέλη της Ε.Ε.. Τόμ. Β' Η' έκδ. Αθήναι, 2005, σελ. 155 επόμεν.* DANISH MINISTRY OF CULTURE: *Cultural Profile*. Copenhagen, 2002.

<http://www.aalborg.dk/Boegerportal/Engelsk/Departments/Education and Cultural Affairs.htm>.

των Τεχνών, την παροχή βοήθειας στα Περιφερειακά Συμβούλια για υλοποίηση σχεδίων επί θεμάτων πολιτισμού και στοχεύουν σε εθελοντικές πολιτιστικές δραστηριότητες, σε διεθνείς πολιτιστικές ανταλλαγές, στην λυσιτελή κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων.

Οι αρχές της ανεξαρτησίας και της arms-length διασφαλίζουν την ελευθερία της έκφρασης, αλλά και την διανομή των επιχορηγήσεων με τεχνικά και αντικειμενικά κριτήρια, μακράν πολιτικών παρεμβάσεων.

Η βασική φιλοσοφία είναι ότι ο καθένας πρέπει να έχει δυνατότητα πρόσβασης σε πολιτιστικές δραστηριότητες ανεξαρτήτως τόπου διαμονής και οικονομικής κατάστασης.

Οι περιφερειακές χρηματοδοτήσεις αφορούν σε θέατρα, περιφερειακά μουσεία και ορχήστρες, αίθουσες τεχνών και άλλες μουσικές εκδηλώσεις. Η μερίδα του λέοντος των χρηματοδοτήσεων κατευθύνεται στα θέατρα.

Η ευθύνη για τις πολιτιστικές πολιτικές διαμοιράζεται μεταξύ των τριών επιπέδων διακυβέρνησης, ενώ οι πολιτιστικές δραστηριότητες υλοποιούνται στην πράξη σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Τα Δημοτικά και Κομητειακά Συμβούλια κατευθύνουν κεφάλαια για πρωτοβουλίες και οργανώσεις, όπως δημοτικά πολιτιστικά κέντρα, βιβλιοθήκες, ραδιοφωνικούς σταθμούς, αθλητικές εγκαταστάσεις, πολιτιστικές και καλλιτεχνικές ενώσεις.

Με νόμο του έτους 1999, και κατ' εφαρμογή της αρχής της αποκέντρωσης, κάθε περιοχή λαμβάνει τις επιχορηγήσεις για πολιτιστικούς σκοπούς εκ των προτέρων για περίοδο τεσσάρων ετών και έχει την ελευθερία να τις διαθέσει κατά το δοκούν.

Εσθονία⁶

Οι αρμοδιότητες επί πολιτιστικών θεμάτων κατανέμονται μεταξύ Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης και Δήμων, παραλειπομένου του επιπέδου της Περιφέρειας και είναι συντρέχουσες κατά κανόνα μεταξύ των δύο Μερών (π.χ. θέατρα, μουσεία, μουσικές εκδηλώσεις, βιβλιοθήκες, αθλητικές δραστηριότητες κ.α.).

Άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες καθορίζονται ad hoc υπό της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης (εικαστικές τέχνες, κινηματογραφικές παραγωγές, κινηματογράφοι κ.α.).

Ο προϋπολογισμός των δαπανών για πολιτιστικές δραστηριότητες, εισιγήσει του Υπουργείου Πολιτισμού εγκρίνεται υπό του Κοινοβουλίου, ενώ ειδικές Επιτροπές του Υπουργείου αποφαινόνται περί της επιχορήγησης μη Δημοσίων Ιδρυμάτων ασχολουμένων με πολιτιστικές παρεμβάσεις.

Βάσει επισήμων στοιχείων κατά το παρελθόν έτος εκ του συνολικώς διατεθέντος ποσού για πολιτιστικές δραστηριότητες (110.000.000 ευρώ) ποσοστό 60% διετεθή σε επίπεδο Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης, 2% σε επίπεδο Περιφέρειας και 38% σε επίπεδο Δήμων.

Εξ άλλου, απονέμονται ετησίως έξη κρατικά πολιτιστικά βραβεία «για σημαντικά καλλιτεχνικά επιτεύγματα» εν γένει, επιχορηγούνται κατά ειδική διαδικασία είκοσι καλλιτεχνικά προγράμματα κ.α.

6. Βλ. <http://almwla.org/anglais/europe/estonie/index.htm>, 22/3/2006. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Άλλες Χώρες Μέλη της Ε.Ε. Τόμ. Β΄. Η΄ εκδ. Αθήνα, 2005, σελ. 156 επόμε.*

Η Χώρα μετέχει σε διεθνείς Πολιτιστικούς Οργανισμούς και επωφελείται των ειδικών σχετικών χρηματοδοτήσεων του ΝΑΤΟ και του ΝΟΒΕΛ PRIZE.

Ηνωμένο Βασίλειο⁷

Οι Τοπικές Αρχές δεν είναι οι αποκλειστικοί χορηγοί υπηρεσιών στις τοπικές κοινωνίες, αφού ιδιωτικοί, μη κυβερνητικοί, εθελοντικοί φορείς και μη αιρετοί Οργανισμοί (Quangos) έχουν αναλάβει αυτή την ευθύνη. Οι Τοπικές Αρχές θέτουν τους όρους για την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.

Οι Ο.Τ.Α. εκπονούν στρατηγικά και επιχειρησιακά σχέδια για την παροχή πολιτιστικών υπηρεσιών και την εξασφάλιση των απαραίτητων υποδομών.

Κάθε εθνότητα προβάλλει την δική της ιστορία, πολιτισμό και γλώσσα.

Τα σχέδια πολιτιστικής πολιτικής εκπονούνται από το κεντρικό Υπουργείο Εθνικής Κληρονομίας και τα αντίστοιχα Τοπικά Υπουργεία της Αγγλίας, της Ουαλίας, της Σκωτίας, και της Βόρειας Ιρλανδίας.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο ενισχύεται ιδιαίτερα η συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και με άλλες Χώρες για την εξεύρεση πόρων.

Τέλος, σημειώνεται ότι παρατηρείται δραστική μείωση των κρατικών πολιτιστικών Οργανισμών.

Ιρλανδία⁸

Κυριώτεροι κρατικοί φορείς που ασχολούνται με πολιτιστικά ζητήματα στην Ιρλανδία είναι:

- Υπουργείο Τεχνών, Αθλημάτων και Τουρισμού
- Υπουργείο Επικοινωνιών, Ναυτιλίας και Φυσικών Πόρων
- Υπουργείο Περιβάλλοντος, Πολιτιστικής Κληρονομίας και Τοπικής Διακυβέρνησης

Οι Τοπικές Αρχές έχουν περιορισμένο ρόλο στην ανάπτυξη των τεχνών, λόγω της χαμηλής χρηματοδοτικής τους βάσης (δεν έχουν πολλούς ίδιους πόρους), αν και οι τέχνες αποκτούν συνεχώς και πιο μεγάλη σημασία για τις τοπικές κοινωνίες.

Προβλέπονται διυπουργικές συνεργασίες για πολιτιστικά ζητήματα, κυρίως με την μορφή του ACCESS, ενός Προγράμματος για την χρηματοδότηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων σε συνεργασία του Υπουργείου Τεχνών, Αθλημάτων και Τουρισμού με τις Τοπικές Αρχές (national and local levels' coordination).

Το Υπουργείο Τεχνών, Αθλητισμού και Τουρισμού παρέχει χρηματοδότηση στις πολιτιστικές βιομηχανίες και συνεργάζεται σχετικές με ιδιώτες.

Ισπανία⁹

Οι Αυτόνομες Κοινότητες (Comunidades Autonomas) με βάση την αρχή της αποκέντρωσης έχουν ευρύτερες αρμοδιότητες πολιτιστικού χαρακτήρος, επειδή συνιστούν

7. Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ - Κ. ΔΑΡΑΜΑΡΑΣ: *Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στο Ηνωμένο Βασίλειο. Αθήναι, 1996. COUNCIL OF EUROPE: Structure and Operation of Local and Regional Democracy: United Kingdom: situation in 2000. Strasburg, 2001. Κωνσ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Περιφερειακά Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Άλλες Χώρες Μέλη της Ε.Ε. Τόμ. Β'. Η' έκδ. Αθήναι, σελ. 158 επόμε. www.culturalpolicies.net. www.scotland.gor.uk.*

8. COUNCIL OF EUROPE: *Structure and Organisation of Local and Regional Democracy: Ireland. Strasburg, 1998. www.culturalpolicies.net.*

9. COUNCIL OF EUROPE: *Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Spain: situation in 1998. Strasburg, 1998.*

www.almwla.org/anglais/europe/spain. www.cultural/policies.net.

«κράτος στα όριά τους». Ενδεικτικώς αναφέρονται οι αρμοδιότητες για θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς, μουσείων, βιβλιοθηκών, τεχνών κ.α.

Σε τοπικό επίπεδο, με βάση την αρχή της επικουρικότητας παρατηρείται μεγάλη ανάπτυξη τοπικών πολιτιστικών προγραμμάτων.

Κύριες πολιτιστικές αρμοδιότητες τοπικού επιπέδου είναι:

- Πολιτιστική Κληρονομία
- Πολιτιστικές δραστηριότητες εν γένει
- Κατασκευή και λειτουργία εγκαταστάσεων για πολιτιστικές δραστηριότητες

Ιταλία¹⁰

Η Ιταλική Πολιτιστική Πολιτική περιλαμβάνει τους ακόλουθους τομείς δράσης:

- Πολιτιστική Κληρονομία
- Βιβλία και βιβλιοθήκες
- Αρχιτεκτονικά μνημεία
- Πολιτιστικές δραστηριότητες σχετικές με χορό, μουσική, όπερα, θέατρο, σινεμά, οπτικοακουστικές τέχνες, καλλιτεχνική έρευνα, καινοτομία
- Διάχυση της Ιταλικής κουλτούρας και τέχνης

Προβλέπονται συμπράξεις δημοσίων και ιδιωτικών φορέων ως προς την διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι οποίες ενίοτε οδηγούν σε ιδιωτικοποίηση των σχετικών δράσεων.

Κύπρος¹¹

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού είναι βασικώς αρμόδιο για θέματα πολιτιστικής πολιτικής. Ειδικές επιτροπές του ασχολούνται με θέματα, όπως μνημείων, αρχαίων, θεάτρων, εικαστικών τεχνών κ.α..

Οι Δήμοι ασχολούνται σε μικρότερη κλίμακα με την οργάνωση διαφόρων πολιτιστικών εκδηλώσεων, τη δημιουργία υποδομών για συναυλίες, διαλέξεις, εκθέσεις κ.α., την οργάνωση τοπικών βιβλιοθηκών κ.α.

Η σύμπραξη Δήμων και άλλων Οργανισμών, κυρίως δημοσίου χαρακτήρος, είναι συνήθης. Ενδεικτικώς αναφέρεται η σύμπραξη του Δήμου Λευκωσίας μετά του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου, για την λειτουργία «Λαϊκού Πανεπιστημίου».

Ενίοτε, για σειρά κοινών δημοτικών δράσεων επί του πολιτιστικού πεδίου, η Ένωση των Δήμων της Κύπρου διαδραματίζει ρόλο συντονισμού.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης συμβάλουν μερικώς στην χρηματοδότηση ιδίων πολιτιστικών δράσεων, δεδομένου ότι η εν γένει πολιτιστική δραστηριότητα της Χώρας χρηματοδοτείται υπό το Κράτος, το οποίο κατά ειδική διαδικασία συντάσσει και σχετικά Προγράμματα (π.χ. Πενταετές Στρατηγικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, 1999-2003 κ.α.).

10. COMMITTEE OF THE REGIONS: *Regional and Local Democracy in the European Union. Brussels, 222/98 (cd R). Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Άλλες Χώρες Μέλη της Ε.Ε. Τόμ. Β'. Η' έκδ. Αθήνα, 2005, σελ. 162 επόμ.: www.almwala.org/anglais/europe/italy. www.culturalpolicies.net.*

11. <http://www.acci.gr/reports/cypens> 2004. paf. UNITED NATIONS: DIVISION FOR PUBLIC ADMINISTRATION AND DEVELOPMENT MANAGEMENT: DESA: *Republic of Cyprus: Public Administration County Profile. N.Y., 2004. MINISTRY OF EDUCATION AND CULTURE OF THE REPUBLIC OF CYPRUS: Cultural Policy in Cyprus, National Report. Nicosia. 2004.*

Λετονία (Latvia)¹²

Το Υπουργείο Πολιτισμού χαράσσει την πολιτιστική πολιτική, συνεργαζόμενο με τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, με Ενώσεις Δημιουργών κ.α..

Βασικές Πολιτιστικές δραστηριότητες (π.χ. θέατρα, μουσεία, μουσικές εκδηλώσεις, βιβλιοθήκες κ.α.) αποτελούν αρμοδιότητα ασκουμένη εκ παραλλήλου, αλλ' αυτοτελώς, υπό των τριών Διοικητικών Επιπέδων: Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης, Περιφερειών, Δήμων, των μεταξύ των συνεργασιών επιτρεπομένων.

Νόμος του έτους 2000 κατανέμει μεταξύ Κράτους και Τοπικών Δομών σειρά αρμοδιοτήτων, περιλαμβανομένων εκείνων πολιτιστικού χαρακτήρος.

Η χρηματοδότηση των πολιτιστικών εν γένει δράσεων έχει ανατεθεί από το έτος 1998 στο Ίδρυμα Πολιτιστικής Χρηματοδότησης (ημιδημοσίου χαρακτήρος) το οποίο διεδέχθη εν προκειμένω το Υπουργείο Πολιτισμού.

Η συνήθη κατανομή των πόρων για θέματα πολιτιστικών δράσεων είναι η εξής: 64% Κεντρική Δημόσια Διοίκηση, 36% Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Υπό προϋποθέσεις επιτρέπονται συμπράξεις Τοπικών Δομών, Καλλιτεχνικών Ενώσεων, Ιδιωτών κ.α..

Λιθουανία¹³

Η Κεντρική Δημόσια Διοίκηση και οι Δήμοι είναι συνήθως εκ παραλλήλου αρμόδιοι για την άσκηση πολιτιστικής πολιτικής σε πλείστους τομείς (θέατρα, μουσεία, βιβλιοθήκες, συναυλίες, αξιοποίηση θρησκευτικών χώρων κ.α.) της Περιφέρειας εμπλεκομένης σε μικρότερο εύρος.

Η Χώρα διαθέτει Πρόγραμμα Πολιτιστικής Πολιτικής, καθορίζουν και τα πλαίσια των σχετικών δράσεων, λαμβανομένης υπ' όψει της σύνθεσης του πληθυσμού (Λιθουανοί, 83,4% Πολωνοί, Ρώσοι, Ουκρανοί κ.α.).

Η Χρηματοδότηση από πλευράς Κράτους των Δήμων (κυρίως) καλύπτει τους τομείς: μουσεία, βιβλιοθήκες, θέατρα, τοπικός Τύπος, κινηματογράφος, διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες κ.α.

Κατά το έτος 2003 η ποσοστιαία κατανομή ανά διοικητικό επίπεδο των σχετικών χρηματοδοτήσεων ήταν: Κεντρική Δημόσια Διοίκηση 56,7%, Περιφερειακή Διοίκηση 0,4%, Δήμοι 42,9%.

Λουξεμβούργο¹⁴

Στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου το Υπουργείο Πολιτισμού, Ανώτατης Εκπαίδευσης και Έρευνας είναι επιφορτισμένο με τη χάραξη της πολιτιστικής πολιτικής.

12. COUNCIL OF EUROPE: *Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Latvia*. Strasbourg, 1999. MSN Encarta-Search View-Latvia/<http://www.encarta.msn.com/Downloaded>, 11/5/2006. UNESCO/LATVIA: *Culture Sector*, <http://www.unesco.org>.

13. COUNCIL OF EUROPE: *Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Lithuania*. Strasbourg, 2006. <http://www.stategor/pa/ei/bgn/5377.htm>.

14. el.wikipedia.org/wik/luxembourg. www.luxembourg-city.lu C.G.E.

ATHANASSOPOULOS: *Regional and Local Structures in Member States of the European Union*. R.D.L.G.R.D. Athens, N.8/1997.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης ενισχύθηκαν προσφάτως με πόρους, οι οποίοι τους επέτρεψαν να αποκτήσουν πολιτιστικές υποδομές και να αναπτύξουν πολλές πολιτιστικές δραστηριότητες.

Η πολιτιστική αποκέντρωση στο Λουξεμβούργο αποτελεί πρόσφατη πραγματικότητα: σύμφωνα με το κυβερνητικό πρόγραμμα της 4ης Αυγούστου 2004 και το σχετικό με την περιφερειακή πολιτιστική δράση Κεφάλαιο, στα πλαίσια της αποκεντρωμένης πολιτιστικής πολιτικής της η Κυβέρνηση θα καταγράψει όλες τις τοπικές και περιφερειακές πολιτιστικές υποδομές, ούτως ώστε να διασφαλισθεί η καλύτερη δυνατή χρήση των πόρων και η κατάλληλη χρηματοδότηση. Έχει προβλεφθεί, επίσης, η ψήφιση νόμου για την δημιουργία Πολιτιστικής Περιφερειακής Υπηρεσίας και την υλοποίηση πενταετούς Προγράμματος για τις περιφερειακές πολιτιστικές υποδομές.

Μάλτα¹⁵

Η αρμοδιότητα γενικώς επί θεμάτων πολιτισμού και τεχνών έχει ανατεθεί από το έτος 2004 μ.Χ. στο Υπουργείο Τουρισμού της Χώρας, ενώ την ευθύνη λειτουργίας των Σχολών Δραματικής Τέχνης, Μουσικής και Τεχνών διατήρησε το Υπουργείο Εκπαίδευσης, Νεολαίας και Απασχόλησης.

Εκ παραλλήλου, λειτουργεί από το έτος 2002 μ.Χ. το Συμβούλιο Πολιτισμού και Τεχνών της Μάλτας, ημικρατικό χαρακτήρος.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν έχουν ιδιαίτερες αρμοδιότητες επί πολιτιστικών τομέων, ενώ οι συμπράξεις των Τοπικών Συμβουλίων είναι περιορισμένου εύρους.

Η χρηματοδότηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων προέρχεται από την Κεντρική Διοίκηση και κυμαίνεται σε ποσοστό 1,5% του Α.Ε.Π. της Χώρας.

Ολλανδία¹⁶

Η κατανομή των αρμοδιοτήτων πολιτιστικού χαρακτήρος έχει ως εξής: Η Κεντρική Κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για τα εθνικά μουσεία, τις συμφωνικές ορχήστρες και τα χορευτικά σύνολα, οι Επαρχίες είναι επιφορτισμένες με την διανομή, τον συντονισμό και την διατήρηση του πολιτιστικού προϊόντος σε επίπεδο Επαρχίας, ενώ οι Δήμοι και οι Κοινότητες για την συντήρηση και οργάνωση των Πολιτιστικών Κέντρων. Στην πράξη όμως είναι δύσκολος ο εν λόγω διαχωρισμός ευθυνών.

Η δημόσια δαπάνη για τον πολιτισμό έχει αυξηθεί σημαντικά την τελευταία εικοσαετία: από 1.168 εκ. & το έτος 1985 σε 2.603 εκ. & κατά το έτος 2003. Αυτή η αύξηση συνδέεται με μία περίοδο σημαντικής οικονομικής άνθισης.

Ουγγαρία¹⁷

Οι αρμοδιότητες επί πολιτιστικών θεμάτων κατανέμονται μεταξύ Κεντρικής Διοίκησης (εποπτεία πολιτιστικών Ιδρυμάτων, προστασία μνημείων κ.α.), Περιφερειών (καλλιτεχνική εκπαίδευση κ.α.) και Δήμων (πολιτιστικά Κέντρα κ.α.).

15. UNITED NATIONS: DIVISION FOR PUBLIC ADMINISTRATION AND DEVELOPMENT MANAGMENT: DESA: Republic of Malta: Public Administration Countey Profile. N.Y., 2004. COUNCIL OF EUROPE: Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Malta. Strasburg, 1997.

16. COUNCIL OF EUROPE: Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Netherlands situation in 1998. Strasbury, 1999. www.la.org. MINISTRY OF EDUCATION OF THE NETHERLANDS: Cultural Policy in the Netherlands. Amsterdam, 2003.

17. COUNCIL OF EUROPE: Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe. 7th edit. Strasburg. 2006.

Το Κράτος χρηματοδοτεί τις πολιτιστικές δράσεις των Μειονοτήτων και τις δράσεις της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης, οι Περιφέρειες τις ίδιες δράσεις και οι Δήμοι/Πόλεις και οι Κοινότητες δράσεις τοπικού χαρακτήρος.

Πολιτιστικά Προγράμματα μείζονος σημασίας χρηματοδοτούνται υπό του Εθνικού Πολιτιστικού Ταμείου.

Κατά το παρελθόν έτος η χρηματοδότηση δράσεων πολιτιστικής υφής απεργόφησε συνολικώς ποσοστό 1,53% του κρατικού προϋπολογισμού.

Προβλέπονται, υπό προϋποθέσεις, συμπράξεις Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης, Δήμων και Ιδιωτών επί θεμάτων πολιτισμού, η δημιουργία «Πολυλειτουργικών» Πολιτιστικών Κέντρων κ.α.

Πολωνία¹⁸

Με βάση το τεθέν σε ισχύ την 1/1/1999 Σύνταγμα η Χώρα διαιρείται σε 16 Περιφέρειες, λειτουργούσες εκ παραλλήλου ως προέκταση της Κεντρικής Διοίκησης και ως Τοπική Δομή. Οι εν λόγω Περιφέρειες υποδιαιρούνται σε 373 Επαρχίες και σε 2.489 Δήμους.

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Εθνικής Κληρονομίας ασκεί κατά βάση την εθνική πολιτιστική πολιτική, είτε μέσω υπ' αυτού εποπτευομένων Συμβουλίων (π.χ. Εθνικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών), είτε μέσω των 16 Περιφερειών.

Παραλλήλως ανά διοικητικό επίπεδο απαντώνται τα εξής Όργανα, πέραν των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων:

- Περιφέρειες: Περιφερειακό Συμβούλιο Πολιτισμού
- Επαρχίες: Επαρχιακά Ιδρύματα Πολιτισμού
- Δήμοι: Δημοτικά Ιδρύματα Πολιτισμού

Σε σχέση με την χρηματοδότηση πολιτιστικών δράσεων ανά επίπεδο σημειώνεται, ό-τι συνήθως το 78% των διαθέσιμων πόρων απορροφάται από την Τοπική Αυτοδιοίκηση: Περιφέρειες 20%, Επαρχίες 28%, Δήμοι 30%.

Ως πρώτες προτεραιότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αναφέρονται τα Πολιτιστικά Κέντρα, οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι (των Συλλόγων των Μειονοτήτων περιλαμβανομένων), οι (τοπικές) Βιβλιοθήκες κ.α.

Ως ιδιαίτερη χαρακτηριστική πολιτιστική δραστηριότητα αναφέρονται τα Πρόγραμμα Πολωνικές Περιοχές στον Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Χώρο (ιδίως μετά την διακήρυξη του Βρότσλαβ) και τα 781 Σπίτια Πολιτισμού, (τα οποία μέχρι το έτος 1989 μ.Χ. αποτελούσαν τους βασικούς Φορείς άσκησης πολιτιστικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο, χρηματοδοτούμενα κυρίως υπό των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης).

Πορτογαλία¹⁹

Ενώ η κρατική δαπάνη για τις πολιτιστικές δραστηριότητες μειώνεται η αντίστοιχη δαπάνη των Τοπικών Αρχών αυξάνεται τα τελευταία χρόνια. Οι Τοπικές Αρχές επικεντρώνονται σε τοπικές πολιτιστικές δραστηριότητες.

Η χρηματοδότηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων καλύπτεται τόσο από δημόσιες πηγές, όσο και από ιδιωτικές (χορηγίες κ.α.).

18. COUNCIL OF EUROPE: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe. 7th edit. Strasbourg, 2006.*

19. COMMITTEE OF THE REGIONS: *Regional and Local Democracy in the European Union. Brussels, 222/98 (CdR).* COUNCIL OF EUROPE: *Structure and Operation of Local and Regional Democracy. Strasbourg, 2005.*

Προβλέπονται συμπτώσεις ως προς την συγχρηματοδότηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων, τόσο μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, όσο και μεταξύ κεντρικής κρατικής διοίκησης και αποκεντρωμένων τοπικών αρχών.

Κατά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ιδιωτικοποίηση του τομέα του πολιτισμού μέσα από ένα πλέγμα χορηγιών, αυτορρυθμίσεων των ΜΜΕ και επιχορηγούμενων Ιδρυμάτων πολιτιστικού χαρακτήρος.

Σλοβακία²⁰

Το Διοικητικό Σύστημα της Χώρας περιλαμβάνει, πλην της Κεντρικής Διοίκησης 8 Ανώτερες Διοικητικές Μονάδες (Περιφέρειες) διττής υπόστασης, δεδομένου, ότι λειτουργούν, τόσο ως προέκταση της Κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης, της οποίας εκτελούν μέρος των αρμοδιοτήτων εκτός Διοικητικό Κέντρο, όσο και ως Αυτοδιοικούμενες Δομές και 2.867 Δήμους. Πόλεις με πληθυσμό άνω των 200.000 κατοίκων (π.χ. Bratislava, Kosice) οργανώνονται κατά ειδικό τρόπο (υποδιαίρεση σε διαμερίσματα κ.α.).

Το Υπουργείο Πολιτισμού διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην χάραξη και στην άσκηση πολιτιστικής πολιτικής (μέσω Ειδικών Προγραμμάτων, όπως το Πρόγραμμα για την Σλοβακία), ενώ οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ανώτερες Διοικητικές Μονάδες - Περιφέρειες - και Δήμοι) έχουν ευρείες σχετικές αρμοδιότητες.

Η χρηματοδότηση πολιτιστικών δράσεων καλύπτεται κατά 77% εκ του κρατικού προϋπολογισμού και κατά 23% από έσοδα των Τοπικών Δομών.

Οι ασκούμενες, τόσο σε Κεντρικό, όσο και Περιφερειακό και Τοπικό Επίπεδο, πολιτιστικές δράσεις αναφέρονται κατά προτεραιότητα σε θέματα μουσείων, πινακοθηκών, διατήρησης πολιτιστικών μνημείων, συγκρότηση αρχείων, Εθνικών και Θρησκευτικών Μειονοτήτων κ.α.

Σλοβενία²¹

Πλην της Κεντρικής Διοίκησης προβλέπονται 58 Κρατικές Διοικητικές Υπηρεσίες, Περιφερειακοί Αυτοδιοικούμενοι Οργανισμοί και Δήμοι (σήμερα 192).

Η πολιτιστική πολιτική χαράσσεται υπό της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Παιδείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού τη εισηγήσει του Υπουργείου Πολιτισμού και δύο ημικρατικών Φορέων, της γνώμης Εμπειρογνομώνων λαμβανομένης σοβαρά υπ' όψει.

Οι Δήμοι έχουν ευρείες αρμοδιότητες επί θεμάτων μουσείων, βιβλιοθηκών, πολιτιστικής κληρονομιάς, προγραμμάτων πολιτιστικών δράσεων Μειονοτήτων κ.α., η δε άσκηση τους καλύπτεται οικονομικών υπό της Κεντρικής Κυβέρνησης.

Σουηδία²²

Οι Δήμοι είναι κυρίως υπεύθυνοι για δημόσιες βιβλιοθήκες, ωδεία, θέατρα, μουσεία, αίθουσες τέχνης και σχολεία. Η χρηματοδότηση προέρχεται κυρίως από φορολογία εισοδημάτων και δευτερευόντως από επιχορηγήσεις.

20. <http://www.slovakia.org>. COUNCIL OF EUROPE: National Cultural Policy in the Slovak Republic. Strasburg, July, 2002.

21. UNITED NATIONS: DIVISION OF PUBLIC ADMINISTRATION AND DEVELOPMENT MANAGEMENT: DESA: Republic of Slovenia: Public Administration Country Profile. N.Y., May 2004. <http://www.uni.si/eng/slovenia/publications/facts/political-system/COUNCIL OF EUROPE: Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Slovenia: situation in 1998. Strasburg, 1999>.

22. EUROSTAT: Yearbook 2005. Beussels, 2006. www.dfat.gor.au/geo/fs/gree.pdf. www.helsingborg.org. COUNCIL OF EUROPE: Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Sweden: situation in 1998. Strasburg, 1999.

Οι Κομητείες παρέχουν υποστήριξη σε ορισμένα περιφερειακά θέατρα, ορχήστρες, μουσεία και βιβλιοθήκες ενώ τα Νομαρχιακά Συμβούλια, τα οποία αποτελούν τμήμα της Κρατικής Διοίκησης, έχουν ως κύρια αρμοδιότητα την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το Κράτος σχεδιάζει και συντονίζει ανεξάρτητες Αρχές, που είναι επιφορτισμένες με επί μέρους αρμοδιότητες.

Τσεχία²³

Η χώρα περιλαμβάνει 8 Περιφέρειες, 14 Ανώτερες Εδαφικές Αυτοδιοικούμενες Μονάδες, 6.249 Τοπικές Διοικητικές Μονάδες (Δήμοι) και 14 Πόλεις ειδικού διοικητικού καθεστώτος (της Πράγας περιλαμβανομένης).

Τόσο οι Περιφέρειες, όσο και οι Δήμοι έχουν συντρέχουσες με την Κεντρική Διοίκηση αρμοδιότητες επί θεμάτων πολιτισμού.

Η χρηματοδότηση για τις τοπικές πολιτιστικές δραστηριότητες προέρχεται κατά το ήμισυ από το Κράτος, μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού.

Οι τοπικές πολιτιστικές δραστηριότητες ανατίθενται συνήθως σε δημοτικές επιχειρήσεις, ενδιάμεσες ιδιωτικές εταιρείες κ.α., υπό καθεστώς συνεχούς ενίσχυσης της «εμπλοκής» Ιδιωτών στην παραγωγή πολιτιστικού έργου και πολιτιστικών «προϊόντων».

Φινλανδία²⁴

Οι Δήμοι διατηρούν δημόσιες βιβλιοθήκες, στις οποίες η πρόσβαση και ο δανεισμός είναι χωρίς χρέωση.

Οι Δήμοι λειτουργούν και χρηματοδοτούν θέατρα, ορχήστρες, μουσεία και πολιτιστικά κέντρα.

Υπάρχει ακόμη ένα ευρύ δίκτυο δημοτικών Ιδρυμάτων, όπου διδάσκονται ξένες γλώσσες, φυσική αγωγή, συμπληρωματική διδασκαλία μαθητών ή επί πλέον επαγγελματική κατάρτιση.

Ακόμη, στην αρμοδιότητα των Δήμων ανήκει και η κατασκευή αθλητικών εγκαταστάσεων και η παροχή σχετικών διευκολύνσεων για νέους.

Τέλος, σημειώνεται, ότι το Κράτος, οι Δήμοι και οι Πολιτιστικές και Καλλιτεχνικές Επαγγελματικές Οργανώσεις αποτελούν τους τρεις πυλώνες - παράγοντες παραγωγής πολιτιστικού έργου.

Κατά τα τελευταία έτη ψηφίσθηκαν στην Φινλανδία συγκεκριμένοι νόμοι για την ρύθμιση πολιτιστικών θεμάτων, που αφορούν στους Ο.Τ.Α.. Έτσι, στους Δήμους δίδονται επιχορηγήσεις για να οργανώσουν Δημοτικές Πολιτιστικές Επιτροπές και αυτές να οργανώσουν εν συνεχεία πολιτιστικές δραστηριότητες με τοπικά Σωματεία και Ομάδες. Τέλος, αναφέρεται, ότι οι Δήμοι ανέλαβαν, προσφάτως, την ευθύνη λειτουργίας πολιτιστικών Ιδρυμάτων (θέατρα, μουσεία, ορχήστρες) στην περιοχή δικαιοδοσίας τους.

23. <http://www.vlada.cz>, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu./E.U.>, DIRECTORATE GENERAL FOR EDUCATION AND CULTURE: Final Report for Czech Republic. Brussels, 2003.

24. Dor.ILCZUK: Cultural citizenship: civil society and cultural in Europe. Amsterdam, 2001. www.eduskunta.fi.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο πολιτισμός είναι ένας δεσμός μεταξύ των ανθρώπων γιατί είναι το ωραιότερο και εντονότερο δημιούργημά τους. Διευκολύνει τις ανταλλαγές και την αμοιβαία κατανόηση και μας παρέχει την αίσθηση, ότι ανήκουμε κάπου. Είναι ένας πλούτος, που πρέπει να σεβόμαστε, να μεταδίδουμε, να αξιοποιούμε. Παράλληλα όμως με τον ρόλο του στην εξέλιξη των Πολιτών, είναι και μέσο οικονομικής ανάπτυξης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη-Μέλη έχουν ορισμένες φορές αποδώσει μικρότερη αξία στους πολλαπλούς ρόλους του πολιτισμού ή μάλλον στην ανάγκη ενεργού δέσμευσης υπέρ του. Είναι καιρός να οργανωθούν και να λάβουν κατάλληλα μέτρα προκειμένου να καταστεί δυνατή η αξιοποίηση του δυναμικού, που υπάρχει στον συγκεκριμένο τομέα. Ορισμένες Χώρες έχουν ήδη αποκεντρώσει τις στρατηγικές τους, όσον αφορά στην πολιτιστική ανάπτυξη. Άλλες έχουν συμφέρον να το πράξουν προκειμένου να είναι πλήρης η απογραφή ενός πολιτιστικού πλούτου, που κανείς δεν υποψιάζεται ότι υπάρχει.

Όσον αφορά στους Ο.Τ.Α. σημειώνεται, ότι το ενδιαφέρον τους συνοψίζεται στην αναγνώριση της ευθύνης, που έχουν αναλάβει για την προώθηση περαιτέρω διαδικασιών πολιτιστικής αποκέντρωσης, και στην δημιουργία πόλων πολιτιστικής ανάπτυξης στην περιφέρεια.

Οι νέες συνθήκες οι οποίες διαμορφώνονται σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο, απαιτούν εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση της πολιτιστικής παρέμβασης των Τοπικών Δομών.

Οι ανάγκες των Ο.Τ.Α. εντοπίζονται στην επίλυση προβλημάτων, που καθορίζουν και την πολιτιστική τους δραστηριότητα:

Την έλλειψη επαρκών πόρων, υποδομής και εξοπλισμού.

Τις αδυναμίες οργάνωσης και κατάλληλης στελέχωσης.

Την έλλειψη πληροφόρησης.

Την έλλειψη συντονισμού.

Πρέπει, επίσης, να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση Κοινοτικών χρηματοδοτήσεων για πολιτιστικά προγράμματα επιτελικής σημασίας, με σκοπό:

Την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού των Τοπικών Δομών, μέσω κυρίως της συνεχούς συμβουλευτικής υποστήριξης.

Την αξιοποίηση και διάχυση της πληροφόρησης και την αμφίδρομη επικοινωνία ανάμεσα στους αρμόδιους φορείς και την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Η Κ.Ε.Δ.Κ.Ε. ως κεντρικός φορέας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και η Ε.Ε.Τ.Α.Α. ως τεχνικός της σύμβουλος πρέπει να δημιουργήσουν την υποδομή για την εξασφάλιση της ροής πληροφόρησης κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΥΠ.ΠΟ. προς τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Τις ευρωπαϊκές συνεργασίες, μέσω της διευκόλυνσης της συμμετοχής των ελληνικών Ο.Τ.Α. σε ευρωπαϊκά δίκτυα πόλεων, με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και την ανάπτυξη πολιτιστικών συνεργασιών.

Τον συνολικό τοπικό προγραμματισμό, για τον συνδυασμό πολιτιστικών παρεμβάσεων με δράσεις του οικονομικού και κοινωνικού τομέα.

Το όλο εγχείρημα βεβαίως δεν είναι ευχερές, όμως ο τολμών νικά, εάν όχι κατά κράτος, τουλάχιστον στα σημεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΕ., Κ.: Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Βέλγιο, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία. Η επιτροπή των Περιφερειών. Τόμος Α', Ζ' Έκδοση, Αθήνα, 2004.

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΕ., Κ.: Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία. Τόμος Β', Νέα Έκδοση, Αθήνα, 2003.

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΕ., Κ.: 25^η Επιστημονική Ημερίδα: Η Ανάπτυξη της Περιοχής της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσπρωτίας. Παρούσα κατάσταση, Προβλήματα, Προοπτικές. Κέντρο Επιμόρφωσης Μελετών, Έρευνας και Ανάπτυξης, Αθήνα 2001.

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΕ., Κ., ΒΛΑΣΣΗΣ, ΔΕΛΗΘΕΟΥ, Β.: Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Β' Έκδοση, Αθήνα, 2000.

ΒΛΑΣΣΗΣ Α.: Ευρωπαϊκός Πολιτισμός ή Ευρώπη των Πολιτισμών: Απόπειρα αποτίμησης και αποκρυστάλλωσης των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω στον πολιτισμό. Μάιος 2005.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ, ΧΡ., ΣΤΑΜΑΤΗΣ: Τοπική και Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997.

ΔΕΛΗΘΕΟΥ Β.: Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης και οργάνωσης της Διοίκησης του Κράτους. Μέρος Α'. Αθήνα, Οκτ. 2007.

ΙΣΤΑΜΕ: Μεταρρυθμίσεις στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, Επιπτώσεις στην Διοίκηση και στο πολιτικό σύστημα. Αθήνα, 2001.

Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.-Ι.Τ.Α.: Γνωμοδότηση σχετικά με το σχέδιο του νέου Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα. Αθήνα, 2005.

ΚΟΝΣΟΛΑ ΝΤΟΡΑ: Πολιτιστική δραστηριότητα και κρατική πολιτική στην Ελλάδα. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1990.

ΜΠΕΣΙΛΑ-ΒΗΚΑ ΕΥΡ.: Τοπική Αυτοδιοίκηση. Τόμοι Ι και ΙΙ. Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.

ΡΑΙΚΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ: Συνταγματικό Δίκαιο. Τόμος πρώτος, 2002.

ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ Α.: Εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα «Οικονομικές Λειτουργίες της Περιφερειακής Διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης» της ΙΣΤ' εκπαιδευτικής σειράς της ΕΣΔΔ, Τεύχη 1^ο και 2^ο, Αθήνα, 2004.

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΕΠ.: Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου. 11^η έκδοση, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ: Οι δομές για την Ισότητα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Ε.Ε.Τ.Α.Α. ΑΕ, Αθήνα, 1990.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ: Η Καταστατική Θέση και οι Συνθήκες Εργασίας των Αιρετών της Τοπικής και Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης, Ε.Ε.Τ.Α.Α. ΑΕ, Αθήνα, 1989.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΘ.: Οι επιχειρήσεις των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ε.Ε.Τ.Α.Α., Αθήνα, 2004.

ΦΩΤΕΑΣ, Π.: Θέματα Πολιτισμού και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ε.Ε.Τ.Α.Α. ΑΕ, Αθήνα, 1992.

ΧΛΕΠΑΣ Ν.-Κ.: Προοπτικές της τοπικής δημοκρατίας, ένας ελληνογερμανικός διάλογος για την τοπική αυτοδιοίκηση. Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998.

ΧΛΕΠΑΣ Ν.-Κ.: Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα. Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, 1999.

ΧΛΕΠΑΣ Ν.-Κ., ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ Γ. (επιμ.): Οι αρμοδιότητες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και της Περιφερειακής Διοίκησης – Προς αναζήτηση της χρυσής τομής. Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.

Bernstein Serge, Milza Pierre: Ιστορία της Ευρώπης, 1^{ος} Τόμος, Μτφ. Μιχάλης Κοκολάκης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΒΛΟΝΤΖΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ: Οι συνθήκες απασχόλησης των αιρετών και των στελεχών των τοπικών δομών σε χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΕ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2004.

ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ, ΣΑΒΒΑΣ: Νέες μορφές Διακυβέρνησης και Εταιρικά Σχήματα για την προώθηση και στήριξη της Τοπικής Ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ισπανίας. Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2005.

ΚΑΛΛΙΑΝΕΖΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΑ: Νέες μορφές Διακυβέρνησης και Εταιρικά Σχήματα για την προώθηση και στήριξη της Τοπικής Ανάπτυξης: Η περίπτωση της Πορτογαλίας. Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2005.

ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ: Η Περιφερειακή Διοίκηση και η Πολυβάθμια Αυτοδιοίκηση στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η περίπτωση της Ιρλανδίας. Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΔ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2003.

ΛΑΤΣΟΥΔΗ Γ.: Η Περιφερειακή Διοίκηση και η Πολυβάθμια Αυτοδιοίκηση στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η περίπτωση της Αυστρίας και της Γερμανίας. Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΔ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2003.

ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΑΡΙΑ: Αρμοδιότητες Περιφερειών επί θεμάτων Ιδιωτικών Επενδύσεων σε διάφορες Χώρες: Η περίπτωση της Ιρλανδίας. Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΔ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2003.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ, ΛΑΜΠΡΙΝΗ: Η Εκπαίδευση και Επιμόρφωση ως μοχλός Ανάπτυξης στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ο ρόλος των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων για στελέχη όλων των βαθμίδων αυτοδιοίκησης στη Στήριξη και Προώθηση της Περιφερειακής Ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ισπανίας. Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2005.

ΠΙΤΣΟΥΛΗΣ Χ.: Περιφερειακή Διοίκηση και Πολυβάθμια Αυτοδιοίκηση στο Βέλγιο και την Ολλανδία. Εργασία στη ΙΔ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2003.

ΣΦΕΛΙΝΩΤΗ ΤΑΤΙΑΝΗ: Η πολιτιστική δράση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης: διερεύνηση της συμβολής των πρωτοβάθμιων Ο.Τ.Α στην διατήρηση και ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μελέτη Περιπτώσεων, Διπλωματική Εργασία, ΕΣΔΔ, ΙΕ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2004.

ΤΖΙΜΑΠΙΤΗ ΑΝΝΑ: Η Εκπαίδευση και Επιμόρφωση ως μοχλός Ανάπτυξης στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ο ρόλος των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων για στελέχη όλων των βαθμίδων αυτοδιοίκησης στη Στήριξη και Προώθηση της Περιφερειακής Ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ιρλανδίας, Σεμιναριακή Εργασία ΕΣΔΔ, ΙΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, 2005.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΕ., Κ.: Η ταυτότητα των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα, 2001.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, 8^ο Τεύχος, Αθήνα 1997 και 14^ο Τεύχος, Αθήνα 1998.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ: Η τοπική και περιφερειακή δημοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 1999.

ΚΑΛΑΡΡΥΤΗΣ, ΜΑΚΗΣ: Αναγκαία η ενημέρωση των πολιτών για τους νέους ρόλους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τεύχος 10, Αθήνα, 1997.

ΚΑΛΑΡΡΥΤΗΣ, ΜΑΚΗΣ: Τοπική Αυτοδιοίκηση: Απολεσθείσες Ευκαιρίες και νέες προοπτικές, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τεύχος 14, Αθήνα, 1998.

ΜΠΑΜΠΑΛΙΟΥΤΑΣ, ΛΑΜΠΡΟΣ: Η περιφερειακή Οργάνωση των κρατών της Βιβλικής Χερσονήσου, Περιοδικό Δήμος, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2004.

ΜΠΡΕΝΕΡ, ΠΑΤΡΙΚ: Ο εκσυγχρονισμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σήμερα Συγκριτική Προσέγγιση μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τετράδια Αυτοδιοίκησης-Επιστημονική Επιθεώρηση, περί τα «Κοινά των Πόλεων», ΚΕΔΚΕ, 2/2002.

ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ, Μ., Γ.: Ενωσιολογικό Περιεχόμενο και τομείς πολιτισμού. Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τεύχος 14, Αθήνα, 1998.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ: Μελέτη για τους Οργανισμούς Τοπικής και Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης στην Ευρώπη-Πορτογαλία, 1981.

ΤΣΑΚΗΡΙΑΝ – ΘΕΟΦΑΝΙΔΗ, ΟΛΓΑ: Τοπική Αυτοδιοίκηση και Πολιτιστική Διαχείριση: Τάσεις Ομογενοποίησης και Διαφοροποίησης, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τεύχη 15 και 16, Αθήνα, 1999

ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ, ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών, Έκθεση σχετικά με την υλοποίηση του προγράμματος «Πολιτισμός 2000» κατά τα έτη 2000 και 2001 (COM(2003) 722 τελικό), Βρυξέλλες, 24.11.2003.

Τετράδια Αυτοδιοίκησης: «Επιστημονική Επιθεώρηση περί τα κοινά των πόλεων», ΚΕΔΚΕ, 2002.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, ετήσια έκθεση 2006.

EUROSTAT, Ευρωπαϊκό Κέντρο Επικοινωνίας, Πληροφόρησης και Πολιτισμού: Ανάλυση των οικονομιών των 10 νέων κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Μία πρώτη αξιολόγηση και σχολιασμός των αποτελεσμάτων έρευνας που διεξήχθη από την Eurostat, Ευρωπαϊκό Κέντρο Επικοινωνίας, Πληροφόρησης και Πολιτισμού, Σειρά: Επιλεγμένες σύντομες αναλύσεις επί ειδικών ερευνών της Eurostat, Τεύχος 5.

B. Ξενόγλωσση

Athanassopoulos, GE., Const., Local Government: The Necessity for Major Moves Taken with Caution and Courage, Interview to Mr. Michalis Giokas, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Athanassopoulos, GE., Const., Regional and Local Structures in Greece and in member states of the European Union, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τεύχος 8, Αθήνα, 1997.

Austrian Commission for UNESCO, Annual 2004.

Bendtsen Bendt-Mikkelsen Brian, Denmark in the culture and experience economy-5 steps, for Danish government (ISBN digital 877960-053-0).

Centre for Administrative Innovation in the Euro Mediterranean Region, 2004, Cyprus, Administrative Reform, Innovation and Maintenance.

Central Office of Information London, Britain 1994 an official handbook, London HMSO.

City of Goteborg, Annual Report 2004, Sweden.

City of Malmo, Annual Report 2004, by city's Administration Office, Sweden.

Clews, Stanley J.A. (ed.): Malta Year Book 2002. Malta: De la Salle Brothers Publications, 2002.

Committee of the Regions, Regional and Local democracy in the European Union, Brussels, CdR 222/98.

Committee of the Regions, Regional & Local Government in EU: Responsibility and Research, Brussels, 2001.

Conference Warsaw Castle April 2003: Chance for Culture. Conference Reader prepared for the debate which was held in the Warsaw Castle on the 6th of April 2003.

Copenhagen County Authority 2001, The central Administration Economic Department.

Council of Europe/ERI Carts, Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, 7th edition, 2006.

Council of Europe, Structure and Operation OF Local and Regional Democracy: Portugal, 2005

Council of Europe, Intercultural and interfaith dialogue: Initiatives and responsibilities of Local authorities, Recommendation 170 (2005) of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, September, 2005.

Council of Europe, European Experts' Report by Mr Christopher GORDO, European Programme of National Culture Policy Reviews, Cultural Policy in Cyprus, 2004.

Council of Europe, National cultural policy in the Slovak Republic, National report – Summary, European Programme of National Cultural Policy Reviews, July 2002,.

Council of Europe, Structure and Operation OF Local and Regional Authorities in Financial Difficulties, Local and Regional Authorities in Europe, No.77, 2002.

Council of Europe, European Experts' Report by DENEL F., European Programme of National Culture Policy Reviews, Cultural Policy in Slovak Republic, 2002.

Council of Europe, Regional and Local Government in Austria, 2001.

Council of Europe, Structure and Operation OF Local and Regional Democracy: Austria, situation in 2000, Strasburg 2001.

Council of Europe, Structure and Operation OF Local and Regional Democracy: Greece, situation in 2000, Strasburg 2001

Council of Europe, Structure and Operation OF Local and Regional Democracy: United Kingdom, situation in 2000, Strasburg 2001

Council of Europe, Gerhard ENGEL (Germany) and Owen MASTERS (United Kingdom) Report on Local and Regional Democracy in Slovenia – CG (8) 6 Part II, 2001.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Italy, situation in 1999, Council of Europe Publishing, 2000.

Council of Europe, Effects on the financial autonomy of Local and regional authorities resulting from the limits set at European level on national debt, Local and Regional Authorities in Europe, No. 71, 2000.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Estonia, Strasburg, 1999.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Germany, situation in 1998, Strasburg, 1999.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Denmark, situation in 1998, Council of Europe Publishing.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Finland, situation in 1998, Council of Europe Publishing.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Ireland, situation in 1998, Council of Europe Publishing.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Sweden, situation in 1998, Council of Europe Publishing.

Council of Europe, Local Finance, Local and Regional Authorities in Europe, No. 61, Council of Europe Publishing, 1997.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Belgium, situation in 1997, Council of Europe Publishing.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: France, situation in 1997, Council of Europe Publishing.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Netherlands, situation in 1997, Council of Europe Publishing.

Council of Europe, Structure and Operation of Local and Regional Democracy: Spain, situation in 1996, Council of Europe Publishing, 1997.

Council of Europe, 1997, Structure and operation of Local and Regional Democracy, Malta Situation in 1997.

Council of Europe, 1998, Structure and operation of Local and Regional Democracy, Slovenia, situation in 1998.

Council of Europe Publishing, Recovery of Local and Regional Authorities in Financial Difficulties, Draft report prepared by the Steering Committee on Local and Regional Democracy (CDLR), Local and Regional Authorities in Europe. No. 77.

Council of Europe Publishing, Suoerision and Auditing of Local Authorities' Aciton, Report prepared by the Steering Committee on Local and Regional Democracy (CDLR), prepared with the collaboration of Prof. Juan Santamaria Pastor and Prof. Jean-Claude Nemery, Local and Regional Authorities in Europe, No. 77.

Culture policy in the Netherlands, 2003, Ministry of Education, Culture and Science in the Netherlands.

Danish Regions, Regional Government in Denmark, 4th revised edition, 2001.

Danish Ministry of Culture, Danish Cultural Policy, third edition 2002 (ISBN digital 87-7960-029-8).

Department of Culture, Arts and Leisure, Guidance to District Councils on the Development of Local Cultural Strategies

Deutsche UNESCO-Kommission, 2001.

Finnish Association of Local Government Studies, Finnish Local Government: Approaching the new millennium, ed. by Sari Pikkala 2002.

Government of Malta: Act N.V of 2002 (Laws of Malta): Malta Council for Culture and the Arts. Malta: Government Press, 2002. Government document.

Government of Malta: Act N.VI of 2002 (Laws of Malta): Cultural Heritage Act. Malta: Government Press, 2002. Government document.

Hofecker Franz-Otto: Oesteneich ist eine Kulturnation, Deutschland nur eine halbe? στο Deutsches Jahrbuch für Kulturmanagement 1999, Baden-Baden: Nomos-Verlagsgesellschaft, 2000.

Hofecker Franz-Otto: Federalismus als Herausforderung der Kulturpolitik und-statistik in Europa. Zur Kulturpolitischen Bedeutung des LIKUS-Ansatzes für Deutschland aus methodisch-organisatorischer Sicht, in Institut für Kulturpolitik: Jahrbuch für Kulturpolitik, Thema: "Bürgerchaftliches Engagement", Essen: Klartext-Verlag, 2001.

Ilczuk D.: Comparative Analysis of National Development Plan 2007/2013 and National Development Strategy 2004–2013, Pro Cultura, Warsaw 2005.

Ilczuk D.: Cultural Citizenship. Cultural Policy in civic society. Krakow: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellockiego, 2002.

Ilczuk D.: Cultural citizenship. Civil society and cultural policy in Europe, Boekmanstudies, Amsterdam, 2001.

Interarts – EFAH: Report on the state of cultural cooperation in Europe, Final report For the European Commission Directorate-General for Education and Culture, 3 October 2003.

Kulturförderungsbericht 2004 von Tirol

Law On Local Elections: Official Gazette of the Republic of Slovenia, no. 72/93, 7/94, 33/94, 70/95.

Lesay Jean Damien, Les dépenses culturelles des collectivités territoriales, février 2004 (άρθρο στον δικτυακό τόπο Localtis)

Local Governments In Central And Eastern Europe, Chapter 9, Decentralization: Experiments And Reforms.

Local finance in Europe, Local and Regional Authorities in Europe, No. 61, Council of Europe Publishing.

Ministry of Education and Culture of the Republic of Cyprus, 2004 EUROPEAN PROGRAMME OF NATIONAL CULTURAL POLICY REVIEWS, Cultural Policy in Cyprus – National Report

Monplet Jose, Decentralisation culturelle: des compétences élargies, des responsabilités accrues, mars 2002 (άρθρο στο δικτυακό τόπο Localtis)

National Association of Local Authorities in Denmark, Local Government in Denmark, Kommunernes Landsforening Mars 1999.

National Office of Statistics: Kultura 2000. Malta: NOS, 2002. Government document.

New Europeans and Culture, Eurobarometer 2003.1, Public opinion in the candidate countries, Fieldwork: March – April 2003, July 2003.

Parliamentary Secretariat for Youth and Sport (Ministry of Education). Youth Policy in Malta. Malta: Printwell Ltd., 1999. Government document.

Poirrier Philippe, Les Collectivités locales et la Culture, Les formes et l' institutionnalisation, XIXe-XXe siècles, La Documentation française 2003.

Public administration in Slovakia: basic characteristics, Information material, 11-5-2004, www.government.gov.sk.

Regionalization and its effects on local self-government, Report prepared by the Steering Committee on Local and Regional Democracy (CDLR), prepared with the collaboration of Professor Gerard Marcou, Local and Regional Authorities in Europe, No. 77, Council of Europe Publishing.

Richards Denis: Ιστορία της Σύγχρονης Ευρώπης (1789-2000), μτφ. Φ.Κ. ΒΩΡΟΣ, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 2001.

Royal Ministry of Foreign Affairs, Ballet, Dance and Theatre, factsheet Denmark.

Soendennann Michael, Zur Lage der Kulturwirtschaft in Deutschland 1999/2000 στο Deutsches Jahrbuch für Kulturmanagement 1999, Baden-Baden: Nomos-Verlagsgesellschaft, 2000.

Stanka Setnikar-Canka, Stane Vlaj and Maja Klun, 2002, Local Government in Slovenia.

Statistik Austria/Bundesanstalt Statistik Österreich (Hrsg.) (2001): "Öffentliche Kulturausgaben" in Kulturstatistik 1999 Wien: Kommissionsverlag Österreich GmbH.

Steering Committee for culture, 2002, European Programme Of National Cultural Policy, Reviews, National Cultural Policy In Malta Report Of A European Group Of Experts By Anthony Everitt (September 2002).

Swedish Institute, The Swedish System of Government, Mars 2005.

Swedish Institute, Local Government in Sweden, Mars 2005.

Statistische Ämter des Bundes und der Länder (Hrsg.) (2001): Kulturfinanzbericht 2000, Stuttgart: Metzler-Poeschl-Verlag: Stuttgart.

The Law on Local Self-Government, Official Gazette of the Republic of Slovenia, no. 72/93, 57/94, 14/95, 26/97, 70/97, 10/98, 74/98, 70/00 Decision of the Constitutional Court: Official Gazette of the Republic of Slovenia, no. 6/94, 45/94, 20/95, 73/95, 9/96, 39/96, 44/96, 59/99).

The Ministry of Education and Culture (Policy Unit): Il-Politika Kulturali f' Malta – Cultural Policy in Malta, A Discussion Document. Malta: Ministry of Education and Culture, 2001. Revised in 2002. Government document.

The National Strategy for the Development of Culture in 2004 – 2007. Warsaw: Ministry of Culture, 2004. Available at <http://www.mkidn.gov.pl>.

United Nations, Division for Public Administration and Development Management (DPADM), Department of Economic and Social Affairs (DESA), REPUBLIC OF CYPRUS, Public Administration Country Profile, February 2004.

United Nations, Division for Public Administration and Development Management (DPADM), Department of Economic and Social Affairs (DESA), REPUBLIC OF MALTA, Public Administration Profile, May 2004.

United Nations, Division for Public Administration and Development Management (DPADM), Department of Economic and Social Affairs (DESA), REPUBLIC OF SLOVENIA, Public Administration Country Profile, May 2004.

Αγνσίλαος ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η συμβολή του χωροταξικού σχεδιασμού στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στις παράκτιες περιοχές της Ελλάδος και η ευρωπαϊκή πολιτική

Διδακτορική διατριβή

Η διατριβή εκπονήθηκε στην Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Ε.Μ. Πολυτεχνείου και η αναγόρευση του κ. Α. Οικονόμου σε Διδάκτορα έγινε το 2008.

Επιβλέπων την διατριβή: Μηνάς Αγγελίδης, Καθηγητής Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας Σχολής Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.

Μέλη της Επιτροπής επίβλεψης: Χάρης Κοκκώσης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και Πολυξένη Κοσμάκη, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

Βιογραφικά στοιχεία του κ. Α. Οικονόμου

Ο κ. Α. Οικονόμου είναι κάτοχος πτυχίου Περιβαλλοντολόγου Πανεπιστημίου Αιγαίου (1994) και μεταπτυχιακού διπλώματος του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ) ΤΟΥ Ε.Μ.Π.: «Αρχιτεκτονική και Σχεδιασμός του χώρου» - κατεύθυνση: Πολεοδομία και Χωροταξία (2002). Έχει πραγματοποιήσει έως τώρα (2008) τέσσερις δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά (με κριτές) και έχει συμμετάσχει σε έξι Συνέδρια, με εισηγήσεις οι οποίες δημοσιεύθηκαν στα αντίστοιχα έντυπα και / ή ηλεκτρονικά Πρακτικά.

Το περιεχόμενο της διατριβής

Συνοπτικά, η διατριβή του κ. Α. Οικονόμου περιλαμβάνει εννέα κεφάλαια (283 σελίδες), βιβλιογραφία - πηγές (12 σελίδες) και παραρτήματα.

Σε γενικές γραμμές, η έρευνα αρθρώνεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αναφέρεται στην πολιτική διάσταση του θέματος, δηλαδή στον τρόπο και το βαθμό που έχουν επιδράσει οι διάφορες πολιτικές και το δεύτερο επίπεδο αναφέρεται στην ανάλυση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και των χωρικών επιπτώσεων στον παράκτιο χώρο. Οι επιμέρους στόχοι της διατριβής αναπτύσσονται στο κεφάλαιο των υποθέσεων εργασίας.

Ειδικότερα:

Στο *Κεφάλαιο 1* αρχικά διερευνώνται τα προβλήματα του παράκτιου χώρου με σημείο αναφοράς τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Η προκαταρκτική αυτή διερεύνηση βοηθά στη διατύπωση των υποθέσεων εργασίας και στον καθορισμό των ερευνητικών κατευθύνσεων. Σε πρώτο στάδιο διατυπώνονται τα βασικά ερωτήματα της έρευνας, τα

οποία σε δεύτερο στάδιο εξειδικεύονται σε επί μέρους υποθέσεις εργασίας. Ακολουθούν διατυπώνονται και οι μεθοδολογικές και ερευνητικές προσεγγίσεις οι οποίες ακολουθούνται στη διατριβή, καθώς και τα χωρικά επίπεδα στα οποία αναφέρονται.

Στο *Κεφάλαιο 2* αναπτύσσονται τα χαρακτηριστικά του παράκτιου Ευρωπαϊκού Χώρου, η σημασία του για τη χωρική ανάπτυξη και το περιβάλλον, καθώς και τα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζει τις τελευταίες δεκαετίες. Στη συνέχεια του Κεφαλαίου αναλύεται η νέα Κοινοτική προσέγγιση του παράκτιου χώρου, οι επί μέρους πολιτικές και στο τέλος γίνεται εστίαση στην Κοινοτική πολιτική για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών.

Το *Κεφάλαιο 3* αναφέρεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ελληνικού παράκτιου χώρου και καταγράφονται τα διάφορα χωρικά προβλήματα που δημιουργούν οι εντάσεις των χρήσεων γης, με παράλληλη αιτιολόγηση των προβλημάτων που εμφανίζονται με μεγάλη ένταση σε μερικές περιοχές. Ακολούθως το κεφάλαιο επικεντρώνεται στην επίδραση του τουρισμού στον παράκτιο χώρο, στην ανάλυση και εκτίμηση της τουριστικής ανάπτυξης και στο κείμενο σημασιών ζήτημα της χωρητικής φέρουσας ικανότητας.

Στο *Κεφάλαιο 4* ερευνώνται οι Ελληνικές χωρικές και περιβαλλοντικές πολιτικές που έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και εξέλιξη του Ελληνικού παράκτιου χώρου. Επίσης, διερευνάται ο ρόλος, που έπαιξαν τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης στην ανάπτυξη του.

Στο *Κεφάλαιο 5* αρχικά καταγράφονται οι βασικοί τύποι των παράκτιων περιοχών όπως προκύπτουν μέσα από τις σχετικές έρευνες και τη διεθνή βιβλιογραφία. Στη συνέχεια, γίνεται μια τυπολόγηση των παράκτιων περιοχών, με στόχο να εξαχθούν συμπεράσματα για την επιλογή των μελετών περίπτωσης. Καθορίζονται τα κριτήρια και τελικά επιλέγονται οι περιοχές προς έρευνα βάσει των αρχικών υποθέσεων εργασίας.

Στο *Κεφάλαιο 6* αναπτύσσεται η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί η διατριβή και καθορίζονται οι άξονες αυτής της διερεύνησης.

Στο *Κεφάλαιο 7* αναφέρεται στην ανάλυση της πρώτης μελέτης περίπτωσης και στα αποτελέσματά της. Στο κεφάλαιο αυτό αναπτύσσεται και το πολύ σημαντικό θέμα της χωρητικής φέρουσας ικανότητας.

Το *Κεφάλαιο 8* αναφέρεται στη δεύτερη μελέτη περίπτωσης και τα αποτελέσματά της.

Στο *Κεφάλαιο 9* παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας από τη σύγκριση των δυο περιοχών μεταξύ τους και συνδέονται αυτά με τις αρχικές υποθέσεις εργασίας. Στο τέλος της διατριβής διατυπώνονται συμπεράσματα σχετικά με τις επιδράσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στον παράκτιο χώρο. Εξάγονται επίσης και συγκεκριμένα συμπεράσματα που αφορούν αμιγώς τον Ελληνικό παράκτιο χώρο.

Οι επιστημονικές συμβολές της διατριβής

Η διατριβή ερευνά τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στον παράκτιο ευρωπαϊκό χώρο και εστιάζεται περισσότερο στον ελληνικό, με έμφαση στις τουριστικές δραστηριότητες, οι οποίες στην Ελλάδα ασκούν σε αυτές τις περιοχές καθοριστική επίδραση.

Ο παράκτιος χώρος έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας στο παρελθόν και έχει υπογραμμιστεί τόσο η σημασία του για την ανάπτυξη, όσο και τα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζει λόγω της ιδιαιτερότητάς του. Όπως επιβεβαιώθηκε ειδικότερα από την διατριβή, δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς οι επιπτώσεις των χρήσεων γης ούτε και οι επιδράσεις των διαφόρων πολιτικών στην τελική διαμόρφωση της παράκτιας ζώνης και στην περαιτέρω ανάπτυξη της. Οι περισσότερες έρευνες εστιάζονται στις στενά οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στον παράκτιο χώρο. Αντί-

θετα, η παρούσα διατριβή επιχειρεί να προσεγγίσει τις επιπτώσεις των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών στο σύνολο των πτυχών της κατάστασης του σημερινού παράκτιου χώρου, με έμφαση στις χωρικές αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές πτυχές.

Αρχικά εξετάζονται οι επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο σύνολο των παράκτιων ζωνών της Χώρας στη βάση κατάλληλης κατηγοριοποίησης αυτών των ζωνών και εξάγονται συμπεράσματα ως προς την ένταση των δραστηριοτήτων -ιδίως των τουριστικών- και άρα και των πιέσεων που ασκούνται ανά τύπο παράκτιας ζώνης. Στη συνέχεια, στη βάση ακριβώς των συμπερασμάτων αυτής της τυπολόγησης των επιδράσεων ανά ζώνες, γίνεται εστίαση σε δύο μικρότερες ζώνες/περιοχές περιπτώσεις, σε επίπεδο δημοτικού διαμερίσματος, το οποίο είναι και το περισσότερο πρόσφορο για να μελετηθούν σε βάθος οι επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μέσω των χρήσεων γης όπως και των διαφόρων πολιτικών και έχουν εφαρμοστεί. Αυτό επιτρέπει να εξεχθούν συμπεράσματα για τις εξεταζόμενες περιοχές τα οποία μπορούν να αναχθούν στο σύνολο της Χώρας, λόγω της αντιπροσωπευτικότητάς τους.

Σημειώνεται ότι η διατριβή δεν εστιάζεται μόνο στις τουριστικές δραστηριότητες που αποτελούν στις τελευταίες δεκαετίες, τις κύριες και ταχύτερα αναπτυσσόμενες δραστηριότητες του ελληνικού παράκτιου χώρου, αλλά επεκτείνεται και στους άλλους τομείς παραγωγής που έχουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των παράκτιων ζωνών.

Η διατριβή διερευνά τόσο τις πιέσεις που ασκεί η ανάπτυξη στον παράκτιο χώρο και τα χωρικά προβλήματα που προκύπτουν όσο και με τα θέματα σχεδιασμού και εφαρμογής πολιτικών στην Ελλάδα και στην Ευρώπη γενικότερα. Η ανάλυση της αναπτυξιακής δυναμικής του ελληνικού παράκτιου χώρου (τόσο συνολικά όσο και μέσω της επιτόπιας έρευνας) στη βάση μιας προβληματικής για το σύνολο του Κοινοτικού χώρου δίνει στη διατριβή τη δυνατότητα γενίκευσης των συμπερασμάτων της όχι μόνο για τις Ελληνικές περιοχές αλλά και για τις άλλες Ευρωπαϊκές παράκτιες περιοχές που παρουσιάζουν παρόμοιες ανθρώπινες δραστηριότητες και φυσικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά. Βέβαια, η εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του Ελληνικού παράκτιου χώρου, όπως βέβαια και η μεγάλη σημασία του για τη χώρα μας προσδίδουν στη διατριβή μεγαλύτερη αξία.

Η διατριβή καταλήγει σε πολύ αξιολογικά συμπεράσματα όσον αφορά στην ένταση των χωρικών και των περιβαλλοντικών προβλημάτων στον παράκτιο χώρο, η οποία φθάνει ή και υπερβαίνει, σε ορισμένους τύπους περιοχών, την φέρουσα ικανότητά τους. Τα συμπεράσματα αυτά είναι ιδιαίτερα χρήσιμα τόσο για τη διαμόρφωση κατευθύνσεων πολιτικής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του παράκτιου χώρου όσο και για τη λήψη αποφάσεων για καλύτερο σχεδιασμό της εφαρμογής των σχετικών πολιτικών και ευρύτερα για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών. Δηλαδή, τόσο η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων και της γνωσιολογίας, όσο και τα γενικά και επιμέρους συμπεράσματα της διατριβής, μπορούν να συμβάλουν στην προστασία του παράκτιου χώρου και στην περαιτέρω «προσεκτική» ανάπτυξή του -μέσω της κατάλληλης διαχείρισης- όσο και γενικότερα στην επιστημονική περιοχή του χωρικού σχεδιασμού.

Τέλος, η διατριβή μπορεί να αποτελέσει, μέσω της αξιοποίησης των μεθοδολογικών όπως και των εμπειρικών συμπερασμάτων της -στο εθνικό και στο τοπικό επίπεδο- τη βάση για περαιτέρω συγκριτικές διερευνήσεις, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα και σε άλλους μελλοντικούς ερευνητές να εμβαθύνουν την έρευνα των θεμάτων του παράκτιου χώρου και σε άλλους συμπληρωματικούς τομείς, πολύ περισσότερο εφόσον ο παράκτιος χώρος συγκεντρώνει διευρυνόμενο επιστημονικό ενδιαφέρον λόγω των έντονα αυξανόμενων πιέσεων που υφίσταται.

Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Δρ Βασ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΕΡΡΑΚΗΣ

(Επιμέλεια)

ΚΟΣΟΒΟ

Ανατρέποντας τη διεθνή δικαιοταξία: αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21ο αιώνα

Κανείς δεν μπορεί να προβλέψει αντιδράσεις, συμπεριφορές, αλλά και τις επιπτώσεις, ιδίως όταν όλοι γνωρίζουν ότι η διεθνής νομιμότητα, με την ανάδυση ενός ανεξάρτητου Κοσόβου. Θα υποστεί ένα σοβαρό πλήγμα με αρνητικές συνέπειες για τις βασικές συνιστώσες της διεθνούς δικαιοταξίας, δηλαδή την εθνική κυριαρχία, την πολιτική ανεξαρτησία και ακεραιότητα του κράτους, αλλά και επαναπροσανατολίζοντας εθνικές διεκδικήσεις γύρω από το δικαίωμα αυτοδιάθεσης.

Κι επειδή η μονομερής ανεξαρτησία του Κοσόβου θα αναγνωρισθεί και θα υποστηριχθεί από τη διεθνή κοινότητα, χωρίς την παρουσία της οποίας θ' αποτελέσει χίμαιρα, γίνεται φανερό ακόμη περισσότερο η ευθύνη που βαρύνει ορισμένα διεθνή όργανα και οργανισμούς, ιδίως τον ΟΗΕ και την ΕΕ.

Βέβαια, πρωταρχικά η ευθύνη ανήκει στα Ην. Έθνη, που, ήδη, με την απόφαση 1244/1999 και την εγκαθίδρυση μιας διεθνούς διοίκησης (UNMIK), οδήγησε αναπόδραστα σε πρωτογενείς τριβές με πολλές αρχές και κανόνες διεθνούς δικαίου, σ' ένα πλαίσιο ρευστότητας και κατακερματισμού του διεθνούς δικαίου.

Όταν, όμως, δεν πρόκειται για λάθη-όπως αυτά της ΕΕ και της επιτροπής Badinter στην πρώην Γιουγκοσλαβία-, αλλά για επιλογές πολιτικής μανιχαϊσμού επέκεινα της διεθνούς νομιμότητας, τότε μεγαλώνει η ανησυχία για το μέλλον της διεθνούς δικαιοταξίας.

Η διεθνής κοινότητα δεν μπορεί ασυλλόγιστα να δημιουργεί και να προάγει κράτη, που εκ γενετής παρουσιάζουν λειτουργικά προβλήματα δόμησης (κυριαρχία, ανεξαρτησία κ.λπ.) και βιωσιμότητας· οντότητες που προκαλούν τριβές με το ισχύον διεθνές δίκαιο, τα δικαιώματα του ανθρώπου και το κράτος δικαίου, με ανεξέλεγκτες συνέπειες για το μέλλον.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Τον Ιούλιο 2007, στα πλαίσια του (τρίτου) ετήσιου Σεμιναρίου Διεθνούς Δικαίου που διοργανώθηκε στο Ναύπλιο, με τη συνδρομή του ΕΚΕΚΔΑΑΔ και της Έδρας J. Monnet «Δημοκρατία και Δικαιώματα του Ανθρώπου στην ΕΕ», πραγματοποιήθηκε στο «Βουλευτικό» και μια ανοιχτή συζήτηση στρογγυλής τραπέζης (Εσπερίδα) για το Κόσοβο. Σ' αυτήν συμμετείχαν οι Καθηγητές Κ. Οικονομίδης, Α. Μπρεδήμας, Στ Περράκης, Κ. Χατζηκωνσταντίνου, Γ. Τσάλτας, οι Αναπλ. Καθηγητές Λ. - Α. Σισιλιάνος, Κ. Αρβανιτόπουλος, Κ. Υφαντής, ο Λέκτορας Β. Καρακωνστανόγλου, ο επίτιμος πρόεδρος Γ. Σέκερης και ο δημοσιογράφος Στ. Λυγερός.

Την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα συζήτηση για τις νομικές και πολιτικές πτυχές του Κοσοβαρικού ζητήματος, υπό το φως του σχεδίου Αχτισάαρι και της προτεινόμενης δημιουργίας ανεξάρτητου κράτους, παρακολούθησαν 55 περίπου μεταπτυχιακοί φοιτητές και υποψήφιοι διδάκτορες από τα Πανεπιστήμια «Πάντειο», «Καποδιστριακό» και «Αριστοτέλειο», καθώς και πολλοί Αναπλιώτες. Η συζήτηση ανέδειξε όλα τα κρίσιμα ζητήματα δικαίου και πολιτικής που προκύπτουν μέσα από τη δύσκολη ανάδυση στη διεθνή κοινότητα μας νέας οντότητας σε συνθήκες ρήξης με την ισχύουσα διεθνή νομομότητα.

Στον παρόντα τόμο συγκεντρώνονται επικαιροποιημένες και συμπληρωμένες -υπό το πρίσμα των τρεχουσών εξελίξεων- εισηγήσεις που παρουσιάστηκαν στο Σεμινάριο του Ναυπλίου. Συνθέτουν ένα χρήσιμο σύνολο που περιγράφει κι αναλύει τις διαστάσεις του «Κοσόβου» ως μελλοντικής κρατικής οντότητας και τις παραγόμενες τριβές με τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, μ' ό,τι συνεπάγεται τούτο σε διεθνές επίπεδο. Κάτι που θα 'πρεπε να καταστήσει προσεκτικότερους τους διεθνείς δρώντες, ιδίως τα Ην. Έθνη και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ναύπλιο, 27.12.2007

Καθηγητής Στέλιος Περράκης
Διευθυντής του ΕΚΕΚΔΑΑΔ Έδρα J. Monnet
«Δημοκρατία και Δικαιώματα του Ανθρώπου στην ΕΕ»

Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των Σχολικών Υποδομών στην Ελλάδα μέσω Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα

Του Καθηγητού κ. Π. ΠΑΤΑΡΓΙΑ
Διευθυν. Συμβούλου Οργ. Σχ. Κτιρίων

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε έναν κόσμο που συνεχώς μεταβάλλεται, σε μια κοινωνία που καθημερινά αλλάζει, ο ρόλος της Παιδείας αποτελεί ιδιαίτερα καθοριστικό παράγοντα.

Σε αυτή την κατεύθυνση οι Σχολικές Υποδομές, που περιλαμβάνουν υπό την ευρύτερη έννοια τις Διδακτικές - Αθλητικές και Πολιτιστικές εγκαταστάσεις, καλούνται να διαμορφώσουν το απαραίτητο εκπαιδευτικό περιβάλλον για την μετάδοση στη σημερινή μας νεολαία της κατάλληλης γνώσης και παιδείας, μέσα σε ένα πλαίσιο πολιτισμού και κοινωνικής ευαισθησίας. Οι σημερινές σχολικές υποδομές της Ελλάδος, παρά τη σημαντική ποσοτική και ποιοτική τους βελτίωση τα τελευταία χρόνια, χρειάζονται ακόμη μεγάλη προσπάθεια, πολλές νέες υποδομές και μεγάλες πιστώσεις, για να πει κανείς ότι η χώρα διαθέτει σύγχρονες σχολικές υποδομές.

Εάν αναλογισθεί κανείς ότι 4.500 σχολικές μονάδες σε ολόκληρη τη χώρα έχουν ηλικία μεγαλύτερη από 45 ~ 50 χρόνια, αντιλαμβάνεται πλήρως το μέγεθος του έργου που πρέπει να γίνει.

Σ' αυτή την κατεύθυνση οι Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα καλούνται να συμβάλλουν αποφασιστικά στην επιτάχυνση υλοποίησης κατασκευής των απαιτούμενων υποδομών, μέσω οικονομικών πόρων και τεχνογνωσίας.

Ας παρακολουθήσουμε όμως σταδιακά τη σημερινή εικόνα των Ελληνικών Σχολικών Υποδομών, για να καταλήξουμε στο τέλος τι καλούνται να υλοποιήσουν οι Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα, σαν μία δεύτερη γραμμή παραγωγής Σχολικών Έργων.

2. ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ (Ο.Σ.Κ.)

Ο Οργανισμός Σχολικών Κτιρίων, έχοντας την ευθύνη των Σχολικών Υποδομών άμεσα ή έμμεσα σε ολόκληρη την επικράτεια, κάτω από την επιτελική κατεύθυνση του Υπουργείου Παιδείας, έχει χαράξει Βασικούς Στόχους και Προτεραιότητες που είναι οι εξής:

- 2.1 Εξάλειψη Διπλοβάρδιας.
- 2.2 Εξάλειψη Μισθωμένων Κτιρίων.

- 2.3 Αναβάθμιση των λειτουργούντων σχολείων
- 2.4 Βιοκλιματικά Σχολεία.
- 2.5 Ειδικά Σχολεία.
- 2.6 Σχολικές Αθλητικές και Πολιτισμικές Υποδομές.

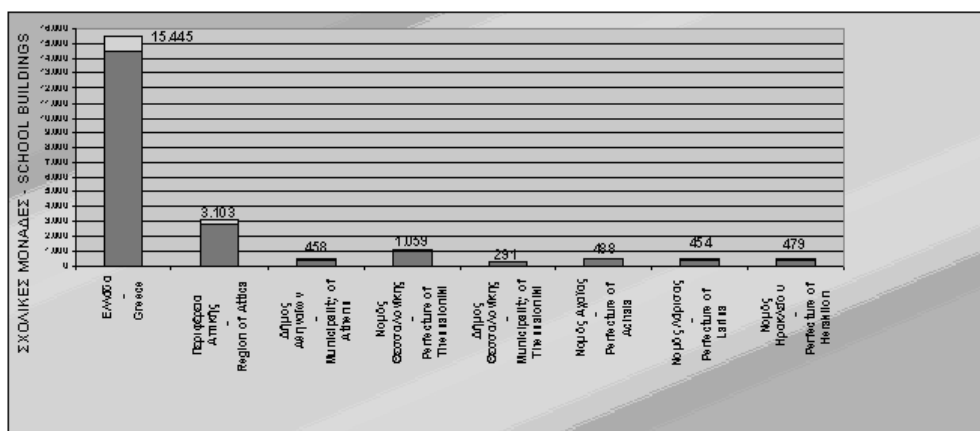
3. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ

Η ορεινή και η νησιώτικη φυσιογνωμία της Ελλάδος απαιτούν μεγάλο αριθμό σχολικών υποδομών σε ολόκληρη τη χώρα.

Επί πλέον η μετακίνηση πληθυσμακού δυναμικού, τόσο από μικρά χωριά σε μεγάλες κομποπόλεις ή αστικά κέντρα, όσο και η ανάπτυξη των περιφερειακών περιοχών των μεγάλων αστικών κέντρων, απαιτούν συνεχώς νέες σχολικές υποδομές.

Η συνολική εικόνα των σχολείων της Ελλάδος παρουσιάζεται στον ΠΙΝΑΚΑ 1, με αναφορές πέραν της συνολικής Ελλαδικής εικόνας και στις μεγαλύτερες περιφέρειες της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
TABLE 1
ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
NUMBER OF SCHOOL BUILDINGS IN GREECE

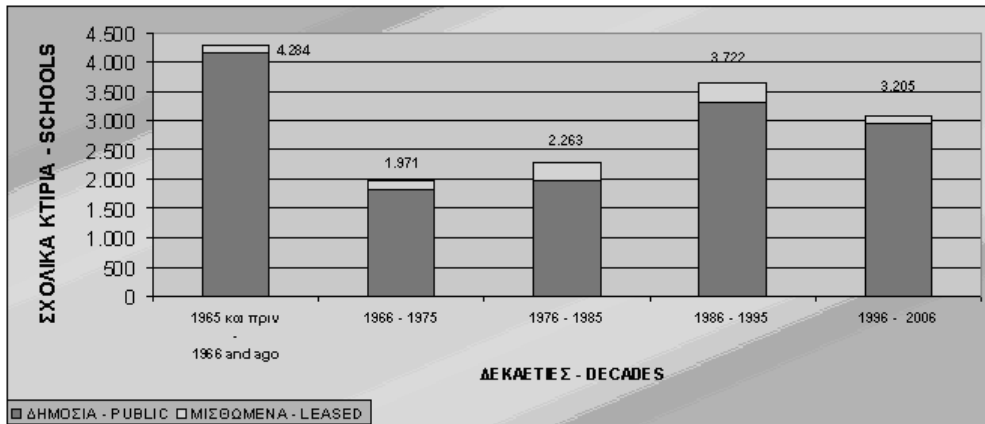

Η παλαιότητα των κτιρίων επίσης αποτελεί ένα σημαντικότατο πρόβλημα για τις Σχολικές υποδομές στην Ελλάδα. Όπως παρουσιάζεται στον ΠΙΝΑΚΑ 2, 4.284 Σχολικές μονάδες είναι κατασκευασμένες προ του 1965.

Η πλειοψηφία αυτών των σχολείων έχουν κατασκευασθεί προ του 1959 χωρίς αντισεισμικό κανονισμό.

Στις αρχές του 2005 ξεκίνησε ένα πολύ μεγάλο πρόγραμμα προσεισμικού ελέγχου σ' αυτά τα Σχολεία, το οποίο ολοκληρώνεται σε τρεις μήνες. Εδώ πρέπει να τονισθεί ότι ο προσεισμικός έλεγχος γίνεται με την ευθύνη των πέντε Πολυτεχνείων της χώρας, ενώ η συσταθείσα επιτροπή παρακολούθησης του προγράμματος, που αποτελείται από καθηγητές των Πολυτεχνείων, εκπροσώπους του Τ.Ε.Ε. και του Οργανισμού Αντισεισμικής Προστασίας και του Ο.Σ.Κ., συνεδριάζει ανελλιπώς από την αρχή του προγράμματος κάθε μήνα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
TABLE 2
ΠΑΛΑΙΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
GREECE - SCHOOL BUILDING CONSTRUCTION YEAR

Η εικόνα των Νομών της Ελλάδος σε επίπεδα Διπλοβάρδιας και Μισθωμένων Σχολείων παρουσιάζεται στον ΠΙΝΑΚΑ 3.

Η δυσκολία εξεύρεσης των κατάλληλων οικοπέδων αλλά και η χρονοβόρος διαδικασία απόκτησής τους δυσκολεύουν σημαντικά την προσπάθεια ταχύτερης μείωσης των ποσοστών που καταγράφονται σήμερα.

Ήδη η διπλοβάρδια στην περιφέρεια Αττικής από 8,3 % που ήταν το 2004 μειώθηκε σε 3 % στο τέλος του 2007.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
TABLE 3
ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΕ ΔΙΠΛΗ ΒΑΡΔΙΑ ΚΑΙ ΜΙΣΘΩΜΕΝΑ ΚΤΙΡΙΑ
ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ('05-'06)

A/A	ΝΟΜΑΡΧΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ	ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΕ ΔΙΠΛΗ ΒΑΡΔΙΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΔΙΠΛΗΣ ΒΑΡΔΙΑΣ	ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΕ ΜΙΣΘΩΜΕΝΟ ΚΤΙΡΙΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΙΣΘΩΜΕΝΩΝ
1	ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	443	3	0,7%	62	14,0 %
2	ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	164	3	1,8%	19	11,6 %
3	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3105	94	3,0 %	164	5,3%
4	ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	377	1	0,3%	48	12,7%
5	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	229	19	8,3%	11	4,8%
6	ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	479	12	2,5%	61	12,7%
7	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	107	0	0,0%	13	12,1%
8	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	1059	223	21,1%	65	6,1%
9	ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	154	0	0,0%	23	14,9%
10	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	455	30	6,6%	21	4,6%
11	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	325	32	9,8%	21	6,5%
12	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	199	19	9,5%	4	2,0%
13	ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	242	16	6,6%	29	12,0%

4. ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ Ο.Σ.Κ. ΑΠΟ ΤΟ 2004 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Στο συγκεκριμένο διάστημα ο Ο.Σ.Κ. έχει απορροφήσει ποσό 767.000.000 € και έχει υλοποιήσει τα εξής έργα:

4.1 Κατασκευή 325 Νέων Σχολείων.

4.2 Επέκταση – Αναβάθμιση 162 Σχολείων.

4.3 Παρέδωσε συνολικά 4.134 σχολικές αίθουσες.

4.4 33 Κλειστά Γυμναστήρια.

4.5 Υλοποιείται πρόγραμμα 43 Ειδικών Σχολείων.

4.6 Αναπτύσσει τεράστιο έργο κατασκευής 96 Σχολείων στο Νομό Θεσσαλονίκης κόστους 250.000.000 €.

4.7 Τριπλασίασε σε σχέση με το 2003 τον εξοπλισμό των Σχολείων σε Ηλεκτρονικά και Συμβατικά μέσα.

4.8 Προγραμματίσει, μελέτησε και ξεκινάει να κατασκευάζει πλέον τα βιοκλιματικά και οικολογικά Σχολεία.

5. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ Ο.Σ.Κ. 2008 – 2012

Το πενταετές πρόγραμμα του Ο.Σ.Κ. προβλέπει την κατασκευή 1.200 Νέων Σχολείων. Αναλυτικά:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4**TABLE 4**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ 2008 - 2012		
	ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ
1.	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ	833
2.	ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ – ΓΥΜΝΑΣΙΑ - ΛΥΚΕΙΑ - ΕΠΑΛ	400
3.	ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΕΙΣ	500
4.	ΟΙΚΟΠΕΔΑ	150
5.	ΚΛΕΙΣΤΑ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΑ	100
6.	ΘΕΑΤΡΑ – ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ	50
7.	ΑΥΛΕΙΟΙ ΧΩΡΟΙ	500
	ΣΥΝΟΛΟ:	2.533

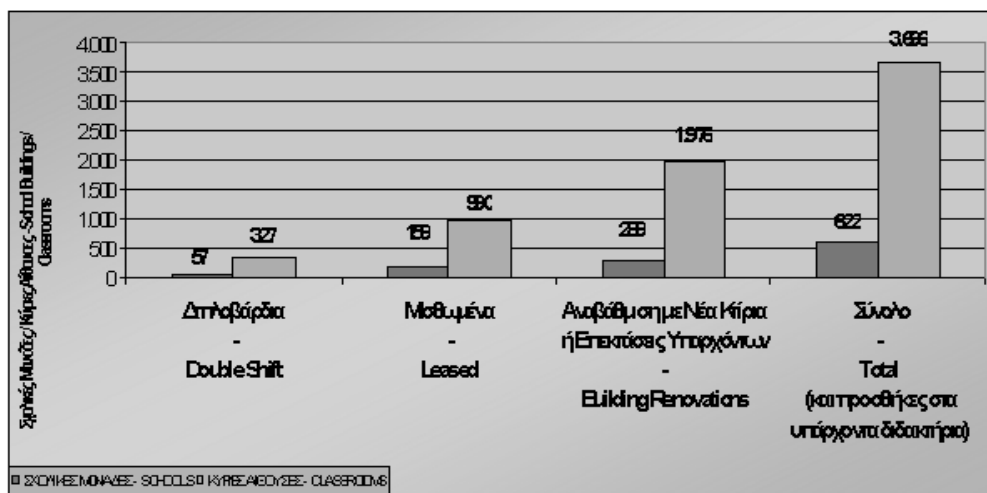
Απαραίτητη προϋπόθεση υλοποίησης του προγράμματος είναι η εξεύρεση και παραχώρηση των αντίστοιχων οικοπέδων από Ν.Α. και Δήμους, ιδιαίτερα για τα Νηπιαγωγεία.

Στα πλαίσια του πενταετούς προγράμματος και συγκεκριμένα στον ΠΙΝΑΚΑ 5 παρουσιάζονται τα απαιτούμενα έργα για εξάλειψη της Διπλοβάρδιας, των Μισθωμένων καθώς και τις απαιτούμενες αναβαθμίσεις στην περιφέρεια Αττικής, ενώ στον ΠΙΝΑΚΑ 6 εμφανίζεται το κόστος των αντίστοιχων έργων.

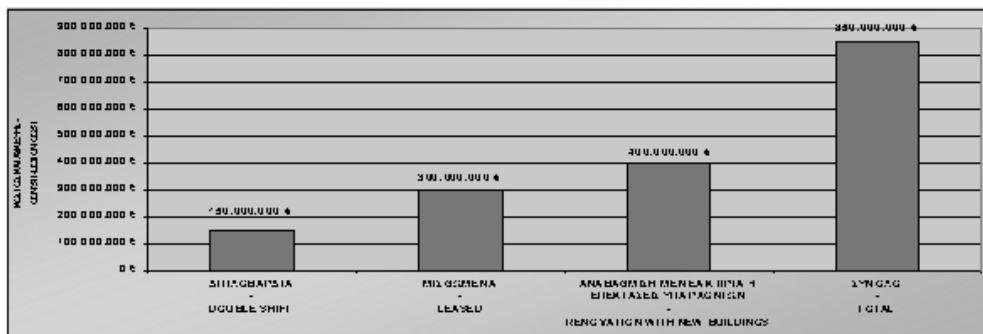
Τέλος με την προσθήκη των απαιτούμενων υπόλοιπων Σχολικών Υποδομών στην περιφέρεια Αττικής οδηγούμεθα στον ΠΙΝΑΚΑ 7, ο οποίος παρουσιάζει με ανάγλυφο τρόπο την απαιτούμενη επένδυση για πλήρη εκσυγχρονισμό των Σχολικών Υποδομών στο Λεκανοπέδιο Αττικής.

Επεκτείνοντας τα συγκεκριμένα στοιχεία σε ολόκληρη την Ελλάδα οδηγούμεθα στο συμπέρασμα ότι το απαιτούμενο ποσόν πλησιάζει τα 3,0 Δισεκατομμύρια € προκειμένου η χώρα να αποκτήσει σύγχρονες σχολικές υποδομές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
TABLE 5
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΝΕΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΓΙΑ ΕΞΑΛΕΙΨΗ
ΔΙΠΛΟΒΑΡΔΙΑΣ, ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΙΣΘΩΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ
REGION OF ATTICA
NEW SCHOOL BUILDINGS AND CLASSROOMS NECESSARY FOR THE
ELIMINATION OF DOUBLE SHIFT - REPLACEMENT OF LEASED
BUILDINGS AND BUILDING RENOVATION

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
TABLE 6
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΚΟΣΤΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΝΕΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
REGION OF ATTICA
NEW SCHOOL BUILDING CONSTRUCTION COST

ΠΙΝΑΚΑΣ 7
TABLE 7
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ - ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ
REGION OF ATTICA - TOTAL INVESTMENT

6. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ. ΣΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

Είναι προφανές ότι το Π.Δ.Ε. της Ελλάδος για να καλύψει το ανωτέρω ποσόν θα χρειασθεί διάστημα 12 ~ 14 ετών χρησιμοποιώντας, πέραν του Π.Δ.Ε. και τα απαιτούμενα δάνεια, προκειμένου σε ετήσια βάση να προσεγγίζουμε απορρόφηση της τάξης των 260.000.000 €. Οδηγούμεθα έτσι στο συμπέρασμα ότι η παράλληλη κατασκευή νέων Σχολείων μέσω Σ.Δ.Ι.Τ. αποτελεί το μοναδικό τρόπο για την επιτάχυνση υλοποίησης των αναγκαίων σχολικών έργων.

Ο Ο.Σ.Κ. είναι σε Εθνικό Επίπεδο ο πρώτος Οργανισμός που ξεκίνησε τη διαδικασία ένταξης έργων στον εναλλακτικό τρόπο υλοποίησης των έργων του δηλαδή μέσω Σ.Δ.Ι.Τ.

Εδώ πρέπει να διευκρινισθούν ορισμένες αρχές ένταξης των έργων, στοιχείο πολύ σημαντικό για την επιτυχία του εγχειρήματος :

6.1 Απόλυτη αναγκαιότητα υλοποίησης των έργων.

6.2 Σωστή αξιολόγηση του χρόνου ολοκλήρωσης του έργου σε σχέση με τη χρονική απαίτηση λειτουργίας του.

6.3 Απρόσκοπτη εξασφάλιση του απαιτούμενου οικοπεδικού χώρου σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και σωστή εκτίμηση της δυνατότητας χαρακτηρισμού του χώρου ως «χώρου Σχολείου» σύμφωνα με τις κείμενες εθνικές διατάξεις.

6.4 Έγκαιρη σύνταξη προμελέτης του έργου με επί πλέον συμπλήρωση κατασκευαστικών στοιχείων, ούτως ώστε να οριοθετείται πλήρως το φυσικό αντικείμενο κατασκευής.

6.5 Μείωση των μεταβλητών παραμέτρων που θα μπορούσαν να αυξήσουν το «ρίσκο» που θα αναλάβουν οι ανάδοχοι, γιατί αυτό προφανώς αυξάνει την προσφορά τους

π.χ. «ύπαρξη ή όχι εδαφοτεχνικών μελετών», από τις οποίες επηρεάζονται καθοριστικά οι τρόποι, αλλά κυρίως το κόστος θεμελίωσης.

6.6 Το κόστος προϋπολογισμού των έργων προκύπτει μονοσήμαντα από το ενιαίο τιμολόγιο οικοδομικών έργων που εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. Δ17α/09/136/ΦΝ437/23-12-04 απόφαση Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. σύμφωνα με το άρθρο 8 του Νόμου 3263/2004 και σε καμία περίπτωση δεν κοστολογούνται διαφορετικά από τα άλλα Δημόσια έργα.

Το κόστος συντήρησης – φύλαξης ασφάλισης για 25 χρόνια εκτιμάται στο 40 % του κόστους κατασκευής.

Αυτή τη στιγμή ο Ο.Σ.Κ. είναι έτοιμος να υπογράψει την πρώτη σύμβαση «Συμβούλου» για κατασκευή 25 Σχολείων στο Λεκανοπέδιο Αττικής αρχικού προϋπολογισμού 150.400.000 €. Αυτό θα γίνει στις 10 Δεκεμβρίου παρόντος του Υπουργού Παιδείας κ. Στυλιανίδη.

Συνολικά στον ΠΙΝΑΚΑ 8 παρουσιάζεται η πορεία υλοποίησης όλων των έργων Σ.Δ.Ι.Τ. που αναπτύσσει ο Ο.Σ.Κ. με 130 Σχολικά έργα και προϋπολογισμό 540.400.000 €.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8
TABLE 8

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Α.Ε.		
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Σ.Δ.Ι.Τ. & ΝΕΩΝ ΑΓΟΡΩΝ		
ΠΟΡΕΙΑ ΕΡΓΩΝ Σ.Δ.Ι.Τ.		
		• ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΩΝ: 130 • ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 540.400.000€
1 ^ο ΣΔΙΤ Αττική		25 Σχολεία (κατασκευή, λειτουργία & συντήρηση) 150.400.000€
2 ^ο ΣΔΙΤ Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας		31 Σχολεία (κατασκευή, λειτουργία & συντήρηση) 116.000.000€
3 ^ο ΣΔΙΤ Ανατ. Μακεδονία - Θράκη Δυτ. Μακεδονία - Ήπειρος Ιόνια Νησιά		23 Σχολεία (κατασκευή, λειτουργία & συντήρηση) 76.000.000€
4 ^ο ΣΔΙΤ Θεσσαλία - Δυτ. Ελλάδα Στερεά Ελλάδα		24 Σχολεία (κατασκευή, λειτουργία & συντήρηση) 71.500.000€
5 ^ο ΣΔΙΤ Πελοπόννησος Βορ. Αιγαίο - Νοτ. Αιγαίο Κρήτη		27 Σχολεία (κατασκευή, λειτουργία & συντήρηση) 126.500.000€
		Εγκριση από ΥΠΕΘΘ

Ειδική Ημερίδα

«ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ»

22 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2008

Μία ιδιαίτερα αξιόλογη Ημερίδα οργανώθηκε από την «Οριζόντια Δράση Υποστήριξης των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων», με θέμα «Επιχειρηματικότητα των νέων, επιστημονικά επαγγέλματα και η συμβολή των Πανεπιστημίων» (Αθήνα, Φεβρ. 2007).

Η «Οριζόντια Δράση Υποστήριξης των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων» είναι το δίκτυο των Γραφείων Διασύνδεσης όλων των ελληνικών Πανεπιστημίων. Δημιουργήθηκε με πόρους του Β' ΚΠΣ, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» (1ο ΕΠΕΑΕΚ) και συνέχισε την δράση της και κατά την διάρκεια του Γ' ΚΠΣ με χρηματοδότηση του 2ου ΕΠΕΑΕΚ. Σκοπός της Οριζόντιας Δράσης είναι η υποστήριξη της λειτουργίας των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων, υλοποιώντας ανάλογες δράσεις κοινού ενδιαφέροντος, συντονίζοντας κοινές δραστηριότητες και προωθώντας καινοτόμες ιδέες, εργαλεία και πρακτικές μέσα από μελέτες, σεμινάρια, συναντήσεις ανταλλαγής εμπειρίας, ημερίδες και συνέδρια.

Η συγκεκριμένη Ημερίδα απευθυνόταν στους επιστημονικούς υπεύθυνους και τα στελέχη του έργου της επιχειρηματικότητας των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ, τους επιστημονικούς υπεύθυνους και φοιτητές των μαθημάτων επιχειρηματικότητας στα Πανεπιστήμια και ΤΕΙ, σε εκπροσώπους επιστημονικών και επαγγελματιών φορέων και σε στελέχη δημόσιων φορέων και δομών υποστήριξης της επιχειρηματικότητας.

Στόχοι της δε ήσαν η παρουσίαση των τάσεων ανάπτυξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων από τους πτυχιούχους των Πανεπιστημίων, η εξέταση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος ως προς τις ευκαιρίες επιχειρηματικής δραστηριοποίησης στους διάφορους κλάδους και η ανάπτυξη προβληματισμού γύρω από τη συμβολή του Πανεπιστημίου στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας των φοιτητών και των αποφοίτων.

Την Ημερίδα τίμησαν με την παρουσία τους Πρυτανικές Αρχές Πανεπιστημίων, Στέλεχος ΕΠΕΑΕΚ, πρώην Πρυτάνεις, Πανεπιστημιακοί Καθηγητές, Φοιτητές καθώς και εκπρόσωποι φορέων του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα, που ασχολούνται με θέματα επιχειρηματικότητας. Ο κ. Νίκος Καραβίτης, Επίκουρος Καθηγητής του Παντείου, διοργανωτής της Ημερίδας και επιστημονικά υπεύθυνος του έργου «Ενθάρρυνση και Ανάπτυξη της Επιχειρηματικότητας μέσω της Οριζόντιας Δράσης των Γραφείων Δια-

σύνδεσης των Πανεπιστημίων», ανέλαβε τον συντονισμό της εκδήλωσης, ενώ ανέγνωσε και τον γραπτό χαιρετισμό που έστειλε για την εκδήλωση αυτή ο Υπουργός Παιδείας κ. Ευρυπίδης Στυλιανίδης.

Το πρόγραμμα της Ημερίδας περιελάμβανε τέσσερις ενότητες. Η πρώτη είχε θέμα «Επιχειρηματικότητα: Στάσεις και πρακτικές των νέων», η δεύτερη «Περιβάλλον, ευκαιρίες και δυνατότητες ανάπτυξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων από τους νέους επιστήμονες», η τρίτη «Κίνητρα ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας των νέων στο πλαίσιο του 4ου ΕΣΠΑ» και η τέταρτη «Η συμβολή του Πανεπιστημίου στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας των νέων».

Στο πλαίσιο αυτών των θεμάτων οι ομιλητές διετύπωσαν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εισηγήσεις.

Η κ. Ιωάννα Τσουνανά, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου JCI Ελλάδος, έχοντας ως θέμα το «Επιχειρηματική κουλτούρα και Νέοι» και βασιζόμενη στις συνεντεύξεις 440 ανωτέρων στελεχών σε 11 Ευρωπαϊκές χώρες που διενεργήθηκαν από την Accenture, κινήθηκε σε δύο επίπεδα. Πρώτα εντόπισε τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας σήμερα, πώς στηρίζονται αυτά από τα κανάλια άτυπης μάθησης και από την ανάπτυξη της επιχειρηματικής κουλτούρας και δραστηριότητας και ποια τα εμπόδια που συναντώνται στην πορεία. Διαπίστωσε ότι απαιτείται αλλαγή και άμεση δράση και σε αυτό το σημείο προέβαλε τον ρόλο του JCI.

Ο κ. Ανδρέας, Στεφανίδης, γενικός Γραμματέας της Ομοσπονδίας Ελληνικών Συνδέσμων Νέων Επιχειρηματιών (ΕΣΥΝΕ), άρχισε την εισήγησή του ορίζοντας πρώτα απ' όλα την έννοια της Επιχειρηματικότητας, ως διαδικασίας από την οποία ένα άτομο ή μια ομάδα αναγνωρίζει μια ευκαιρία, αναπτύσσει μια ιδέα και εφαρμόζοντας πρωτοβουλία, δημιουργικότητα και καινοτομία, μετασχηματίζει την ιδέα σε κάτι που δημιουργεί προσθετική αξία, η οποία ακολούθως δημιουργεί τις νέες ευκαιρίες και οδηγεί σε εμπορικά, επιστημονικά, τεχνολογικά, κοινωνικά και πολιτιστικά επιτεύγματα.

Συνέχισε με το ιστορικό και τις δράσεις της Ο.Ε.Σ.Υ.Ν.Ε. που δραστηριοποιείται από τον Σεπτέμβριο του 1997 στον χώρο των νέων επιχειρήσεων στην Ήπειρο, συντελώντας παράλληλα στην ίδρυση άλλων 6 Ο.Ε.Σ.Υ.Ν.Ε.Ε. στην υπόλοιπη χώρα.

Τέλος ευχήθηκε η αξία της Επιχειρηματικότητας να υιοθετηθεί από ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο και ιδιαίτερα τους νέους, ώστε να γίνει αντιληπτό από όλους ότι αποτελεί τον ισχυρότερο μηχανισμό ανάπτυξης ιδεών σε μια χώρα.

Ο κ. Γ. Κοντοβάς από την Γενική Διεύθυνση Εργατικού Δυναμικού ασχολήθηκε με τις αρμοδιότητες και τις δράσεις της Διεύθυνσης Απασχόλησης.

Η εξεύρεση κατάλληλης θέσης εργασίας, με εύλογο μισθό και αρμόζουσα εξέλιξη για κάθε άνεργο συνιστά μία από τις σημαντικότερες επιδιώξεις του ΟΑΕΔ και ειδικότερα της Διεύθυνσης Απασχόλησης. Βασικές ενέργειες προς επίτευξη αυτού του στόχου είναι η καταγραφή του άνεργου εργατικού δυναμικού της χώρας, η παροχή πληροφοριών (π.χ. για τις κενές θέσεις εργασίας), η σύζευξη προσφοράς και εργασίας, η εφαρμογή και υλοποίηση επιδοτούμενων προγραμμάτων απασχόλησης (π.χ. επιχορήγηση επιχειρήσεων για 2.500 θέσεις εργασίας για ανέργους που είναι κοντά στην σύνταξη) και η νομοποίηση της παραμονής και εργασίας αλλοδαπών που δεν προέρχονται από Κρήτη της Ε.Ε. με χορήγηση προσωρινής κάρτας εργασίας.

Υπάρχουν διάφορα προγράμματα απασχόλησης συγχρηματοδοτούμενα με την Ε.Ε. (π.χ. προγράμματα επιχορήγησης νέων ελευθέρων επαγγελματιών).

Σημαντική ήταν και η παρουσίαση της συμβολής του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Ο Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. σχεδίασε και υλοποίησε ίσως τα πιο δημοφιλή προγράμματα για τον σκοπό αυτό, με συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. και του Υπουργείου Ανάπτυξης. Στηρίχτηκαν στο Γ' Κοινωνικό πλαίσιο Στήριξης (2000-2006) και στο Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» με άξονα Προτεραιότητας την «Ενίσχυση των Ειδικών Ομάδων Πληθυσμού».

Τα προγράμματα του απέβλεπαν στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των νέων, των γυναικών, των ΑΜΕΑ, των πολύ μικρών επιχειρήσεων του εμπορίου, των ΡΟΜ και των Πολυτέκνων.

Αναφέρθηκαν οι προϋποθέσεις συμμετοχής και οι τομείς δραστηριότητας (π.χ. η μεταποίηση, οι Υπηρεσίες τουρισμού).

Σημειώθηκαν επίσης τα κονδύλια που διατέθηκαν για διάφορες κατηγορίες της επιχειρηματικότητας.

Η απορρόφηση των κονδυλίων έφτασε περίπου στο 95-100% και ολοκληρώθηκε μέσα στα αρχικά χρονικά περιθώρια του προγράμματος, αξιοποιώντας την διαδικτυακή τεχνολογία, την τεχνογνωσία και την εμπειρία και με γνώση των αναγκών της αγοράς.

Το ενδιαφέρον εστιάστηκε στο Πρόγραμμα «Ανάπτυξη της Γυναικείας Απασχόλησης και Επιχειρηματικότητας». Παρατέθηκαν τα κύρια χαρακτηριστικά του Προγράμματος (π.χ. ενίσχυση ενεργειών για την λήψη συμβουλευτικών υπηρεσιών και αγορά ε-ξοπλισμού και λογισμικού).

Η «Αρχή Εφαρμογής» του Προγράμματος είναι η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης των επιλέξιμων Περιφερειών. Φορέας Υλοποίησης/Τελικός Δικαιούχος ο Ελληνικός Οργανισμός Μικρών-Μεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.).

Προσδιορίστηκε ποιες γυναίκες μπορούν να υποβάλουν πρόταση για συμμετοχή όπως επίσης και οι προϋποθέσεις συμμετοχής (π.χ. να είναι φορολογικά και ασφαλιστικά ενήμερες) και ορίστηκαν λεπτομερώς οι επιλέξιμες δράσεις και οι επιλέξιμες δαπάνες.

Διευκρινίστηκαν τα όρια χρηματοδότησης κάθε επιχειρηματικού σχεδίου, το ποσοστό επιχορήγησης από το κράτος και ποια δικαιολογητικά χρειάζεται να προσκομίστούν.

Τέλος αναφέρθηκαν τα στάδια υλοποίησης του προγράμματος και τα κριτήρια αξιολόγησης των επιχειρηματικών Σχεδίων.

Ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πειραιώς και Επιστημονικός Υπεύθυνος του έργου επιχειρηματικότητας του Γραφείου Διασύνδεσης κ. Κων/νος Γκιζιάκης μίλησε για την Υπηρεσία Επιχειρηματικότητας, την οποία ακριβώς δημιούργησε το Γραφείο Διασύνδεσης του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ του Γ' ΚΠΣ.

Ο κ. Γκιζιάκης αναφέρθηκε στον στρατηγικό σχεδιασμό της Υπηρεσίας Επιχειρηματικότητας, συγκεκριμένα στη διενέργεια έρευνας προκειμένου να εντοπισθούν οι ανάγκες της ομάδας στόχου. Η έρευνα διενεργήθηκε το 2004 μέσω της διανομής 500 ερωτηματολογίων (συμπληρώθηκαν τα 485) και τα αποτελέσματα αποτέλεσαν την βάση για τον σχεδιασμό των υπηρεσιών. Ακολούθησαν ποικίλες δράσεις προβολής και προώθησης της νέας Υπηρεσίας και σχεδιάστηκαν στρατηγικές ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας των νέων (π.χ. σεμινάρια, πληροφόρηση και συμβουλευτική, βιβλιοθήκες, συνέδρια, εκθέσεις κ.α.).

Τόνισε την ανάγκη διαρκούς αξιολόγησης των προσφερομένων υπηρεσιών με στόχο την συνεχή βελτίωση της ποιότητας τους και αναφέρθηκε στο σεμινάριο «Το προφίλ του επιχειρηματία» που ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2007 και στο νέο που θα διεξαχθεί στο επόμενο ακαδημαϊκό εξάμηνο με θέμα «Στρατηγικές Διαχείρισης Πελατειακών Σχέσεων - CRM». Επίσης περιέγραψε καινοτόμες πρακτικές ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας και έδωσε στατιστική απεικόνιση των δράσεων ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας από 1/9/2003 μέχρι 31/12/2007.

Τέλος συνόψισε τα συμπεράσματα και κατέληξε στο ότι η πρόκληση είναι να μπορέσει η εκπαίδευση η σχετική με την επιχειρηματικότητα να χαμηλώσει την ηλικία της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης.

Ο κ. Δημήτριος Χατζαντώνης, Δρ. Οικονομολογίας, Σύμβουλος Επιχειρηματικότητας στο Γραφείο Διασύνδεσης/Εξυπηρέτησης του ΕΜΠ, είχε ως θέμα την παρουσίαση των ΚΕΤΑ, στο πλαίσιο της ελληνικής εμπειρίας από την παροχή Υπηρεσιών υποστήριξης της επιχειρηματικότητας.

Ο κ. Λευτέρης Παπαγιαννάκης, Καθηγητής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Επιστημονικός Υπεύθυνος μαθημάτων επιχειρηματικότητας και του έργου της επιχειρηματικότητας του Γ.Δ., αναφέρθηκε στην μετάβαση από το μοντέλο των «Εθνικών Πρωταθλητών» στο μοντέλο της γενικευμένης επιχειρηματικότητας και ιδιαίτερα στον ουσιαστικό ρόλο που παίζει η Εκπαίδευση σε αυτό το θέμα, μη παραβλέποντας βέβαια το γεγονός ότι η επένδυση σε εκπαίδευση και έρευνα έχει εξ ορισμού μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Αναπόφευκτα γεννήθηκε το ερώτημα αν η επιχειρηματικότητα διδάσκεται. Η τοποθέτηση του κ. Παπαγιαννάκη ήταν ότι, παράλληλα με τον καθοριστικό ρόλο της ιστορίας, της γεωγραφίας καθώς και των ατομικών χαρακτηριστικών και του περιβάλλοντος, οι δυναμικές συμπεριφορές καλλιεργούνται και οι σύγχρονες δεξιότητες αποκτώνται μέσα από την εμπειρία, την εκπαίδευση και το περιβάλλον.

Τέλος συγκεντρώθηκε στην εκπαίδευση συγκεκριμένα των μηχανικών, ως εξ ορισμού συνδεδεμένων με την εφεύρεση, την καινοτομία και την αναλυτική σκέψη και έκλεισε την εισήγησή του με το πρόγραμμα του ΕΜΠ «Τεχνολογία και Επιχειρηματικότητα».

Ο κ. Σταύρος Ιωαννίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και ερευνητικό στέλεχος του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, στην ομιλία που παρουσίασε με θέμα «Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας των νέων», υποστήριξε, στηριζόμενος σε στατιστική ανάλυση δεδομένων από το «Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας», ότι η ηλικιακή ομάδα που ξεχωρίζει γύρω από ζητήματα σχετικά με την επιχειρηματικότητα είναι εκείνη των 45-54 καθώς φαίνεται ότι η προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία θεωρείται βασική προϋπόθεση για την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας. Ειδικότερα η κατοχή πτυχίου δεν φαίνεται να αρκεί για μία προσπάθεια δημιουργίας νέας επιχείρησης ή νέας δραστηριότητας όπως το ελεύθερο επάγγελμα και θέτει ως πρόκληση το αν η εκπαίδευση σε θέματα που άπτονται της επιχειρηματικότητας μπορεί να χαμηλώσει την ηλικία επιχειρηματικής δραστηριοποίησης.

Οι ανωτέρω εισηγήσεις όπως και όλες όσες ακούστηκαν στην πλούσια αυτή Ημερίδα για την Επιχειρηματικότητα κάλυψαν ουσιαστικά τους στόχους της και επέτυχαν να ενημερώσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να προβληματίσουν τους συμμετέχοντες.

Δ.Ν. ΚΟΥΜΠΑΡΟΥΛΗΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΤΗΣ (ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΦΑΚΙΑ) ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821*

Του Δρος Κωνστ. Γ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

Δικηγόρου, LL.M (Univ. of London), Ph.D (Univ. of Exeter)

Στην Κρήτη τις παραμονές της Επανάστασης του Γένους κατοικούσαν περίπου 150.000 χριστιανοί και κατά τι περισσότεροι ή λιγότεροι μουσουλμάνοι,¹ ο δε πληθυσμός ήταν μικτός όχι μόνο στα αστικά κέντρα αλλά και στις αγροτικές περιοχές, εκτός από την επαρχία των Σφακίων, η οποία κατοικούνταν μόνο από χριστιανούς.² Χιλιάδες χριστιανοί είχαν ασπαστεί τον μωαμεθανισμό, για να προστατεύσουν τη ζωή και την τιμή των ιδίων και των οικογενειών τους, να προφυλάξουν τις περιουσίες τους, να αποφύγουν την καταδυνάστευση και τη βαριά φορολογία ή ακόμη και για να σφετεριστούν εγκαταλελειμμένες χριστιανικές περιουσίες.³ Χιλιάδες ήταν εξάλλου τα χριστιανόπουλα που είχαν αρπαγεί από τις οικογένειές τους με παιδομάζωμα, είχαν μνηθεί στον μωαμεθανισμό και είχαν εντα-

* Το διοικητικό καθεστώς των Σφακίων επισκοπείται στη β' ενότητα άρθρου μου με τίτλο «Καγκελλάρια των Σφακίων: Η πρώτη διοίκηση της επαναστατημένης Κρήτης (1821)», που έχει δημοσιευθεί στο τεύχος 39/2005, σ. 61 επ., αυτού του περιοδικού.

1. Βλ. σχετικά J.M. Tancoigne: *Voyage à Smyrne, dans l' Archipel et l' île de Candie, En 1811, 1812, 1813 et 1814...* Τόμ. Β', Paris 1817, σ. 9 υποσ. 1. Ι. Φιλήμονος: *Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασεως, παρά -* Τόμ. Δ', Αθήναι 1861, σ. 45, 399. Σπ. Τρικούπης: *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*, 3η έκδ. Τόμ. Α', εν Αθήναις 1888, σ. 151. Β. Ψιλάκη: *Ιστορία της Κρήτης από της απωτιάτης αρχαιότητας μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*. Τόμ. Γ', εν Χανίοις 1909, σ. 28, 48. Δ.Α. Κοκκίνου: *Η Ελληνική Επανάστασις*, 3η έκδ. («Μέλισσα»). Τόμ. Β', Αθήναι 1957, σ. 437. Ν.Β. Τωμαδάκη: *Τα εν Κρήτη πολιτεύματα 1821-1824*. δελτ. Ιστ. & Εθνολ. Ετ. 15 (1961), σ. 12 υποσ. 5. Βλ. και σχετικό έγγραφο σε Αρχ. Υπ. Εξ., Κεντρ. Υπηρ., έτος 1828, α.α.κ.: *Ερωτήματα πρεσβειών*, 1. *Αναλογία των εν Ελλάδι Ελλήνων και Τούρκων (προ του 1821 και κατά την περίοδον ταύτην 1828)*. Πρβλ. Θ.Ε. Δετοράκη: *Ιστορία της Κρήτης*, 2η έκδ. Ηράκλειο 1990, σ. 287. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία στην Κρήτη (1669-1898)*. σε Ν.Μ. Παναγιωτάκη (επιμ.): *Κρήτη: Ιστορία και πολιτισμός*. Τόμ. Β', Ηράκλειο 1988, σ. 345. Πρβλ. επίσης Μ.Γ. Πεπονάκη: *Εξισλαμισμοί και επανεκχριστιανισμοί στην Κρήτη (1645-1899)*. *Ρέθυμνο* 1997, σ. 66-67.

2. Κόκκινου: Ό.π., σ. 437. Τωμαδάκη: Ό.π., σ. 3.

3. Βλ. σχετικά Ι.Δ. Κονδυλάκη: *Ζαμπελίου και Κριτοβουλίδου ιστορία των επαναστάσεων της Κρήτης, συμπληρωθείσα υπό -* (Αθήναι 1893). *Επανεκδοση*, Αθήναι 1971, σ. 275-276. Ψιλάκη: Ό.π., σ. 9, 34 επ., 48, 156, 160. Π.Κ. Κριάρη: *Ιστορία της Κρήτης (Νέα) από των αρχαιοτάτων μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*. Τόμ. Β', εν Αθήναις, 1931, σ. 39, 64, 137. Ι.Δ. Μουρέλλου: *Ιστορία της Κρήτης*, 2η έκδ. Τόμ. Α', Ηράκλειον-Κρήτης 1950, σ. 75, 78-79. Βλ. επίσης Κόκκινου: Ό.π., σ. 430 επ. Π. Χιδιρογλου: *Εξισλαμισμοί στην Κρήτη. Σε Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*. Τόμ. Γ', Αθήνα 1981, σ. 336 επ. Δετοράκη: *Ιστορία...* Ό.π., σ. 287 επ. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία...* Ό.π., σ. 345 επ. *Ειδικότερα για τα αίτια των εξισλαμισμών στην Κρήτη* βλ. Πεπονάκη: Ό.π., σ. 33 επ., 51-52, 65-66, 69, 73-74, 161.

χθεί στο σώμα των γενιτσάρων της νήσου.⁴ Πιέσεις για εξωμοσία ασκούσαν κυρίως οι γενίτσαροι,⁵ τέτοιες δε πιέσεις είχε δεχθεί ιδίως η ύπαιθρος.⁶ Ολόκληρα χωριά είχαν κατά την παράδοση αλλαξοπιστήσει.⁷ Ο μουσουλμανικός πληθυσμός της νήσου αποτελούνταν κυρίως από Κρητομουσουλμάνους (ή Τουρκοκρητικούς),⁸ δηλαδή από εξωμότες («μπουρμάδες») και απογόνους εξωμοτών.⁹ Οι Κρητομουσουλμάνοι αγαπούσαν την πατρίδα τους, μιλούσαν ελληνικά, διασκέδαζαν με κρητικά τραγούδια και τηρούσαν τα έθιμα και τις παραδόσεις της Κρήτης, οι δε χωρικοί έπιναν κρασί, έτρωγαν χοιρινό κρεάσ και ακολουθούσαν αρκετές χριστιανικές συνήθειες (επικαλούνταν την Παναγία, τιμούσαν τον Άγιο Γεώργιο, έβαφαν αυγά το Πάσχα και έκαναν κουλούρια, άναβαν στα εξωκλήσια τα καντήλια κ.λπ.).¹⁰ Αν και αποκαλούνταν επίσημα Τούρκοι,¹¹ οι Κρητομουσουλμάνοι δεν ήταν γνήσιοι Τούρκοι, διότι δεν είχαν στην πραγματικότητα εκτουρκιστεί.¹²

Οι λίγοι (γνήσιοι) Τούρκοι της Κρήτης και οι Κρητομουσουλμάνοι κατατάσσονταν σε «ορτάδες» (κοινότητες, τάγματα) γενιτσάρων και αποκτούσαν ως «ορτάκηδες» δύναμη, αφού υποστηρίζονταν από τους συντρόφους του «ορτά». ¹³ Οι κατατασσόμενοι δε Κρη-

4. Βλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., 160-161: απόσπασμα από ανωνύμου, *Souvenirs d'un philhellène, Gustave Flourens et l'insurrection crétoise, De 1866-1868. Lyon 1893, σ. 10-11.* Πρβλ. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 49, όπου αναφέρεται ότι μετά το 1669 δεν έγινε παιδομάζωμα στην Κρήτη. Σύμφωνα πάντως με την παράδοση, αμέσως μετά την κατάκτηση της νήσου (1669) 15.000 χριστιανόπουλα αρπάχθηκαν και περιομιθήκαν σε μία μόλις ημέρα. Βλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 34-35, 81-82. Κόκκινου: 'Ο.π., σ. 431. Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 79, 121-122. Ο ανώνυμος συγγραφέας αναφέρει στο *Souvenirs...* (ό.π., σ. 12' και σε Ψιλάκη, ό.π., σ. 162) ότι μαζί με τα άρρενα τέκνα των χριστιανών αρπάζονταν και οι αδελφές τους με προορισμό τα χαρέμια. Ο συγγραφέας αυτός, όπως αναφέρει στην *Ιστορία του Ο Ψιλάκης* (ό.π., σ. 158 υποσ. 1), δεν είναι άλλος από τον Γάλλο φιλέλληνα Ε. Desmaze, που πολέμησε στην Κρήτη ως εθελοντής κατά την επανάσταση του 1866. Αποσπάσματα από το έργο του Desmaze δημοσιεύθηκαν μεταφρασμένα στα ελληνικά στα υπ' αριθμ. 4008 (31.3.1893), 4009 (1.4.1893) και 4011 (2.4.1893) φύλλα της εφημ. ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ με τον τίτλο «Αναμνήσεις του 1866-1868, Η Κρητική Επανάσταση και ο Γουσταύος Φλουρένς...». Τα αποσπάσματα των φύλλων 4009 και 4011 (από το Κεφ. II του έργου), όπου σκιαγραφείται η πρώτη Τουρκοκρατία στην Κρήτη (1669-1821), ιδίως η κατάσταση του χριστιανικού πληθυσμού, έχουν περιληφθεί στην *Ιστορία του Ψιλάκη* (ό.π., σ. 158-165, στις οποίες γίνονται καιωτέρω παραπομπές).

5. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 137. Βλ. επίσης Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 32 (πιέσεις από άρχοντες, όργανα και απλούς μουσουλμάνους).

6. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 58.

7. Βλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 10, 370038, 45, 163, 180. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 86, 115-116. Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 88, 107-108. Εμμ. Σ. Αγγελάκη: *Σπειαικά, ήτοι συμβολή εις την ιστορίαν της Σπειτίας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Τόμ. Β'/τεύχ. Α', Αθήνα 1939, σ. 13-14. Βλ. επίσης Χιδιρόγλου: 'Ο.π., σ. 345 επ. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 50, 65-66, 73.

8. Οι απόγονοι των λίγων Τούρκων που είχαν εγκατασταθεί μετά την κατάκτηση στην Κρήτη αποτελούσαν μικρή μειονότητα. Βλ. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 128. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 54-55.

9. Μπουρμάς (τουρκ. *burma*) = ευνούχος. Για τον υπομημητικό χαρακτηρισμό των εξωμοτών ως «μπουρμάδων» (η «μουριάτων») βλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 35 υποσ. 1, 62 υποσ. 3. Κριάρη: 'Ο.π., Προσθήκη και επεξηγήσεις, Μέρος Α', σ. 9.

10. Βλ. Δετοράκη: *Ιστορία...* 'Ο.π., σ. 289-290. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία...* 'Ο.π., σ. 346-347. πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 75-76.

11. Βλ. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 73.

12. Βλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 217 υποσ. 1, 318 υποσ. 2.

13. Για τους γενιτσαρικούς ορτάδες της Κρήτης βλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 83-84, 203 υποσ. 1 (σ. 204): αποσπάσματα από περιηγητή Fr. W. Sieber: *Reise nach der Insel Kreta im griechischen Archipelagus im Jahre 1817, von -*. Τόμ. Β', *Leipzig und Sorau 1823, σ. 183* επ. Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 121-122. Αγγελάκη: 'Ο.π., σ. 14 υποσ. 1. Βλ. επίσης Δετοράκη: *Ιστορία...* 'Ο.π., σ. 276. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία...* 'Ο.π., σ. 338. Πρβλ. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 88, 104-105.

τομουσουλμάνοι φανατίζονταν και συμπεριφέρονταν στους χριστιανούς συμπατριώτες τους τυραννικά.¹⁴ Κατά την τελευταία πριν από την επανάσταση του 1821 δεκαετία όλοι οι μωαμεθανοί της Κρήτης (ή σχεδόν όλοι) είχαν εγγραφεί σε γενιτσαρικούς ορτάδες, οι οποίοι έδρευαν στις τρεις πόλεις της νήσου: στο Χάνδακα ή μεγάλο Κάστρο (Ηράκλειο), στα Χανιά και στο Ρέθυμνο.¹⁵ Έτσι, η δύναμη του γενιτσαρικού σώματος, καθώς και των ίδιων των κρητογενίτσαρων, των λεγόμενων «γεργλήδων» (δηλ. γηγενών), είχε ενισχυθεί επικίνδυνα. Στρατός δεν αποστέλλόταν από την Πύλη στην Κρήτη· εξάλλου οι μουσουλμάνοι της νήσου δεν ανέχονταν την παρουσία ξένου στρατιωτικού σώματος.¹⁶ Οι ορτάδες είχαν γίνει τόσο ισχυροί, ώστε ο πασάς (βεζίρης) του Ηρακλείου, δηλαδή ο βαλής και στρασκήρης (γενικός διοικητής και αρχιστράτηγος) της νήσου, και οι άλλοι δύο πασάδες του Ρεθύμνου και των Χανίων¹⁷ δεν μπορούσαν να τους επιβληθούν και περιορίζονταν μόνο σε απειλές, αφού άλλωστε δεν είχαν δικό τους στρατό παρά μόνο σωματοφυλακή ή τιμητική φρουρά («πασαλήδες»)¹⁸.

Στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη ο θεσμός της κοινοτικής αυτοδιοίκησης δεν φαίνεται να λειτουργήσει πέρα από τα Σφακιά,¹⁹ αν και αναφέρεται ότι και το Λαοίθι ποτέ δεν υποδουλώθηκε εντελώς από τους Ενετούς ή τους Τούρκους κατακτητές.²⁰ Από χωρία του χρονικού της Μονής Αγίας Τριάδος των Τζαγκαρόλων, στα οποία γίνεται λόγος για έργα σε μονές με «κοινά χρήματα» ή με δαπάνη του «Κοινοῦ»,²¹ συνάγεται ότι υπήρχαν τότε στην Κρήτη χριστιανικές κοινότητες. Από περιορισμένη πληροφόρηση γνωρίζουμε εξάλλου ότι στο Ηράκλειο, στα Χανιά και στο Ρέθυμνο λειτουργούσαν κατά τα τέλη του 18ου αιώνα συμβούλια χριστιανών προκρίτων· και ότι οι πρόκριτοι μαζί με τον επίσκοπο φρόντιζαν για τους ναούς και το νοσοκομείο της πόλης και εκπροσωπούσαν τους χριστιανούς κατοίκους της στον πασά.²² Επίσης, στο Ηράκλειο, το 1762, οι τουρκεμικές αρχές είχαν διορίσει δημογέροντες (κοτζαμπάσηδες), που είχαν προταθεί από τους ραγιάδες της πόλης για τη συγκέντρωση - είσπραξη των φόρων και τη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους.²³ Σε κάθε δε χωριό υπήρχε ένας καπετάνιος, που επέλυε τις μικροδιαφορές των ραγιάδων, και ένας γραμματέας («δάσκαλος»), που τηρούσε τις καταστάσεις του

14. Βλ. Ψιλάκη: *Ό.π.*, σ. 180. Κριάρη: *Ό.π.*, σ. 78.

15. Βλ. Πεπονάκη: *Ό.π.*, σ. 54. Πρβλ. Κονδυλάκη: *Ό.π.*, σ. 282. Ψιλάκη: *Ό.π.*, σ. 83-84 (μαρτυρία Sieber) Μουρέλλου: *Ό.π.*, σ. 112. Η παράδοση αναφέρει ότι σε γενιτσαρικό ορτά είχαν εγγραφεί γυναίκες (δεκαερείς αδελφές). Κριάρη: *Ό.π.*, σ. 112.

16. Ψιλάκη: *Ό.π.*, σ. 83 (και σ. 203 υποσ. 1/σ. 204): μαρτυρία Sieber. Ομοίως Μουρέλλου: *Ό.π.*, σ. 211.

17. Για τους πασάδες της Κρήτης βλ. σύντομα Κριάρη: *Ό.π.*, σ. 59, 105-106. Δετοράκη: *Ιστορία... Ό.π.*, σ. 273-275. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία... Ό.π.*, σ. 337. Πεπονάκη: *Ό.π.*, σ. 40.

18. Υποσ. 16, ανωτ.

19. Βλ. Κριάρη: *Ό.π.*, σ. 60-61. Κόκκινου: *Ό.π.*, σ. 433, 435. Γ. Ζομπανάκη: *Ο Αυστριακός περιηγητής F. W. Sieber στην Κρήτη. Επετ. Ετ. Κρητ. Σπ. 2 (1939)*, σ. 271-273. Πρβλ. Δετοράκη: *Ιστορία... Ό.π.*, σ. 290-291. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία... Ό.π.*, σ. 347-348. Πρβλ. επίσης Ψιλάκη: *Ό.π.*, σ. 13, 253 υποσ. 1. Μουρέλλου: *Ό.π.*, σ. 113-114. Για το διοικητικό καθεστώς των Σφακιών βλ. Γαλανόπουλου: *Ό.π.*, σ. 63 επ.

20. Φιλίμονος: *Ό.π.*, σ. 45. Βλ. και Γρ. Παπαδοπετράκη: *Ιστορία των Σφακιών, ήτοι μέρος της κρητικής ιστορίας... Εν Αθήναις 1888*, σ. 186.

21. Βλ. σε Ν. Β. Τωμαδάκη: *Η Ιερά Μονή Αγίας Τριάδος των Τζαγκαρόλων εν Ακρωτηρίω Μελέχα Κρήτης. Επετ. Ετ. Βυζ. Σπ. 9 (1932)*, σ. 334, 335, 337.

22. Πεπονάκη: *Ό.π.*, σ. 59.

23. Βλ. Δετοράκη: *Ιστορία... Ό.π.*, σ. 290-291. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία... Ό.π.*, σ. 347-348.

χαραιοιού.²⁴ Οι καπετάνιοι δεν ασκούσαν διοικητικά ή αστυνομικά καθήκοντα.²⁵ Στις τουρκικές αρχές οι χριστιανοί των χωριών εκπροσωπούνταν μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα (ή τουλάχιστον μέχρι τότε) από έναν «κετχουντά» (πρόεδρος της επαρχίας), ο οποίος εκλεγόταν (προφανώς από προκρίτους), εισέπραττε τον κεφαλικό φόρο και διεκπεραίωνε τις υποθέσεις των χριστιανών της επαρχίας του.²⁶ Παράλληλα, ο μητροπολίτης και οι επίσκοποι ασκούσαν δυνάμει προνομίων πνευματική δικαιοδοσία και ρύθμιζαν κατά το ορθόδοξο δίκαιο οικογενειακά και άλλα ζητήματα των πιστών.²⁷ Όμως, τα στοιχεία αυτά δεν είναι αρκετά για να συμπεράνουμε ότι οι χριστιανικές κοινότητες αυτοδιοικούνταν.

Στην Κρήτη οι πόλεις στρατοκρατούνταν («γενιτσαροκρατούνταν»)²⁸ και η ύπαιθρος διοικούνταν δεσποτικά από αγάδες και μπέηδες γαιοκτήμονες (χωροδεσπότες) και από τους «σουμπάσηδες» (επιστάτες), στους οποίους οι χωροδεσπότες ανέθεταν τη διοίκηση των περιοχών τους, επειδή αυτοί τον περισσότερο καιρό έμεναν στις πόλεις.²⁹ Τούρκοι και Κρητομουσουλμάνοι μπέηδες και αγάδες εξουσίαζαν ολόκληρα χωριά.³⁰ Αμέσως μετά την άλωση του Χάνδακα (1669) η κρητική γη ανακατανεμήθηκε και εφαρμόστηκε στη νήσο ο οθωμανικός τιμαριωτισμός.³¹ Παλαιοί άρχοντες της νήσου, ως επί το πλείστον φεουδάρχες ενετικής καταγωγής, οι οποίοι είχαν κατά τον πόλεμο αλλαξοπιστήσει, για να μην απολέσουν το κύρος και τις ιδιοκτησίες τους, κράτησαν μετά την κατάκτηση τις περιουσίες τους και μεταπήδησαν ως μπέηδες ή αγάδες στη μουσουλμανική αριστοκρατία, οι δε τίτλοι περιήλθαν διαδοχικά σε απογόνους και οι περιουσίες αυξήθηκαν με αρπαγές χριστιανικών γαιών.³² Οι ισόβιοι δε μισθωτές των (κατά περιοχή) έγγειων φόρων, οι λεγόμενοι «μαλικιαναγάδες», εκμεταλλεύονταν τους φορολογούμενους χριστιανούς των περιοχών τους (δηλ. όσους είχαν κτήματα), αποκτούσαν μεγάλη οικο-

24. Πεπονάκη: *Ό.π.*, σ. 60.

25. *Βλ. αυτόδι.*

26. *Βλ. Δετοράκη: Ιστορία... Ό.π.*, σ. 291-292. *Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία... Ό.π.*, σ. 348-349. *Πεπονάκη: Ό.π.*, σ. 60.

27. *Βλ. Ν. Β. Τωμαδάκη: Σύνομον διάγραμμα της ιστορίας της Εκκλησίας Κρήτης επί Τουρκοκρατίας. Δελτ. Ιστ. & Εθνολ. Ετ. 14 (1960), σ. 10-11. Θ. Δετοράκη: Η Εκκλησία της Κρήτης κατά την Τουρκοκρατία (1645-1898). Σε Ν. Μ. Παναγιωτάκη (επιμ.): Ό.π.*, σ. 440. *Πεπονάκη: Ό.π.*, σ. 47.

28. *Βλ. γαλλ. προξενικό έγγραφο του 1819 σε Ψιλάκη: Ό.π.*, σ. 247.

29. *Βλ. Tancoigne: Ό.π.*, σ. 5 επ. *Ψιλάκη: Ό.π.*, σ. 85 (μαρτυρία Sieber), 200. *Βλ. και Πεπονάκη: Ό.π.*, σ. 40 υποσ. 98.

30. *Ψιλάκη: Ό.π.*, σ. 160 (απόσπασμα από Desmaze).

31. *Βλ. σχετικά αυτόδι, σ. 5-7. Κριάρη: Ό.π.*, σ. 59-60. *Αγγελάκι: Ό.π.*, σ. 1-3, 5-6. *Βλ. παρομοίως Δετοράκη: Ιστορία... Ό.π.*, σ. 278-279. *Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία... Ό.π.*, σ. 339-340. *Πεπονάκη: Ό.π.*, σ. 40-42. Για περισσότερα *βλ. Κ. Γ. Φουρναράκη: Διοικήσις και δικαιοσύνη επί Τουρκοκρατίας εν Κρήτη. Εν Χανίοις 1929, σ. 23, 44 επ. Αντ. Γ. Σήφακα: Το υπό των Τούρκων εισαχθέν εις Κρήτην φορολογικόν σύστημα. Επετ. Ετ. Κρητ. Σπ. 3 (1940), σ. 156 επ. Για το γαιοκτητικό καθεστώς και τον τιμαριωτισμό της Τουρκοκρατίας βλ. σύντομα Ν. Γ. Μοσχολάκη: Το εν Ελλάδι δημόσιον δίκαιον επί Τουρκοκρατίας (εν Αθήναις 1882). Ανατύπωσιν Δ. Ν. Καραβία, Αθήνα 1988, σ. 23 επ. Α. Ζακυθηνού: Η Τουρκοκρατία, Εισαγωγή εις την νεωτέραν ιστορίαν του Ελληνισμού. Έκδ. Ε. Γ. Βαγιονάκη, σ. 8-9. Απ. Ε. Βακαλόπουλου: Ιστορία του νέου Ελληνισμού. Τόμ. Β', επιμ. Κ. Απ. Βακαλόπουλου, Θεσσαλονίκη («Ηρόδοτος»), σ. 16 επ. Για περισσότερα *βλ. Δ.Κ. Τσοποτού: Γη και γεωργία της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατίαν (Βόλος 1912). Φωτ. αναπαραγωγή / 3η έκδ. («Επικαιρότητα»), Αθήνα 1977, σ. 60 επ., 128 επ. Ειδικότερα βλ. Ν. Σαρρή: Οσμανική πραγματικότητα, Συστηματική παρά-θεση δομών και λειτουργιών. Τόμ. ΙΙ, Αθήνα («αρσενίδης»), σ. 54 επ., 117 επ.**

32. *Βλ. Ψιλάκη: Ό.π.*, σ. 9, 159 κ. 160 (αποσπάσματα από Desmaze). *Σήφακα: Ό.π.*, σ. 161, 162. *Πεπονάκη: Ό.π.*, σ. 36.

νομική δύναμη και εξελίσσονταν σε ισχυρούς πολιτικούς παράγοντες.³³ Επίσης, όλες οι σουλτανικές γαίες κατέχονταν αντί εισφοράς από αγάδες και περιερχόνταν από απτέρρα σε γιο.³⁴ Οι χωροδеспότες δε και οι σουμπάσηδες περιβάλλονταν, υποστηρίζονταν και προστατεύονταν από αδιάστατους κρητογενίτσαρους, οι οποίοι αποτελούσαν το στρατό τους, αστυνόμευαν τις περιοχές τους, επέβαλλαν την εξουσία τους και συνεργούσαν στα εγκλήματα τους κατά των ραγιαδών.³⁵

Οι γενίτσαροι, οι οποίοι τάλαιπωρούσαν τη νήσο από την εποχή της κατάκτησης, αποχαλινώθηκαν μετά την αποτυχία της επανάστασης του Δασκαλογιάννη (1770) και ο χριστιανικός πληθυσμός δεινοπαθούσε. Σκληροί γενίτσαροι και κρητογενίτσαροι καθημερινά εκβίαζαν, λήστευαν, ξυλοκοπούσαν ή δολοφονούσαν χριστιανούς ή εξευτέλιζαν τους χριστιανούς με ατιμώσεις, βιασμούς, αρπαγές συζύγων ή θυγατέρων, όργια και θηριωδίες,³⁶ ακολουθούμενοι συνήθως από συντρόφους («ορτάκηδες») ή (σε Ρεθύμνη και Ηράκλειο) και από συρφετό από «μαθητευόμενους» νεαρούς («τσιράκια» ή «γιασμάκια»), τους οποίους είχαν υπό την προστασία τους.³⁷ Η Κρήτη μαστιζόταν ανηλεώς από αγάδες, μπέηδες, σουμπάσηδες και από τους γενιτσάρους: τους «ξεκουκούλωτους» των Χανίων και της Δυτικής Κρήτης, που περιέτρεχαν την ύπαιθρο ασκεπείς, και τους άλλους αμείλικτους ορτάκηδες, που αποκαλούνταν ιδίως σε Ηράκλειο και Ρεθύμνη «εσπέχηδες», «ζορμπάδες» ή «καπανταήδες».³⁸

Οι ραγιαδες, στους οποίους γενικά απαγορευόταν να φέρουν όχι μόνο όπλα αλλά ούτε απλή βακτηρία,³⁹ υπάκουαν δουλικά στους τοπικούς άρχοντες, τους σουμπάσηδες και τους γενιτσάρους, τους περιποιούνταν και ικανοποιούσαν τις επιθυμίες τους, για να μην τους εξοργίζουν. Ο ραγιας κινδύνευε να δαρθεί ή να πυροβοληθεί από τον γενίτσαρο επειδή ήταν αλλόθρησκος.⁴⁰ Χριστιανοί διαβάτες είχαν χρησιμοποιηθεί ως στόχοι, για να δοκιμάσουν οι γενίτσαροι τα όπλα τους ή για να στοιχηματίσουν ή να διασκεδάσουν, ιδίως κατά την εορτή του Μπαϊραμιού.⁴¹ Οι γενίτσαροι είχαν κατοικήσει ή δολο-

33. Για τους έγχειους φόρους και την ισόβια μίσθωσή τους (που καθιερώθηκε το 1720) βλ. Δετοράκη: *Ιστορία... 'Ο.π.*, σ. 279-280. Ομοίως του Αυτού: *Η Τουρκοκρατία... 'Ο.π.*, σ. 340-341.

34. Βλ. Πεπονάκη: *'Ο.π.*, σ. 58, όπου αναφορά σε γαλλ. προξενικό έγγραφο του 1820. Ομοίως Ψιλάκη: *'Ο.π.*, σ. 248.

35. Βλ. Ψιλάκη: *'Ο.π.*, σ. 201.

36. Παρομοίως σε Στ. Α. Ξανθουδίδου: *Επίτομος ιστορία της Κρήτης από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς. Εν Αθήναις 1909*, σ. 124. Επίσης σε Κόκκινου: *'Ο.π.*, σ. 436. Βλ. ειδικότερα Κ. Κριποβουλίδου: *Συνοπτική έκθεση της διαγωγής των δεσποζόντων Τούρκων και της πδικής καταστάσεως των χριστιανών της Κρήτης προ της Επαναστάσεως. Σε Φιλήμονος: 'Ο.π.*, σ. 395 επ., όπου και πολλά περιστατικά γενιτσαρικής βίας. Τέτοια περιστατικά, που τα διέσωσαν η παράδοση και περιηγητές, βλ. επίσης σε Ψιλάκη: *'Ο.π.*, Μέρος Γ', Τμήμα Α', Κεφ. ΣΤ', Ζ'. σε Κριάρη: *'Ο.π.*, Μέρος Α', Κεφ. ΣΤ', Η', Θ', Γ'. Σε Μουρέλλου: *'Ο.π.*, Κεφ. Β', Γ', Δ'. Ειδικά για την εγκληματική συμπεριφορά των γενιτσάρων της ανατολικής Κρήτης βλ. Αγγελάκη: *'Ο.π.*, Μέρος Β', Κεφ. Ε', ΣΤ', Ζ'.

37. Ψιλάκη: *'Ο.π.*, σ. 216. Κριάρη: *'Ο.π.*, σ. 136.

38. Βλ. Ψιλάκη: *'Ο.π.*, σ. 171 υποσ. 1, 215-216, 226. Μουρέλλου: *'Ο.π.*, σ. 234 υποσ. (**). Εσπέχης (σπλ. σπαχής) = ιππέας' ζορμπάς = οπλοφόρος σώμμιος εκτρεπόμενος σε βιασότητες, βίαιος, αυθαίρετος' καπανταής = αρχηγός σπείρας νταβδών (τουρκ. *kabadayi* = θρασύς, θρασύδειλος).

39. Ψιλάκη: *'Ο.π.*, σ. 162 (απόσπασμα από Desmaze). Ομοίως Μουρέλλου: *'Ο.π.*, σ. 296. Τα όπλα που κατείχαν άλλοτε οι ραγιαδες είχαν παραδοθεί στους γενιτσάρους. Κονδυλάκη: *'Ο.π.*, σ. 284. Κριάρη: *'Ο.π.*, σ. 106.

40. Κονδυλάκη: *'Ο.π.*, σ. 282. Κριάρη: *'Ο.π.*, σ. 110.

41. Βλ. Κονδυλάκη: *'Ο.π.*, σ. 283, 290. Κριάρη: *'Ο.π.*, σ. 110. Κόκκινου: *'Ο.π.*, σ. 436-437. Για περισσότερα βλ. Ψιλάκη: *'Ο.π.*, σ. 162-163 (απόσπασμα από Desmaze), 202-203, 249 (χωρίς γαλλ. προξενικού εγγράφου του 1820), 250-251. Μουρέλλου: *'Ο.π.*, σ. 272, 286.

φωνήσει ακόμη και κληρικούς ή μοναχούς⁴² και είχαν ατιμάσει, όπως αναφέρει η παράδοση, μοναχές,⁴³ καθώς και συζύγους και θυγατέρες ιερέων.⁴⁴

Η ευπρεπής εμφάνιση, το αρρενωπό ύψος, το ωραίο παράστημα, η πνευματική υπεροχή η ή ευπορία του ραγιά θεωρούνταν από τους γεννιτσάρους ασυγχώρητες προκλήσεις.⁴⁵ Οι ραγιάδες έπρεπε να είναι ταπεινοί. Φορούσαν μαύρα φέσια («κουκούλια»)⁴⁶ και ευτελή ενδύματα, ασκούσαν αθόρυβα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και διασεύδαζαν σπανάως και με προφυλάξεις.⁴⁷ Ο ραγιάς έπρεπε να αφαιρέσει σε ένδειξη υποταγής τα υποδήματά του, για να περάσει εμπρός από τζαμί ή στρατώννα.⁴⁸ Κανένας ραγιάς δεν μπορούσε ιππεύοντας να εισέλθει στην πόλη ή να εξέλθει από αυτή εκτός από τον αρχιεπίσκοπο.⁴⁹ Αν ο ραγιάς καθώς ίππευε συναντούσε αγιά ή γενίτσαρο, έπρεπε αμέσως να αφιππεύσει, να τον χαιρετήσει με ταπεινότητα και να περιμένει να απομακρυνθεί, διαφορετικά πυροβολούνταν. Αλλά και μετά την αφιππευση, ο ραγιάς κινδύνευε να πυροβοληθεί ή να δαρθεί ανηλεώς, με τη δικαιολογία ότι «πέξεψε» για να «καβαλικέψει» τον γενίτσαρο.⁵⁰ Οι γενίτσαροι ενοχλούσαν τους χριστιανούς ακόμη και κατά την τέλεση των θρησκευτικών τους τελετών, τις οποίες πολλές φορές τις διέκοπταν για να αναθέσουν αγγαρείες ή απλώς για να υβρίσουν το εκκλησίασμα.⁵¹ Οι δε αγγαρείες, αν και πολλές φορές βασανιστικές,⁵² εκτελούνταν χωρίς παράπονα για να αποφεύγονται οι ραβδισμοί.⁵³

Ο χριστιανικός πληθυσμός της Κρήτης, ιδίως ο πεδινός, είχε περιέλθει γενικά σε απορία. Οι ραγιάδες ανέχονταν όχι μόνο τη βαριά γι' αυτούς φορολογία⁵⁴ αλλά και την αρ-

42. Βλ. τέτοια περιστατικά σε Κριτοβουλίδου: 'Ο.π., σ. 397. Σε Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 60, 61-62, 202-203, 206-207, 242-243. Σε Κριάρη: 'Ο.π., σ. 115, 144. Σε Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 225, 272, 286.

43. Βλ. τέτοια περιστατικά σε Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 282.

44. Βλ. τέτοια περιστατικά σε Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 188, 203, 217-218, 288-289. Σε Κριάρη: 'Ο.π., σ. 152, 163-164. Σε Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 256-258, 266, 299, 310. Ο κλήρος φρόντιζε ωστόσο να εξαγοράζει την πουχία, την ασφάλεια και το κύρος του με προσφορές δώρων και χρημάτων σε μουσουλμάνους. Βλ. Τωμαδάκη: *Σύντομον διάγραμμα...* 'Ο.π., σ. 13. Δειτοράκη: *Η Εκκλησία της Κρήτης...* 'Ο.π., σ. 440.

45. Βλ. Κριτοβουλίδου: 'Ο.π., σ. 398. Κονδυλάκη: 'Ο.π., σ. 283. Ομοίως Κριάρη: 'Ο.π., σ. 110. Για σχετικά περιστατικά βλ. Κριτοβουλίδου: 'Ο.π., σ. 397-398. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 178-179, 194-195. Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 253. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 114.

46. Βλ. σχετικά Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 252 υποσ. 1.

47. Βλ. Κονδυλάκη: 'Ο.π., σ. 283. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 111.

48. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 162 (απόσπασμα από Desmaze). Ομοίως Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 296.

49. Υποσ. 48, ανωτ. Επίσης Κριάρη: 'Ο.π., σ. 109. Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 213: απόσπασμα από περιηγητή Savary: *Lettres sur la Grèce pour servir de suite à celles sur l' Egypte, par-, nouvelle édition. A Paris 1798*, σ. 273-274, όπου και σχετικό επεισόδιο (ταραχές από τους γεννιτσάρους εξαιτίας της εισόδου του επισκόπου Χανίων έφιππου στην πόλη). Βλ. και Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 314.

50. Κονδυλάκη: 'Ο.π., σ. 283. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 110-111. Πρβλ. Κριτοβουλίδου: 'Ο.π., σ. 398. Οι γενίτσαροι κόμπης της Σπείρας υποχρέωναν χριστιανούς και μουσουλμάνους να αφιππεύουν, όταν πλησιάζαν την κόμη σε απόσταση βολής. Κονδυλάκη: 'Ο.π., σ. 283.

51. Κονδυλάκη: 'Ο.π., σ. 283-284. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 111. Αλλά και οι αρχές της νήσου φαίνεται ότι συμπεριφέρονταν προς τη χριστιανική θητεία υβριστικά. Η παράδοση έχει διασώσει το περιεχόμενο άδειας ταφής χριστιανού, όπου εξυβρίζονται η χριστιανική πίστη, ο ιερέας και ο ίδιος ο νεκρός. Βλ. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 166 υποσ. α'.

52. Κονδυλάκη: 'Ο.π., σ. 284. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 111. Πρβλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 7, 45-46.

53. Βλ. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 61, όπου και σχετικό απόσπασμα από Tancoigne: 'Ο.π., σ. 7. Βλ. και χρονικό Μονής Αγ. Τριάδος Τζαγκαρόλων, σε Τωμαδάκη: *Η Ιερά Μονή Αγ. Τριάδος...* 'Ο.π., σ. 319-320.

54. Για τη φορολογία στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη βλ. Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 22 επ. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 61-62, 83-85. Φουρναράκη: 'Ο.π., σ. 23 επ. Σήφακα: 'Ο.π., σ. 156 επ. Δειτοράκη: *Ιστορία...* 'Ο.π., σ. 278 επ. Ομοίως του Αιπού: *Η Τουρκοκρατία...* 'Ο.π., σ. 339 επ.

πακτικότητα των φοροεισπρακτόρων, των πασάδων, των μπέηδων, των αγάδων, των γενιτσάρων και κάθε τυχαίου μουσουλμάνου.⁵⁵ Οι χωρικοί από απλοί ραγιάδες του σουλτάνου είχαν μετατραπεί σε «δουλοπάροικους» των μουσουλμάνων γαιοκτημόνων και καταδυναστεύονταν από αυτούς και τους συμπάσηδες.⁵⁶ Στις πόλεις οι περιουσίες των ραγιάδων ληλατούνταν συχνά από γενιτσάρους, οι οποίοι παρακινούσαν συγχρόνως τους φτωχούς μουσουλμάνους να βιαιοπραγούν.⁵⁷ Η οικονομική δραστηριότητα των χριστιανών είχε συρρικνωθεί, εξαιτίας της αρπακτικής διάθεσης των κατακτητών και των Κρητομουσουλμάνων.⁵⁸ Αναφέρεται δε ότι μουσουλμάνοι είχαν στείλει σε χριστιανούς -ακόμη και σε κληρικούς ή μοναχούς- κόκκους σίτου ή φυσίγγια μέσα σε μαντίλια ή σε χάρτινα περιτυλίγματα ως απειλητική προειδοποίηση, για να αποσπάσουν από αυτούς χρήματα ή κτήματα ή για να ικανοποιήσουν άλλες παράνομες αξιώσεις τους.⁵⁹

Στην πραγματικότητα δεν υπήρχε έννομη τάξη για τους ραγιάδες της Κρήτης. Οι γενίτσαροι ήταν ασύδδοτοι και η εξουσία αυθαιρετούσε εις βάρος των ραγιάδων, οι οποίοι ενέδιδαν στις αξιώσεις ακόμη και φτωχών μουσουλμάνων.⁶⁰ Χριστιανοί δολοφονούνταν, κακοποιούνταν, ληστεύονταν ή ατιμάζονταν από τους γενιτσάρους και αυτοί δεν τιμωρούνταν.⁶¹ Γενικά, δικαιοσύνη δεν αποδιδόταν σε περίπτωση εγκληματικής ενέργειας μουσουλμάνου κατά χριστιανού, διότι οι καδήδες εκλάμβαναν τη δικαίωση του χριστιανού (δηλ. του «άπιστου») ως «θρησκευτικό έγκλημα».⁶² Άλλωστε αρκούσαν δύο ψευδομάρτυρες για να απαλλαγεί ο μουσουλμάνος εγκληματίας· ή για να οδηγηθεί αθώως χριστιανός στην αγχόνη, συκοφαντούμενος ότι ύβρισε το ισλάμ.⁶³ Αν όμως χριστιανός αφαιρούσε τη ζωή από μουσουλμάνο, επιβαλλόταν βαρύτερη ποινή, αθώοι χριστιανοί φυλακίζονταν και επιδικαζόταν υπέρογκη χρηματική αποζημίωση («τζερεμές») εις βάρος των

55. Βλ. *σχετικά Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 26, 28, 32, 33, 83 (μαρτυρία Sieber' και σε σ. 203 υποσ. 1/σ. 204). Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 94 επ., 102-103, 116. Σήφακα: 'Ο.π., σ. 177. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 61. Βλ. επίσης Δετοράκη: Ιστορία... 'Ο.π., σ. 279-281. Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία... 'Ο.π., σ. 340-341, όπου αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι εκμεταλλεύονταν τους χριστιανούς ακόμη και κεικουντάδες ή δραγουμάνοι, δηλ. χριστιανοί. Σε άλλα όμως μέρη της Αυτοκρατορίας οι κοινοπικοί άρχοντες εναντιώνονταν στη βραβιά φορολογία και την απλυσία των κρατικών οργάνων. Βλ. Γ. Γιαννόπουλου: Κοινοπικές. Σε Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, «Εκδοτική Αθηνών». Τόμ. ΙΑ' (1975), σ. 143.*

56. Βλ. *περιεκτική περιγραφή της κατάστασης των χωρικών της Κρήτης σε Tancoigne: 'Ο.π., σ. 5 επ. Βλ. επίσης Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 8, 76-77, 200. Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 84-86, 100-101. Ν. Β. Τωμαδάκη: Ιστορία της Εκκλησίας Κρήτης επί Τουρκοκρατίας (1645-1898). Τόμ. Α', εν Αθήναις 1974, σ. 27-28. Γ. Βολανάκη: Η θρησκευτική κατάσταση των χριστιανών της Κρήτης κατά το Α' τέταρτο του 19ου αιώνα, κατά τον Friedrich Wilhelm Sieber. Κρητ. Χρον. 25 (1973), σ. 140, 143. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 42. Στο χρονικό της Μονής Αγ. Τριάδος των Τζαγκαρόλων αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ο αγάς γαιοκτήμονας θεωρούσε τον εαυτό του «βασιλέα» και τους κατοίκους της «επικρατείας» του «σκλάβους». Τωμαδάκη: Η Ιερά Μονή Αγ. Τριάδος... 'Ο.π., σ. 320. Πρβλ. Βολανάκη: 'Ο.π., σ. 143.*

57. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 53.

58. Βλ. *σχετικά Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 96, 310.*

59. Βλ. *Ψιλάκη: 'Ο.π., σ. 30, 60, 236, 243 (ανέκδ. σημειώσεις Γ. Παπαδάκη ή Ζολώτα), 249 (χωρίο γαλλ. προξενικού εγγράφου του 1820). Μουρέλλου: 'Ο.π., σ. 84. Πρβλ. Κρητοβουλίδου: 'Ο.π., σ. 398. Κόκκινου: 'Ο.π., σ. 437. Βλ. επίσης χρονικό Μονής Αγ. Τριάδος Τζαγκαρόλων, σε Τωμαδάκη: Η Ιερά Μονή Αγ. Τριάδος... 'Ο.π., σ. 319. Για σχετικά περιστατικά βλ. Κριάρη: 'Ο.π., σ. 143-144, 161-162.*

60. Υποσ. 55, ανωτ.

61. Υποσ. 36, ανωτ.

62. Σήφακα: 'Ο.π., σ. 178. Πρβλ. Πεπονάκη: 'Ο.π., σ. 61.

63. Βλ. Κρητοβουλίδου: 'Ο.π., σ. 398. Κόκκινου: 'Ο.π., σ. 437. Γενικά στην Αυτοκρατορία η μαρτυρία χριστιανού κατά μουσουλμάνου δεν είχε δικονομική αξία για τους ιεροδίκες. Βακαλόπουλου: 'Ο.π., σ. 336.

χριστιανών κατοίκων του χωριού στην περιφέρεια του οποίου είχε διαπραχθεί το έγκλημα,⁶⁴ σύμφωνα με την αρχή της συλλογικής ευθύνης των κοινοτήτων.⁶⁵ Οι γενίτσαροι δε εκδικήθηκαν τέτοια εγκλήματα ξεκληρίζοντας οικογένειες ή δολοφονώντας εν ψυχρώ πολλούς αθώους χριστιανούς.⁶⁶

Κάποια προστασία παρείχαν στους χριστιανούς, οι κρυπτοχριστιανοί (ή Τουρκορωμοί ή κρυφοί λινοβάμβακοι)⁶⁷ και οι καπεταναίοι των ορέων με τους οπλοφόρους τους, που οι χριστιανοί τους αποκαλούσαν «αδελφοποιτούς» ή «αδερφοχτούς» και οι μουσουλμάνοι «χαϊνήδες» (δηλ. προδότες, κακοποιούς).⁶⁸ Κρυπτοχριστιανοί και χαϊνήδες βοηθούσαν χριστιανούς που καταδιώκονταν ή κινδύνευαν, προλάβαιναν εγκληματικές ενέργειες των γενιτσάρων κατά των χριστιανών και εκδικούνταν ειδεχθή των γενιτσάρων εγκλήματα. Ορισμένοι δε χαϊνήδες είχαν προστατεύσει, σύμφωνα με την παράδοση, ακόμη και Τούρκους από γενιτσαρούς.⁶⁹

Η εξουσία των πασάδων της Κρήτης είχε αποδυναμωθεί. Εξουσία ασκούσαν ουσιαστικά οι ορθάδες και οι τοπικοί άρχοντες (με σουμπάσηδες και σκληρούς κρητογενίτσαρους).⁷⁰ Διαταγές πασάδων και σουλτάνων κατά της γενιτσαρικής ασυδοσίας και του βίαιου εξισλαμισμού αψηφούνταν.⁷¹ Οι γενίτσαροι επέβαλλαν τις αξιώσεις τους στους πασάδες με εκφοβισμούς και εξεγέρσεις.⁷² Ακόμη και η καθυστέρηση της μισθοδοσίας των γενιτσάρων αποτελούσε αιτία εξέγερσης.⁷³ Οι μπέηδες δε και οι αγάδες, χρησιμοποιώντας τους γενιτσαρούς, ασκούσαν πιέσεις σε πασάδες και άλλους αξιωματούχους (μουφτήδες, καδήδες, γενιτσαραγάδες ή δεφτερδάρηδες), προκαλούσαν εξεγέρσεις χάριν των συμφερόντων τους, απέπεμπαν πασάδες ή αξιωματούχους από τη νήσο και έβλαπταν όσους δεν τους ήταν αρεστοί.⁷⁴

Η Πύλη προσπάθησε να τιθασεύσει τους γενιτσαρούς και να επιβάλει την τάξη στη νήσο, αλλά οι προσπάθειες δεν τελεσφόρησαν. Το φθινόπωρο του 1812 κατέβηκε με στρατό στην Κρήτη (στη Σούδα) για να πατάξει τον γενιτσαρισμό ο Χατζη-Οσμάν πασάς, ο οποί-

64. Βλ. *σχετικά Κονδυλάκι*: 'Ο.π., σ. 284-285. *Κριάρη*: 'Ο.π., σ. 106. Βλ. επίσης *Ψιλάκι*: 'Ο.π., σ. 225.

65. *Για την ευθύνη αυτή των κοινοτήτων βλ. Σαρρή*: 'Ο.π., σ. 355-356. Επίσης βλ. *Μοσχοβάκι*: 'Ο.π., σ. 95.

66. Βλ. *Κονδυλάκι*: 'Ο.π., σ. 284. *Ψιλάκι*: 'Ο.π., σ. 58. *Κριάρη*: 'Ο.π., σ. 106-107.

67. *Για τους κρυπτοχριστιανούς της Κρήτης βλ. σύντομα Κονδυλάκι*: 'Ο.π., σ. 276-277, 286. *Δετοράκι*: *Ιστορία...* 'Ο.π., σ. 290. *Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία...* 'Ο.π., σ. 347. Βλ. ειδικότερα *Πεπονάκι*: 'Ο.π., σ. 77 επ. Επίσης βλ. *Ψιλάκι*: 'Ο.π., σ. 66 επ., 169 επ. *Κριάρη*: 'Ο.π., σ. 76 επ., 137 επ. *Μουρέλλου*: 'Ο.π., σ. 119 επ., 298 επ.

68. *Για τους χαϊνήδες βλ. σύντομα Κονδυλάκι*: 'Ο.π., σ. 285-286. *Ξανθουδίδου*: 'Ο.π., σ. 127. Βλ. *εκτενέστερα Κόκκινου*: 'Ο.π., σ. 433-435. *Δετοράκι*: *Ιστορία...* 'Ο.π., σ. 303-306. *Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία...* 'Ο.π., σ. 355-357. *Για ακόμη περισσότερα βλ. Ψιλάκι*: 'Ο.π., σ. 49 επ., 249 επ. *Κριάρη*: 'Ο.π., σ. 79-80, 81 υποσ. στ', 107 επ., 154 επ. *Μουρέλλου*: 'Ο.π., *Κεφ. Β', Γ', Δ'*. *Ειδικά για την τελετή της αδελφοποιίας βλ. Κριάρη*: 'Ο.π., *Προσθήκη και επεξηγήσεις, Μέρος Α'*, σ. 9-10, *Μουρέλλου*: 'Ο.π., σ. 207 υποσ. (*). *Θ. Ε. Δετοράκι: Η αδελφοποιία στην Κρήτη. Ηράκλειον Κρήτης 1978. Ανάτυπο από περ. ΚΡΗΤΟΛΟΓΙΑ, τεύχ. 7/1978, σ. 131-151.*

69. Βλ. *Μουρέλλου*: 'Ο.π., σ. 209, 250.

70. *Παρομοίως σε Κόκκινου*: 'Ο.π., σ. 432. *Για τη δύναμη των μπέηδων και των γενιτσάρων της Κρήτης βλ. και V. Bérard: Les affaires de Crète. Paris 1898, σ. 54-55.*

71. Βλ. *Κριάρη*: 'Ο.π., σ. 148. *Ψιλάκι*: 'Ο.π., σ. 163 (απόφασμα από Desmaze). *Μουρέλλου*: 'Ο.π., σ. 122. Βλ. επίσης *Δετοράκι*: *Ιστορία...* 'Ο.π., σ. 300-301. *Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία...* 'Ο.π., σ. 353-354.

72. Βλ. *σχετικά Κονδυλάκι*: 'Ο.π., σ. 282. Επίσης βλ. *Savary*: 'Ο.π., σ. 270 επ., όπου και *σχετικό επεισόδιο. Ψιλάκι*: 'Ο.π., σ. 183-184, 223-225: *απαγχονισμοί χριστιανών κατ' απαίτηση γενιτσάρων σασασιτών.*

73: *Πεπονάκι*: 'Ο.π., σ. 45 υποσ. 121.

74. Βλ. *γαλλ. προξενικά έγγραφα ετών 1819 και 1820 σε Ψιλάκι*: 'Ο.π., σ. 246, 247-248.

ος κατόρθωσε να εξολοθρευσει τους διαβόητους αγάδες, μπέηδες και γενιτσάρους των δυτικών επαρχιών με τη βοήθεια εγχώριων χριστιανικών δυνάμεων. Όμως ο Οσμάν πασάς, που αποκλήθηκε από τους χριστιανούς «Πνιγάρης» λόγω των πολλών απαγχονισμών, δεν μπόρεσε να συνεχίσει το έργο του. Οι γενίτσαροι του Ηρακλείου στασίασαν, απέκλεισαν τις πύλες της πόλης και αρνήθηκαν να τον δεχθούν, λέγεται δε ότι απεσταλμένοι των γενιτσάρων τον συκοφάντησαν στην Πύλη, η οποία πάντως τον ανακάλεσε.⁷⁵ Μετά την απομάκρυνση του Οσμάν πασά από τη νήσο, οι γενίτσαροι εξαγριώθηκαν και οι ωμότητες κατά των χριστιανών πολλαπλασιάστηκαν, διότι ο γενιτσαρισμός είχε πληγεί με τη συνδρομή των χριστιανών και οι γενίτσαροι διψούσαν για εκδίκηση.⁷⁶ Η Πύλη έστειλε τότε στη νήσο ως σερασκέρη (το 1815) τον έμπειρο Ρεσίτ πασά (τον γνωστό Κιουταχή), ο οποίος συνέχισε το έργο του Οσμάν πασά με νέους απαγχονισμούς. Όμως και ο Ρεσίτ πασάς σύντομα ανακλήθηκε (το 1816), οι δε χριστιανοί περιήλθαν σε απόγνωση.⁷⁷

Στον κρητογενιτσαρισμό, ο οποίος συνέχιζε να κατατρέχει τον χριστιανικό πληθυσμό, έβαλε τέλος η κρητική επανάσταση του 1821. Στα τέλη της δεκαετίας του 1880 ο Γάλλος φιλέλληνας E. Desmaze έγραφε χαρακτηριστικά ότι η Κρήτη από την εποχή της οθωμανικής κατάληψης μέχρι το 1821 «υπήρξε ο έβδομος κύκλος της Ελληνικής γεννήσης»· ότι το πέρας των ορέων των Σφακιών χριστιανοί «υπέστησαν επί εκατόν πενήντα έτη... καταπιέσεις απαράδειγματίστους εις τα χρονικά της λευκής φυλής από της εποχής της αρχαίας δουλείας».⁷⁸

75. Για τον Οσμάν πασά και τη δράση του στην Κρήτη βλ. Κονδυλάκη: Ό.π., σ. 289. Κόκκινου: Ό.π., σ. 436. Δετοράκη: Ιστορία... Ό.π., σ. 301-302. Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία... Ό.π., σ. 354-355. Πρβλ. Πεπονάκη: Ό.π., σ. 56-57. Βλ. περαιτέρω Ψιλάκη: Ό.π., σ. 188 επ. Κριάρη: Ό.π., σ. 149 επ. Μουρέλλου: Ό.π., σ. 259 επ. Αγγελάκι: Ό.π., σ. 20 επ.

76. Βλ. Ψιλάκη: Ό.π., σ. 198 επ. Μουρέλλου: Ό.π., σ. 268 επ. Αγγελάκι: Ό.π., σ. 22 επ.

77. Για τον Ρεσίτ πασά ως σερασκέρη της Κρήτης βλ. σύντομα Κονδυλάκη: Ό.π., σ. 289-290. Κόκκινου: Ό.π., σ. 436. Δετοράκη: Ιστορία... Ό.π., σ. 302-303. Ομοίως του Αυτού: Η Τουρκοκρατία... Ό.π., σ. 355. Βλ. επίσης Ψιλάκη: Ό.π., σ. 198, 250.

78. Ψιλάκη: Ό.π., σ. 159. Η συγγραφή του *Souvenirs d' un philhellène... του Desmaze ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 1889 (αντίθετ, σ. 393).*

ΔΕΥΚΑΛΙΩΝ

Ο Θεσσαλός

Τριμηνιαίο

Πολιτιστικό

Περιοδικό

Προβληματισμού

Εκδότης/Διευθυντής

Θάνος Κ.

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Συντακτική Επιτροπή

Γ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Γ. Ν. ΤΣΑΓΚΟΥΛΗΣ

Τεύχος 19

Αθήναι,

Φεβρουάριος 2008

Το βήμα των Φοιτητών

Αρχιτεκτονική: αναγκαία η αντιπαράθεση, η σύγκρουση ιδεών, η ανεξαρτησία του πνεύματος

Του κ. Γεωργ.-Σπ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Φοιτητού της Σχολ. Αρχιτεκτ. - Μηχαν.
του Πολυτεχνείου Κρήτης

Εντός κλίματος επαίνων και αμφισβήτησης, αλλά ενώπιον πλήθους ενδιαφερομένων, ο δημιουργός του νέου Μουσείου Ακροπόλεως κ. Μπερνάρ ΤΣΟΥΜΙ σε διάλεξή του στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών τον Οκτώβριο τρ. έτ., ανέπτυξε τις σκέψεις του για την σύγχρονη Αρχιτεκτονική και προέβαλε τα επιχειρήματά του υπερασπιζόμενος το έργο του.

Με βάση την άποψη, ότι η Αρχιτεκτονική είναι γενεσιουργός πολιτισμού και γνώσης, ο διακεκριμένος Αρχιτέκτων (Πάρκο Βιλέτ Παρισίων, επέκταση Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης Ν. Υόρκης, Σχολή Αρχιτεκτονικής του Πανεπιστημίου της Φλόριντα, Μουσείο Αφρικανικής Τέχνης Ν. Υόρκης κ.ά.), υπεγράμμισε, μεταξύ άλλων, ότι κάθε σχέση μεταξύ ενός κτηρίου και των χρηστών του σημαίνει την εισβολή ενός ανθρωπίνου σώματος σε ένα συγκεκριμένο χώρο, την «εισβολή» μίας τάξης εντός μίας άλλης.

Άλλα σημεία της διάλεξης του κ. Μπερνάρ ΤΣΟΥΜΙ:

Η Αρχιτεκτονική είναι ένας από τους τρόπους, τους οποίους διαθέτει η Κοινωνία για να εκφραστεί.

Με ενδιαφέρει η αντιπαράθεση, η σύγκρουση ιδεών και η ανεξαρτησία του πνεύματος.

Η εφευρετικότητα δεν ευρίσκεται στα χρησιμοποιούμενα υλικά, αλλά στον τρόπο υλοποίησης μίας ιδέας, η δε Αρχιτεκτονική δεν είναι μόνο τεχνολογία, αλλά σύνθεση πολλών στοιχείων.

Πάντοτε η Αρχιτεκτονική προκαλεί διαμάχες:

Αρχικώς ήταν τα υψηλά κτήρια, οι ουρανοξύστες.

Ακολούθησε η αντιπαράθεση για την μαζική, μεταμοντέρνα Αρχιτεκτονική.

Υπενθυμίζεται, ότι το έτος 2002 ο κ. Μπερνάρ ΤΣΟΥΜΙ κέρδισε το Α΄ Βραβείο σε διεθνή διαγωνισμό για τον σχεδιασμό του νέου Μουσείου Ακροπόλεως.

Η κατασκευή του εν λόγω Μουσείου συνιστά αφ' εαυτής σημαντική πρόκληση, δεδομένου, ότι εμπεριέχει ετερόκλητα στοιχεία: το δέος το οποίο προκαλεί η Ακρόπολη, σε σχέση με την σύγχρονη πόλη των Αθηνών, την ανάδειξη των αρχαίων γλυπτών, την προσαπία των αρχαιολογικών ευρημάτων του οικοπέδου επί του οποίου έχει ανεγερθεί.

Κατά τον κ. Μπερνάρ ΤΣΟΥΜΙ η αρχιτεκτονική εικόνα των Αθηνών είναι ένα παράξενο μείγμα ευαισθησίας: από το τοπικό στο μνημειώδες, από το αρχαίο στο σύγχρονο. Ως εκ τούτου, ο αρχιτεκτονικός πολιτισμός πρέπει κατά τρόπο ειρηνικό και δημιουργικό να συμφιλιώσει αντικρουόμενες απόψεις μεταξύ της πόλης του χθες και της πόλης του αύριο.

Τέλος, στις διατυπωθείσες ενστάσεις, ότι ενώ κτήρια της οδού Διονυσίου Αρειοπαγίτου «δεν ενοχλούν» το νέο Μουσείο, πρόκειται να κατεδαφιστούν, ο Ομηλητής είπε, ότι πλέον οι επιλογές είναι δύο: ή αξιοποιείτε ένα Μουσείο, το οποίο έχει ολοκληρωθεί ή συνεχίζετε την συζήτηση αεनाώς... «Εγώ πάντως, μέσα από τα έργα μου έχω προσπαθήσει να συμφιλιώσω διαφορετικές χρονικές στιγμές της Ιστορίας, γιατί πιστεύω πως το σύγχρονο δεν απομονώνεται από το προϋπάρχον, αφού η Αρχιτεκτονική είναι ένας τρόπος να δημιουργήσουμε σχέσεις με το παρελθόν».

Νέα έκθεση ζωγραφικής του Γ. ΜΥΛΩΝΑ

Με ιδιαίτερη επιτυχία οργανώθηκε σε γνωστή αίθουσα Τέχνης των Αθηνών τον παρελθόντα Μάρτιο η νέα έκθεση έργων του ζωγράφου κ. Γεωργίου ΜΥΛΩΝΑ, με χορηγό την Πρόεδρο του Ιδρύματος «Ιερώνυμος ΠΙΝΤΟΣ» κυρία Αναστασία ΠΙΝΤΟΥ.

Ο κ. Γεώργιος ΜΥΛΩΝΑΣ γεννήθηκε στην Αθήνα το έτος 1976. Το 1993 εισήχθη ως εξαιρετικό ταλέντο στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας και σπούδασε ζωγραφική με Δάσκαλο τον κ. Χρόνη ΜΠΟΤΣΟΓΛΟΥ.

Από το έτος 2004 συμμετέχει στην Εικαστική Ομάδα της Γκαλερί ARTSPACE και από το έτος 2006 στην Παιδαγωγική Ομάδα της κ. Σοφίας ΓΙΑΛΟΥΡΑΚΗ.

Στην καινούρια του «παραγωγή» με τίτλο «Απαγορευμένες Εικόνες» ο ζωγράφος εκφράζει την αγάπη του για την φύση.

Μία αυτοπροσωπογραφία και πλήθος από μνήμες τοπίων συνθέτουν έναν φανταστικό διάλογο, που κλείνει με τον γνωστό θρήνο της Θεάς Δήμητρας.

Χρώμα και φως σπάνε το «γκρίζο» και το «λευκό» της λήθης. Όλα τα ζωγραφικά θέματα οδηγούν σε μικρές και μεγάλες «εξόδους» στην αληθινή ομορφιά, που γίνεται ξανά βίωμα.

Ο κ. Γεώργιος ΜΥΛΩΝΑΣ έχει λάβει μέρος σε πολλές εκθέσεις ενώ η πρώτη του ατομική έκθεση είχε οργανωθεί το έτος 2004 υπό τον τίτλο «Σκηνοθετώντας την σιωπή» στην Γκαλερί ARTSPACE.

A.

Foundation of Art Academy in Greece

By Mrs. **Ev.-M. ATHANASSOPOULOU**

A few days ago the Greek Minister of Culture, announced in Athens the foundation of Greek Art Academy.

The Academy will be legal person of private law, it will be under the exclusive surveillance of Ministry of Culture and its scope will be the development of dramatics, dance, music, cinematography and audiovisual arts.

The Academy will be under the roof of Olympic habitation at Ano Liosia and it will provide study certificate to graduates who attended three years' long program, seminar testimonials, etc. Certificates will be equivalent to diplomas provided by Schools of Higher Art Education.

Seven-member administrative board, of three years' term, which will be appointed by each – time Minister of Culture, will administrate Academy of Arts.

The Academy will decide for heritage acceptance. Also, it will approve study programs, activity planning, etc.

Academy's incomings will come from national budget, donations, incomings from community programs, etc. Each year, it will accept 120 students, 30 at each department, according to standards defined by School's Regulation.

Students must have Senior High School Certificate and they will not enter the Scholl, under the national general examination system for Higher Education.

*Εκτός των τειχών***ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ**

Η Δημοτική Πινακοθήκη Καρδίτσας ιδρύθηκε το 1993 και είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Η ίδρυσή της ήταν αποτέλεσμα δύο σημαντικών δωρεών συλλογών προς το Δήμο Καρδίτσας: της Ελισάβετ Γιαννίκα το 1993 και της Στέλλας Πολδάση ένα χρόνο μετά.

Οι συλλογές αυτές αποτέλεσαν τον αρχικό της πυρήνα και διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα της πρώτης φάσης λειτουργίας της. Το χρέος ανάδειξης τους σηματοδότησε το ξεκίνημα της δράσης της θέτοντας παράλληλα τις βάσεις των αναζητήσεων και του προβληματισμού γύρω από τον μελλοντικό της προσανατολισμό.

Τα πρώτα οκτώ χρόνια στεγάσθηκε στον εκθεσιακό χώρο του «Λαογραφικού Μουσείου Λάμπρου και Ναυσικάς Σακελλαρίου». Ήδη, στεγάζεται σε περικαλλές ιδιόκτητο κτήριο του Δήμου.

Η Δημοτική Πινακοθήκη Καρδίτσας διαθέτει ήδη μία εκτεταμένη, αλλά μάλλον άνιση συλλογή έργων, συνδημιούργημα ευγενικών δωρεών καλλιτεχνών και φιλότεχνων συλλεκτών έργων τέχνης. Οι αγορές από τον Δήμο Καρδίτσας υπήρξαν μέχρι στιγμής περιορισμένες, αλλά αποφασιστικής σημασίας.

Σε σχέση με τις μέχρι τούδε δωρεές σημειώνονται τα εξής:

Το 1993 η Ελισάβετ Γιαννίκα δώρισε στο Δήμο Καρδίτσας την συλλογή ολόκληρου σχεδόν του εντοπιωμένου και σωζόμενου ζωγραφικού έργου του Γιώργου Βαλταδώρου, μίας γοητευτικής και πολύπλευρης καλλιτεχνικής φυσιογνωμίας του Μεσοπολέμου. Έργα αυτής της συλλογής εκτίθενται στην αίθουσα Καρδιτσιωτών καλλιτεχνών.

Το 1994 και το 2000 η Στέλλα Πολδάση, θετή κόρη του καλλιτέχνη, δώρισε στο Δήμο Καρδίτσας 3.000 περίπου έργα του Δημήτρη Πολδάση. Στη συλλογή αυτή, που επηρέασε καθοριστικά το χαρακτήρα της Πινακοθήκης, μπορούμε να παρακολουθήσουμε τις εικαστικές διαδρομές και τους πειραματισμούς του γνωστότερου ίσως καλλιτέχνη της πόλης, ο οποίος με τη ζωή και το έργο του επηρέασε σημαντικά την κοινωνική και καλλιτεχνική φυσιογνωμία της σε ολόκληρο σχεδόν τον εικοστό αιώνα. Αντιπροσωπευτικά έργα της παραγωγής του εκτίθενται αυτόνομα στην αίθουσα Δημήτρη Πολδάση.

Το 1996 η Νατάσα Παύλου δώρισε μία ενότητα έργων του Κώστα Παύλου (Πωλ)· πρόκειται κυρίως για ζωγραφικά έργα καθώς και για μία σειρά από θεατρικές μακέτες, που αντιπροσωπεύουν με σεβασμό το έργο και την ιδιοσυγκρασία ενός καλλιτέχνη, που κατέχει ιδιαίτερη θέση στην πνευματική ιστορία της πόλης κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, καθώς και των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Ορισμένα από τα έργα αυτά εκτίθενται στην αίθουσα Καρδιτσιωτών καλλιτεχνών.

Το 2002 ο Απόστολος Κάρκας κληροδότησε στην Δημοτική Πινακοθήκη Καρδίτσας μία ενδιαφέρουσα συλλογή έργων, που -με γνώμονα το πάθος και το προσωπικό αισθητήριο του συλλέκτη τους-, σταχυολογεί την σύγχρονη παραστατική εικαστική παραγωγή στην Ελλάδα, θέτοντας ταυτοχρόνως γερές βάσεις για τον εμπλουτισμό της συλλογής της πινακοθήκης με έργα σύγχρονων καλλιτεχνών πανελληνίας εμβέλειας. Τα έργα αυτής της συλλογής εκτίθενται αυτόνομα στο ισόγειο της πινακοθήκης.

Η συλλογή της Δημοτικής Πινακοθήκης Καρδίτσας περιλαμβάνει, ακόμη, αρκετά έργα σύγχρονων, μεγαλύτερων αλλά και νεώτερων καλλιτεχνών, που έχουν συνήθως σχέση καταγωγής ή διαμονής με την Καρδίτσα ή τον ευρύτερο θεσσαλικό χώρο. Επιλογή τους εκτίθεται στην αίθουσα Καρδιτσιωτών καλλιτεχνών.

Τέλος, η Δημοτική Πινακοθήκη Καρδίτσας διαθέτει μόνον δύο γλυπτά και πολύ λίγες φωτογραφίες· τα έργα αυτά προσδοκάται ότι θα αποτελέσουν τους πυρήνες για την δημιουργία αντίστοιχων συλλογών στο άμεσο μέλλον.

Ευγενία Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
(1916-1992 μ.Χ.)

Γεώργιος Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
(1916-1983 μ.Χ.)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΟΦΑΔΩΝ

Αθήναι, Ιούνιος 1997
Ανατύπωση, Ιούνιος 2007

Πρόλογος Α' έκδοσης

Η καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών, που περιλαμβάνονται στην ανά χείρας έκδοση είναι μία πράξη αγάπης και σεβασμού για τους Ανθρώπους και τον Τόπο, με τους οποίους και στον οποίο μεγαλώσαμε και ζούμε μαζί εδώ και δεκάδες χρόνια. Και οφείλουμε αυτή την έκφραση της αγάπης και του σεβασμού γιατί οι Άνθρωποι αυτού του Τόπου μας έδωσαν χαρές και λύπες, αγωνίσθηκαν μαζί μας για ευγενικούς σκοπούς, πικράθηκαν για τις αποτυχίες τους και για τις ιδιές μας ατυχίες, είδαν να γκρεμίζονται τα σπίτια τους και τα σπίτια μας και έκλαψαν δίπλα μας στους ίδιους τάφους, την ώρα που παλεύαμε όλοι μαζί να κρατηθούμε όρθιοι σε μπόρες και κατατρεγμούς και καταστροφές και σεισμούς και πλημμύρες και ανόητα, μερικές φορές, πάθη και μίση.

Τα δημοτικά τραγούδια της περιοχής των Σοφάδων μας νανούριζαν στα πρώτα χρόνια της ζωής μας, μας συντρόφευαν αργότερα σε γάμους και πανηγύρια και μας «παρηγορούσαν» σε πικρές ώρες θανάτων προσφιλών προσώπων... Και ήταν πολλοί αυτοί οι θάνατοι το έτος 1940 μ.Χ., τα κατοπινά πικρά χρόνια, τις ώρες του σεισμού του έτους 1954 μ.Χ..

Ήταν τα ίδια τραγούδια, που άνδρες και γυναίκες τραγουδούσαμε μαζί στο Σταλό, στις Βρύσες, στις Εκκλησιές, στις πλατείες, στα σπίτια μας, στα χωράφια, με όποια δήποτε αφορμή: αρραβωνιάσματα, γάμο, βάφτιση, «σουαρέ», αποκριάτικο γλέντι, όργωμα,

θήρο, αλώνισμα, τρύγο, κούρεμα των προβάτων, ξηνητεμό, θάνατο. Και τα τραγούδια αυτά «είχαν» μέσα τους μία αλλόκοτη δύναμη και μας στύλωναν και μπορούσαμε έτσι, έστω και αγκομαχώντας, να ξημερωθούμε και να αρχίσουμε πάλι από την αρχή το άλλο πρωί, παραδέροντας ανάμεσα στην πάχνη και στον λίβα, ανάμεσα στο χαμό των ονείρων και στην προσδοκία της χαραυγής... Κι η χαραυγή αργούσε πολλές φορές να έρθει ή δεν ερχόταν ποτέ: «Με γέλασε μία Χαραυγή τ' αστρί και το φεγγάρι... Με γέλασε και μούλεγε πως Χάρος δεν με παίρνει... Βλέπω το Χάρο νάρχεται...».

Οι Σοφοί Πρόγονοι έλεγαν άλλοτε, πως όσο μεγαλύτερος είναι ο καύμός και ο πόνος, τόσο γλυκύτερο είναι το τραγούδι και όσο περισσότερο ο Άνθρωπος πικραίνεται, τόσο πιο τρυφερά μιλούν η καρδιά του και τα χείλη του. Νομίζουμε, ότι μάλλον είχαν δίκιο, αν κρίνουμε από τους Συγγενείς και Φίλους, που πέρασαν περισσότερες πίκρες και λιγότερες χαρούμενες ημέρες στον Τόπο μας, τραγουδώντας όμως, ότι «τρία καλά είναι (τελικώς) στον Ντουνιά: τα νιάτα και η λεβεντιά και το καλό κορίτσι», αλλά που ώρες ώρες αυτό το καλό κορίτσι «άξιζε τρία χρυσά γαυράλλα σ' ένα ασημένιο τάσι...».

Η έκδοση αυτή δεν διεκδικεί δάφνες φιλολογικές. Το μόνο που θέλουμε είναι να σώσουμε αυτόν τον πλούτο των δημοτικών τραγουδιών της περιοχής Σοφάδων και μάλιστα τραγουδισμένων από άτομα μεγάλης ηλι-

κίας, αλλά με μεγάλη, ευαίσθητη και καθαρή καρδιά. Τα υπόλοιπα ας τα φροντίσουν οι Ειδικοί.

Είναι πολλές οι Σοφαδίτισσες και οι Σοφαδίτες, που τραγουδούσαν για μας από το 1959 μ.Χ. μέχρι σήμερα σχεδόν, μπροστά σε ανοιχτά μαγνητόφωνα δεκάδες ώρες, ακούραστα και με αγάπη. Και τα ονόματα, που πρέπει να αναφέρουμε πολλά. Και ποιούς να πρωτοθυμηθούμε... Μένουμε εκστατικοί μπροστά στο κουράγιο τους και στην λεβεντιά τους.

Και αυτά ακριβώς τα στοιχεία, το κουράγιο και την λεβεντιά θέλουμε να «διασώσουμε» για τις νέες γενιές, για τα παιδιά μας, μαζί με την ευχή και την ελπίδα για ένα καλλίτερο αύριο, μ' αηδόνια και πέρδικες, με αετούς και γερακίνες, με λεμονιές και νεραντζιές, με τριανταφυλλιές και μανουσάκια, με διαβατάρικα πουλιά και με πουλιά του κάμπου, με κατακόκκινα φεγγάρια και λαμπερές πουλιές. Και μ' όλη μας την καρδιά θέλουμε γι' αυτές τις νέες γενιές, τα παιδιά μας, «νάναι τα νιάτα δυό βολές, τα γερατιά καμιά» και να μαθαίνουν στο χορό της χαράς πώς πιάνεται η Αγάπη:

«Για βγήτε όλοι στο χορό
να δήτε και να μάθετε
Να δήτε και να μάθετε
πώς πιάνεται η Αγάπη
Από τα μάτια πιάνεται,
στα χείλη κατεβαίνει
Ριζώνει έτσι στην καρδιά,
ριζώνει και δεν βγαίνει».

Ελπίζοντας στην Αγάπη Σας, Σας προσφέρουμε με αυτή την έκδοση την ιδική μας, πιστεύοντας στην σημασία και στην αξία της, (ιδίως σήμερα σε χαλεπούς καιρούς), όπως είπε ο Χριστός μας: «Νυνί δε μένει Πίστις, Ελπίς, Αγάπη και μειζων τούτων η Αγάπη».

Σοφάδες, Μάιος 1983

Ευγενία Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
Γεώργιος Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ο δημοσιονομικός (προληπτικός) έλεγχος των ΟΤΑ

Από το παρελθόν στο παρόν

Του κ. Χριστομελέτη ΚΑΡΑΜΕΚΗ

Δντού της Διεύθυνσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης
και Διοίκησης της Ανατολικής Αττικής
της Περιφέρειας Αττικής

Προοίμιο

Το θεσμό της λογοδοσίας των τοπικών αρχόντων¹ συνέλαβε αρχικά ο Αριστοτέλης που υπόδειξε την ανάγκη της ύπαρξης ενός συστήματος ελέγχου των υπευθύνων της διαχείρισης ανδρών, απευθείας από τον λαό, που στη συνέχεια ονομάστηκε Εκκλησία του Δήμου. Σύμφωνα με το περιεχόμενο του θεσμού αυτού, ήταν υποχρεωμένοι, στο τέλος κάθε διαχειριστικής περιόδου, που στη σημερινή της μορφή αποτελεί το οικονομικό έτος, να λογοδοτούν δημόσια, μπροστά δηλαδή στο λαό και μάλιστα είχαν θεσπισθεί πολύ αυστηρές ποινές σε βάρος αυτών που είχαν ελλειμματική ή κακή διαχείριση και διασπάθιση του δημόσιου χρήματος.

Ο θεσμός αυτός, αφού πέρασε από διάφορα στάδια διαμορφώθηκε στη μορφή που έως πρότινος οριζόταν με τις διατάξεις των άρθρων 226 και 227 του προηγούμενου Κώδικα ΔΚΚ (Π.Δ. 410/95). Η διαφορά μεταξύ του αρχαίου θεσμού και του πρόσφατου, είναι ότι τότε μεν παίρνονταν επί τόπου διάφορες αποφάσεις από την Εκκλησία του Δήμου, ενώ σήμερα, κάθε δημότης ή φορολογούμενος έχει το δικαίωμα να διατυπώνει τις παρατηρήσεις του σχετικά με τη λογοδοσία ή την πορεία του Δημάρχου ή Προέδρου της Κοινότητας για την οποία καλούνται με ειδική προκήρυξη σε ειδική συνέλευση και πάντως όπως ορίζουν οι διατάξεις συγκεκριμένης νομοθεσίας κάθε φορά.

Σκοπός των διατάξεων αυτών, είναι να υποκινηθούν οι ευγενικές διαθέσεις και οι φιλοδοξίες των προσώπων που αναλαμβάνουν τη διοίκηση και διαχείριση των τοπικών υποθέσεων ν' αναπτύσσουν κατά τη διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων τους κοινωνική δραστηριότητα και να εμφανίζονται μπροστά στους δημότες τους σαν συνεπείς εκτελεστές αυτών που τους υποσχέθηκαν πριν από τις εκλογές και να μπορούν να ζητήσουν ξανά την εντολή για τη συνέχιση των καθηκόντων τους και για νέα περίοδο.

Πιο στενά, στο οικονομικό επίπεδο ο θεσμός του ελέγχου όλων όσων διαχειρίζονται δημόσιους πόρους², πόρους δηλαδή που συγκεντρώνονται από συνεισφορά πολλών ή

1. Βλέπετε μεταξύ άλλων: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα Χώρες Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόμος Β', Η έκδ. Αθήνα, 2005, σελ. 29 επόμ. Μάρκου Γ. ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ «Δ και ΚΚ», έκδοση 2000, σελ. 853.*

2. Βλέπετε στοιχεία από ομιλία Γεωργίου Ι. ΚΟΥΡΤΗ, Αντιπροέδρου του Ε.Σ.

από επιχορηγήσεις του κράτους, είναι πανάρχαιος. Ο Πλάτωνας στην αρχαία Ελλάδα διδάσκει ότι «δεν πρέπει να έχουμε κανένα δικαστή (κριτή) ή ανώτατο λειτουργό, ο οποίος να κρίνει ή να κυβερνά χωρίς να αποδίδει λογαριασμό», ενώ ο Αριστοτέλης στην «Αθηναίων Πολιτεία» μας πληροφορεί ότι τον έλεγχο αυτό στην αρχαία Αθήνα ασκούσαν δεκαλογιστές. Όταν το 1807 ο Μ. Ναπολέων ίδρυσε το Γαλλικό Ελεγκτικό Συνέδριο είχε υπόψη του κατά τη δική του έκφραση ότι αυτό θα ήταν «η χωροφυλακή των λογαριασμών», προικισμένο με τις πιο εκτεταμένες εξουσίες. Και ως τέτοιο είναι για την Ελλάδα το Ελεγκτικό Συνέδριο που ιδρύθηκε το 1833 (Δ/γμα 27 Σεπτ/9 Οκτ. 1833 ΦΕΚ 32), είναι το παλαιότερο ανώτατο δικαστήριο της Χώρας, αφού ο Άρειος Πάγος ιδρύθηκε το 1837 και με δικαιοδοσία που κατοχυρώνει το Σύνταγμα.

Ο έλεγχος στο σύγχρονο κράτος

Το άρθρο 98 παρ. 1 του Ελληνικού ισχύοντος Συντάγματος στο εδάφιο α αυτού ορίζει ότι στην αρμοδιότητα του Συνεδρίου ανήκει ιδίως «ο έλεγχος των δαπανών του κράτους καθώς και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) ή άλλων νομικών προσώπων που υπάγονται με ειδική διάταξη νόμου στο καθεστώς αυτό», δηλαδή ο προληπτικός έλεγχος των δαπανών τους.

Ο προληπτικός έλεγχος των δαπανών είναι κατάκτηση που επέβαλε το πρώτο ο ν. ΑΥΟΖ/28 Μαΐου/3 Ιουνίου 1887 που εισηγήθηκε ο Πρωθυπουργός και Υπουργός Οικονομικών Χαρίλ. Τρικούπης και για να πραγματοποιηθεί στους ΟΤΑ κατά το ισχύον Σύνταγμα απαιτείται ο συγκεκριμένος ΟΤΑ να υπαχθεί στον προληπτικό, δικαστικό αυτό έλεγχο του Συνεδρίου με ειδική διάταξη νόμου ή Π. Δ/τος σε εκτέλεση νόμου. Τέτοιοι ισχύοντες σήμερα νόμοι είναι: α) το άρθρο 18 του Ν. Δ/τος 1265/1972 με βάση το οποίο υπήχθησαν στον προληπτικό έλεγχο του Συνεδρίου οι δαπάνες των Δήμων Αθηναίων, Πειραιά, Θεσ/νίκης (Π.Δ. 172/1997), Περιστερίου, Χαλανδρίου και Ηλιουπόλεως Αττικής (Π.Δ. 133/2001) και άλλων Δήμων και β) το άρθρο 23 του Ν. 3202/2003 (ΦΕΚ Α 284) σε συνδυασμό με τους νόμους 3250/2004 (άρθρο 11) και 3220/2005 (άρθρο 18 παρ. 9) που ορίζουν ότι από 1/7/2005 «οι δαπάνες των ΟΤΑ πρώτου βαθμού με πληθυσμό άνω των 5.000 κατοίκων, υπάγονται στον προληπτικό έλεγχο του Συνεδρίου, σύμφωνα με τις διατάξεις που διέπουν αυτό» και έτσι υλοποιήθηκε σχετικό αίτημα των ΟΤΑ.

Με τη θέσπιση και ενεργοποίηση από τα Υπουργεία Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Δικαιοσύνης του προληπτικού ελέγχου των δαπανών των ΟΤΑ, έγινε ένα πολύ σημαντικό βήμα προώθησης της διαφάνειας κατά τη διαχείριση των προσόδων των ΟΤΑ αφού ο εν λόγω έλεγχος:

α) ασκείται πριν την πραγματοποίηση της δαπάνης και περιλαμβάνει την κακή και μη σύννομη διάθεση των προσόδων των ΟΤΑ,

β) περιφρουρεί τα οικονομικά συμφέροντα των ΟΤΑ από ανεξάρτητη δικαστική αρχή που δεν επηρεάζεται από την εν γένει διοίκηση (κρατική ή μη),

γ) παρέχει ασφάλεια στις συναλλαγές των ΟΤΑ, αφού οι πιστωτές τους έχουν τη βεβαιότητα ότι δεν πρόκειται να οχληθούν στον απώτερο χρόνο για επιστροφή των ληφθέντων ποσών,

δ) καθιστά δυνατή την ακριβή εκτέλεση του προϋπολογισμού του, αφού κατά τον προληπτικό έλεγχο για την πληρωμή της δαπάνης διαπιστώνεται και η ύπαρξη εγγεγραμμένης πίστωσης,

ε) προστατεύει τον διατάκτη της δαπάνης Δήμαρχο ή Πρόεδρο Κοινότητας ή άλλο όργανο από ψιθύρους ύπαρξης αθέμιτης συναλλαγής.

Ο προληπτικός έλεγχος

Ο προληπτικός έλεγχος³ εκδηλώνεται με τη θεώρηση του οικείου χρηματικού εντάλματος με σχετική πράξη του αρμοδίου Επιτρόπου (Δικαστικού Υπαλλήλου του Ελεγκτικού Συνεδρίου του ειδικού κλάδου Επιτρόπων του άρθρου 38 του ν. 2721/1999). Μέχρι το έτος 1988 σύμφωνα με τα άρθρα 12,19,77 και 82 του Π. Δ/τος 774/1980 και 144 Π. Δ/τος 1225/1981 τον προληπτικό έλεγχο ασκούσαν Πάρεδροι (Δικαστές, με βαθμό αντίστοιχο με Εφέτη) και Επίτροποι (Δικ. Υπάλληλοι) στην έδρα κάθε νομού. Με το άρθρο 10 του ν. 1816/1988 από 1/1/1989 οι Πάρεδροι (Δικαστές) αντικαταστάθηκαν από Επιτρόπους (Δικ. Υπαλλήλους Προϊσταμένους Δ/σης Κατηγορίας ΠΕ Βαθμού Α). Το έτος 1993 με το άρθρο 13 παρ. 1-19 ν. 2145/1993 τον έλεγχο ανέλαβαν πάλι οι Πάρεδροι (Δικαστές) για τα Υπουργεία και οι Επίτροποι (Δικ. Υπάλληλοι) για τις λοιπές υπηρεσίες. Τέλος το έτος 1997 με το άρθρο 3 παρ. 25 του ν. 2479/1997, που ισχύει έως σήμερα, τον προληπτικό έλεγχο ασκούν Επίτροποι (Δικ. Υπάλληλοι) του ειδικού κλάδου Επιτρόπου του άρθρου 38 ν. 2721/1999 που προΐστανται των υφισταμένων 84 Υπηρεσιών Επιτρόπων (1 Υπηρεσία στη Βουλή των Ελλήνων 19 στα Υπουργεία, 6 σε μεγάλα ΝΠΔΔ, 4 σε μεγάλους Δήμους και 54 στις έδρες των νομών).

Η θεώρηση του χρηματικού εντάλματος κατά τον προληπτικό έλεγχο γίνεται σύμφωνα με τη διαδικασία των άρθρων 17, 19 και 21 του Π. Δ/τος 774/1980 και ειδικότερα ελέγχεται 1) εάν υπάρχει για τη δαπάνη νομίμως πίστωση και 2) εάν τηρήθηκαν οι διατάξεις του νόμου για την οικονομική διαχείριση των ΟΤΑ ή κάθε άλλου νόμου ή διατάγματος εφαρμοζόμενου στους ΟΤΑ. Το Συνέδριο κατά τον προληπτικό έλεγχο νομιμότητας εξετάζει παρεμπιπτόντως τα αναγκάως με αυτή (νομιμότητα δαπανών) συναπτόμενα ζητήματα αρμοδιότητας άλλων δικαστηρίων εφόσον τα ζητήματα αυτά δεν έχουν κριθεί οριστικά και τελεσίδικα με απόφαση του αρμοδίου δικαστηρίου (Πράξη 1ου Τμ. 295/1992). Σε περίπτωση άρνησης του Επιτρόπου για θεώρηση του σχετικού εντάλματος, αυτός εκθέτει τους λόγους άρνησης, σε σχετική πράξη του, που αποστέλλεται στην εκδύσασα το χρηματικό ένταλμα υπηρεσία. Εάν η υπηρεσία αμφισβητεί τη νομιμότητα της άρνησης αυτής επανυποβάλλει το χρηματικό ένταλμα στον Επίτροπο, ο οποίος αν αρνηθεί εκ νέου τη θεώρησή του, το αποστέλλει με σχετική έκθεσή του για οριστική κρίση στο οικείο Τμήμα του Συνεδρίου (συγκροτείται από 1 Αντιπρόεδρο, 2 Συμβούλους και 2 Παρέδρους με συμβουλευτική γνώμη) που επιλαμβάνεται των λόγων της διαφωνίας και αποφασίζει με Πράξη του, αφού προηγουμένως προτείνει επ' αυτού ο Γενικός Επίτροπος Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο. Ειδικά για τους ΟΤΑ α) στο 1ο Τμήμα του Συνεδρίου υπάγεται η άρση διαφωνιών και η γνωμοδότηση σε αμφιβολίες Επιτρόπων ως προς τη θεώρηση χρηματικών ενταλμάτων πληρωμής που αφορούν αποδοχές γενικά και αποζημιώσεις υπαλλήλων των ΟΤΑ από οποιαδήποτε αιτία, τα νοσήλια αυτών, αμοιβές δικηγόρων, καθώς και τις κρατήσεις σ' αυτές (Απόφ. Ολ. Ελ. Συν. ΦΕΚ Β 1242/2002) και β) στο 7ο Τμήμα υπάγεται η άρση διαφωνιών κ.λ. ως προς τη θεώρηση χρηματικών ενταλμάτων που αφορούν αξιώσεις από προμήθειες, εκτέλεση έργων, κάθε φύσεως εργασίες ή υπηρεσίες, από μισθώσεις ακινήτων και από κάθε άλλη αιτία εκτός από τις αξιώσεις που υπάγονται στην αρμοδιότητα του 1ου Τμήματος (Απόφ. Ολ. Ελ. Συν. ΦΕΚ Β 1620/2004).

3. Βλέπετε στοιχεία από ομιλία Γεωργίου Ι. ΚΟΥΡΤΗ, Αντιπροέδρου του Ε.Σ.

Η Πράξη του Τμήματος που εκδίδεται στην ανωτέρω διαφωνία, είναι Πράξη δικαστικού σχηματισμού, που δεν υπόκειται σε αναίρεση ενώπιον της Ολομέλειας του Συνεδρίου (Ολ. Ελ. Συν. 252/1987 ΝοΒ 1987 σελ. 1472), υπόκειται όμως σε ανάκληση, ολική ή μερική, από το ίδιο το Τμήμα που την εξέδωσε, κατά την ίδια ως άνω διαδικασία. Η ανάκληση γίνεται είτε αυτεπάγγελα από το αρμόδιο Τμήμα που την εξέδωσε δια του Προέδρου του ή με αφορμή οιοδήποτε άλλου εγγράφου (αίτησης ανάκλησης ενδιαφερομένου για τη θεώρηση του εντάλματος), ή από την ενδιαφερόμενη υπηρεσία ή από τρίτον τον οποίο αφορά η εντελλόμενη με το χρηματικό ένταλμα δαπάνη. Η ανάκληση χωρεί αν εμφιλοχώρησε πλάνη είτε περί το δίκαιο, είτε περί τα πραγματικά γεγονότα ή λόγω λογιστικού λάθους ή αν προσάγονται νέα στοιχεία που δικαιολογούν την ανάκληση.

Οι θεωρήσεις των Χ.Ε.

Ι. Η θεώρηση του οικείου χρηματικού εντάλματος από τον Επίτροπο μπορεί να γίνει και στην περίπτωση που κάποια δαπάνη δεν προβλέπεται από τη νομοθεσία και το ένταλμα μπορεί να πληρωθεί εάν αναγράφεται ως αιτία αυτού ότι η δαπάνη είναι λειτουργική για τον οικείο Δήμο ή Κοινότητα. Πότε όμως μια δαπάνη είναι λειτουργική. Κατά τη νομολογία του Συνεδρίου (απόφ. 1ου Τμ. 218/1994) τέτοια είναι η δαπάνη που σχετίζεται με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εκ μέρους του Δήμου, οι οποίες προάγουν τα κοινωνικά, πολιτιστικά, πνευματικά και οικονομικά συμφέροντα των δημοτών ή συμβάλλουν στην ενεργό συμμετοχή τούτων για την προαγωγή των τοπικών υποθέσεων και στις δραστηριότητες του Δήμου. Πρέπει όμως η δαπάνη αυτή να ανταποκρίνεται στο ανάλογο ή προσήκον μέτρο και να μη υπερβαίνει τα εύλογα όρια που διαγράφονται γενικά με την τήρηση της αρχής της λιτότητας εν όψει όμως των συνθηκών πραγματοποίησής της. Πάντως το Ελεγκτικό Συνέδριο μπορεί να πληρώσει μη νόμιμη δαπάνη αν κρίνει ότι υπάρχει συγγνωστή πλάνη των αρμοδίων οργάνων της Διοίκησης κατά την ερμηνεία των κειμένων διατάξεων.

Από τη νομολογία του Συνεδρίου κρίθηκαν ως λειτουργικές και άρα δαπάνες που μπορούν να πληρωθούν, οι ακόλουθες ενδεικτικά αναφερόμενες δαπάνες:

1) Δαπάνη δημοσίευσης στον Τύπο ψηφίσματος σχετικού με το θάνατο δημοσίου προσώπου (Πράξη IV Τμ. 17/1999).

2) Δαπάνη για την παροχή δώρων στη χορωδία των σχολείων του Δήμου γιατί συμβάλλει στην πολιτιστική ανάπτυξη (Πράξη IV Τμ. 23/1999).

3) Δαπάνη για αμοιβή δημοσιογράφων που κάλυψαν την προβολή αθλητικής εκδήλωσης Δήμου διότι συμβάλλει στην εκπλήρωση των σκοπών του (Πρ. 1ου Τμ. 205/1999).

4) Δαπάνη Κοινότητας για την προμήθεια ειδών κρεοπωλείου τα οποία διένειμε στους οικονομικά αδυνάτους κατοίκους της κατά τις εορτές των Χριστουγέννων (απόφ. 1ου Τμ. 592/1983).

5) Δαπάνη μίσθωσης ταξί από παιδικό σταθμό για την μεταφορά νηπίων σ' αυτόν, διότι είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση των σκοπών ενόψει έλλειψης μέσων μαζικής μεταφοράς (Πρακ. 1ου Τμ. 47 Συνεδρ./18-8-1987, Πράξη 1ου Τμ. 423/1983).

ΙΙ. Η θεώρηση του χρηματικού εντάλματος από τον Επίτροπο είναι ανέκκλητη πράξη εφόσον εξοφλήθηκε το ένταλμα. Όμως η επανεξέταση της νομιμότητας της δαπάνης αυτού από το οικείο Τμήμα του Συνεδρίου, έχει ως συνέπεια μόνο τη μεταρρύθμιση της νομικής θεμελίωσης αυτού, χωρίς την ανάκληση της γενόμενης θεώρησης. Σε συμφωνία με τα ανωτέρω η Ολομέλεια του Συνεδρίου με τα Πρακτικά της 11 Συνεδρ./30-4-2001 και 29ης Συνεδρ./10-11-2004 (όμοιες οι 305/78 και 920/81 αποφάσεις Γ' Τμήματος) δέχθηκε ό-

τι η θεώρηση χρηματικού εντάλματος πληρωμής δαπάνης στο πλαίσιο του προληπτικού ελέγχου, δεν μπορεί να ανακληθεί ή αμφισβητηθεί, ούτε από το Συνέδριο, ούτε από τη διοίκηση, εκτός αν η θεώρηση στηρίχθηκε σε ανύπαρκτα πλαστά ή ψευδή δικαιολογητικά ή σε απατηλή συμπεριφορά του διοικούμενου και δόθηκε έτσι ένα σημαντικό πλεονέκτημα στους ΟΤΑ, των οποίων οι δαπάνες δεν υπόκεινται σε επανάκριση. Πρόσφατα σε ερώτημα Υπουργού αν παρέχεται σε όργανα του Υπουργείου Οικονομικών δυνατότητα α) καταλογισμού ή β) παραπομπής στο Ελεγκτικό Συνέδριο, για ανάκληση θεώρησης χρηματικών ενταλμάτων από Επίτροπο του Συνεδρίου που έγινε στα πλαίσια προληπτικού ελέγχου και για καταλογισμό στη συνέχεια των ποσών των δαπανών που έχουν εξοφληθεί, (μετά από τη θεώρηση), αν κατά το στάδιο της θεώρησης δεν λήφθηκαν υπόψη 1) διατάξεις νόμων με βάση τις οποίες το σύνολο ή τμήμα των δαπανών που θεωρήθηκαν είναι μη σύννομες, 2) απορριπτικές πράξεις του Συνεδρίου σε άλλες όμοιες δαπάνες και 3) πρόσθετα στοιχεία που εντοπίστηκαν από διοικητικούς ελέγχους, με βάση τα οποία στοιχειοθετείται η απόρριψη της δαπάνης, η Ολομέλεια του Συνεδρίου με τα Πρακτικά της 3ης Συνεδρ./23-2-2005 επανέλαβε ότι δεν μπορεί να ανακληθεί η θεώρηση ούτε να αμφισβητηθεί αυτή από το Ελεγκτικό Συνέδριο ή τη Διοίκηση, εφόσον έχει εξοφληθεί το σχετικό ένταλμα. Κρίθηκε συνεπώς ότι δεν μπορεί να γίνει στην πιο πάνω περίπτωση μεταγενέστερος καταλογισμός από τη Διοίκηση, αλλά μόνο αναθεώρηση της Πράξης του Επιτρόπου ή του Τμήματος από το Συνέδριο κατά το άρθρο 29 του Π. Δ/τος 774/1980 λόγω πλάνης περί τα πράγματα και όχι περί το νόμο ή λόγω λογιστικού λάθους ή αν προσκομισθούν νέα κρίσιμα έγγραφα που στοιχειοθετούν εξ αντικειμένου την απόρριψη της θεωρηθείσας δαπάνης ή αν η πράξη στηρίχθηκε σε καταθέσεις μαρτύρων που ακολούθως καταδικάστηκαν για ψευδορκία ή σε έγγραφα που κηρύχθηκαν πλαστά με δικαστική απόφαση. Σημαντική λοιπόν είναι και η πιο πάνω απόφαση της Ολομέλειας που διασφαλίζει την ασφάλεια του προληπτικού ελέγχου των δαπανών των ΟΤΑ.

III. Επιπρόσθετα αναφέρονται κατωτέρω χαρακτηριστικές Πράξεις του Συνεδρίου σε θέματα μείζονος ενδιαφέροντος που ανέκυσαν κατά τον προληπτικό έλεγχο δαπανών ΟΤΑ.

1. Με τις 15, 26, 73 και 101/2000 Πράξεις του IV Τμ. του Συνεδρίου κρίθηκε ότι επιτρέπεται ενίσχυση συλλόγων από Δήμο ή Κοινότητα όταν συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις: α) να πρόκειται για σύλλογο με σκοπό αθλητικό ή πολιτιστικό κατά το καταστατικό του, β) η έδρα του να βρίσκεται στο Δήμο ή την Κοινότητα που παρέχει την επιχορήγηση και γ) να υπάρχει εγκριτική απόφαση του Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου.

2. Με τις 51/2005 και 71/2005 Πράξεις του Ι Τμήματος κρίθηκε ότι ο Δήμος δεν υποχρεούται σε εκτέλεση προσωρινής διαταγής σύμφωνα με το άρθρο 20 του ν. 3301/2004, αφού αυτή είναι τίτλος απ' αυτούς που αναφέρονται στο άρθρο 904 παρ. 2 εδάφια γ-ξ του Κ.Πολ.Δ.

3. Με την 75/2005 Πράξη του Ι Τμήματος αντιμετωπίστηκε η εξής περίπτωση: Σε ένα ΑΕΙ παρέιχαν τις υπηρεσίες τους για πολλά έτη με το καθεστώς ετησίων ανανεωμένων συμβάσεων μίσθωσης έργου 4 άτομα ως φύλακες των εγκαταστάσεων του πέραν των υπαρχόντων 5 οργανικών θέσεων φυλάκων. Μετά τη δημοσίευση του Π. Δ/τος 164/19-7-2004 το Πρωτανικό Συμβούλιο έκρινε σε εκτέλεση του Π. Δ/τος αυτού, ότι μπορεί να ανανεωθούν οι συμβάσεις τους για αόριστο χρόνο και απέστειλε το σχετικό φάκελο στο ΑΣΕΠ για οριστική κρίση η οποία εκκρεμεί. Όμως επειδή στις 4/1/2005 οι συμβάσεις των

φυλάκων έληξαν, το Πρωτανικό Συμβούλιο με απόφασή του στις 11/1/2005 ενέκρινε την κατάρτιση νέων συμβάσεων μισθώσεων έργου, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 ν. 2527/1997, καίτοι οι ανάγκες φύλαξης δεν ήταν έκτακτες και ασυνήθεις, αλλά πάγιες και διαρκείς. Το 1ο Τμήμα του Συνεδρίου έκρινε ότι δεν ήταν μεν νόμιμη η σύναψη των εν λόγω νέων συμβάσεων, πλην η κατάρτισή τους δεν έγινε κατά κατάχρηση των κειμένων διατάξεων, αλλά από συγγνωστή πλάνη των αρμοδίων οργάνων του Πανεπιστημίου ως προς την έννοια των εφαρμοστέων διατάξεων, εν όψει της εκκρεμούσης διαδικασίας του Π. Δ/τος 164/2004, αφού πίστευαν ότι μπορούσαν να καταρτίσουν τις συμβάσεις αυτές, μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας του Π. Δ/τος αυτού από το ΑΣΕΠ. Η πράξη αυτή του Συνεδρίου είναι σημαντική και ευεργετική για τους εκτάκτους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, αφού εξασφαλίζει την παραμονή τους τον φορέα απασχόλησής τους μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας του ΑΣΕΠ, και

4. Με την 100/2005 Πράξη του 1ου Τμήματος κρίθηκε το ακόλουθο νομικό ζήτημα. Το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Χαλανδρίου με απόφασή του εισηγήθηκε στο υπηρεσιακό Συμβούλιο την υπαγωγή εργαζομένου του στις διατάξεις του Π. Δ/τος 164/2004, διότι πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 11 αυτού (ύπαρξη διαδοχικών συμβάσεων κατ' άρθρ. 5 παρ. 1 που συνήφθησαν πριν από την έναρξη ισχύος του και ενεργών τον ως άνω χρόνο) και το υπηρεσιακό Συμβούλιο έκρινε νόμιμη την υπαγωγή του στη διάταξη αυτή. Ακολουθώς ο εργαζόμενος διορίστηκε με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου σε μόνιμη θέση. Το Συνέδριο έκρινε ότι κατόπιν της εν λόγω κρίσεως δεν ήταν άκρυες οι προηγούμενες ετήσιες συμβάσεις του με το Δήμο με βάση το άρθρο 6 παρ. 1 του ν. 2527/1997 και ο χρόνος τους λαμβάνεται υπόψη ως προϋπηρεσία για τη μισθολογική του κατάταξη. Η πράξη αυτή εμμέσως αναγνωρίζει τη συνταγματικότητα των διατάξεων του Π. Δ/τος 164/2004, καίτοι δεν προβαίνει σε ρητή αναγνώριση, αφού δέχεται την εφαρμογή του.

Ορισμένες επισημάνσεις

1. Οι Πράξεις⁴ που εκδίδονται από το αρμόδιο Τμήμα του Ελεγκτικού Συνεδρίου και αφορούν σε υποθέσεις διαφωνιών Επιτρόπων του, σχετικά με τη θεώρηση ή μη χρηματικών ενταλμάτων, σύμφωνα με τη διαδικασία της παρ. 1 του άρθρου 21 του Π.δ/τος 774/1980, αποτελούν πράξεις δικαστικού σχηματισμού που εκδίδονται κατά ρητή συνταγματική επιταγή (άρθρο 98 παρ.2 του Συντάγματος) χωρίς να τηρούνται οι διατυπώσεις δημοσιότητας του άρθρου 93 παρ. 2 του Συντάγματος. Οι Πράξεις αυτές δεν υπόκεινται σε ένδικα ή ενδικοφανή μέσα, ούτε όμως έχουν χαρακτηρισμό οριστικής απόφασης, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 85 του Π.δ/τος 1225/1981 δεν μπορεί να ανακληθεί. Συνεπώς, όπως παγίως γίνεται δεκτό μπορεί καταρχήν να ανακληθούν, κατ' ανάλογη εφαρμογή των αρχών του δικαίου για την ανάκληση των διοικητικών πράξεων, λόγω λογιστικού λάθους ή αν εμφοχώρησε κατά την έκδοσή τους νομική ή πραγματική πλάνη ή γίνεται επίκληση νέων στοιχείων που δικαιολογούν την ανάκληση. Την ανάκληση των πράξεων αυτών και την εκ νέου έρευνα της υπόθεσης επιλαμβάνεται, κατά την ίδια διαδικασία της έκδοσής τους, το Τμήμα που εξέδωσε τις προς ανάκληση πράξεις είτε αυτεπάγγελα δια του Προέδρου του, είτε εξ αφορμής αίτησης του διατάκτη, είτε αίτησης ή αναφοράς τρίτου ενδιαφερόμενου που απευθύνεται σ' αυτό

4. Από το κείμενο της Πράξης 16/2006 του VII Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

(βλ. σχετ. Πρ ΙΤμ 56/2006, 185/2004, 134, 126/2002, 133, 87/2001, 183, 153, 74, 51, 43, 83/2000, VII Τμ 37, 89/2006).

2. Όσον αφορά την εγκυρότητα ή όχι των αποφάσεων και πράξεων των ΟΤΑ,⁵ εκ των οποίων εν συνεχεία γενούνται οικονομικές υποχρεώσεις, πρέπει να πούμε τα εξής. Κατ' αρχήν πρέπει να αναφερθεί ότι οι αρμοδιότητες της αυτοδιοίκησης είναι ευρύτερες (όλες οι τοπικές υποθέσεις) και πηγάζουν απευθείας από το Σύνταγμα, εξειδικεύονται δε με τον νέο Ν. 3463/2006 και προηγούμενα από το Π.Δ. 410/95 (Κώδικα). Οι αποφάσεις υλοποίησης αυτών των αρμοδιοτήτων, για να οδηγούν σε ομαλή εκτέλεση πληρωμών, πρέπει να λαμβάνονται σύμφωνα με την κατά περίπτωση νομοθεσία και πάντως να εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον.

3. Σχετικά με τις επιχορηγήσεις, επειδή στον ν. 3463/2006 δίνεται δυνατότητα αυτών από τους ΟΤΑ, προς δικιά της ή άλλα Νομικά Πρόσωπα ακόμα και Ι.Δ., πρέπει να επισημανθεί ότι θα πρέπει λαμβάνονται υπόψη όσα ρυθμίζει η υπ' αριθ. 109/96 Πράξη του Γ' Τμήματος διακοπών του Ελ. Συνεδρίου που αναφέρει: «Ως δημόσια δαπάνη, ... νοείται, όχι μόνο η διάθεση χρήματος ανήκοντος στο υπό οργανική έννοια Κράτος ή τα ΝΠΔΔ, αλλά και η δαπάνη που πραγματοποιείται μεν από ΝΠΔΔ, πλην προέρχεται εκ του κρατικού προϋπολογισμού και τείνει, με βάση το σκοπό της επιχορηγήσεως προς το ως άνω νομικό πρόσωπο, στη θεραπεία σκοπού δημοσίου συμφέροντος (βλ. και Ελ. Συνέδρ. Ολομ. : 1039/95)» και παραπέρα ρυθμίζει ώστε οι επιχορηγήσεις να γίνονται με έκδοση Ενταλμάτων Προπληρωμής στο όνομα υπολόγου υπαλλήλου ή άλλου εν γένει οργάνου του νομικού προσώπου που επιχορηγείται και όχι με απλά Χ.Ε.

4. Επειδή στη δράση των ΟΤΑ προκύπτουν πολλές φορές και περιπτώσεις συνεργασιών⁶ και χρηματοδοτήσεων προς Αστικές μη Κερδοσκοπικές εταιρείες ή σωματεία, κρίνω σκόπιμο να επισημάνω όσα προβλέπει η υπ' αριθ. 177/92 απόφαση της Ολομέλειας του ΝΣΚ στις περιπτώσεις εξέτασης επιχορηγήσεων σε φερόμενες ως μη κερδοσκοπικές εταιρείες ή σωματεία (σχετ. επισημάνσεις της Ολομέλειας του Ν.Σ.Κ., περί μεθόδων προσπορισμού – διοχέτευσης κερδών, μισθών, κ.λ.).

Επίλογος

Ο καθιερούμενος από το άρθρο 98 του Συντάγματος προληπτικός έλεγχος των δαπανών των ΟΤΑ δεν είναι τίποτε άλλο, αλλά μια μορφή οικονομικής εποπτείας της δικαιοσύνης στη διαχείριση των πόρων της αυτοδιοίκησης. Η εποπτεία αυτή της δικαστικής εξουσίας είναι παράλληλη με την εποπτεία νομιμότητας της εκτελεστικής εξουσίας δια του Γεν. Γραμματέα της Περιφέρειας που καθιερώνεται με το άρθρο 177 του Π. Δ/τος 410/1995 (Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα), αφού άλλωστε οι πράξεις των Δημοτικών και Κοινοτικών Συμβουλίων είναι εκτελεστές αφότου εκδόθηκαν (άρθρ. 197 Κ.Δ.Κ.), ενώ παράλληλα οι Δήμοι και οι Κοινότητες, με βάση την συνταγματικά κατοχυρωμένη αυτοτέλεια αυτών, έχουν δικαίωμα να ασκήσουν κατά των πράξεων εποπτείας νομιμότητας της κεντρικής διοίκησης αίτηση ακύρωσης, χωρίς να δημιουργείται ενδοστρεφής δική (ΣτΕ 773/1997 Ελλ. Δ/σύνη 1998 σελ. 229).

5. Βλ. και Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Περιφερειακή Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Ελλάδα, Άλλες Χώρες Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόμ. Β', Η' έκδ. Αθήναι, 2005, σελ. 115 επόμε.*

6. Βλ. Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης και οργάνωση της Διοίκησης του Κράτους. Μέρος Β'. Πολιτιστικές δραστηριότητες των ΟΤΑ Χωρών Μελών της Ε.Ε. Αθήναι, 2008, σελ. 14 επόμε.*

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισχ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Α'
Νέα έκδοση
Αθήναι, 2007

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισχ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Β'
Νέα έκδοση
Αθήναι, 2004

**Κωνσταντίνος ΓΕ.
ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

Καθηγητής Παντείου
Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.,
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισχ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int.
I.I.A.P., Paris

**ΘΕΣΜΙΚΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Τόμος Γ'
Νέα έκδοση
Αθήναι, 2005

Μικρός αριθμός αντιτύπων όλων των έργων του Καθηγητού Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ διατίθεται από το Κεντρικό Βιβλιοπωλείο των Εκδόσεων ΠΑΠΑΖΗΣΗ, οδός Νικηταρά 2 και Μπενάκη, Αθήνα.

Τέλος, πρέπει να αναγνωρισθεί, ότι λόγω της πρόσφατης υπαγωγής των ΟΤΑ σε προληπτικό έλεγχο των δαπανών τους, υπάρχουν ορισμένα προβλήματα που δημιουργούν δυσλειτουργίες. Αυτές οφείλονται στην έλλειψη κατάλληλης ενημέρωσης του προσωπικού των Δήμων. Γι' αυτό θα πρέπει να δημιουργηθεί πάγια νομολογία, κοινές τακτές συσκέψεις Δημάρχων και δημοτικών οικονομικών υπαλλήλων με τους οικείους Επιτρόπους και δικαστικούς λειτουργούς του Συνεδρίου, ώστε να επιλύονται τυχόν ανακύπτοντα προβλήματα και να ενημερώνονται για την πρόσφατη νομολογία του Συνεδρίου.

Δεν πρέπει όμως να μας διαφεύγει ότι στους Δήμους και τις Κοινότητες σύμφωνα με το άρθρο 102 του Συντάγματος, ανήκει μόνο η διοίκηση τοπικών υποθέσεων κατά το εύρος και τις κατηγορίες που ορίζει ο νόμος ή αρμοδιοτήτων που συνιστούν μεν αποστολή του κράτους, αλλά υπάρχει ανάθεση αυτών στους Δήμους με βάση διάταξη ειδικού νόμου.

Ο αείμνηστος Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής το Σεπτέμβριο 1983 ομιλώντας κατά την έναρξη των εκδηλώσεων για τα 150 χρόνια του Συνεδρίου είτε χαρακτηριστικά: «Είναι βέβαια αλήθεια ότι το έργο του Ελεγκτικού Συνεδρίου είναι αγάριστο και προκαλεί δυσφορία ακόμη και αντιδράσεις από τους ελεγχόμενους. Αλλά η προσφορά του στη διαφύλαξη του δημοσίου χρήματος και η αντίστοιχη εμπιστοσύνη που δημιουργείται στον πολίτη, είναι τόσο σπουδαία που αντισταθμίζει όλες τις δυσάρεστες επιπτώσεις κατά των φορέων του θεσμού». Η δήλωση αυτή του Προέδρου πιστεύω ότι επιδοκιμάζεται από την τοπική αυτοδιοίκηση, που είναι αυτοδιοίκηση νομιμότητας, αλήθειας και αγωνιστικότητας και πρέπει να στηρίζεται από όλες τις πολιτικές δυνάμεις της χώρας.

Νέες τιμητικές διακρίσεις και βραβεία απένειμε το Κέντρο Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ»

Τιμητικές διακρίσεις και οικονομικές ενισχύσεις απένειμε σε Νέους Επιστήμονες, Φοιτητές και Κοινωνική Ιδρύματα, το Κέντρο Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δημ. Ν. ΚΑΡΛΟΣ», με αφορμή την συμπλήρωση έξι ετών από την σύστασή του.

Τα βραβεία επεδόθησαν στα Γραφεία του Κέντρου στην Αθήνα.

Εκ των βραβευθεισών εργασιών αναφέρονται λόγω της ιδιαίτερης ποιότητάς τους εκείνες του κ. Βασ.-Μάρ. ΚΑΡΚΑΝΤΖΟΥ, Φοιτητού της Σχολής Πολιτικών Μηχανικών του Ε.Μ.Π. με θέμα: Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και της κ. Μαρ. ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΟΥ, Φοιτήτριας του Τμήματος Γεωλογίας και Περιβάλλοντος του Ε.Κ.Π.Αθηνών, με θέμα: Εθνικά Πάρκα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Σε σχετική δήλωσή του ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Κέντρου Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ εξήρε τα ευγενή κίνητρα σύστασης του Κέντρου υπό των Γονέων του προώρως θανόντος Δημητρίου ΚΑΡΛΟΥ, Φοιτητού, κυρίας Έφης ΚΑΡΛΟΥ-ΜΠΡΙΣΤΟΓΙΑΝΝΗ και κ. Νικολάου ΚΑΡΛΟΥ και ανέφερε στοιχεία για το μέχρι τούδε επιτελεσθέν έργο του Κέντρου.

Ο Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ εγεννήθη την 11η Απριλίου 1982 μ.Χ. στην Αθήνα και απεβίωσε την 14η Μαΐου 2001 μ.Χ. στην Θεσσαλονίκη.

Σκοποί του Κέντρου είναι, μεταξύ άλλων και οι εξής:

Η προώθηση των ηθικών και πολιτιστικών αξιών εν γένει μεταξύ των Νέων, μέσω υποτροφιών, συγγραφής μελετών κ.ά..

Η έκδοση εντύπων, εφημερίδων, περιοδικών, η παραγωγή ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού υλικού, η ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφόρησης και ενημέρωσης, η έκδοση επιστημονικών μελετών προς διάχυση των ηθικών και ανθρωπιστικών αξιών κ.ά.

Η επιμόρφωση της Ελληνικής Νεολαίας μέσω ειδικών προγραμμάτων, σεμιναρίων, συνεδρίων, διαλέξεων, εκθέσεων, εκδόσεων και διεθνών εκδηλώσεων, η αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού και η αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης των νέων, σύμφωνα με τα ιδεώδη του ελληνισμού και του χριστιανισμού κ.ά..

ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ 'Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ;

Του κ. Διον. Ν. ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ

M.Sc. Υγιεινής/Δημόσιας Υγείας και
Κοινωνικής Προστασίας
Ιατρού, Κοινωνιολόγου

Κάποτε, αν κάποιος έλεγε «αυτό το μέρος το έχω ξαναδεί» ή «αυτό το συμβάν το έχω ξαναζήσει» ή «είμαι σίγουρος ότι έχουμε ξαναϊδωθεί», χωρίς να υπήρχε η παραμικρή προϋπόθεση να είχε συμβεί πραγματικά κάτι τέτοιο, λέγαμε καλπάζουσα φαντασία Daja nu στην καλύτερη ή «τρελάθηκε ο άνθρωπος» στη χειρότερη.

Όμως οι νευροεπιστήμες (επιστήμες του εγκεφάλου), μετά τις σημαντικές ανακαλύψεις στο επίπεδο των νευροδιαβιβαστών και της ψυχικής υγείας, άρχισαν εδώ και καιρό ν' ασχολούνται και με άλλα «φαινόμενα» τα οποία έως πρόσφατα, παρέμεναν ανεξήγητα και προκαλούσαν έντονη διαφωνία μεταξύ των επιστημόνων.

Ένα από τα φαινόμενα αυτά είναι το «Deja vu», η αίσθηση δηλαδή αλλά και η άποψη του ατόμου ότι αυτό που ζει, το έχει ήδη ξαναζήσει.

Το σημείο σύγκρουσης μεταξύ των επιστημόνων ήταν, αν το φαινόμενο αυτό αποτελούσε τμήμα ενός κλινικού συμπτώματος που συνοδεύει την επιληψία του κροταφικού λοβού (Bancaud, Brunet - Bourgin, Chauvel, Halgren, 1994).

Οι θέσεις των επιστημόνων, τ' αποτελέσματα των ερευνών και οι στάσεις απέναντι στο συγκεκριμένο θέμα, διαφοροποιήθηκαν πολλές φορές ανάλογα με τις κλινικές μελέτες που πραγματοποιούνταν, τον πληθυσμό που συμμετείχε σ' αυτές, αλλά και την άποψη του ίδιου του ερευνητή απέναντι στο θέμα.

Παράλληλα, νέοι τομείς επιστημών όπως η νευροφιλοσοφία και η νευροθεολογία άρχισαν να αποτελούν τα νέα αντικείμενα έρευνας και ενδιαφέροντος των νευροεπιστημών, διευρύνοντας έτσι τα όρια εννοιών όπως ψυχή, θάνατος, μετενσάρκωση, μετά θάνατο ζωή, τα οποία δεν αποτελούν πλέον μόνο αντικείμενο της μεταφυσικής. Σε αυτούς τους τομείς της επιστήμης οι συγκεκριμένες έννοιες μελετώνται υπό το πρίσμα των νευρωνικών αναπαραστάσεων που δημιουργούνται στον εγκέφαλο καθώς το άτομο μελετά ή ασχολείται με τις συγκεκριμένες έννοιες.

Επίσης στον τομέα μελέτης των συγκεκριμένων επιστημών περιλαμβάνεται και ο εντοπισμός των συναισθηματικών αναμνήσεων- υπό μορφή εξαρτημένων αντανάκλαστικών- που φέρουμε από τις προηγούμενες βιωματικές εμπειρίες μας. Οι νευροεπιστήμες

αναζητούν τις νέες οδούς που δημιουργούνται εντός του Κ.Ν.Σ., όταν το άτομο διαθέτει την γνώμη μας μεταφυσικής εμπειρίας.

Η Νευροφιλοσοφία και η Νευροθεολογία καταρρίπτουν το άυλο (άνευ ύλης) των εννοιών, όπως Θεός, θείο, ψυχή, θάνατος, μετενσάρκωση, προηγούμενη γήινη εμπειρία, παρελθούσες μνήμες, βιωμένη συναισθηματική ανάμνηση και αποδεικνύουν το εγκεφαλικό τους εντοπισμό και την διερεύνηση τους, με αντικειμενικά νευροεπιστημονικά εργαλεία (Stanford Encyclopedia of Philosophy).

Έτσι η αναδρομή σε αναμνήσεις μας παρελθοντικής ζωής, τα συναισθήματα που είχε βιώσει το άτομο αλλά και οι εμπειρίες του, όχι μόνο εντοπίζονται σε συγκεκριμένες εγκεφαλικές δομές, αλλά και προκαλούν εξειδικευμένες δραστηριότητες του Κ.Ν.Σ., οι οποίες μπορούν να διερευνηθούν με συγκεκριμένες μεθόδους, όπως τα Γνωστικά Προκλητά Μαγνητικά Πεδία. Η ανάμνηση μιας συγκεκριμένης κίνησης που το άτομο φέρει από το μακρινό παρελθόν του, εντοπίζεται σε συγκεκριμένη περιοχή του εγκεφάλου και εκλύει την ίδια κυματομορφή από τον πρόσθιο μετωπιαίο λοβό (Facco, Munaei, Gallo, Volpin, Behr, Baratto, & Giron, 2002).

Λίγα χρόνια πριν η ηλεκτροφυσιολογία με τη μέθοδο των Γνωστικών Προκλητών Μαγνητικών Πεδίων, απέδειξε ότι το φαινόμενο déjà vu δε συνδέεται με επιληψία ή κάποια άλλη πάθηση του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος, αλλά αποτελεί τμήμα του δικτύου μνήμης που εδράζει στο αρχαιοχιτώνιο, το πρωτόγονο και βασικό δηλαδή τμήμα του μεταιχμιακού συστήματος του εγκεφάλου (Maril, Simons, Mitchell, Schwartz, Schacter, 2002. Bartolomei, Barbeau, Gavaret, Guye, Mc Gonigal, Regis, Chauvel, 2004).

Είναι επίσης γνωστό, ότι τις δομές του αρχαιοχιτωνίου του εγκεφάλου, αποτελούν τα αμύγδαλα και ο ιππόκαμπος βασικές εγκεφαλικές περιοχές αποθήκευσης της οπτικο-χωρικής μνήμης, της ανάμνησης και της κίνησης μέσα στο χώρο, των συναισθηματικών αναμνήσεων, αλλά και της ακουστικής μνήμης.

Από τις βασικές μας γνώσεις στη νευροανατομία και νευροφυσιολογία, γνωρίζουμε ότι όλα τα προαναφερόμενα είδη μνήμης, σχετίζονται με το ακουστικό και αιθουσαίο σύστημα, τα οποία με τη σειρά τους μεταβιβάζουν τις πληροφορίες από τα ερεθίσματα που έλαβαν στο θάλαμο, ο οποίος με τη σειρά του τα μεταβιβάζει στον ιππόκαμπο και στ' αμύγδαλα προκειμένου να «τροποποιηθούν» σε μνήμη, ανάμνηση και γνώση του περιβάλλοντος. Οπότε χρησιμοποιώντας αυτές τις αναμνήσεις από το αρχαιοχιτώνιο, το άτομο μπορεί να βιώνει, ν' αντιδρά, να συμπεριφέρεται, να αισθάνεται και να επικοινωνεί. Ο ορισμός αρχαιοχιτώνιο ανήκει στον Paul MacLean έναν από τους πλέον διάσημους νευροεπιστήμονες, ο οποίος διαχώρισε τον εγκέφαλο σε τρία τμήματα, αποδίδοντας στο κάθε τμήμα μια διαφορετική λειτουργία αλλά και μια εξειδικευμένη δυνατότητα συνέχειας μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος. Με αυτήν την έννοια, ο διαχωρισμός του MacLean μπορεί να χαρακτηριστεί ως μεταφυσικός. Για αυτό άλλωστε και ο τριαδικός διαχωρισμός του εγκεφάλου σε αρχαιοχιτώνιο, παλαιοχιτώνιο, και νεοχιτώνιο, θεωρείται από τις πιο σημαντικές μεταφυσικές κατηγοριοποιήσεις των νευροεπιστημών.

Στο αρχαιοχιτώνιο, ο Paul MacLean εντοπίζει τις αρχέγονες συναισθηματικές εμπειρίες και αναμνήσεις του ατόμου και αυτά που φέρει μαζί του ως παρελθοντικά βιώματα.

Στο παλαιοχιτώνιο, εντοπίζονται οι φοβίες και τα δυσάρεστα συναισθήματα πόνου και θυμού από το παρελθόν, όπως επίσης και τα ευχάριστα συναισθήματα.

Απεβίωσε ο Ηλ. Ι. ΚΟΡΔΑΣ

Η Επιστημονική Κοινότητα των Περιφερειολόγων από τον παρελθόντα μήνα Απρίλιο κατέστη πτωχότερη με τον αδόκητο θάνατο του Ηλία Ιωάν. ΚΟΡΔΑ.

Ο εκλιπών γόνος επιφανούς Οικογένειας είχε γεννηθεί το έτος 1949 και εκ των πρώτων ετών της νεότητάς του επέδειξε σπάνιο ήθος, αρετές και ποικίλλες ικανότητες.

Πολύγλωσσος (αγγλικά, γαλλικά, ισπανικά, ιταλικά) έλαβε κατ' αρχάς το Δίπλωμα του Αρχιτέκτονος Μηχανικού. Συνέχισε με ιδιαίτερη επιτυχία Μεταπτυχιακές Σπουδές (MSc) στην Ελλάδα, στην Γερμανία και στην Ιταλία και επρόκειτο να υποστηρίξει τον προσεχή Ιούνιο την Διδακτορική του Διατριβή στο Τ.Ο.Π.Α./Π.Π.Κ.Π.Ε. με θέμα: «Περιφερειακές επιπτώσεις προερχόμενες από μεγάλα ενεργειακά έργα. Θεωρητική και θεσμική προσέγγιση». Το θέμα της εν λόγω Διατριβής θα του παρείχε την δυνατότητα καταγραφής και αξιολόγησης και της μακράς του εμπειρίας ως Στελέχους της Δ.Ε.Η.

Ο Επιστημονικός Υπεύθυνος και οι Συνεργάτες της ΕΠ.Α.Τ.Α.Π.Α. εκφράζουν την βαθεία τους λύπη για τον αδόκητο θάνατό του και τα ειλικρινή συλλυπητήριά τους προς τους Συγγενείς και προς όλους εκείνους, οι οποίοι είχαν συνεργασθεί μαζί του.

Το νεοκιτώνιο ή νεοφλοιός, περιλαμβάνει όλες τις νέες εμπειρίες του ατόμου, καθώς και την επεξεργασία όλων των νέων ερεθισμάτων που δέχεται από το περιβάλλον (Lambert, 2003).

Εδώ και αρκετό καιρό η ιατρική κοινότητα μαθαίνει καθημερινώς τα καινούργια επιτεύγματα της πολύχρονης έρευνας - ανάλυσης του DNA που πραγματικά ξαφνιάζει.

Ο Α. Hudspeth το 1985 αναφέρει ότι όπως έχει αποδειχθεί από έρευνες της Βιογενετικής, τα γονίδια του ακουστικού και του αιθουσαίου συστήματος καθώς και του αρχέγονου τμήματος του εγκεφάλου, μεταβιβάζονται μέσω του DNA από γενιά σε γενιά μεταφέροντας με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο χαρακτηριστικά ή ασθένειες, αλλά και κάτι πολύ πιο σημαντικό όπως αναμνήσεις και τρόπο ζωής.

Επίσης σε μελέτες που έχουν γίνει σε παιδιά προσχολικής ηλικίας έχει αποδειχθεί ότι το κάθε παιδί, δημιουργεί μόνο του το χώρο παιχνιδιού, τον «χώρο δημιουργικής φαντασίας», όπου διαλέγει τα πράγματα που του χρειάζονται για να ζήσει την «ευχαρίστηση», που θα του δώσει την ευκαιρία να ξαναβρεθεί σε γνώριμο περιβάλλον. Δεν είναι τυχαίο ότι άλλο παιδάκι διαλέγει σπαθιά, άλλο εργαλεία, άλλο κάποιο μουσικό όργανο κ.λπ.. Όταν παίζει μ' αυτά, είναι πολύ ήρεμο «στον κόσμο του» και ευχαριστημένο γιατί είναι κάτι που το ξέρει καλά χωρίς να έχει το άγχος του «άγνωστου». Το ίδιο βέβαια συνεχίζει και τις επόμενες φορές που θα δοθεί η ευκαιρία να επικοινωνήσει με τον «εαυτό του». Είμαι σίγουρος χωρίς να έχει αποδειχθεί ακόμα, ότι το ίδιο πρόσωπο έχει ζήσει ξανά στο επίγειο διάστημα, με προϋποθέσεις όμως που προσαρμόζονται και αναδεικνύονται ανάλογα με την χρονική περίοδο ή τις συνθήκες που ζει.

Ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί θαλασσίου περιβάλλοντος Προσεγγίσεις και προβληματισμοί

Της κ. **Βαρβάρας ΤΣΩΤΣΗ**

Πτυχιούχου Τμήμ. Πολιτ. Επιστ. και
Δημ. Διοίκ. Πανεπιστημίου Αθηνών

Α. Εισαγωγική προσέγγιση

Η Συνθήκη της Ρώμης,¹ ιδρυτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δεν περιλαμβάνει στις κοινές δράσεις της Κοινότητας το περιβάλλον. Ειδική μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος θεσπίζεται, για πρώτη φορά, με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία προσθέτει στην Συνθήκη της Ε.Ο.Κ. ένα νέο κεφάλαιο, με τον τίτλο *Περιβάλλον*, αναγνωρίζοντας ρητά την αρμοδιότητα της Κοινότητας για θέματα περιβάλλοντος. Κατόπιν τούτου, γίνεται φανερό, ότι στην Συνθήκη της Ρώμης δεν υπάρχει αναφορά σε θαλάσσια θέματα και δεν περιλαμβάνεται απολύτως καμία διάταξη για το *θαλάσσιο περιβάλλον*.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι όχι μόνο οι ιδρυτικές, αλλά και οι μετέπειτα Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αφιερώνουν καμία διάταξη στο θαλάσσιο περιβάλλον. Έτσι, η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η Συνθήκη, του Μάαστριχ για την Ε.Ε., η Συνθήκη της Νίκαιας καθώς και η Συνταγματική Συνθήκη για την θέσπιση του Συντάγματος της Ευρώπης τηρούν σχετική σιγή.²

Οι ελλείψεις περιβαλλοντικών διατάξεων στις ιδρυτικές Συνθήκες, ως προς τα θαλάσσια θέματα, δεν άργησαν να οδηγήσουν τον κοινοτικό μηχανισμό σε παραγωγή νομικών πράξεων, με σαφή, σε ορισμένες περιπτώσεις, νύξη για το κοινοτικό συμφέρον προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και την διασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας σε γενικότερη διάσταση.

Ως τόσο, σήμερα υπάρχει ένα συνονθύλευμα πολιτικών, νομοθετημάτων, προγραμμάτων και σχεδίων δράσης, στο πλαίσιο της Ε.Ε., που επηρεάζουν, άμεσα ή έμμεσα, την ποιότητα των θαλασσών και συμβάλλουν στην προστασία του θαλάσσιου περιβάλλο-

1. Βλ. εν εκτάσει: Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. ΒΛΑΣΣΗΣ, Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Α' έκδ. 1996, Β' έκδ. 2000. Αθήναι. Βλ. ακόμη: Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήναι, 2006.

2. Βλ. www.euroopa.eu.int.

ντος. Αξίζει να επισημανθεί, ότι υπάρχει ένας μεγάλος και ποικίλλος αριθμός κοινοτικών μέτρων για την αντιμετώπιση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Όμως, τα μέτρα, στο μεγαλύτερο μέρος τους, ενσωματώνονται στις Κοινοτικές Πολιτικές της Ε.Ε. και εφαρμόζονται τομεακά στο πλαίσιο κοινοτικών δράσεων. Η υφισταμένη κοινοτική νομοθεσία περιλαμβάνει διατάξεις, που άπτονται, συγχρόνως, της ανάγκης προστασίας των θαλάσσιων οικοσυστημάτων. Οι τομείς στους οποίους η κοινοτική νομοθεσία αναφέρεται είναι η προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος, η υγεία και το περιβάλλον, η διαχείριση απόβλητων και πόρων, οι επικίνδυνες ουσίες, ο ευτροφισμός και η ολοκληρωμένη διαχείριση παρακτιών ζωνών. Ποικιλία κοινοτικών μέτρων, σε σχέση με τους τομείς αυτούς συμβάλλουν στην προστασία των ευρωπαϊκών θαλασσών και της βιοποικιλότητάς τους. Σε σχέση, μάλιστα, με την καταπολέμηση των μολύνσεων στις θάλασσες, η πολιτική περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποβλέπει, κυρίως, στον ορισμό ποιοτικών στόχων για τα ευρωπαϊκά ύδατα, στην πρόληψη βιομηχανικών κινδύνων και στον έλεγχο επικίνδυνων ουσιών που εκχέονται στο ευρωπαϊκό υδάτινο περιβάλλον.³

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, οπότε θεσπίστηκαν οι πρώτες σχετικές Οδηγίες, μέχρι σήμερα, έχει εκδοθεί πλήθος Κοινοτικών Οδηγιών για τα ύδατα (πόσιμο νερό, ύδατα κολύμβησης, ύδατα για ιχθύες, ύδατα για οστρακοειδή), που επιδιώκουν την αναχαίτιση της καταστροφής του υδάτινου περιβάλλοντος, με την αποτροπή εκδηλώσεων ρυπογόνων δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, τα κοινοτικά μέτρα, από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και μέχρι τις αρχές του '90, βασίστηκαν κατ' αρχήν, στις οριακές τιμές εκπομπών. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρονται: Η Οδηγία 76/464 για ρύπανση, που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες, που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας, (αποτελεί σημαντική Οδηγία στην κατεύθυνση της μείωσης των εκπομπών, που επιδιώκει την αναχαίτιση της ρύπανσης, με την απαγόρευση ή τον περιορισμό έκχυσης τοξικών ουσιών), η Οδηγία 86/280 που προσδιορίζει τις τιμές - όρια για τις αποβαλλόμενες ρυπογόνες ουσίες και τους ποιοτικούς στόχους που τίθενται από την Κοινότητα, η Οδηγία 91/271 για την αποβολή των αστικών λυμάτων, η οποία περιέχει προδιαγραφές και προβλέπει ειδική μεταχείριση, πριν από την αποβολή, σύμφωνα με χρονοδιάγραμμα, ανάλογα με το μέγεθος του πληθυσμού και τον τύπο και τη θέση των υδάτων που τα δέχονται, η Οδηγία 91/676 για την μείωση της ρύπανσης των υδάτινων πόρων, από νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης.⁴ κ.ά..

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90, η Κοινότητα άρχισε να ακολουθεί σφαιρικότερη προσέγγιση στο ζήτημα της διαχείρισης των υδάτων. Η προσέγγιση αυτή κατέληξε στην Οδηγία - πλαίσιο 2000/60 για τα ύδατα, η οποία προωθεί την βιώσιμη χρήση των υδάτινων πόρων, θεσπίζοντας καθεστώς για τη διαχείριση των λεκανών απορροής και των παρακείμενων παρακτιών περιοχών, με στόχο την επίτευξη ή διατήρηση καλής κατάστασης του υδάτινου περιβάλλοντος στην Κοινότητα.

Στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, ένα άλλο σημαντικό μέτρο που, επίσης, συμβάλλει στην προστασία του θαλάσσιου οικοσυστήματος είναι και η Οδηγία 76/160 για την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης, όπως τροποποιήθηκε με την νέα Οδηγία 12884/04, που ορίζει ποιοτικές προδιαγραφές (ελάχιστα κριτήρια ποιότητας) για τα θαλάσσια ύδατα στις περιοχές κολύμβησης.

3. Γλ. ΣΙΟΥΤΗ: *Δίκαιο περιβάλλοντος, Ι. Αθήνα, 1993, σελ. 14 επόμ.*

4. Βλ. www.nomosphysis.org.gr.

Ένα ακόμη πρόβλημα, που συνάντησε η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν ο καθορισμός των επικίνδυνων ουσιών και η επιτήρηση της χρήσης και της αποβολής τους. Έτσι, προέκυψαν οι Οδηγίες 67/548 και 76/769 σχετικά με την ταξινόμηση και τη σήμανση, οι οποίες προβλέπουν διάφορες προσεγγίσεις της εκτίμησης κινδύνων, αλλά το θέμα επανεξετάζεται στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της πολιτικής για τις χημικές ουσίες. Από τη στιγμή, που έχουν θεσπισθεί κοινοτικά μέτρα ελέγχου, τα Κράτη Μέλη οφείλουν να αιτιολογήσουν τυχόν προσθέτους κανόνες σε εθνικό επίπεδο. Έμμεση ρύθμιση των χημικών ουσιών προβλέπεται και με τις Οδηγίες-πλαίσιο για τα ύδατα και τα απόβλητα καθώς και την Οδηγία IPPC.

Πέραν αυτών, υπάρχει μια σειρά από Κοινοτικές Οδηγίες για τη διαχείριση των απόβλητων (Οδηγία-πλαίσιο 75/442), που επιβάλλει στα Κράτη Μέλη να παίρνουν μέτρα για την εξάλειψη των αποβλήτων, χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τον άνθρωπο ή το θαλάσσιο περιβάλλον. Κανόνες για τα απόβλητα και τα υπολείμματα φορτίου από πλοία προβλέπονται, επίσης, στην Οδηγία 200/59 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου / Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τις λιμενικές εγκαταστάσεις παραλαβής απόβλητων πλοίου, στον Κανονισμό 725/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου / Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, για την βελτίωση της ασφαλείας στα πλοία και στις λιμενικές εγκαταστάσεις. Επί πλέον, η Οδηγία-Πλαίσιο για τα απόβλητα και η Οδηγία σχετικά με τα επικίνδυνα απόβλητα αντιμετωπίζουν όχι μόνο το ζήτημα της παραγωγής αποβλήτων στη θάλασσα, αλλά και αυτό των απορρίψεων μέσω απορροής και με χειραία προέλευση. Τέλος, ως προς τις ραδιενεργές ουσίες, η Συνθήκη ΕΥΡΑΤΟΜ προβλέπει διατάξεις για τα επίπεδα της ραδιενέργειας στα ύδατα, στην ατμόσφαιρα και στο έδαφος, οι οποίες ως τόσο, δεν έχουν αξιοποιηθεί σε θέματα θαλασσίου περιβάλλοντος.⁵

Συνεχίζεται...

Δρ Βασ. Δ. ΔΕΛΗΘΕΟΥ

**Θεσμικό Πλαίσιο
Περιφερειακής
Ανάπτυξης
και
Οργάνωσης
της Διοίκησης
του Κράτους**

Μέρος Α'

Αθήνα, Οκτώβριος 2007

5. Βλ. www.nomosphysics.org.gr.

Artemis Awards Gala

The Euro American Women's Council venerates women and men leaders from around the globe for their distinguished achievements with EAWC's renowned «Artemis Award». The «Artemis Awards» pay tribute to individuals from the fields of business, politics, culture, academia and the arts whose achievements have decisively contributed to the growth and advancement of economics and societies on a national and international scale. They personify the highest business principles, including fair competition and cooperation, which, set the example for others to follow and help pave the way for future generations of leaders. The ceremony will be followed, by a concert by the 3-time Grammy Award Winner and American songwriters' hall of fame, Jimmy Webb, EAWC's Goddess Artemis Anthem is composed by Dimitris Issaris.

V. DEL.

Artemis Awards Honorees 2008

Special Award Recognition by The U. S. Congress
Honorable Mayor of Athens
Nikitas Kaklamanis

Rita Cosby
Veteran Journalist
Author
USA

Bonnie Cherbowski
Entrepreneur
EAWC's Founding
And Coalition
Partner for
Mexico
Lizbeth Cooney

President and founder
of Ganghis
Productions
Philanthropist, Art
Patron
USA

Elias Foutsis
Pres. CEO
New York College
Educational Group
Greece

Ioanna
Despotopoulou
Pres. Special
Olympics
Greece

Prof. Layla El-Saeed
Assistant Academy
Pres. for Female
Education,
The Arab Academy of
Science and
Technology
Chair and Founder of
Mena and Africa
Arab Intern. Women
Forum
Egypt

Kathy Eldon
International
Lecturer,
Writer, Journalist
TV & Film Producer
CEO & Founder
Creative Visions
Foundation
USA

Lucia De Garcia
Laureate Author
Business Person
Inspirational Speaker
USA

Guo Lin
Top Model
Miss Tourism Planet
of the World for 2007
China

Jackie Indelicarto
Vice Chairman &
Secretary
Kinkel & Indelicarto
PLLC
OBD Wolftrap
Foundation
USA

Sung Ioo kim
Chairperson Sungjoo
Group
MCM Group
Philanthropist
Korea

Dorotea Liguori
Pres. of «Free the
Children»
Italy

Thang Jian (Ling) Pres. of the World Peace Charity Foundation China	Andrea March - Matusow Co-Founder of Women's Leadership Exchange USA	Erika Mc Kay Speaker, Author Trainer, Coach Pres. CEO McKay Ent. USA	Prof. Alexis Mitropoulos Chair of political Science and Public Management School University of Athens Greece
Valerie Orsoni Pres. CEO MyPrivateCoach and LeBootCamp USA	Sarina Russo Entrepreneur, Pres. CEO Sarina Russo Group Australia	Marianna Samouhos - Pagoni Entrepreneur Pres. CEO Pagoni Maison Des Cravates and Pagoni Moda Greece	Eleni Smaragdi Producer Alexandros Films Ltd. Greece
Ioannis Smaragdis Director, Film Maker Honorary Member of Director's Guild of America Greece	Suzanne Stanford Pres. CEO My Internet Safety Coach USA	Stamatia Trivoulides Artist USA//Greece	Theofanis Tziotis Honorary Consul Sultanate of Oman Greece
Vasilis Vasilikos Writer, Author Greece	Eirini Mantzavelaki Vasilopoulou CEO//Owner St. George Lycabettus Hotel Paradise Hotel Pres. Women's Museum Athens Greece	Costas Yiannopoulos CEO & Founder «To Hamogelo tou Paidiou» Greece	Pattie Zevlakis Entrepreneur USA/Greece
Aglaia Simo - Zotou Criminalist, Author Greece	Ieyran Afandi Entrepreneur EAWC's Founding & Coalition Partner in the UAE	Alexandra Stepanovic EAWC's Group Leader Junior Student Advisor New York, USA	

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ, ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**REVUE DE DECENTRALISATION, D' ADMINISTRATION
LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**

**REVIEW OF DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

*

Τριμηνιαία Επιστημονική Έκδοση
Edition scientifique trimestrielle
Quartely scientific review

*

Έτος ιδρύσεως 1995 μ.Χ.

*

Τεύχος / Numéro / Issue 51/2008
Ιανουάριος/Φεβρουάριος/Μάρτιος 2008

*

Κωδικός: 4297

*

Ιδιοκτήτης / Propriétaire / Owner

ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Αστική μη κερδοσκοπική Εταιρεία

**CENTRE DE FORMATION DES ETUDES DE RECHERCHE ET DU
DEVELOPPEMENT**
Société civile sans but lucratif

CENTER OF EDUCATION RESEARCH AND DEVELOPMENT
Civil not lucrative Association

*

Υπεύθυνος κατά τον νόμο, Εκδότης /Editeur/Editor
Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Prof. Const. GE. ATHANASSOPOULOS

*

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Καθηγητής **Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**
Responsable Scientifique: Professeur **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**
Scientific Responsible: Professor **Const. GE. ATHANASSOPOULOS**

*

Σύμβουλος Έκδοσης
**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ,
ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**
Conseiller d' édition

**CENTER HELLENIQUE DE DECENTRALISATION,
D' ADMINISTRATION LOCALE ET DE DEVELOPPEMENT REGIONAL**

Edition Counsellor
**HELLENIC CENTER FOR DECENTRALIZATION, LOCAL
GOVERNMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT**

Διευθύνεται υπό Συντακτικής Επιτροπής εκ Καθηγητών Πανεπιστημίου και
Ειδικών Επιστημόνων
Dirigée par Comité de rédaction de Professeurs d' Université et de
Scientifiques Spécialisés
Directed by Edition Board of University Professors and Specialized Scientists

*

Τιμή τεύχους: 9 € Συνδρομές ετήσιες: Φιλίας: 300 € Δημοσίων
Υπηρεσιών, Ν.Π.Δ. και Ι.Δ., Δήμων, Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, Τραπεζών,
Εταιρειών: 150 € Ιδιωτών: 30 € Φοιτητών: 15 €
Εξωτερικού: US \$ 100

Prix: 9 € Abonnements: Prix d' ami: 300 € Services Publics, Personnes Morales de
Droit Public ou Privé, Communes, Administrations Départementales, Banques,
Sociétés: 150 € Individuels: 30 € Etudiants: 15 €
Etranger: US \$ 100

Price: 9 € Subscriptions: Friendship: 300 € Public Services,
Legal Persons of Public or Private Law, Communities, Prefecture Administrations,
Banks, Societies: 150 € Individuals: 30 €
Students: 15 € Abroad: US \$ 100

*

Υπεύθυνος Τυπογραφείου
ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.Ε.Β.Ε.
Χαλκοκονδύλη 35, Τηλεφ. Κέντρο: (210) 5242177, (210) 5226641, FAX: (210) 5232409

*

Οι αναγγελίες εντός πλαισίου των νέων εκδόσεων αποτελούν φιλική προσφορά
του Επιστημονικού Υπευθύνου του Περιοδικού προς τους Συγγραφείς τους

*

Βάσει του Ν. 2121/1993 και των σχετικών κανόνων του Διεθνούς Δικαίου απα-
γορεύεται η αναδημοσίευση ή η αναπαραγωγή (ολική ή μερική) με όποιον δήποτε
τρόπο και με όποιο δήποτε μέσο των κειμένων του παρόντος, χωρίς προηγούμενη
έγγραφη άδεια του εκδότη.

Toute reproduction d' un extrait quelconque de cette Revue, par quelque
procédé que ce soit, et notamment par photocopie ou microfilm, est strictement
interdite.

The whole of the material appearing in this Review is a copyright and may not be
reproduced in whole or in part without the permission of the Editor.

*

Διεύθυνση / Adresse / Address
Ίμβρου 6, 11257 Αθήναι, τηλ.: (210) 8647120, fax: (210) 8658868
IMVROY 6, GR - 11257, ATHENES / ATHENS, teleph.: (210) 8647120,
fax: (210) 8658868

*

ISSN 1106-91-71

Τεύχος, Ν.51 / 2008 / ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / SOMMAIRE / CONTENTS**Σελ./P.**

- Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Τοις Εντευξομένοις ή Δημόσια Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση: η αναδιοργάνωσή τους πολιτική επιλογή, αναγκαιότητα ή ουτοπία; ...	1
- Const. GE. ATHANASSOPOULOS: Between Debaters or Reorganization of Public Administration and Local Administration. Necessity or political choice?	1
- Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ: Η πορεία προς το αύριο χρειάζεται στέρεους άξονες.....	11
- Γ. Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Οι προκλήσεις των καιρών, η κλιματική αλλαγή	18
- Μαν. ΜΠΕΝΤΕΝΙΩΤΗΣ: Οι Δασικές Υπηρεσίες.....	25
- Helen ΚΑΥΒΑΔΙΑ: European Integration and Peripheral Disparities in Greece: the way ahead	27
- Αντ. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ: Κλιματική αλλαγή, ενέργεια και ανάπτυξη	31
- Σπ. ΒΛΙΑΜΟΣ, Μ. ΧΑΤΖΗΠΛΑΤΩΝ: Οικονομική ανάλυση των ιατρικών λαθών	33
- Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ: Η επίδραση της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας.....	45
- ASSASINS / Nicholas SNOW	50
- Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: Πολιτιστικές δραστηριότητες των ΟΤΑ Χωρών Μελών της Ε.Ε.....	51
- Αγ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: Η συμβολή του χωροταξικού σχεδιασμού στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων	79
- Στ. ΠΕΡΡΑΚΗΣ: Κόσσοβο	82
- Π. ΠΑΤΑΡΓΙΑΣ: Ο.Σ.Κ.	84
- Επιχειρηματικότητα των Νέων	91
- Κ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Επισκόπηση του διοικητικού καθεστώτος της Κρήτης.....	95
- Γ.-Σπ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Αρχιτεκτονική: αναγκαία η αντιπαράθεση, η σύγκρουση ιδεών, η ανεξαρτησία του πνεύματος.....	104
- Ε.-Μ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: Art Academy	105
- Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ	105
- Δημοτική Πινακοθήκη Καρδίτσας	106
- Ευγ. Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, Γ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Δημοτικά τραγούδια περιοχής Σοφιάδων	107
- Χρ. ΚΑΡΑΜΕΚΗΣ: Ο δημοσιονομικός (προληπτικός) έλεγχος των ΟΤΑ	109
- Νέες τιμητικές διακρίσεις και βραβεία απένειμε το Κέντρο Προώθησης Ηθικών και Ανθρωπιστικών Αξιών «Δημήτριος Ν. ΚΑΡΛΟΣ»	117
- Δ. ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΣ: Οντολογική συνέχεια	118
- † Ηλίας ΚΟΡΔΑΣ	120
- Βαοβ. ΤΣΩΤΣΗ: Ρυθμίσεις της Ε.Ε. περί θαλασσίου περιβάλλοντος	121
- V. DEL.: Artemis Awards Gala	124
- Εκδότης, Επιστημονικός Υπεύθυνος	126
- Περιεχόμενα	128